

HET BOEK VAN DE GRAAL

DEEL 2

MERLIJN

door

COR HENDRIKS

naar

Herry Lovelich, *Merlin*,
naar de uitgave van Kock, E.E.T.S. 1905

Hoofdstuk 1

- 1 De duivels, boos vanwege de redding door Christus van Adam en zijn geslacht vanuit de Hel, beleggen een vergadering. Ze vragen zich af, wie Hij is, die aldus hen beroofde van hun vermeende rechten. Een der duivels zegt, dat Deze de Zoon van God is, die stierf om de zondaars te redden en die in alle beproevingen en problemen Zijn getrouwen helpt en troost.
- 2 De duivels zijn het erover eens, dat door het Doopsel en de Zalving Hij en Zijn ministers hun macht over de mensheid teniet doen. Geboren uit een vrouw en in verleiding gebracht door duivels, bleef Hij zonder zonde en stierf uit liefde voor de mensheid.
- 3 De duivels spreken verder over de profeten, die eveneens werden gestuurd door Christus. Nu zouden de duivels een kind op aarde willen hebben met dezelfde mentale krachten om de mensen naar hen toe te rukken.
- 4 Een van de duivels verklaart, dat hij vrouwen kan bedriegen, en ze vormen aldus een plan in dwaze onwetendheid van Gods wijze bedoelingen. De duivel gaat naar een vrouw, die hem belooft te helpen. Deze vrouw heeft een rijke man; ze hebben drie dochters en één zoon.
- 5 De duivel vraagt haar naar de beste methode om haar echtgenoot ten val te brengen. Ze zegt: 'Maak hem boos!' De duivel doodt wat van 's mans vee en als de herder 's morgens het nieuws brengt, is de man vreselijk woedend.
- 6 Aangemoedigd door het succes doodt de duivel tien paarden van de man, die woedend uitroept: 'Laat de duivel het hele zootje halen!', hetgeen deze met genoegen doet: de zoon en erfgenaam wordt gewurgd in zijn bed gevonden, de vrouw beneemt zich van het leven op zolder en de 'beroofde' man sterft zelf van verdriet.
- 7 Nu blijven de drie dochters over. Eén van hen wordt verleid door een jongeman uit de stad, haar schande wordt bekend en volgens de wet moet ze sterven. Uit medelijden besluiten de rechters de executie plaats te laten vinden in de nacht.
- 8 Een heilige heremiet, die ervan hoort, bezoekt de treurende zusters en vraagt naar hun rampspoeden. De meisjes zeggen, dat God hen schijnt te haten. De heremiet geeft hen een standje, werpt de schuld op de duivel en maant hen tot een vroom leven. De oudste zuster bevalt zijn leer.
- 9 De heremiet zegt als een vader voor hen te zullen zijn, altijd bereid tot hulp en advies. De duivel, geërgerd hierover, zendt een slechte vrouw om de jongste zuster ontevreden te maken met haar zuster en hun huidige levenswijze.
- 10 Ze verheerlijkt het zwijmelen in wellust, begerenswaardiger dan wat dan ook, en wijst op de nadelige positie van het meisje als jongste zuster, met betrekking tot erfenis en huwelijk. Het meisje is geïnteresseerd, maar bang over het lot van haar zuster. De vrouw zegt, dat er een manier is om het te vermijden.
- 11 Het meisje vraagt, uit vrees voor haar zuster, de vrouw om voorlopig weg te gaan. De duivel is nu zeker van zijn succes. Het meisje denkt na over de woorden van de vrouw en eindigt met te denken, dat ze gelijk heeft. Ze laat dan de vrouw komen, die haar provocaties hernieuwt, evenals haar verleidelijke praatjes.
- 12 Het meisje vraagt weer naar die methode van veilig zich overgeven aan wellust. Tenslotte krijgt ze te horen: 'Word een hoer.' Ze volgt dit advies, wegsluitend van huis. Dan gaat de oudste zuster naar de heremiet, verdrietig en huilend, en vertelt van haar jongste ellende.
- 13 De heremiet, verdrietig en verontwaardigd, geeft haar advies, hoe zich te beschermen, tenminste, tegen de duivel: ze moet het ware geloof hebben en handelen als een goede Christen; ze moet oppassen voor woede en in ware liefde tot God en haar naasten zichzelf vrijwaren van alle schuld; ze moet zichzelf zegenen bij het opstaan en het slapen gaan met het kruisteken en 's nachts een lampje laten branden.

- 14 Het meisje gaat naar huis en volgt de instructies van de heremiet op. Ze wordt door haar burens herinnerd aan haar familieproblemen en haar positie.
- 15 Door gebeden tot God weet ze de duivels twee jaar te weerstaan. Maar dan komt de duivel, aldus gehinderd, op het idee om haar gevallen zuster op haar af te sturen op een zaterdagavond met een bende luidruchtige aanhangers.
- 16 Ze wordt door haar beschuldigd van verboden gemeenschap met de heremiet, wordt woedend, heeft een worsteling met de verstoorders, rent naar haar kamer, sluit haar deur af, werpt zich op het bed en vergeet in haar opwindning en verdriet geheel van de zegeningen en het licht.
- 17 De duivel grijpt de gelegenheid aan en schendt haar in haar slaap. Als ze onmiddellijk erna wakker wordt, bemerkt ze haar schande, bidt tot de Maagd en staat op om de dader te zoeken.
- 18 Als ze bemerkt, dat de deur nog steeds op slot zit en de kamer leeg is, begrijpt ze, dat het de duivel moet zijn geweest. Bij dageraad, als de indringers weg zijn, opent ze de deur, ontbiedt twee vrouwen en gaat met hen naar de heremiet, die verbaasd is haar te zien.
- 19 Na hem herinnerd te hebben aan zijn vergevingsbelofte aan degenen, die berouw hebben en boete doen, geeft ze toe gezondigd te hebben door boos te worden en vergeetachtig, hetgeen geleid heeft tot haar schending door een onbekend wezen.
- 20 De heremiet, ongeloofig, maakt haar verwijten en zegt, dat biecht en boete niet voor leugenaars zijn; maar het meisje protesteert; ze heeft de waarheid verteld.
- 21 De heremiet laat haar dan boete doen voor haar ongehoorzaamheid door vasten, voor haar ongelooflijke gemeenschap (geheel onderworpen als ze is), door perfecte toewijding tot God en Zijn H. Kerk. Hij ondervraagt haar nogmaals en ze bezweert haar onschuld.
- 22 De heremiet zegt haar dan, neemt haar naar het H. Water, herhaalt zijn bevelen en stuurt haar naar huis. De duivel is woedend. Na twee maanden wordt haar toestand bemerkt. Tegen vrienden betuigt ze haar onschuld keer op keer, maar zij geloven haar niet en wijzen haar op haar vaststaande ondergang.
- 23 Wanneer ze vol blijft houden, beschouwen ze haar als een dwaas. De geplaagde vrouw gaat naar de heremiet, die haar naar haar boete vraagt en of de duivel haar weer lastig heeft gevallen. De heremiet neemt een boek en schrijft al deze dingen op.
- 24 De waarheid zal, zo zegt hij, bekend worden bij de geboorte van het kind en aan de hand daarvan zal ze verdoemd of gered zijn. T.a.v. het hangende proces belooft hij haar zijn hulp en stuurt haar weer naar huis.
- 25 Wanneer de rechters op de hoogte zijn en haar opsluiten, praat de heremiet met hen en adviseert hen haar proces uit te stellen omwille van het onschuldige kind, terwijl zij opgesloten blijft in een sterke toren met twee vrouwen om haar te verzorgen tot het kind geboren is en sterk genoeg.
- 26 De rechters volgen zijn advies op. De heremiet beveelt onmiddellijke doop aan en dat hem bericht wordt gestuurd als het proces begint. Een jongen wordt geboren, lelijk en ruig, met zijn vaders kennis, maar voorbestemd om een dienaar van God te worden vanwege het berouw van zijn moeder, haar goede daden en onschuldigheid in deze zaak.
- 27 Anders had de duivel zijn deel gehad van dit kind. De kraamvrouwen zijn bevreesd bij de aanblik van het kind, evenals de moeder. Ze laat het meteen dopen en noemt het naar zijn grootvader, Merlyne. Het kind groeit zeer snel (na .x. maanden als 2 jaar).
- 28 Na 18 maanden willen de kraamvrouwen naar huis, maar worden overgehaald (door de moeder) om nog een tijdje te blijven. De moeder zegt huilend tegen het kind in haar armen, dat ze om zijnentwil moet sterven, aangezien niemand haar gelooft. Het kind zegt, dat ze niet zal sterven. In haar angst laat ze het kind vallen; het huilt, de vrouwen rennen naderbij.

- 29 De moeder vertelt alles, dat het kind sprak en wat het zei. Dan proberen zij vergeefs het kind tegen hen te laten praten. Later raadt de moeder hen aan om in aanwezigheid van haar zoon te spreken over haar dood omwille van hem. Ze doen dat en Merlijn spreekt boos (dat ze liegen).
- 30 Ze zijn bevreesd en zeggen, dat hij een duivel moet zijn. Hij antwoordt door hen te vertellen over hun geheime zonden. Zij rennen naar het raam en informeren de mensen. De rechter hoort ervan en stelt de dag voor haar proces vast.
- 31 Ze stuurt bericht aan de heremiet. Tijdens haar verdriet en angst is haar zoon onaangedaan. De vrouw geeft hem een standje. Hij zegt haar weer, dat ze niet bang moet zijn, want dat ze niet zal sterven. Op de vastgestelde dag verschijnt ze voor de rechters, die de vrouw vragen of het kind inderdaad gesproken heeft en opmerken, dat veel wijsheid nodig is om de moeder te redden.
- 32 De heremiet, die ondertussen gearriveerd is, heeft een privé-consultatie met zijn biechteling, gedurende welke hij de verzekering krijgt, dat het kind gesproken heeft. Ze verschijnt weer in de rechtzaal, wordt gevraagd naar de vader van het kind en verklaart dat niet te weten.
- 33 De rechters zeggen dat niet te geloven, vragen ook de twee vrouwen op dit punt en verklaren, dat ze moet sterven. Dan komt plotseling Merlijn tussenbeide. Zijn moeder is onschuldig, zegt hij, maar meer dan tweederde van de aanwezige vrouwen is schuldig.
- 34 De heremiet wordt ernaar gevraagd en betuigt haar onschuld, omdat de Duivel haar aanrander is. Merlijn herinnert de heremiet aan het boek. De vrouwen worden ondervraagd en hun getuigenis komt overeen met het boek. Maar de rechters zijn niet tevreden.
- 35 Merlijn wordt woedend en brengt een beschuldiging uit tegen de moeder van de opperrechter. De woedende rechter zegt hem het te bewijzen en zijn moeder zal vrij zijn. Merlijn zegt, dat hij dat kan. De rechter hernieuwt zijn belofte en dreigt dan de moeder te verbranden. Merlijn zegt, dat hem dat niet zal lukken.
- 36 Een dagvaarding gaat uit naar de moeder van de rechter. Ondertussen blijft Merlijn zwijgen. Als ze komt, wordt Merlijn met haar geconfronteerd voor de mensen. Hij stelt een meer heimelijke procesgang binnenskamers voor. Niemand maakt bezwaren. Als ze in de kamer zijn, stelt Merlijn enige inleidende vragen aan de rechter en geeft het verband aan tussen de twee zaken.
- 37 Merlijn herhaalt dan de tegen zijn moeder ingebrachte beschuldiging en zijn eigen beschuldiging van de moeder van de rechter. De rechter vraagt zijn moeder of hij niet de zoon van haar overleden echtgenoot is. Ze verklaart, dat dit wel zo is. Merlijn maant haar de waarheid te zeggen en zegt, dat de vader van de rechter nog steeds in leven is. De dame is in de war.
- 38 Merlijn stelt verder, dat de vader van de rechter een priester is, onthult haar intieme conversatie met haar minnaar, zijn noteren van iedere *coition* en haar valse eden aan haar echtgenoot. Hij vraagt dan of het niet waar is. Ze blijft ontkennen.
- 39 Merlijn vervolgt met te stellen, dat ze haar mans stilzwijgen kocht, haar overspelige leven met de priester voortzette en de nacht voor haar vertrek zelfs met hem heeft doorgebracht. Dan stort de moeder van de rechter in en bekent schuld.
- 40 De rechter begrijpt, dat Merlijns moeder onschuldig is en smeekt hem om zijn vader te noemen. Merlijn vertelt, dat zijn vader een boze geest is van de rang, genaamd Equibedes (vanuit de lucht) en dat hij de geestelijke capaciteiten van die geesten heeft om dingen uit het verleden te weten en de toekomst naar Gods wil omwille van zijn vrome moeder.
- 41 Om dit te bewijzen voorspelt hij het tragische einde van de priester (verdrinkt zich). De rechter verklaart, dat als dit uitkomt, hij voor altijd in hem zal geloven. Ze gaan naar buiten

- naar het volk en Merlijns moeder wordt vrijgelaten; het volk is verheugd. De rechter zendt twee spionnen om zijn moeder te bespioneren.
- 42 Als ze thuiskomt, vertelt ze alles aan de priester. Hij is bang voor de rechter en verdrinkt zich. De spionnen rapporteren dit aan de rechter. Op Merlijns verzoek vertelt de rechter het aan de heremiet, de heilige Blasy (Blase, Blasye, Blayse), die verbaasd is over de eigenschappen van het kind [van 2½ jaar] en het op velerlei manieren beproeft.
- 43 Merlijn vraagt Blasy hem te vertrouwen en deze herinnert hem eraan, dat hij de zoon van de duivel is. Merlijn geeft hem een berisping en zegt, dat hij van God is gekomen, aangezien God hem voorspellingskracht heeft gegeven en de duivels hun aandeel in hem hebben verloren.
- 44 Hij vraagt hem nogmaals te geloven aan zijn voorspellingen en die op te schrijven in een boek. Blayse bezweert Merlijn hem niet te bedriegen. Merlijn belooft achterwege te laten wat ook Blayse fout vindt. Blayse zoekt zijn schrijfmateriaal bijeen en Merlijn vertelt hem van Christus' dood, van Jozef van Arimathea (Josepe of Armathye), Aleyn en Perrown en het Genootschap (*feleschepe*) en van het parlement, de beraadslaging van de duivels.
- 45 De geschiedenis van Merlijns moeder kende Blasy reeds. Het werken aan het boek gaat goed. Merlijn voorspelt moeilijkheden in het vervolgen ervan, aangezien hijzelf weg moet naar een vreemd land en Blasy naar de gebieden van de H. Graal.
- 46 T.a.v. de vroege geschiedenis van Groot Brittannië wordt de lezer verwezen naar het *Verhaal van Brwtte*, dat door Martyn de Bewre vanuit het Latijn werd vertaald.

Hoofdstuk 2

- Koning Constantyn van Brittannië heeft drie zonen: Constantyn, Ambros oftewel Pendragon en Uter. Zijn grootste vazal is Fortager. Wanneer de koning sterft, wordt zijn oudste zoon Constantyn koning met de goedkeuring van Fortager en onder zijn bescherming (als *styward*).
- 47 Fortager is zowel geliefd als gevreesd. Op een dag landt een vijandige vloot. Koning Constantyn gaat naar Fortager om hulp, maar wordt geweigerd. De koning keert terug naar huis en wordt verslagen door zijn vijanden.
- 48 Het volk wordt ontevreden met de koning en vraagt Fortager om in plaats van hem koning te zijn. Fortager zegt dat niet te willen, zolang de koning nog leeft. Ze begrijpen zijn bedoeling en besluiten de koning te vermoorden. Hiertoe worden twaalf man uitgezocht.
- 49 Die samenzweerders doden de koning in zijn *halle*. Wanneer ze Fortager van hun daad vertellen, doet hij of hij woedend is en maakt hen verwijten. Echter het volk spreekt over Fortager als de troonopvolger. Op de vergadering zijn twee mannen, die de zorg dragen over Pendragon en Uter. Zij begrijpen de onderhandse zaken van Fortager en het gevaar, dat hun pupillen bedreigt.
- 50 Uit dankbaarheid jegens hun vader besluiten ze met de kinderen te vluchten naar Wales. De prinsen groeien op te Bourges. Na Fortagers kroning verschijnen de moordenaars weer voor hem. Hij doet eerst of hij hen niet kent, dan laat hij, als ze wijzen op de dienst, die ze hem bewezen hebben, hen arresteren, veroordeelt hen ter dood en laat hen aan stukken sleuren door paarden.
- 51 Hun verwanten maken bezwaren en bedreigen de koning. Hij dreigt hen woedend met hetzelfde lot. Ze tarten hem, zweren wraak, varen uit over zijn verraad en voorspellen hem een kwaad einde. Aldus ontstaat een twist [feud: *melle, betwixen the Kyng & the barowns*]; de koning lijdt zware verliezen, maar verkrijgt de overhand.
- 52 Vanwege zijn wreedheid staat ook zijn eigen volk tegen hem op. Hij biedt dan verzoening aan, die blij wordt aangenomen. Tijdens deze strubbelingen heeft hij hulp

- gehad van een heiden, Augwis, die hem nu zijn dochter tot vrouw geeft. Het volk heeft hier grote bezwaren tegen.
- 53 Aangezien ook gevaar dreigt van de twee verbannen prinses, besluit Fortager een sterke toren te bouwen, waarin hij veilig kan zijn. Werklieden worden ontboden, bouwmaterialen gekocht en het werk wordt aangevangen. Maar wat overdag gebouwd is, stort 's nachts weer in. Fortager is zeer verontrust en ontbiedt de wijste mannen in het land. Zij adviseren hem de hulp in te roepen van geleerden (*clerkis*), wat hij doet.
- 54 Hij legt hen de zaak voor en vraagt hun mening. Zij antwoorden, dat alleen astronomen de zaak kunnen ophelderen. In eerste instantie blijken er twee onder hen, tenslotte komen er zeven naar voren, die voor de koning worden gebracht, boutweg op zich nemen de kwestie op te lossen en grote beloningen beloofd krijgen.
- 55 Ze blijven achter, gaan aan het werk en vorderen, maar komen niet tot een definitieve conclusie. Ze verwerven een uitstel van acht dagen. Na verse pogingen, ieder op zichzelf werkend, zijn ze erover eens, dat ze niet de oorzaak van het instorten van de toren hebben gevonden, maar dat ze in plaats daarvan in de sterren andere wonderen hebben gezien: een vaderloze jongen is op aarde geboren.
- 56 Dit kind doden en het bloed ervan in de fundering van de toren stoppen, is wat ze besluiten te adviseren aan de koning om hun eigen onwetendheid te verbergen en hun leven te redden. De koning en zijn raad achten de remedie acceptabel. Nadat de astrologen (*maistres*) hun bewering herhaald hebben en instructie hebben gegeven t.a.v. het brengen van het bloed van het kind, worden ze opgesloten in een toren, hangende de zaak.
- 57 Twaalf boden worden uitgezonden om Merlijn te zoeken; ze moeten zweren hem te doden, waar ze hem ook vinden. Ze zoeken, twee aan twee, in diverse landen. Twee stellen komen elkaar tegen, rijden gezamenlijk verder en komen op een dag op een wei, waar enige kinderen spelen, waaronder Merlijn. Het doel van hun komst kennend slaat Merlijn opzettelijk een speelgenootje, dat het op een huilen zet en hem een *fowle false fowndelyne*, die nooit een vader had, noemt. De aandacht van de boden is gewekt, ze ondervragen het geslagen kind en Merlijn stapt zelf naar voren en vertelt hen, dat hij het is, die ze zoeken.
- 58 De boden zijn verbaasd en zeggen, dat hij met hen meemoet. Hij zegt, dat hij dat graag wil doen, als ze beloven hem niet te zullen doden. Nog verbaasder gaan ze akkoord liever hun eed niet gestand te doen dan zo'n kind te doden. Merlijn nodigt hen uit te logeren in het huis van zijn moeder en Blasy.
- 59 Ze nemen de uitnodiging aan en Merlijn zorgt voor *good chere*. Voor (de neus van) Blasy geeft hij een volledig verslag van de feiten: koning Fortagers toren, het instorten ervan, de consultatie van de astrologen, hun advies, de verbazing van de koning, het uitzenden van de twaalf ingezworen boden, de ontmoeting op de weide en het incident met het speelgenootje.
- 60 De boden bevestigen zijn woorden, maister Blayse prijst zijn wijsheid en de boden hernieuwen hun belofte hem niet te doden.
- 61 Blayse, nog ongerieflijk op dit punt, wordt gerustgesteld door Merlijn, die hem nogmaals de verzekering van de boden laat horen. Als Blaise ziet, dat Merlijn hem gaat verlaten, vraagt hij wat hij met reeds begonnen boek moet doen. Merlijn antwoordt: 'God gaf me speciale krachten en heeft me voor Zijn dienst uitgezocht.
- 62 Daarom moet ik met deze mannen mee naar hun land om grote dingen te onthullen. Gij zult naderhand daarheen komen; maar nu zult ge gaan naar North Humberland. Daar zal ik u bezoeken en u helpen met uw werk. Uw beloning zal groot zijn en uw Boek voor altijd bemind.
- 63 T.a.v. mijn eigen Grote Werk, dat zal pas beginnen in de tijd van de vierde koning, wiens naam Arthur zal zijn. Dan zult ge naar datzelfde land komen en ik zal je alles over

- Brittannië vertellen, zowel klein als groot, om in je Boek te stoppen, dat genoemd zal worden Seint Graal (*And the Name of thy Bok schal be J-clepyd seint Graal ful sykerle*).’ Dan neemt Merlijn afscheid van zijn meester, zoals hij hem omwille van zijn moeder noemt, en Blayse is blij en berust.
- 64 Hierna gaat Merlijn met de boden afscheid nemen van zijn moeder. Hij zegt, dat hij moet vertrekken ter vervulling van Gods wil en dat ook Blaise moet gaan. Zijn moeder beveelt hem aan tot God en wenst slechts, dat Blayse kon blijven. Merlijn en Blayse vertrekken in verschillende richtingen en de vier boden halen onderweg een *cherl* [‘kerel’] in, die een paar sterke schoenen gekocht heeft en leer om ze te herstellen.
- 65 Merlijn moet stiekem lachen en de boden vragen ernaar. Hij zegt, dat de man zal sterven vóór hij thuiskomt. Twee van hen rijden achter de *cherl* aan en zien binnen een mijl hem dood liggen op de *hye weye*. Ze keren naar hun makkers terug en vertellen wat ze zagen en de anderen verwijten de astrologen (*clerkis*), die wilden dat zij zo’n wijs persoon zouden doden; ze bedanken Merlijn voor wat hij verteld heeft en zijn verbaasd, dat hij alles, wat ze zeggen en doen, weet.
- 66 Hun reis vervolgend zien ze een kind, dat naar zijn graf gedragen wordt. Merlijn lacht. Hij wijst op de huilende man achter de baar en de zingende priester ervoor. De priester zou moeten huilen, want het kind is van hem, zegt hij en vertelt hen hoe ze de waarheid kunnen vaststellen.
- 67 De boden gaan naar de vrouw en zeggen tegen haar wat Merlijn gezegd heeft. De vrouw bekent schuld en smeekt hen om discretie. De boden bedanken Merlijn. Thuis aangekomen gaan de twee boden rapport uitbrengen aan de koning.
- 68 Ze vragen Merlijn om raad en hij vertelt hen, wat ze koning Fortager moeten zeggen en wat hem te vragen. Ze gaan naar de koning en beschrijven hoe ze Merlijn gevonden hebben. De koning vraagt wie die Merlijn is.
- 69 Ze zeggen, dat hij het vaderloze kind is en de wijste aller stervelingen, in staat te vertellen, waarom de toren instort, evenals andere wonderlijkheden. De koning is zeer tevreden. De boden keren terug naar Merlijn en vertellen hem, dat hij veilig is (want liever sterven zij).
- 70 Merlijn rijdt met hen mee naar de koning, neemt hem en de boden apart, vertelt van het kwaadwillige advies van de *clerkys*, eist dat zij gestraft worden en neemt onder die voorwaarden op zich de toren te doen blijven staan. De koning stemt toe.
- 71 Ze gaan met zijn allen naar de toren. Daar vraagt Merlijn de *clerkes* of zij het instorten kunnen verklaren. Dat kunnen ze niet, maar ze hebben de koning een remedie gegeven. Merlijn zegt: ‘Jullie hebben de koning bedrogen, want jullie vreesden zijn toorn over jullie onwetendheid.’ De astrologen zijn ontsteld.
- 72 Merlijn vervolgt: ‘Het doel van de *clerkys* was niet de toren te laten staan, maar om mij kwijt te raken.’ De *clerkys* bekennen en vragen lang genoeg gespaard te worden om te zien, dat de toren blijft staan, en hun verzoek wordt ingewilligd. Merlijn legt uit over de toren: ‘Onder de grond is een groot water en onder dat water huizen twee draken, een witte en een rode, met twee grote platte stenen boven hen; de draken, geïrriteerd door de druk, draaien en doen de aarde beven.’
- 73 Merlijn maant de koning om de waarheid van zijn woorden te testen. Op de vraag van de koning met betrekking tot de methode om de aarde te verwijderen, beveelt Merlijn karren en dragers aan. Werklui arbeiden dag en nacht, tot ze het water vinden. Dan gaat de koning erheen met Merlijn.
- 74 De koning spreekt bewonderend over Merlijn tegen zijn raad. Dan vraagt hij hem naar de verwijdering van het water. Greppels worden gegraven. Merlijn voorspelt, dat de draken zullen vechten met elkaar en dat een van hen gedood zal worden. Hij wil, dat de baronnen het gevecht zien. Bodan worden uitgezonden.

- 75 Het verzamelde volk wordt geïnformeerd over Merlijns voorspellingen en ze vragen zich af welke van de draken het zal overleven. Als het water weggelopen is, komen twee stenen tevoorschijn. De koning vraagt, hoe die stenen verwijderd kunnen worden en welke draak zal sterven.
- 76 Voor drie baronnen, die bijzonder het vertrouwen van de koning genieten, vertelt Merlijn, dat de rode draak gedood zal worden en dat zijn dood van grote betekenis is. Een der stenen wordt verwijderd en de witte draak verschijnt. Dan gaan ze naar de andere steen en vinden de rode draak vreselijker dan de witte en een waarschijnlijke overwinnaar. Een vreselijk gevecht begint; het duurt een dag en een nacht.
- 77 Tenslotte verbrandt de witte draak de rode; hij overlijdt zelf, op de derde dag. De bouw van de toren kan nu worden voortgezet. Merlijn wordt door de koning gevraagd naar de betekenis der draken. Op voorwaarde van persoonlijke veiligheid belooft hij alles uit te leggen. De raad en de *clerkys* worden erbij gehaald.
- 78 Merlijn verwijt de *clerkis* iets op zich te hebben genomen, dat ze niet konden verrichten. Hij vertelt van hun duistere studie en hoe de duivel hen getoond heeft, dat ze moeten sterven omwille van Merlijn. Hij verklaart de duivel tot een leugenaar te maken, als zij beloven zijn instructies op te volgen. De astrologen zijn verheugd. Merlijn beveelt hen hun praktijken op te geven, te biechten en boete te doen.
- 79 De *clerkis* stemmen dankbaar toe en worden vrijgelaten. Dan legt Merlijn uit dat de witte draak Pendragon symboliseert. Fortager is in de war. Merlijn voegt toe voor de hele raad, dat de rode draak de koning zelf is. Hij herinnert hem aan de drie prinsen, die hij had moeten beschermen; de wijze waarop hij het hart van het volk stal; zijn weigering om de jonge koning te helpen;
- 80 zijn kunstige wijze van weigeren van de kroon; de moord op koning Constantyn; de vlucht van de twee prinsen; en de executie van de 'koningdoders'. Fortager erkent de waarheid van Merlijns woorden en wil weten over zijn eigen dood. Merlijn past meer specifiek toe op Fortager, wat hij over de rode draak zei, en over de witte draak, hun lange gevecht en het verbranden van de rode draak.
- 81 Fortager vraagt waar de prinsen zijn. Merlijn antwoordt: 'Op zee op weg hierheen om wraak te nemen!'

Hoofdstuk 3

- Koning Fortager, zeer gealarmeerd, roept zijn strijdkrachten bijeen en gaat naar Winchester.
- 82 Merlijn gaat naar Northumberland en blijft bij Blayse. Het volk van Winchester ziet een grote vloot naderen. Fortager beveelt zijn mannen de haven te verdedigen. Ze bemerken de banieren van hun rechtmatige koning.
- 83 De vloot landt. Als ze horen, dat Pendragon en Uter gekomen zijn om wraak te nemen op Fortager, de verraderlijke usurper, weigeren ze te vechten. Fortager, gek van woede, maant zijn aanhangers. Het volk ontvangt de wettige prins. Fortager vlucht naar zijn kasteel. De prinsen vallen het aan en steken het in brand. Fortager komt om in de vlammen.
- 84 Fortagers verwanten [zie p. 52] worden naar een ander kasteel gedreven. De prinsen beraadslagen hoe het te veroveren. Vijf baronnen, die bij het drakegevecht waren, vertellen de prinsen over Merlijn, maar weten niet waar hij te vinden is. Bodan worden uitgestuurd om hem te zoeken. Merlijn ontmoet hen in een stad, waar ze allebei een maal nemen.
- 85 Hij verschijnt in de gedaante van een herder met een enorme baard en vertelt hen, dat ze hun plicht slecht uitvoeren. Ze zijn verontwaardigd. Hij voegt toe, dat hij Merlijn sneller kan vinden dan zij. Zij staan op en vragen of hij hem kent. Merlijn zegt: 'Ja, maar hij zal

- niet met jullie meegaan. Zeg jullie heer het kasteel met rust te laten tot Augwis dood is – twee van zijn baronnen zijn al dood – en zelf hierheen te komen.’
- 86 De boden kijken elkaar verbaasd aan en Merlijn verdwijnt. Ze besluiten naar huis terug te keren. Tegenover de koning en zijn gevolg vertellen ze, wat er gebeurd is. Degenen, die met Merlijn bekend zijn, zijn verwonderd over de afschuwelijke gedaante van de waarzegger, maar begrijpen, dat niemand dan Merlijn zulke dingen verteld kan hebben.
- 87 Als ze horen, dat het voorval in North Humberland plaats had, zijn ze overtuigd. De koning gaat naar North Humberland om Merlijn te zoeken. Op een dag zien ze een herder met een stel beesten. Deze spreekt tegen de manschappen over Merlijn en zegt belangrijk nieuws voor de koning privé te hebben, maar wil zijn dieren niet achterlaten.
- 88 De koning wordt geïnformeerd en komt snel ter plaatse. De herder zegt: ‘Gij zoekt Merlijn; ga het dichtstbijzijnde bos in en hij zal naar u toe komen.’ De koning gelooft hem.
- 89 In de stad komt een keurige man, die zegt dat de herder en Merlijn dezelfde persoon zijn, dat Merlijn hem in tijd van nood zal bezoeken en dat Augwis gedood is (*Kyng Haugwis*). De koning is verbaasd (*Pandragon*). Hij zendt boden om de waarheid te achterhalen. Zij komen andere boden tegen met het nieuws van Augwis’ dood (door Vter).
- 90 De koning beveelt de zaak geheim te houden en is zeer verbaasd [dat Merlijn het wist]. Wanneer hij diezelfde dag uit de kerk komt, spreekt een keurige man hem aan, die zegt Merlijn te zijn. Het gevolg van de koning wordt erbij geroepen, zij zeggen zeker Merlijn te zullen herkennen, als ze hem zien.
- 91 Merlijn neemt de koning in een kamer apart, herhaalt wie hij is en vraagt het opnieuw voor het gevolg te brengen. Nu neemt hij zijn eigen gedaante aan en wordt door iedereen herkend. In antwoord op de vraag van de koning zegt hij dezelfde te zijn als de koeherder en de man, die hem vertelde over Augwis’ dood.
- 92 Merlijn vertelt verder, hoe hij Uter waarschuwde tegen Augwis, hoe Uter de hele nacht waakte, hoe Augwis Uters tent insloep met een getrokken mes en hoe Augwis gedood werd. Merlijn had bij die gelegenheid de gedaante van een oude man. De koning vraagt Merlijn met hem mee te gaan.
- 93 Merlijn zegt, dat de hovelingen bezwaar zullen maken, maar belooft nogmaals met Uter te zullen spreken als oude man en het de koning te laten horen. Merlijn en Pendragon nemen afscheid. De eerste gaat naar Blayse om het verhaal te laten opschrijven; de tweede gaat huiswaarts. Uter vertelt van Augwis’ dood.
- 94 De koning vraagt naar de man, die waarschuwde. Uter is verbaasd, dat de koning daarvan iets weet, maar zegt dat het hem een goede man leek. De koning zegt, dat over twaalf dagen dezelfde man weer langskomt. Uter belooft die dag bij de koning te zullen zijn.
- 95 Merlijn stelt Blayse op de hoogte van de laatste gebeurtenissen, van leven en aard van de prins en van zijn eigen plannen voor de nabije toekomst. Op de vastgestelde dag komt Merlijn naar het hof gerend als een bode van Uters minnares. De verheugde prins neemt de naar hij meent door haar geschreven brief en luistert privé naar de bringer. Pendragon verwondert zich over Merlijns vertraging.
- 96 Merlijn trekt Uters aandacht: hij staat er nu in de gedaante van de waarschuwer [p. 92]. Uter omarmt hem en haalt Pendragon. Beide prinsen zijn verheugd. Pendragon informeert zijn broer, dat hun bezoeker de wijste der mensen is en dat de waarschuwer en de briefbringer dezelfde persoon zijn.
- 97 Uter is ongelovig. De koning doet een beroep op Merlijn, die weer verschijnt in de gedaante van de bode. Uter is overtuigd en looft Merlijns wijsheid. De broers vragen hem te blijven en hun bestuurder te worden.
- 98 Merlijn stemt toe en belooft zijn hulp bij alle moeilijkheden en wenst openlijk te worden verwelkomd, de volgende keer als hij naar het hof komt. Hij gaat en komt en wordt

- altijd met vreugde ontvangen. De mensen willen zijn advies met betrekking tot het belegerde kasteel.
- 99 De raad van de koning komt bijeen en Merlijn wordt gevraagd naar het kasteel en hij antwoordt: 'Augwis' verwanten zijn nu bereid om het land te verlaten. Onderhandel met hen! Ze zullen eerst aanbieden om te blijven als vazallen. Maar neem dit aanbod niet aan! Laat hen weggaan!' De koning stuurt vervolgens Ulfijn en drie andere ridders als onderhandelaars.
- 100 De mensen in het kasteel ontvangen hen, luisteren naar hun boodschap, beschouwen hun eigen hopeloze positie en bieden aan het kasteel over te geven en een jaarlijkse tribuut te betalen. De onderhandelaars keren met dit antwoord terug.
- 101 Merlijn herhaalt zijn eerdere advies en opnieuw worden de boden gezonden. Het aanbod van de koning wordt met vreugde aangenomen en Augwis' verwanten gaan in ballingschap. Jaloerse baronnen verlangen van de koning, dat hij Merlijns gezelschap opgeeft. De koning is daartoe niet bereid.
- 102 Een van de baronnen vraagt in aanwezigheid van de koning en twintig ridders aan Merlijn hem zijn dood te voorspellen. Op de hoogte van zijn bitter hart zegt Merlijn, dat de baron van zijn paard zal vallen en zijn nek zal breken. Naderhand komt de baron naar de koning en doet of hij ziek is. Merlijn wordt geroepen en komt bij de baron, die wil weten of hij aan deze ziekte zal sterven.
- 103 Merlijn zegt: 'Nee, ge zult hangen!' De baron wijst de koning op de tegenstrijdigheid van de twee voorspellingen en zegt het nog een derde keer te willen proberen, nu als een zieke monnik. De volgen de dag rijden de koning en Merlijn naar het klooster en worden daar verzocht de monniken te gaan zien.
- 104 Merlijn verwijt de koning, dat hij meedoet aan deze schertsvertoningen, maar zegt toch nogmaals de dood van de baron te zullen voorspellen. In antwoord op het verzoek van de abt zegt Merlijn, dat de man op mag staan als hij wil en dat hij zijn nek zal breken, hangen en verdrinken.
- 105 De baron houdt vol dat Merlijn een dwaas is en waarschuwt de koning tegen hem. Op een dag rijdt deze baron over een brug. Het paard struikelt, de baron valt en breekt zijn nek; zijn been is verward in zijn mantel en de rest van zijn lijf is onder water. Twee mannen vertellen Merlijns voorspelling en een groot gehuil stijgt op. Het lijk wordt begraven en Merlijn informeert de koning.
- 106 Merlijn zegt verdere ondervraging te zullen vermijden en vertrekt naar Blaysye. Degenen, die bij de dood van de baron waren, komen op het hof. Merlijns wijsheid krijgt volledige erkenning. Hij doet profetieën over de koningen van Engeland (en andere zaken) en laat die door Blayse opschrijven. Dan keert Merlijn terug naar het hof, waar ook een Boek wordt gemaakt [of het zijn hij en Blayse!] vol *dyrke worrdes of prophecyes*.
- 107 Merlijn informeert de koning, dat Augwis' verwanten het land zullen aanvallen met superieure strijdkrachten over elf dagen. Dit moet echter geheim blijven.
- 108 Merlijn geeft instructies met betrekking tot de op handen zijnde strijd. De broers vragen of de strijd voor een van hen fataal zal zijn. Merlijn laat hen zweren op hun relieken (*3owre relykes*) trouw (*trewes*) aan God en zichzelf te zijn, waarachtig te geloven in God en te biechten en belooft hen de overwinning (*for they beleve not on the Trenite*).
- 109 De slag zal echter uitzonderlijk moorddadig zijn en één van de prinsen zal sneuvelen, vechtend voor de eer van de Drieëenheid. De prinsen roepen door heel het land hun mannen bijeen en vragen hen om gereed te zijn in de laatste week van *Junet* op de vlakte van Salisbery, vlakbij de kust. Met Pentecost gaan ze daarheen met hun legers en houden hof daar tot de vijand arriveert.

- 110 Het hele leger biecht en krijgt absolutie. Op vraag van de koning herhaalt Merlijn zijn eerdere instructies, toevoegend, dat een draak in de lucht zal verschijnen. Met dit werkplan vastgesteld trekt Uter met de helft van het leger op om de vijand van de zee af te snijden.
- 111 Merlijn gaat naar *maistyr* Blaysye in North Humberland. Uter blijft drie dagen in hinderlaag liggen. Op de derde dag trekken de troepen van de koning op en de draak verschijnt in de lucht. De koning en Uter vallen van twee kanten aan en de vijand wordt in de pan gehakt.
- 112 Maar Pendragon, de koning, en vele van zijn baronnen vallen in de strijd, terwijl van de vijand niemand ontkomt. Dan volgt Uter zijn broer op. Na het oprichten van grafstenen over de gevallen gaat hij naar Logres [= Londen] en wordt daar tot koning gekroond. Na vijftien dagen komt Merlijn naar het hof en zegt Uter de naam van zijn broer aan te nemen en een draak te ontwerpen, zoals die ene in de lucht, die hij met zich mee moet dragen in de strijd.
- 113 Merlijn adviseert de koning om het graf van Pendragon te versieren voor eeuwig met enorme stenen uit Ierland. Schepen gaan erheen. Merlijn wijst de stenen aan, maar de mannen vinden die te groot en keren zonder hen naar huis terug.
- 114 Dan brengt Merlijn zelf de stenen. Het volk is verbaasd over de omvang van de stenen. Merlijn neemt het op zich om hen op te richten, zendt het volk weg en volbrengt zijn taak. Dan zegt hij tegen de koning hem een groot geheim te zullen onthullen en vertelt hem de dubbele bron (Enemy – God) van zijn kunde en waarzegging.
- 115 Verder vertelt hij van Christus' komst op aarde om de zondaars te redden, over Zijn *sene* [Laatste Avondmaal] met Zijn discipelen, over Zijn dood aan het kruis door de valse Joden en over de ridder (Jozef), die als *gwerdown* [beloning] vroeg om Zijn lichaam. Na de Verrijzenis zwierf deze ridder met zijn *sowdiours* ['soldaten'] (*many of his lineage*) naar een woestenij (*waste & desert*), waar een hongersnood hen overviel. Jozef bad tot God (om een *tokenyng*) en kreeg het bevel om een Tafel te maken *in mynde of* de Tafel van Jezus, waaraan Hij zat in *Symon lepres hows*, en die te bedekken met een wit kleed en daarop het Heilig Vaatwerk te zetten (eveneens met een wit kleed afgedekt), dat Jozef, toen hij in de gevangenis zat voor 42 jaar, kreeg van de Koning van *blys* als troost; en door dit Vaatwerk scheidde hij de goeden van de slechten.
- 116 Ter herinnering aan Christus was aan deze Tafel een lege plaats, die de plaats van Judas symboliseert, die hij verzaakte na Gods woord ['Eén van jullie...' &c.], zodat deze plaats leeg bleef tot naar Gods wil hij werd toegewezen door het lot aan Mathy, en zo ook was Jozef verkozen om die lege plaats te vullen, zodat die twee Tafels verbonden (*covenable*) waren. En zij noemden dit Vaatwerk: Sank Ryal oftewel Sint Graal. Nu maant Merlijn de koning om een derde Tafel ter ere van de Drieëenheid te maken, die hem faam zal bezorgen.
- 117 De koning bevalt dit zeer en laat de regeling er van over aan Merlijn, die de stad Cardweille in Wales uitkiest om daar Pentecost te houden (aan de Tafel).

Hoofdstuk 4

Boden worden uitgezonden om iedereen uit te nodigen en Merlijn gaat alvast erheen om de Tafel te regelen. De koning komt een week voor Pentecost en Merlijn belooft hem een onverwacht schouwspel.

- 118 Bij het Ryal Feste kiest hij 50 ridders uit en plaatst hen rond de Tafel. Dan roept hij de koning en toont hem de ridders en de lege plaats. De koning voegt zich bij het gezelschap en het feest duurt een week (8 dagen) en de koning geeft fraaie geschenken aan

- jong en oud. De ridders zeggen, dat ze voor altijd zo zouden willen blijven, in broederlijke liefde.
- 119 De koning is hierover verwonderd; hij maant hen liefhebbend en *trewē* te zijn. De koning vraagt Merlijn naar de lege zetel en Merlijn zegt: ‘Deze zal niet in uw tijd gevuld worden; hij moet nog verwekt worden. Daarom, heer, vraag ik of ge uw feesten hier wilt houden.’ Dan neemt Merlijn afscheid en zegt voorlopig niet terug te komen; daarna vertrekt hij naar Blasye, waar hij twee jaar blijft.
- 120 Te Cardwell morren enige hovelingen over de leeg blijvende plaats. De koning vertelt hen van Merlijns voorspelling, maar zij verklaren spottend, dat er net zulke goede mensen nu te vinden zijn als ooit zullen komen en dringen er bij hem op aan hen de zetel te laten proberen. Na enig aarzelen geeft de koning toestemming.
- 121 Merlijn weet van de bedoelingen van de hovelingen (zegt het tegen Blayse), maar doet niets om het te verhinderen. Ondertussen verspreidt zich het gerucht, dat Merlijn gedood is (*in a wode be a fals wood cherl*). De koning gelooft het, omdat Merlijn maar niet komt. Op de avond van Pentecost, als iedereen bijeen is, vraagt de koning de hoveling of hij de plaats wil proberen en hij gaat naar de Tafel, waar de 50 ridders zitten, die hem zwijgend bekijken.
- 122 Nauwelijks heeft hij plaatsgenomen of hij zakt als lood neer en is verdwenen. Allen staan op. Twee weken later (*into qwynzyme of Pentecost*) komt Merlijn naar het hof en maakt de koning verwijten.
- 123 De koning excuseert zich (*begyleng*) en vraagt, wat er met de dode hoveling gebeurd is. Merlijn schenkt hem geen voldoening op dit punt; laat hij liever op zijn volk en zijn feesten letten en Merlijns instructies opvolgen. Dan vertrekt Merlijn naar andere landen en de koning laat fraaie huizen bouwen te Cardwel en kondigt algemene feesten af, om regelmatig te houden, met Kerstmis, Pasen, Pinksteren en *the feste of alle halwen*. Op een kerstfeest roept de koning zijn baronnen bijeen en zij moeten alle vrouwen meenemen (dochters, zusters, etc.) naar Cardweille in Gales.
- 124 Onder andere komen daar de Hertog van Tyndagel en zijn vrouw Ygwerne, op wie de koning meteen verliefd wordt, hetgeen zij bemerkt en hem vermijdt. De koning deelt kostbare geschenken uit (*jewelys; nowches & broches & manye riche rynges*) en geeft aan Ygwerne een *precyows jwel*, dat ze niet durft te weigeren.
- 125 De verliefde prins beveelt aan het eind van het feest allen terug te komen met Pasen; dan neemt hij met groot eerbetoon afscheid van de hertog en de hertogin (voor wie zijn hart sneller blijft slaan) en van de 50 ridders van de Ronde Tafel. Met Pasen komen ze allen weer bijeen en de koning toont opnieuw zijn liefde (aan Ygwerne) als tevoren. Als het feest is afgelopen, verzoekt hij hen allen te komen als hij om hen zendt.
- 126 Het hof gaat uiteen, de koning achterlatend *an hevy manne*. Zo leeft hij twee jaar *in angwysch for Ygwernes love*. Zijn geheimraad beveelt hem aan niet naar het land van Ygwerne te gaan, maar weer een feest in Cardwel te houden (voor 15 dagen) en daar Ygwernes gezelschap te genieten (*dalyaunce & playes*). De koning roept zijn baronnen bijeen met Pentecost en tijdens het feest draagt de koning zijn kroon en geeft grote giften.
- 127 Hij vraagt zijn oude raadgever Ulphijn om raad met betrekking tot zijn liefde voor Ygwerne en wordt door hem bemoedigd, mooie woorden en grote geschenken aanbevelend (aangezien geen vrouw die kan weerstaan).
- 128 De koning draagt Ulphijn op om (uit zijn *cofres*) juwelen uit te delen en wacht verheugd op het resultaat, terwijl hij zich met de hertog ophoudt en hem grote juwelen geeft. Ondertussen brengt Ulphijn menig *riche jewel* naar Ygwerne, die zij onder protest afwijst. Ulphijn prijst haar hoge kwaliteiten en zegt haar, dat ze het hart van de koning bezit.

- 129 Ygwerne veroordeelt de koning (*a tretour*) en dreigt alles aan haar man te vertellen. Sir Ulphijn houdt vol, de liefde en het begeren van de koning benadrukkend, evenals het gevaar en de nutteloosheid van verzet. Ygwerne zegt huilend zich te zullen verdedigen. Ulphijn vertelt dit de koning, die haar deugdzaamheid prijst. Op de 15^e dag na Pinksteren zit de koning aan tafel met de hertog van Tyndagel.
- 130 Ulphijn knielt voor de koning neer en stelt voor de gouden beker (voor hem op tafel) te sturen naar Ygwern. De koning spreekt met de hertog, die zonder verdenking zijn vertrouwde Bretel met de beker naar Ygwerne stuurt. Bretel gaat en geeft de beker aan Ygwerne (in de kamer, waar alle vrouwen samen eten) namens haar man, die haar beveelt eruit te drinken uit liefde voor de koning, die haar deze beker zendt (om te houden).
- 131 Ygwerne wordt rood van schaamte, maar drinkt uit de beker en behoudt die na aandringen van Bretel, die terugkeert en de koning bedankt namens Ygwerne (ondanks dat ze geen woord gezegd had). De koning is zeer blij. Ulphijn gaat weer naar Ygwerne en treft haar nadenkend, boos en verdrietig aan. Ze klaagt over verraad en verklaart haar man te zullen informeren. Ulphijn zegt haar op te passen, maar kan haar mening niet veranderen. Na de maaltijd gaat de koning met de hertog naar de vrouwenkamer.
- 132 Ygwerne weet, dat het om haar is. En 's nachts gaat ze huilend naar haar *ostel*, waar de hertog haar opvangt. Ze vertelt hem van de verliefdheid van de koning, zijn vele geschenken, de list met de beker en haar voortdurend lastig gevallen worden (door Ulphijn); en ze smeekt hem teruggebracht te worden naar Tyndagel.
- 133 De woedende hertog verzamelt zijn manschappen, geeft orders voor een plots en heimelijk vertrek en keert terug naar zijn eigen land. De volgende morgen krijgt de koning dit nieuws. Hij roept zijn raad bijeen, vertelt wat er gebeurd is, herinnert hen aan de eer, die hij altijd de hertog betoonde en zegt, hem orders te willen sturen terug te komen met hetzelfde gezelschap, waarmee hij vertrok. Twee boden worden naar Tyndagel gezonden.
- 134 De hertog weigert echter naar het hof terug te keren, roept zijn raadgevers bijeen en vertelt hen de reden van zijn plotse vertrek. Ze beloven hem te helpen. Wanneer de boden terugkeren met het antwoord van de hertog, zijn de baronnen verbaasd. De koning vraagt hen hem bij te staan (*to avengen of his fow (...) my feste thus distorbled so*).
- 135 De hertog wordt bericht gezonden, dat de koning hem over veertig dagen zal bezoeken. De hertog slaat proviand in, krijgt hulp toegezegd van zijn mannen, laat Ygwerne achter in Tyndagel en gaat zelf naar zijn tweede sterke kasteel. De koning krijgt te horen over het resolute gedrag van de hertog, roept zijn baronage op hem te ontmoeten bij de grens en legt hen zijn zaak voor.
- 136 Vervolgens valt hij het land van de hertog binnen, hoort van de twee kastelen en besluit eerst te proberen het kasteel waar de hertog is te veroveren. Ulphijn maant hem tot kalmte in de tussentijd. Het kasteel blijkt echter onneembaar en de koning zit te kniezen. Op een dag wordt hij huilend gezien in zijn tent en Ulphijn komt vragen wat er is.
- 137 De koning zegt, dat hij heel goed weet wat er is. Na hem voor zijn weekheid te hebben berispt raadt Ulphijn de koning aan Merlijn te ontbieden en hem alles te geven wat hij voor zijn hulp zal vragen. De koning vreest, dat Merlijn boos is vanwege de poging om de lege zetel te vullen en vanwege de onwettige liefde van de koning.
- 138 Ulphijn hoopt dat Merlijn snel zal komen en vraagt de koning op te houden met kniezen en vrolijk te zijn voor zijn mannen. Hernieuwde aanvallen op het kasteel blijken zinloos. Op een dag komt Ulphijn tijdens een ritje een keurige oude man tegen, die verlangt met hem te spreken. Ulphijn stijgt af en vraagt wie hij is.
- 139 De oude man zegt te weten van de liefde van de koning voor Ygwern en wil voor een leuke beloning (*large fe*) zeggen wie de koning kan helpen. Ulphijn vraagt gretig hem

- naar die man te brengen, maar de oude man wil eerst zijn beloning weten. Ze spreken af voor de volgende ochtend. Ulphijn keert naar huis met het goede nieuws.
- 140 De koning is verheugd en vraagt naar de man en de afgesproken ontmoeting en is bereid iedere beloning te geven. De volgende morgen rijden de koning en Ulphijn erop uit en zien een blinde kreupele, die uitroept de koning te kunnen helpen. De koning vraagt Ulphijn of dat de man is. ‘Nee,’ zegt hij.
- 141 Toch stuurt de koning hem naar de man om hem toe te staan wat hij verlangt. Ulphijn gaat bij de kreupele zitten, die lachend zegt: ‘De koning kent me beter dan jij. Ik ben gezonden door de oude man. Als de koning zijn verlangen wil hebben, moet hij grote giften geven. En wie ik ben, mag je de koning vragen.’ Ulphijn gaat terug naar de koning en zegt, wat de kreupele gezegd heeft.
- 142 De koning verklaart, dat de nette oude man en de kreupele dezelfde man is: Merlijn. Ondertussen is Merlijn in zijn gewone gedaante naar de tent van de koning gegaan. En als de koning dit verneemt, gaat hij snel daarheen, waarbij Ulphijn Merlijns macht looft.
- 143 Ze treffen Merlijn aan in de tent en de koning verwelkomt hem hartelijk en begint dan over zijn narigheid. Merlijn zegt hem te begrijpen. De koning zegt de tweevoudige vermomming van Merlijn doorzien te hebben, wat Ulphijn niet gelooft, maar Merlijn bevestigt de woorden van de koning. De koning bezweert, dat Merlijn al zijn gedachten kent, en smeekt hem om hulp.
- 144 Merlijn belooft onder bepaalde voorwaarde de koning te helpen in het bezit van Ygwerne te komen. Ulphijn moet lachen [van vreugde]. De koning is bereid Merlijn alles te geven, wat in zijn vermogen ligt. Merlijn wil Ulphijn als borg, dat de koning zijn belofte vervult. Niet zonder bezwaren stemt Ulphijn toe.
- 145 Dan worden de relieken van de koning gebracht en zijn andere heilige dingen en eerst de koning en dan Ulphijn zweren op de relieken naar het dictaat van Merlijn. Dan zweert de koning nog een eed voor de borg van Ulphijn. Dan zegt Merlijn, dat de koning voorzichtig moet handelen, want Ygwerne is een wijze en *trew*e vrouw. ‘Ik zal je de gestalte van de hertog geven, terwijl ik en Ulphijn de gestalte zullen aannemen van Bretel en Jordan, de twee vertrouwelingen van de hertog.
- 146 Aldus zullen we allen het kasteel van Ygwerne binnenkomen. Laat ondertussen je baronnen stilletjes wachten buiten het kasteel van de hertog en zeg niemand, dat we weggaan.’ De koning volgt Merlijns aanwijzingen op en het drietal gaat op weg naar Tyndagel. In de buurt moet de koning zich geheel insmeren met een kruid en heeft dan geheel het uiterlijk van de hertog.
- 147 Dan moet de koning aan Jordayn denken en op hetzelfde moment staat Ulphijn voor hem in de gedaante van Jordayn. Merlijn neemt de gedaante aan van Bretel en tegen de avond gaan ze naar Ygwerns kasteel, waar Merlijn de wacht beveelt de poort voor hun heer te openen en zijn komst geheim te houden. Ze haasten zich naar binnen en gaan naar Ygwernes kamer.
- 148 De koning kleedt zich snel uit, kruipt bij Ygwern in bed (en verwekt Arthewr), die verheugd is over de komst van haar gepretendeerde man. ‘s Morgens komt het nieuws in de stad, dat de hertog gedood is en dat zijn *styward* zijn plaats heeft ingenomen. Meteen gaat Merlijn heimelijk naar de slaapkamer en zegt de koning op te staan (aangezien bericht is gekomen, dat de hertog reeds dood is) en zich naar huis te haasten, anders zullen zijn mensen denken, dat hij dood is.
- 149 De koning staat snel op, neemt afscheid met veel kussen van Ygwern en gaat het kasteel uit (onbemerkt). Nu herinnert Merlijn hem aan hun afspraak. De koning verklaart die te zullen houden. Merlijn verlangt de vrucht van de onwettige gemeenschap van de koning: zijn zoon en erfgenaam, die Ygwern zal baren. De koning geeft toe. De drie

mannen rijden naar een rivier, wassen zich, hernemen hun eigen gedaante en gaan terug naar het leger.

- 150 Van zijn mannen krijgt de koning te horen, dat toen de hertog de afwezigheid van de koning bemerkte, hij een uitval deed uit het kasteel en gedood was in de daarop volgende strijd. De koning vindt dat jammer.

Hoofdstuk 5

Uter roept zijn raad bijeen en wenst compensatie te geven.

- 151 Ulphijn roept de baronnen terzijde en vraagt hun mening. De baronnen voegen zich naar Ulphijn, die ze als een wijs man beschouwen. Ulphijn stelt een algemene bijeenkomst voor op Tyndagel, waar de koning genoegdoening zal aanbieden.
- 152 De baronnen keuren dit goed en het voorstel wordt voor de koning gebracht, die ook toestemt en boden stuurt naar de verwanten van de overleden hertog. Merlijn informeert de koning, dat het advies van de baronnen van Ulphijn komt en hij onthult de koning het geheime plan van Ulphijn, dat hij van harte toejuicht, en hij wenst het met de koning en Ulphijn tezamen te bespreken.
- 153 Als Ulphijn aanwezig is, zegt Merlijn tegen de koning: 'Heer, ge hebt me het kind, dat geboren zal worden, beloofd. Ge kunt het niet zelf behoeden en de moeder zou zich schamen het te voeden. Laat Ulphijn de nacht van zijn verwekking noteren. Nu zult ge me enige tijd niet meer zien.
- 154 Maar geloof in Ulphijn: zijn advies zal u profijt en verering opleveren; want slechts met hem zal ik spreken.' Ulphijn noteert de verwekkingstijd van het kind. Dan zegt Merlijn apart tegen de koning: 'Gij zult met Ygwern trouwen, maar zeg haar niets over de eerste ontmoeting. Als ge vraagt wie de vader is, zal ze niet in staat zijn te antwoorden en erg beschaamd zijn.' De koning en Ulphijn gaan samen naar Cardwel en Merlijn naar Blasye (*so now we knowen be that scripture of the adventures*).
- 155 De koning spreekt met zijn raadgevers over vredesplannen met de hertogin van Tyndagel en daarna met Ulphijn, wiens plan, waarmee hij zeer ingenomen is, hij zegt te kennen. Bodan van de koning gaan naar Tyndagel en spreken voor de vergaderde adel over de dood van de hertog, de spijt van de koning en zijn verlangen vrede te sluiten.
- 156 De raadgevers van de hertogin zijn gunstig gestemd, gaan naar haar en adviseren haar te luisteren naar het aanbod van de koning. Ze stemt toe. Haar raadgevers keren terug naar de boden van de koning en vragen naar bijzonderheden.
- 157 De boden antwoorden, dat zij slechts weten van het verlangen van de koning naar vrede en stellen een andere vergadering voor, te houden voor de koning over twee weken. Het voorstel wordt geaccepteerd op voorwaarde van een vrijgeleide (*sauf cowndyt*). De boden keren terug naar Cardwell en de koning is verheugd. De vrijgeleide wordt gestuurd en de hertogin arriveert met haar raadgevers te Cardwell.
- 158 De koning laat vragen welke genoegdoening zij verlangen en de raadgevers zeggen dat aan de koning over te laten. De koning vindt de hertogin een wijze dame en vraagt zijn baronnen om de vrede te regelen. Ze willen er onderuit komen, maar de koning staat er op en na veel gearzel nemen zij de taak op zich, maar verlangen, dat Ulphijn hun helper en spreker is.
- 159 De koning zegt (glimlachend) Ulphijn zich bij de baronnen te voegen en deze waarschuwt hem, dat een koning niet te familiair met zijn *meyne* moet zijn. Dan gaat hij (Ulphijn) met de baronnen mee. Eerst wil hij vaststellen of de hertogin zich ook zal houden aan hun beslissingen.
- 160 De raadgevers nemen de zaak in overweging, de hertogin gaat akkoord en van beide zijden worden verzekeringen gegeven. Dan zegt Ulphijn: 'Jullie weten, dat de hertog

- gedood werd zonder overtreding en zijn vrouw zwanger achterliet, terwijl zijn verwanten grote verliezen leden, vanwaar compensatie gegeven moet worden.
- 161 Aan de andere kant heeft de koning geen vrouw, daarom zou hij met de hertogin moeten trouwen, terwijl haar dochter zou kunnen trouwen met de koning van Orkanye (Orkney).’ Allen zijn het ermee eens en prijzen zijn raad. In tegenwoordigheid van zijn volk wordt de koning geïnformeerd over de vredesvoorwaarden en aanvaardt die.
- 162 Dan komen allen bijeen. Ulphijn herhaalt de voorwaarden. Zij worden door de kliek van de hertogin aangenomen, door de koning gezworen en door koning Loth van Orcanye ondersteund. Het volk van de hertog huilt van vreugde, prijst de herstellingen (*amendis*) en juicht over de rechtvaardigheid en *trewes* van de koning.
- 163 De twee koninklijke huwelijken hebben plaats op de 20^e dag na het nachtelijk bezoek van de koning aan Tyndagel. Als Ygwernes staat merkbaar wordt, zegt de koning tegen haar: ‘Van wie is dit kind? Het kan niet van mij zijn, noch van de hertog.’ Ygwerne huilt, verklaart hem de waarheid te zullen zeggen en smeekt om zijn genade.
- 164 De koning belooft haar niet te zullen verstoten. Dan vertelt Ygwerne van het nachtelijke bezoek in haar slaapkamer van iemand in de gedaante van haar man. De koning verzoekt haar de zaak stil te houden en het kind, zodra het geboren is, aan hem te geven.
- 165 De koning vertelt dit alles aan Ulphijn, die de *trewes* en wijsheid van de koningin prijst, evenals de verstandige maatregel van de koning. Zes maanden later komt Merlijn naar Ulphijn en naar de koning en is tevreden met wat tot nu toe gedaan is, maar wenst zijn handlangerschap bij het bedrog van Ygwerne goed te maken [te boeten voor] en verlangt daarbij de hulp van de koning.
- 166 ‘In dit land woont een zeer goede man [Antron (6520) of Ankor (6472) genaamd], met een uitstekende vrouw. Laat deze man ontbieden en geef hem van uw goederen, opdat zijn vrouw, die net een zoontje gekregen heeft, jouw kind zal aannemen en haar eigen kind zal wegsturen om door een andere vrouw gevoed te worden.’ Dan keert Merlijn terug naar zijn *maister* Blayse en de koning ontbiedt de *goodman*, verwelkomt hem hartelijk en zegt:
- 167 ‘Ik moet u een groot geheim vertellen, want ik wil uw hulp en uw discretie. Ik droomde onlangs, dat gij een zeer goed man bent en dat uw vrouw zojuist een kind heeft. Ge dient uw eigen kind weg te zenden en laat uw vrouw een ander kind ervoor in de plaats nemen, dat haar gebracht zal worden.’ De man vindt het merkwaardig, maar zal er met zijn vrouw over spreken en vraagt, wanneer het gebracht zal worden.
- 168 De koning geeft geen bijzonderheden, maar fraaie geschenken. De man gaat naar huis en ook zijn vrouw vindt het verzoek vreemd. De man wijst op hun plicht tegenover de koning en diens geschenken en beloften. De vrouw onderwerpt zich impliciet en ze treffen voorbereidingen om het kind te ontvangen.
- 169 Als de bevalling van de koningin aanstaande is, komt Merlijn naar Ulphijn en wenst, dat de koningin weet, dat ze de volgende dag na middernacht zal bevallen en dat ze het kind moet overhandigen aan de eerste man, die aan de *halle*-deur staat. Ulphijn brengt de koning op de hoogte. De koning spreekt met zijn vrouw, herhaalt Merlijns voorspelling en bevel en dringt aan op geheimhouding om de mensen van gepraat af te houden.
- 170 De koningin belooft gehoorzaamheid, maar is verbaasd, dat de koning zoveel over haar bevalling weet. De volgende avond voelt de koningin de weeën en na middernacht wordt het kind geboren.
- 171 De koningin zegt een (*prevy*) vrouw het kind naar de *halle*-deur te brengen en te overhandigen aan de man, die daar staat, en goed op te letten, wat voor man dat is. De vrouw gehoorzaamt. Bij de deur treft ze een lelijke oude man [Merlijn], die zegt te wachten op hetgeen zij brengt. Hij weigert verdere informatie te geven en verdwijnt met

- het kind. De vrouw keert terug naar de koningin en vertelt wat er gebeurd is. De koningin is bedroefd.
- 172 Merlijn gaat met het kind naar de pleegvader Ankor [6472], die juist op weg is naar de mis. Merlijn is in de gedaante van een schone oude man. Hij geeft hem het kind, zegt hem er goed voor te zorgen en belooft hem grote beloningen. Ankor begrijpt, dat het het kind is, waarover de koning sprak. Merlijn zegt Ankor het kind te laten dopen en Arthewr te noemen (het zal hem rijk maken).
- 173 Ankor vraagt Merlijn wie hij is, maar Merlijn geeft geen informatie over zichzelf. Het kind wordt gedoopt en Arthewr genoemd door Ankor (*his propre name Js Antron*) en naar Antrons huis gebracht, waar het goed door zijn vrouw ontvangen wordt (*dyde hit sowken of hire pappe*). Hierna leeft Uter Pendragon diverse jaren in rust en vrede, tot hij tenslotte last krijgt van jicht (*gowte in hondis and feet*) en aangevallen wordt door zijn vijanden, die zijn land en volk grote schade toebrengen.
- 174 De koning roept zijn baronnen bijeen en zij beloven hem hun hulp, trekken op tegen de vijanden, maar worden verslagen. De koning treurt, terwijl de vijand blijft oprukken. Dan komt Merlijn en de koning krijgt weer hoop en vreugde, verwelkomt hem en vertelt hem van zijn narigheid. Merlijn zegt:
- 175 ‘Een gevecht zonder hoofd kan niet zijn; verzamel uw strijdkrachten, ga met hen op een paardenbaar (*hors bere*) en ge zult zegevierend zijn. Verdeel na de strijd uw goederen ten behoeve van uw ziel, want ge zult niet lang meer leven. Wie grote rijkdommen achterlaat, geeft die over aan personen, die maar weinig geven om zijn ziel.
- 176 De duivel zal u verschijnen. Hij verschijnt in het bijzonder aan rijke mensen, die niet geven, terwijl ze nog in leven zijn. De vreugde van deze wereld is niets; het faalt; maar hemelse vreugde is blijvend. Iedere man met bezit moet iets doen om het eeuwige leven te verdienen. Des te meer gij, die God zo’n grote rijkdom heeft geschonken. Ik heb u lang bemind; maar wie bemint u zo trouw als gij uzelf zou moeten?
- 177 Alles is zo vergeefs, als het einde niet goed is. Zelfs na een zondig leven zal alles, als het einde goed is, vergeven worden. Niets neemt ge met u mee vanuit de wereld behalve vroomheid en aalmoesgeverij. Uw koningin is gestorven, ge hebt geen erfgenaam, daarom denk aan uw eigen ziel. Zeg Ulphijn mij te geloven.’ De koning vraagt meer over de paardenbaar, over de goede daden die hij moet doen en naar zijn zoon Arthewr.
- 178 Deze is volgens Merlijn een knappe, goedopgevoede jongeman. Na Merlijns vertrek roept de koning zijn strijdkrachten bijeen, gaat met hen mee op een paardenbaar en wint de strijd (een slachtpartij). Dan gaat hij naar Londen en verdeelt zijn goederen onder de armen en op advies van H. Kerk, zelf niets overhoudend (uit liefde voor God en Zijn moeder).
- 179 Dan ligt de koning lang ziek. Zijn volk verzamelt zich om hem heen. Als hij drie dagen sprakeloos heeft gelegen, komt Merlijn. Het volk zegt, dat de koning dood is. Maar Merlijn antwoordt: ‘Een man, die zoveel goeds heeft gedaan, kan niet sterven; koning Uter is niet dood (al is hij blauw als lood).’ Het volk zegt, dat de koning niet kan spreken. Merlijn zegt, dat ze hem nog eenmaal zullen horen spreken.
- 180 Allen gaan zijn kamer binnen (en openen de ramen) en informeren de stervende koning, dat Merlijn gearriveerd is. De koning herkent hem en Merlijn vraagt het volk om zich rond het bed te scharen. Merlijn fluistert de koning in het oor: ‘Heer, gij hebt een schoon einde gemaakt. Na u zal uw zoon Arthewr regeren en hij zal de Ronde Tafel vullen.’ De koning keert zich om en vraagt allen voor hem te bidden.
- 181 Die nacht sterft de koning (*to hevene blysse his Sowle gan wende*) en wordt met veel eerbetoon begraven door de *prelacye* en de *baronage*. ‘s Morgens verzamelen zich de prelaten van H. Kerk en de baronnen in een *paleys* (*that cristene hythe*) om een opvolger te kiezen, maar ze kunnen het niet eens worden en besluiten om Merlijn te ontbieden.

Hoofdstuk 6

- Merlijn komt voor de vergadering en wordt verzocht om voor hen een koning te vinden. Bescheiden belooft hij hen advies te zullen geven. Ze verklaren, allen het advies te zullen opvolgen.
- 182 Merlijn zegt: 'Jullie koning stierf op de *qwynzyme* van St. Martijn [vert.: als Martinmas]. Kerstmis nadert en ik zal jullie zeggen wat te doen. Op Kerstdag werd Onze Heer geboren. Als ge tot Hem bidt met goed en nederig hart om jullie gebeden te verhoren en jullie een koning te geven d.m.v. een teken, zult ge zeker zo'n teken verkrijgen.'
- 183 De *clergyse* kondigt door heel het koninkrijk gebeden af. Dan neemt Merlijn afscheid en gaat naar *his maystir Blasye*. De baronnen en prelaten gaan naar Londen voor het Kerstfeest en Antron, die zijn eigen zoon [Kay] geridderd heeft met [7185] *halewyntyd* (halwentyd: 1 nov), gaat met hem en de zevenjarige Arthewr ook naar Londen.
- 184 Op Kerstavond is er een grote bijeenkomst (volk, *clergy*, *baronage*) om het bevel van Merlijn uit te voeren en ze bidden tot God standvastig om een bestuurder (om de *cristene* te verdedigen en *cristes law* te handhaven). Sommigen echter vinden dergelijke gebeden dwaas. Voordat hij de *Mis gan Synge*, spreekt een heilige man het volk toe: 'Gij bent hier bijeen voor uw aller zielenheil, voor de aanbidding van Onze Heer en (ten derde) voor de uitverkiezing van een koning (door Gods macht).
- 185 Aangezien we hier zijn om te kiezen en omdat onze wijsheid niet toereikend is, laat ons bidden tot Christus.' Het volk bidt, hoort de Mis en verlaat bij dageraad de kerk. Buiten zien ze een vierkante steen van onduidelijke samenstelling (*marbil?*).
- 186 In het midden van de steen zit een (smids-)aambeeld (*styth*), een halve voet hoog, met in het midden een fraai zwaard, dat door het aambeeld in de steen steekt. Degenen, die dit het eerst zien, gaan terug de kerk (*minstre*: kathedraal) in en vertellen het de celebrant, de *erchebischope of Orbrice*, die meteen met *holywater* naar het Zwaard gaat en diep ervoor buigt, zodat hij gouden letters erin gegraveerd ziet, die zeggen, dat degene, die het Zwaard eruit kan trekken, koning zal zijn. De aartsbisschop vertelt het de mensen als zijnde Gods wil, zoals het mirakel aantoonst.
- 187 Meteen wordt de Steen onder de hoede gesteld van tien waardige mannen en vijf *clerkis of hygh clergy*, terwijl de rest teruggaat naar de Mis om het *Te Deum laudamus* te zingen. Hierna spreekt de aartsbisschop opnieuw het volk toe, allen manend niet tegen te stribbelen wie Gods wil ook mag uitzoeken; want zoiets zal gewroken worden. Na de Mis gaan allen naar de Steen en besloten wordt, dat alleen degenen, die de aartsbisschop zal uitzoeken, het Zwaard zullen proberen. Echter degenen, die zichzelf als meer bevoorrecht beschouwen, zijn ontevreden.
- 188 De aartsbisschop vermaant het volk en zegt dat niemand het plan van God kent en dat nobele geboorte noch rijkdom hier van nut zijn. Allen trekken zich terug van de Steen. De aartsbisschop beveelt hen huilend nederigheid aan en vraagt hen te wachten tot na het feest, hetgeen ze doen. Na het feest rept iedereen zich weer naar het Zwaard en de aartsbisschop zegt: 'Toen Christus voor het eerst *justise* instelde, gebod Hij het *be the spere and be the swerd* heel *middillerd* te besturen. Want het Zwaard verdedigde als eerste H. Kerk van wrake en nu zal door het Zwaard onze verkiezing (*eleccioun*) geschieden.
- 189 Laten daarom de rijken nederig zijn en de armen niet vertoornd. Want niemand weet op wie het lot zal vallen (wie van jullie koning zal zijn)!' Allen keuren de woorden van de aartsbisschop goed en doen genereuze concessies. Allereerst worden 250 edelen uitgezocht om het Zwaard te proberen, maar geen van hen kan het eruit krijgen. Dan proberen de andere aanwezigen het, maar eveneens zonder succes. Tenslotte worden tien

- man benoemd om het Zwaard te bewaken met het bevel niemand te verhinderen het Zwaard te proberen.
- 190 Zo gaat het vruchteloze pogen nog een week door. Dan wijst de aartsbisschop op de macht van God [alleen door Hem aangewezen kan het] en iedereen zweert de stad niet te zullen verlaten, voordat ze weten wie de overwinning heeft, waarna ze naar hun *ostages* vertrekken. Dan wordt een toernooi georganiseerd en ook de tien zwaardwachters gaan kijken met de hele stad[sbevolking]. Als het toernooi begonnen is, vraagt Sir Kay zijn broer Arthewr zijn zwaard te halen uit hun herberg (*ostage*).
- 191 Arthewr gaat erheen, maar er is niemand (allen zijn naar het grote *tornaye*) en hij kan het zwaard niet vinden. Huilend gaat hij terug en komt langs de *mynstre* en ziet het Zwaard in de Steen steken en wil dat ervoor in de plaats nemen. Het Zwaard komt zonder problemen uit de Steen en hij verbergt het onder zijn *lappe* [= lapel: slip; Eng. *lappet*] en rept zich naar zijn broer, die het Zwaard meteen herkent en besluit er bedrieglijk gebruik van te maken en Arthewr beveelt hun vader Antron te halen.
- 192 Als deze komt, toont Kay hem het Zwaard en zegt, dat hij hoopt koning te worden. Antron is verbaasd en vraagt Kay hoe hij eraan gekomen is. Kay zegt het uit de Steen gehaald te hebben, maar Antron gelooft hem niet en gaat met hem naar de *mynstre*, waar inderdaad het Zwaard uit de Steen is. Antron maant Kay hem de waarheid te vertellen, anders is hij zijn vader niet meer en zal hij hem niet meer beminnen.
- 193 Dan bekent Kay het Zwaard van Arthewr te hebben en Antron neemt het hem af en zegt Arthewr het terug te steken in de Steen, hetgeen de jongen doet. Dan beveelt Antron zijn zoon Sir Kay het Zwaard te trekken, maar Kay krijgt er geen beweging in. Antron is nu zeker, omarmt Arthour en vraagt welke beloning hij krijgt als hij hem tot koning maakt en vertelt Arthewr, dat hij slechts zijn pleegvader is.
- 194 Arthewr huilt van teleurstelling (*that his Fadyr denoyede his blood*) en vraagt zich af of hij, zijnde van obscure afkomst, zulke onderscheiding kan verwerven. Nogmaals vraagt Antron naar zijn beloning, mocht Arthewr die *grace* toevallen en hij vertelt van het offer van zijn vrouw en hun gezamenlijke zorgzaamheid. Arthewr smeekt hem hem als zijn zoon te blijven beschouwen en is bereid hem te geven wat hij maar wenst.
- 195 Antron verlangt, dat Arthewr Kay tot zijn steward maakt (*alle 3owre londes forto overse*) en hem for *now trespas* uit zijn *offys* te zetten (zelfs al is hij *vnkurteys* of *vnkynde*), in gedachten houdend, dat hij met andere melk dan van zijn moeder gevoed is. Arthewr belooft het gevraagde en zweert het op het *hygh awter* [in de *mynstre*] waarna Antron & Sir Kay zeer blij zijn, waarna ze naar het toernooi gaan, dat net afgelopen blijkt. Iedereen gaat naar de *mynstre* om daar *evensong* te horen.
- 196 Antron roept zijn vrienden, gaat naar de Aartsbisschop en zegt, dat zijn zoon het Zwaard zou willen proberen voor alle *lordynges*. De baronnen worden bijeengeroepen bij de Steen en in hun tegenwoordigheid trekt Arthewr het zwaard uit de Steen en biedt het aan aan de Aartsbisschop, die verheugd Arthewr omhelst en het *te deum laudamus* begint te zingen, waarop al de *bellys* beginnen te *rynge*. Arthewr wordt de *mynstre* ingedragen door de *clergye*, maar de *baronage* is bedroefd en ze zeggen, dat het niet past, dat een *knave* zo'n grote graad krijgt en hun koning wordt. De aartsbisschop berispt boos de baronnen.
- 197 Antron en al de *comunes* verzamelen zich rond Arthewr, maar de baronnen blijven tegen. Nogmaals spreekt de Aartsbisschop harde woorden tegen hen (*Owre lordis entent*), zeggend dat hun gedrag laat zien, hoe ze over God denken. Hij zegt Arthewr (*my sone so dere*) het Zwaard weer op zijn plek terug te zetten en Arthewr steekt het in de Steen, waar het weer vastzit als voorheen. Dan zegt de aartsbisschop, dat iedereen het mag proberen. Echter allen falen en de Aartsbisschop zegt: 'Jullie zijn grote *foles* om *oure Lordys wyl to contraryen*!'

- 198 De baronnen zeggen niet tegen Gods wil in te gaan, maar gegriefd te zijn, dat een *knave* hun koning zal zijn. Daarom verlangen ze van de aartsbisschop om het Zwaard in de Steen te laten tot *Kandilmasse* en deze is akkoord. Op dit feest [Maria Lichtmis, 2 febr.] komen allen weer bijeen en proberen het Zwaard, maar nog steeds vergeefs. Dan zegt de aartsbisschop tegen Arthewr nogmaals het Zwaard te trekken en deze trekt zonder moeite het Zwaard uit de Steen en brengt het God dankend naar de aartsbisschop, die met de *clergyes* van vreugde huilt.
- 199 Maar de baronnen willen nogmaals het proberen met Pasen en beloven als dan nog steeds niemand anders het Zwaard kan trekken Arthur te erkennen. De aartsbisschop zegt Arthewr nogmaals het zwaard terug te steken en opnieuw worden tien waardige mannen, vijf *clerkys* en vijf *lower men of good lyve* op wacht gezet bij het Zwaard.
- 200 De aartsbisschop maant Arthewr tot een goed leven (*be a goodman*) en adviseert hem om raadgevers en gevolg (*onest meyne*) uit te kiezen. Arthur laat dit over aan de aartsbisschop en zijn vader Antron. Zij kiezen twee raadgevers en maken Sir Kay tot Steward (van zijn land).
- 201 Met Paasavond worden de baronnen in het *paleys* van de aartsbisschop ontboden, maar zij hebben nog steeds bezwaren tegen Arthurs leeftijd en lage geboorte en over dit laatste hadden ze graag meer informatie en verlangen daarom uitstel tot Pentecost. Paasmorgen na de Mis gaat Arthewr naar de Steen, trekt als voorheen het Zwaard en zet het weer terug op verzoek.
- 202 De baronnen vragen Arthur zijn hart voor hen te openen, voeren hem de *mynstre* in en zeggen, dat ze hem willen erkennen als hun heer en hem *homage* zullen doen, maar de kroning willen uitstellen. Arthewr zegt geen *homage* te willen ontvangen, maar het uitstel toe te staan, aangezien hij niets verlangt dan de wil te doen van de Hemelse Koning. De baronnen prijzen zijn wijsheid en herhalen hun verzoek hem met Pentecost te kronen.
- 203 Dan laten ze al de koninklijke *ornementis* brengen om te zien of Arthur *coveytous* is. Arthewr deelt vrijgevig kleren, goud en zilver uit onder de edelen (*so that Love he gat hym every where*). Iedereen spreekt zijn goedkeuring uit over zijn vrijgevigheid (*nevere coveytous jn non degre*) en onderscheid (*every man aftyr his degre*).
- 204 Met Pinksteren verzamelen allen zich in Londen en weer proberen allen vergeefs het Zwaard te trekken, waarna de Aartsbisschop alles gereed maakt, kroon, *septre* & de *sacrynge* [chrisma, zalfolie¹]. Op Pinksteravond (*whitsonne even*) wordt Arthewr tot ridder gemaakt (door aartsbisschop, *barown & knyht*) en ligt de hele nacht in gebed. 's Morgens komen *barown & knyht* naar de *maister chirche*, waar de aartsbisschop de koninklijke kledij (*vestures and robys Ryal*) en kroon toont en vraagt of iemand bezwaar heeft. Allen zijn akkoord. De aartsbisschop verkondigt, dat Arthur alles, wat er gebeurd is, vergeeft, waarop de baronnen neerknielen en *to Arthewr cryden mercy there*.
- 205 Arthur knielt ook en zegt huilend hen te vergeven. Allen staan op, omarmen Arthur en kleden hem in de koninklijke kleren, waarop de aartsbisschop de Mis opdraagt. Na afloop gaat hij naar Artheur en zegt hem het Zwaard mee te nemen om H. Kerk en het Christendom ermee te verdedigen. In processie gaan ze naar de Steen, waar de aartsbisschop Artheur laat zweren de H. Kerk te ondersteunen, de vrede te handhaven, het volk te helpen en rechtvaardige wetten te handhaven.
- 206 Arthewr zweert, knielt en neemt het Zwaard en draagt het naar het altaar, waar [de aartsbisschop (?)] hem kroont. Na de kroning verlaat iedereen de *mynstre* en ze zien, dat de Steen (met het aambeeld) weg is.

¹ Substantief van het tegenwoordig deelwoord van werkwoord *sacren*, to consecrate, render holy (Skeat, 411a).

Hoofdstuk 7

- In het jaar volgend op de kroning komen ridders en koningen naar het hof van Arthewr, onder hen [Loth.] de koning van Orkanye met 500 ridders, koning Vryens van Gore [= Gory] met 400 en *kyng Newtris Garlot* met 700.
- 207 En na hem komt Carados van Brebas, koning van *ryht Gorre* [Right Gory] met 600 ridders. Daarna komen koning Auguysyaax [Augwysas] van Schotland met 500, koning Ydyers [Ydiers van Cornwall] met 400. Arthewr is zeer verheugd, houdt grote feesten ter ere van hen en deelt rijke geschenken uit. Maar in de baronnen worden oude jaloezie en trots opgewekt. Ze weigeren zijn geschenken, onteigenen hem als hun koning en bedreigen zijn leven.
- 208 Wanneer koning Arthewr hun grote *manas* (dreiging) hoort, verlaat hij de burcht van Karlion en *logged* zich *prevly* in de stad, want hij is bang voor verraad. Na twee weken komt Merlijn in de stad en meteen wordt hij bij de baronnen ontboden en meegenomen naar een fraai *paleys* aan de rivier en gevraagd naar zijn mening over de nieuwe koning, die de Aartsbisschop van Dover gekroond heeft (*aʒens owre leve*: tegen onze zin). Merlijn merkt op, dat ze het niet beter hadden kunnen doen, maar de baronnen wijzen erop, dat hij een *knave* is, waarvan niemand weet, vanwaar hij komt.
- [Einde deel I: 7870]
- 209 Merlijn informeert de baronnen, dat geen van hen kan tippen aan Arthurs vader, die niet Antron is (die slechts zijn voogd is). En hij raadt hen aan Artheur, Ulphijn (die raadgever van Pendragon was) en Antron te ontbieden om die zaken op te helderen. De baronnen stemmen toe en sturen op voorstel van Merlijn Breteaus [= Bretel, 4879] eropuit met de opdracht ook de aartsbisschop van Dover en de bisschop van Londen mee te brengen.
- 210 Breteaus komt het eerst bij Artheur en daarna bij Ulphijn, die verheugd is als hij de naam Merlijn hoort en begrijpt, dat de waarheid snel ontdekt zal worden over de afkomst van Artheur. Allen gaan naar de baronnen in het paleis, waar Ulphijn en Merlijn met vreugde elkaar treffen. Ook Artheur, de bisschoppen en Antron arriveren, waarbij Arthewr onder zijn mantel een *haberiown of stel* (stalen maliënkolder) draagt. De baronnen gaan hem tegemoet *atte reverence, that sacred he was kyng*. Dan nemen allen plaats op de aartsbisschop na, die hen vraagt:
- 211 ‘Hebt medelijden met Christenbloed, hoog zowel als laag; ieder van jullie is maar een mens en de rijken sterven even snel als de armen.’ De baronnen verzoeken de aartsbisschop eerst Merlijn zijn informatie te laten geven en hij is akkoord. Dan vertelt Merlijn de vergadering over het vaderschap van Uter Pendragon (in de nacht, dat de hertog gedood werd); diens belofte aan hem met betrekking tot het verwekte kind, waarvan hij verzegelde brieven heeft, die Ulphijn bewaart, die bovendien getuige is;
- 212 de woorden van de koning [Uter] aan zijn vrouw [Ygwerne] over haar zwangerschap; haar schaamte en verdriet; hun akkoord met betrekking tot het verwachte kind; diens overhandiging aan hem en vervolgens aan Antron en de opvoeding van het kind in Antrons huis en zijn naam Arthewr bij zijn Doop.
- 213 ‘Daarom denkt God aan Zijn dienaar en zond ons de Steen met het Zwaard erin om te *proven*, wie koning moet worden. Vraag Ulphijn en Antron of ik op een of andere wijze van de waarheid afwijk (*varye*).’ En deze twee bevestigen zijn woorden en tonen de *lettre patentis*, die koning Pendragon aan Merlijn gaf *vndyr his owne seal*, die door de aartsbisschop wordt onderzocht en voor echt verklaard.
- 214 Het volk (*the comune peple*) is diep bewogen, ze vervloeken degenen, die tegen Arthur zijn, en zeggen, dat het Gods voorzienigheid is. Als de baronnen dit horen, spreken ze over hun koning meer *velonye, that for me rehersed schal not ben here!* En verklaren,

- dat ze geen bastaard als koning willen. Maar de aartsbisschop verklaart, dat aangezien God hem heeft uitverkozen, hij hem zal ondersteunen. Als de *clergye* en het volk de ontrouw (*vntrowthe*) van de *Baronage* horen, zijn ze woest en gaan naar Arthewrs hof, terwijl de baronnen teruggaan, na enige dreigende woorden, naar hun *ostages* en zich bewapenen.
- 215 Arthewr gaat naar de *mayster towr* met veel volk en bewapent hen, zodat hij 7000 geharnaste (voetsoldaten) heeft, maar slechts weinig ridders, 350, die hem trouw zweren. De baronnen hebben 4000 ridders met *seriauntes* en *arblasterys* en een grote *foysown of Sqwyers*. Ze beraadslagen of ze het paleis zullen bestormen en krijgen bezoek van Merlijn, die hen waarschuwt, dat ze *fowlyuche schamed* zullen worden en hun landen kwijtraken, maar de Barouns zeggen: 'Hoort, wat die *enchawntour* ons vertelt.'
- 216 Als Merlijn merkt, dat ze een loopje met hem nemen, gaat hij terug naar koning Arthewr en moedigt hem aan. 's Avonds vergaderen ze met de aartsbisschop, Antron, Kay, Ulphijn en Bretel. De koning zegt tegen Merlijn: 'Vriend, wees mijn raadgever, zoals je dat van mijn vader was; want ik zal jouw advies volgen. Help me tegen de baronnen, want met de hulp van God en jou en mijn vader Antron hoop ik mijn vijanden te overwinnen.'
- 217 Merlijn antwoordt: 'Syre, wees niet bang voor hen. Zodra je van hen verlost bent, moet je doen, wat ik je raad. De ridders van de Ronde Tafel van je vader zijn naar hun land teruggegaan (vanwege de grote ontrouw hier). Maar hier vlakbij is het rijk van Tarmelyde, waarvan Leodegan koning is, een oude man, wiens vrouw gestorven is en die slechts een dochter heeft, die het land erft. Maar hij heeft voortdurend oorlog met koning Ryown van Jeawntez, een wildernis, waar weinig mensen huizen, vanwege de vele wonderlijkheden aldaar, zowel dag als nacht, die de mensen vrees inboezemen.
- 218 Deze Ryowns is machtig en wreed en heeft twintig koningen overwonnen, wier baarden hij schandalig heeft afgeknipt (opgesloten heeft en aan zijn tafel laat dienen) en hij heeft gezworen niet op te houden tot hij dertig koningen onderworpen heeft en daarom strijdt hij tegen Leodegan, tegen wie hij optrekt, en als diens rijk verwoest wordt, zult gij uw rijk verliezen, tenzij ge doet naar mijn raad. Hij had zijn rijk al verloren, als hij niet de ridders van de Ronde Tafel had gehad. Ga dus naar hem toe en trouw na een tijdje met zijn dochter, zodat gij zijn rijk zult krijgen[; bovendien is ze jong en mooi en zeer wijs]. Maak je niet druk om de baronnen, want ze zullen genoeg te doen hebben bij het verdedigen van zichzelf.
- 219 Breng je burchten (*strengthes: cytes & castelys*) in orde (met *arblasterys & seriawnts*) en laat de aartsbisschop je vijanden vervloeken en zijn vonnis verspreiden onder heel de *clergye* (en je zult zien, dat ze bang worden, door mijn hulp). En wanneer je me nodig hebt, zal ik komen (nog voor je naar me *crave*). En let op, als ik zo meteen roep, gooi dan meteen je poorten open en laat hen binnenkomen en werp je op hen; dan zullen ze zeer ontsteld zijn, zodat sommigen zullen vluchten, waardoor ze allemaal verslagen zullen worden.' Ze stellen zich op met de aartsbisschop op de muur (*walles*) en Merlijn maakt voor koning Arthewr een banier met grote betekenis, die op een lans (*lawmse*) wordt bevestigd, met erop een vreselijke vuurspuwende Draak met een lange staart, die de Baronnen doet gruven (*agrysen*).
- 220 Deze banier overhandigt Arthewr aan zijn *styward* Sir Kay en benoemt hem voor het leven tot chef Banorer. De baronnen hebben nog geen zin om te vechten en laten hun *pavylouns* opstellen, met wapperende banieren en *gomfanouns*. De aartsbisschop roept hen [vanaf de muur] toe en vervloekt hen die tegen koning Arthewr opstaan, maar de baronnen trotseren hem ('we trekken ons van jouw gevloek niets aan; we zullen hem verjagen of doden'). Als Merlijn hun *bobaunce* [trots] hoort, wrocht hij hen grote

- myschaunce*: hij werpt zijn *enchawntemens* op tenten en *pavylouns* en steekt die in brand, zodat allen moeten vluchten.
- 221 Dan rent hij naar de koning en zegt, dat het tijd is om de poort te openen en een uitval te doen, hetgeen geschiedt en met wapperende banieren rijden ze op de vijanden af, hetgeen de baronnen ontstelt, want ze hadden nooit verwacht, dat zulke mensen in de Toren waren. Koning Arthewr rijdt met schild en speer op hen af en bezorgt hen veel *noysawnce* en van verbazing kunnen ze zich zo slecht verdedigen, dat zij veel mensen verliezen in de strijd. De jonge koning toont zijn *prowesse*, slaat paard en ruiters neer, zodat al de baronnen wegvluchten naar een afgelegen streek, waar ze beschaamd zijn. Koning Newtris van Garlot zegt, dat Arthewr gedood moet worden en de anderen moedigen hem daartoe aan, waarop Newtris (als een jonge, vrolijke ridder) teruggaat (met een *thryfty* gezelschap van bouten *bacheloris & chevalrye*) met een grote speer om Arthewr aan te rijden.
- 222 Koning Arthewr neemt een grote lans met stalen kop. Bij hun treffen breekt de speer, terwijl de lans door schild en arm gaat en Newtris van zijn paard werpt met zijn hoofd, helm hoog, op de grond, zodat de aarde dreunt. Als koning Loth van Orkanye zijn *cosyn germanyn* op de grond ziet, geeft hij zijn paard de sporen en rijdt op Arthewr af om zijn halfbroer te wreken (ze zijn met twee zusters getrouwd). Arthewr ziet hem komen en rijdt op hem af. Hun speren barsten en ze stijgen af, trekken hun zwaarden en hakken op elkaar in tot koning Loth valt.
- 223 Beide partijen snellen toe en een grote strijd (*stowr*) ontbrandt van man tot man om de koningen te helpen, die allebei op de grond liggen. Arthewr, zo in het nauw gebracht, trekt zijn zwaard, hetgeen een licht geeft als van 20 toortsen; op dit zwaard, dat hij uit de Steen had getrokken, staat in het staal gegraveerd in het Hebreeuws Escalabort, hetgeen in het Frans Trawnchefyst, in het Engels Trenchant is, scherp en snelsnijdend (én dat was het, zoals ge hierna gewis zult horen). Als hij hersteld is en zijn zwaard heeft getrokken, gaat koning Arthewr naar de grootste *pres* en geeft een ridder zo'n *boffet*, dat hij de *arson* van zijn paard in tweeën slaat en de ridder zo verwondt, dat hij met paard en al neerstort; en hij maakt zo'n grote slachting, dat niemand zijn slagen durft af te wachten, zo bevreesd zijn ze van hem.
- 224 Als de zeven koningen zien, welke schade Arthewr hen toebrengt, besluiten ze hem gezamenlijk aan te vallen en met hun sterke speren rijden ze op hem af, maar de wapenuitrusting van Arthewr, gemaakt van ijzer en staal, weerstaat hen, al brengen ze hem wel ter aarde. Ulphijn, Antron, Kay en Bretaus evenals andere verwanten zien dit en snellen hem te hulp, zodat de zeven koningen zich tegen hen keren. Sir Kay treft koning Augwys door de schouder en laat hem voor dood op de grond achter, terwijl Antron Karados doormidden klieft. Ulphijn komt tegenover koning Newtres (en doodt man en paard?). Sir Bretaus en koning Ydieres breken hun zwaarden, zo hevig vechten ze daar.
- 225 Ondertussen krijgt Artheur flinke klappen van baronnen op zijn helm, zodat hij meent te zullen sterven, maar als Kay dit ziet, trekt hij zijn zwaard en snelt naar Artheur en geeft koning Loth zo'n klap, dat man en paard neervallen, waarop een enorme *melle* begint om beide partijen te helpen en velen worden gedood, mannen en paarden, terwijl Artheur weer in het zadel klimt (maar dat kostte veel moeite en levens). Als het volk (*the comunes*) Arthewr zo ziet vechten, heffen ze een schreeuw aan en komen naar Arthewr en beloven al het mogelijke te doen om hem te helpen en vallen de zes koningen aan, zonder iemand te sparen.
- 226 Als een vuurvonk springt Artheur te paard voor zijn *meyne* uit en ontmoet koning Ydyers, maar hij mist hem met zijn zwaard en slaat zijn paard de kop af, zodat paard en Ydyers neerstorten, maar zijn *meyne* komt Ydiers te hulp, waarop een hevig gevecht

uitbreekt. Koning Arthewr richt veel schade aan in die *pres* en wil niet ophouden met Trenchefust, zijn goede zwaard, dat baadt in mannenbloed (evenals zijn harnas). Ydiers en zijn *meyne* slaan op de vlucht, achtervolgd, en raken alle goederen, die ze bij zich hadden, kwijt, hetzij door de strijd, hetzij door het vuur, dat Merlijn op hen deed neerkomen.

Hoofdstuk 8

- 227 Als koning Arthewr de zes koningen heeft overwonnen door de raad van Merlijn, keert hij terug naar Cardeweyl in Wales en verzamelt uit het hele land soldaten (*sowdyowrs*) en geeft hen kleding en geld, waarna ze zweren voor hem te zullen leven en sterven. Als koning Arthewr zo de harten van het volk heeft verkregen en iedereen van hem houdt, bevoorraadt (*stuffede*) hij zijn steden, kastelen en garnizoenen (*garesouns*) een voor een. Dan gaat hij naar Logres, thans Londen geheten, en begint er zijn parlement in September op de dag van Onze Vrouwe [8 sept. geboortedag] en maakt er vele ridders, die hij grote *rentes & fe* geeft en die hem *homage* doen. En iedere man geeft hij zo'n *gwerdon*, dat zijn *degre* goed *sosteyned were* [dat hij zijn 'staat' kan onderhouden], zodat hij bemind is bij iedere ridder, *sqwyer* en *comunealte*. En ook zij zweren hem trouw.
- 228 Nadat Arthewr aldus meer dan 300 ridders gemaakt heeft en zijn sterkten bevoorraad op aanraden van Merlijn, neemt hij Merlijn terzijde samen met Ulphijn en Merlijn vertelt hem van de heilige man, die als een beest in de wildernis leeft in Northhumberland en die zijn moeder en hem gered heeft van koning Fortager; hoe zijn moeder gesluiert een non was en hoe de toren tot stand kwam en over de draken en hun betekenis; hoe hij na de dood van Fortager met Vter pendragon kennismakte en hem hielp in de strijd en hoe hij hem bij de hertogin deed liggen in het kasteel Tyndagel, waar Arthur werd verwekt en hoe Ulphijn het huwelijk regelde tussen Arthurs vader en moeder; en hoe zij vijf dochters baarde (die huwden en reeds dood zijn) en 2 van de hertog had;
- 229 waarvan één met koning Loth trouwde en de andere met koning Newtres; en de 3e trouwde met koning Vryens en de 4e met koning Bryadeus, thans gestorven en vader van koning Gwyseans, thans koning van Schotland; en de 5e zit in Londen op school. Koning Loth heeft bij zijn beminde vrouw 5 zonen, waarvan er 1 van Arthurs bloed is en door hem verwekt in Londen, en allemaal keurige jongemannen, waarvan de 1^e Gaweyn heet en de trouwste ridder zal zijn, de waardigste en *gentelest*, die Arthur bovenal zal beminnen en vereren als zijn koning. 'Hij zal de man zijn door wie ge uw land zult verkrijgen en uw *meyne* zal hem alleszins vereren. Koning Newtris heeft een zoon, Galatyns, en koning Vriens heeft een zoon, Yweyn, die u van harte zullen steunen.
- 230 Ze zullen allebei door jou geridderd worden en een groot gezelschap meebrengen (van onder andere baronnenzonen). Ook wonen in *lytel Bretayngne* twee koningen, *cosynes germayn* en getrouwd met twee zusters. Hun kinderen zullen dappere ridders zijn. De oudste van die koningen is Ban van Baynoc, de andere koning, van Gawnes, heet Sire Boors, een machtig krijger, maar met een *felonus* buurman, die hem veel kommer en ellende bezorgt uit jaloezie. Nodig hen uit voor het *al halwenfeste*, wanneer ge iedereen uitnodigt naar uw parlement.
- 231 Zij zullen komen met *hertys deboneyrre* [welgemoed], want zij zijn goed en trouw, betere zult ge zelden vinden. Ga hen daarom tegemoet om hen met eer te ontvangen, zodat ze u dankbaar zijn en *homage & fewte* doen. Maak hen tot uw raadgevers en zeg hen, dat ge naar Tarmelyde wilt gaan om u op uw vijand te wreken, en bid hen met u mee te gaan om daar te verblijven met koning Leodogan. Want het zijn allebei goede ridders, die hun land van u hebben. En door hun hulp zullen uw vijanden het niet lang

- maken. Ik wil je nog iets vertellen over een gewoonte (*costom*), die ik heb, [namelijk,] dat ik naar het woud moet gaan, vanwege mijn nature; en ook om met H. Blase te spreken.
- 232 En nog voor ge me nodig hebt, zal ik bij u zijn om naar vermogen je raad te geven, maar vaak zult ge me zien in een andere gedaante dan nu, zodat niet iedereen weet, wanneer ik met u spreek. Bovendien wil ik, dat ge me zweert, dat ge nooit iets onthult van wat ik u verteld heb, maar het geheim houdt (en als ge het doet, zal het u *torne to angyr and treye*).’ En de koning zweert meteen nooit iets ervan te onthullen (*discure*) en nooit iets te doen tegen zijn wil. Aldus wordt het verbond tussen de koning en Merlijn gesloten. In die stad maken ze grote vreugde over hun jonge koning, die zo’n waardige *man of armes* was en zo *hardy*. En uit vreugde voor die *solempnite* richten de burgers (*burgeys*) van die stad een *qwyntyn* [= quintain = steekpaal (spel)] op in een schone wei voor de jonge ridders om te *bowrdeyen*. Deze *revel* duurde een week, waarna de koning naar Londen gaat om zijn parlement af te wachten, dat met *halwenmasse* gehouden wordt.
- 233 En iedereen, die *homage and fewte* zal doen, wordt uitgenodigd. En sommigen komen na zijn boodschap (*sonde*), maar anderen zijn weerspannig. Aan hen zendt de koning nogmaals, dat zij zich moeten beteren, want anders [zal hij hen een lesje leren (?)]. Dan stuurt de koning Sir Ulphijn en Sir Bretel naar koning Ban van Baynok en diens broer door vrouw koning Boors, om hen omwille van vriendschap uit te nodigen naar Groot-Breteygne op het *al halewen masse*-feest. De twee ridders gaan op zoek naar de twee koningen, die *emporyssched* waren in de tijd van Uter Pendragown. Ze steken de zee over naar Klein-Breteygne, trekken door een woesternij, die vernietigd en verbrand is en komen bij de stad Boorges [Bourges] in Berry, die openlijk geclaimd (*kalanged*) wordt door koning Claudas (*of desert*). Ook een ander kasteel claimt (*kalanged*) deze koning Clawdas, dat koning Ban gebouwd had op zijn land, maar koning Clawdas beweerde, dat het zijn land is, waarop het kasteel staat en dat hij het wil hebben.
- 234 Koning Ban zei dat dat niet waar is en zo begon een grote oorlog; aangezien Ban het door hemzelf gebouwde kasteel niet wil opgeven (voor vrees noch wraak). Zo begon grote haat, oorlog en jaloezie tussen die twee koningen en die oorlog duurt hun hele leven, zodat deze Clawdas in het rijk van Ban binnenviel en hem grotelijks tartte en in dat land grote rampspoed deed in niet-ommuurde steden. Hij stak die in brand, deed grote plunderingen, doodde de bevolking en deed schanddaden, want hij was meedogenloos; maar het kasteel kon hij niet innemen, want koning Ban had het goed voorzien (*stuffed*) met *seriauntes and arblastenis* onder leiding van een oude kapitein, Gracyen, en bij hem was één van Bans zonen, Baynyn(s), een waardige ridder van grote *prowesse*. Koning Ban was woedend vanwege het geleden leed en verzamelde zijn *meyne* om tegen koning Clawdas op te trekken (want hij [= Ban] kende alle *passages* op zijn duimpje).
- 235 En toen de twee legers elkaar troffen, volgde een grote slachting. En koning Ban doodde en ontleedde zoveel man, dat het een hoop zwijnen of schapen leken, die daar dood lagen. Tenslotte vluchtte koning Clawdas met zijn *compeyne* en verloor al zijn *harneys* en het geplunderde en de gevangenen werden gered. Elders trok koning Boors meteen het land van koning Clawdas binnen en verbrandde en vernietigde het hele land tot een woestenijstad (*cyte of desert*), zodat op 20 vierkante mijl geen huis meer overeind staat. Zo werd koning Clawdas daar *emporyssched* [verpletterd], dat hij van de oorlog afziet. Aldus vinden de boden van Arthewr dit land vernield en verbrand en verwonderen zich daarover, terwijl ze rijden naar het kasteel Trebes, dat koning Ban daar liet bouwen tegen zijn vijanden.
- 236 In dit kasteel is koningin Eleyne, de vrouw van Ban en de schoonste vrouw van enig land en pas 16 jaar en kort ervoor getrouwd, terwijl koning Boors haar zuster huwde.

- Ulphijn en Bretel vragen in Trebes naar koning Ban en horen, dat hij naar zijn broer koning Boors is (*to parlement*) en ze nemen afscheid van koningin Eleyne en trekken verder door het gevaarlijke (*perylous*) land, want er zijn vele *mysdoeris* en anderen, die de twee koningen proberen te pakken. En als ze een schurk betrappen, wordt hij meteen aan het gerecht overgeleverd om vernietigd te worden.
- 237 Vijf mijl buiten Trebes zien Ulphijn en Bretel zeven ridders van koning Clawdas' *meyne*, die uit de woestenij komen om te pakken, wat ze krijgen kunnen. Als de zeven hen zien, besluiten ze hen niet door te laten, want ze kennen hun *armes* [blazoën, wapen] niet en zijn begerig naar hun mooie paarden en *harneys*, die ze hard nodig hebben. De dapperste van hen rijdt naar de boden en zegt: '*Lordynges*, waar komt ge vandaan, wie zoekt ge in dit land? Zeg ons of ge koning Ban of Boors dient, of dat ge bij koning Clawdas hoort, want dan zult ge mogen passeren, maar anders zult ge gedood worden; want wij zijn hier geplaatst om de weg te bewaken, opdat niemand dit land zal binnengaan, tenzij we weten wie het zijn.
- 238 En als ge naar koning Clawdas wilt, moogt ge voortgaan, maar anders moet ge uw harnassen en paarden hier achterlaten of losgeld betalen, dan zult ge zonder dood mogen passeren en niet gevangen worden gezet.' Zodra Ulphijn hem begrijpt, loopt hij bloedrood aan van toorn en zegt: 'Sir ridder, loop niet te hard van stapel, want jouw *malyce* is bijna over. *Mafey*, gij spreekt zeer *velenosly*! Dacht ge dat ik me daarbij neerleg? Want paard noch harnas, die ge zo begeert, zult ge krijgen. Ik neem aan, dat ge denkt hen snel te zullen krijgen, maar dat zult ge niet, want ik zal het u beletten.' Als Bretealx de ridder zo verkeerd tegen Ulphijn hoort spreken, zegt hij: 'Heer ridder, gij denkt slecht, maar van je opschepperij (*bost*) zal ik je spoedig vellen;' en Bretel geeft zijn paard de sporen en stormt op de ridder af, die op hem afstormt met het schild rond zijn nek gehangen en met een klap treffen ze elkaar, maar Bretel slaat hem nogmaals dwars door de schouder, tot de *tronchon* [stuk hout] aan de andere kant eruit steekt tot meer dan de halve schacht, en paard en ruiter storten neer.
- 239 Meteen trekt Sir Bretel zijn speer terug, nog helemaal heel en zegt tegen de [flauw gevallen] ridder: 'Nu mag je hier blijven en de weg bewaken!' Ulphijn is met zijn actie ingenomen en prijst Bretel voor zijn *jorne*, want hij heeft zich goed gekwet. Ze rijden verder, maar de zes ridders, die hun heer gewond zien liggen op het veld, zweren wraak en twee van hen rijden, zo snel ze kunnen, op het tweetal af, hen dreigend toeroepend, maar die schenken er geen aandacht aan, tot ze dichtbij gekomen zijn; dan keren ze zich om met speren en schilden in aanslag en rijden op hen af, zodat ze hard op elkaar botsen en elkaar met grote klappen bewerken, zodat hun schilden aan stukken vliegen en de *gobettes* (?)² over het veld vliegen, waarbij *hauberk* en *habiriown* vernield worden van beide partijen, totdat Bretel met zijn lans zijn tegenstander weet te treffen door *hawberk*, *haberiown* en door zijn keel, zodat hij dood van zijn paard valt.
- 240 Dan drijft Ulphijn zijn speer door de linkerschouder van zijn tegenstander, zodat ook hij op de grond valt, zich verbergend onder zijn schild. Weer twee ruiters komen op hen af om hun *felawes* te wreken, voordat ze zijn weggereden, en de twee boden keren hen hun paarden toe en stormen op hen af. De speer van Sir Bretel glijdt door het lichaam van zijn tegenstander, terwijl Ulphijn man en paard met één klap neerslaat, zodat zijn nek breekt, terwijl Bretel tegen diens maatje zegt: 'Heer, ge kunt beter met deze *jorne* ophouden en met het verdedigen van deze pas (&c.).'
- 241 Ulphijn moet (om zijn spottende speech) lachen en ze rijden weg, vermoeid van het vechten. 's Avonds komen ze in de stad Baynoyc, die vol is met allerlei mensen, want de twee koningen zijn er om er een grote vergadering te beleggen. De twee ridders rijden door tot het paleis, stijgen af en laten een goede man uit de stad op hun paarden

² Vgl. DAF 325b: *gobet* I. Petite coupe, gobelet; II. Bouchée (hap).

- en harnassen passen, terwijl zij het hof ingaan, waar ze naar koning Ban en zijn broer Bors vragen; en ze worden naar een kamer gebracht, waar een grote vergadering bijeen is. De boden zijn blij de twee koningen tezamen te treffen en wachten tot de koningen met hun vergadering klaar zijn. Terwijl ze zo wachten, komt een ridder, Leownces van Paerne, samen met een befaamde ridder, Sir Pharens, de boden vragen, wat ze willen, en ze zeggen een boodschap te hebben voor de twee broers-koningen.
- 242 Dan herkennen ze elkaar en omarmen elkaar verheugd en de ridders voeren de boden aan de hand de kamer in en Leownces zegt tegen de twee koningen, dat boden van verre zijn gekomen, waarover de koningen zeer verheugd zijn en allen zetten zich neer, waarop de koningen hen vragen, welke nood hen naar dit land drijft en wat voor tijdingen zij hebben uit hun land, en of de baronnen een koning naar hun zin hebben. Want van de verkiezing en het Zwaard in de Steen weten ze alles. Dan vertellen de boden waarvoor ze komen, van de strijd van koning Artewr met de zeven koningen en van het wonderlijke vuur, dat Merlijn onder hen wrochtte en van de grote *chevalrye* van de jonge koning.
- 243 Daarna vertellen ze van de raad van Merlijn, [namelijk,] dat ze moeten komen zonder dralen naar koning Arthewr; vanwaar Ulphijn hen om een snel antwoord vraagt, want hun tijd is kort en hun nood groot. De koningen antwoorden: ‘Wij hebben grote oorlog met koning Clawdas in dit land, die veel *noysaunce* doet tegen onze *meyne*, maar al is hij thans *emporysched* deels, toch vrezen wij, dat als we het land verlaten, hij ons veel schade zou kunnen doen.’ De boden zeggen: ‘Merlijn laat u weten, dat ge tijdens uw reis geen schade hoeft te vrezen, want hij zal jullie *wyssen and rede*.’ De koningen Ban en Boors verwonderen zich over Merlijns kennis van toekomstige dingen en vragen de boden daar drie dagen te blijven. Ze bedanken hen en ontdoen zich op bevel van de koning van hun wapenuitrusting.
- 244 Hun twee vrienden verbazen zich over hun gebroken schilden en verformfaaide (*forbled*) harnassen en ze vertellen van de zeven ridders, die zo bout waren hen aan te vallen. ‘Maar dankzij God en Onze Vrouwe zijn we nu hier in jullie gezelschap!’ En de twee ridders prijzen hen, want ze kennen hen als goede en waarachtige mensen. Dan laat koning Ban hen plaatsnemen en bedient hen met waardigheid evenals Leownces [Leonces] van Paerne en Pharens [Fariens], want ze zijn voorheen door hen in Groot Brittannië met dezelfde waardigheid bediend in de tijd van koning Uter Pendragown (de vader van Arthur). Op de derde dag zijn koning Ban en zijn broer gereed om met de boden mee te gaan en dragen hun landen ter besturing over aan Leownces van Paerne, omdat hij hun *cosyn germeyn* is en daarbij goed en trouw.
- 245 Bovendien blijft Pharens bij hem achter en ook de steward van Baynoyc. De koningen zeggen hen: ‘Als het nodig is, vraag om hulp,’ want ze weten niet wanneer ze zullen terugkomen en koning Ban spreekt met zijn baronnen een teken af: ‘Mocht de nood hoog zijn, dan stuur ik jullie mijn Ring.’ Dan gaan ze naar zee, schepen zich in en komen zonder storm eenvoudig aan de overkant, terwijl het Verhaal nu terugkeert naar koning Arthur, die in London is in Groot Bretaygne, dat toen Logres werd genoemd.

Hoofdstuk 9

Het verhaal vertelt, dat, nadat de boden van koning Arthewr vertrokken zijn, ieder *garnesown* en stad gevuld (*stuffed*) is met *arblastaris* en *seriawntis*, zoals Merlijn bevolen heeft en die in hen vertrouwen heeft, zoals het Verhaal meldt, want hij kent dat gezelschap goed, dat door hen nooit verraad zal worden gepleegd. Hij gaat als ze gereed zijn naar hen toe en zegt, dat ze het goed gedaan hebben [context verkeerd begrepen; vervolg met boden:]

- 246 en ze vertellen Merlijn, dat ze onderweg werden aangevallen door zeven ridders, die ze overwonnen, en dat ze met de twee koningen gesproken hebben, die hun landen hebben overgedragen aan de twee baronnen en ze vertellen van de Ring. Merlijn zegt koning Arthewr de twee hooggeboren mannen en hun dito vrouwen tegemoet te gaan en adviseert hem de wegen te laten schoonmaken en dansende meisjes hen zingend tegemoet te zenden in vrolijke processie, gevolg door hemzelf en heel zijn *chevalrye*. Artheur vindt het goed en vraagt wanneer ze komen. ‘Aanstaande zondag op het uur van *tyerce*.’ En Arthewr doet wat Merlijn hem leert, hoe hij als de koning moet spreken en niet onderbroken worden en niet iemand anders’ zin doen.
- 247 Dan bereidt Artheur zich voor op de ontmoeting met de koningen en op zondag trekt hij met heel zijn *baronye* en de Aartsbisschop van Dover met zijn *clergye* in processie de koningen tegemoet en ontvangt hen met veel gezoen en vreugde. Dan gaan ze naar de stad, waar dansende meisjes zijn, die vrolijk *karoles* zingen, en zo rijden ze naar de grote Toren. In het paleis krijgen de koningen juwelen en geschenken aangeboden, evenals *cowsersis*, *palfreyes* en *destrere(s)*, *robes* en rijke en goede *armures*, alles op advies van Merlijn (want naderhand heeft Arthur er groot nut van). Zo krijgt Arthur grote liefde van rijk en arm en van degenen, die hem tevoren nooit met eigen ogen zagen. Wel verbazen de mensen zich erover, waar al die juwelen vandaan komen (en in zo’n korte tijd), maar iedereen zweert Arthur trouw en zal in vrede noch in oorlog of strijd hem teleurstellen.
- 248 Als de koningen in de stad zijn, gaat het dansen der vrouwen en het toernooien van jonge *bacheloris* door tot *evensonge* in al de straten van de stad, die met zijden doeken behangen zijn (want het is mooi weer), en overal zijn lampen met balsem (*bawm*) opgehangen, die zo zoet branden, dat de hele stad er van geurt (tot op een halve mijl). Dan gaan de baronnen naar de *chyf mynstre*, waar ze een processie tegenkomen met kruis, banieren en *gomfanoun* [= gonfalon: (kerk)banier, vaandel]. De aartsbisschop zingt de Mis, waarna de drie koningen met heel de baronage naar het paleis gaan, waar een kostelijke maaltijd wordt opgediend. Die dag bedienen in de halle: Sirs Kay, Vlphin, Bretel met twee jonge ridders, genaamd (in het Engels) Lucans the Botelers en Sir Gyrffles.
- 249 ‘s Middags [na het eten] wordt de *qwyntyn* opgericht, zodat de jonge ridders kunnen *justen* en *boordeien* en naderhand *torneyen*. Hiervoor worden ze in twee groepen verdeeld van ieder 700 ridders, waarvan in totaal 300 uit het rijk Baynoic meedoen. Ook de drie koningen zijn aanwezig met een groot deel van de *clergye* en de astronomen, maar geen van hen kan zeggen, welke partij het beter doet behalve Merlijn. De koningen en de aartsbisschop kijken toe vanuit een raam, terwijl het toernooi de aarde doet deinen. Als eerste verschijnt (in de *reng*) Sir Gyrfflez, de zoon van Cardwelle, op een stoute en felle hengst en tegenover hem treedt aan Ladmas, een ridder uit Baynoic.
- 250 Ze komen tezamen (op hun *treest*³) en verbrijzelen hun speren en storten na een hevig gevecht beiden levenloos ter aarde, zodat iedereen denkt, dat ze dood zijn. De *renges* worden verbroken om de ridders te redden en de ene partij stormt op de andere af en als de speren gebroken zijn, trekken ze hun zwaarden, zodat een hevige *melle* begint tussen de ridders. Er is één ridder, die geweldig vecht, namelijk Lucans le boteler, *cosin germayn* van de befaamde Gyrffles. Hij slaat ridders en paarden neer en zijn slagen zijn zo hard, dat niemand zijn slag wil afwachten. Hij slaat helmen van hoofden en schilden aan stukken en verricht zulke *maystryes* daar, dat het menigeen verbaast. Lang duurt het toernooi daar te Londen, vlakbij de Temses, zonder dat iemand weet wie er zal winnen. Want er zijn zoveel goede vechters daar aan beide zijden.

³ Zie Skeat 526a: *tryst*, *trist*, an appointment to meet.

- 251 Zowel Gyrfles als Ladmas zijn te paard gezet en toernooien even later weer door. Dan begaan Gyrfles en Lwcans grote *maystryes* daar en winnen land op hen van Baynoic, die moeten wijken, maar ze krijgen verse helpers, terwijl ook voor Arthewr 300 nieuwe ridders aantreden en ook zij rijden hun speren te barsten en trekken hun zwaarden en beginnen een groot *tornement*, waarin de jonge ridders kunnen leren toernooien met schild en speer, maar Gyrflez en Lwcans blijven de show stelen. Rond *noon* komt Sir Kay met 16 makkers, die nog geen slag geslagen hebben in de *reng* en brengen iedereen, die ze tegenkomen, ten val.
- 252 Zo hevig *justen* ze, dat hun speren verbrijzelen en meteen trekken zij hun zwaarden en vechten zo hard, dat Sir Kay en zijn kant de *gre* [overhand] hebben, zoals Gyrflez en Lwcans aan de andere kant. En ze verlaten een tijdje het veld. Voor hen in de plaats komen machtige ridders uit het land Baynoyc, wier namen ik zal vertellen: Vsmerawnt van de Rots (al op leeftijd) en Gawnes de Bloy, Vryens van het Woeste Woud, Belyas Amorews van Maydyn Castel, Flawndres le Blans, Graciens the Lel, Blyes de la kasse, Bliobens of desert, Melyadus the bloys, Madyeus of Crispes en Placydas the Gays. Zij allen komen fris het toernooi binnen en verdrijven de anderen en wanneer Sir Kay ziet, dat zijn makkers hun land verliezen en zij van Baynoyc de vloer met hen aanvegen, haast hij zich met zijn gezellen hen te hulp en begint weer hevig te toernooien, zodat in korte tijd de groep van Baynoyc verslagen is.
- 253 Aldus wrocht Sir Kay op dat *turnement*, van wie het volgende verhaal gaat. Sir Kay was niet door zijn moeder, maar door een andere vrouw elders opgevoed en nam van zijn min (*norse*) een *tach* [smet; slechte gewoonte; tik] over, die hij nooit meer kwijtraakte, ondanks dat zijn moeder een waardige dame was, vol *bownte* en *gentrye*, en die gewoonte van Sir Kay was, dat hij niet berouwt goed of slecht te spreken. Hij sprak echter niet uit *velonye*, maar veel van wat hij zei was maar *folye*. Want vaak moesten degenen, die hem hoorden spreken, in lachen uitbarsten, vanwege *disport* en zijn *folye*, die ze in zijn *speche* vonden. Maar afgezien daarvan was hij de beste *felawe* ooit. Als Kay, zoals gezegd, op het toernooiveld komt en ziet, dat zijn makkers, koning Arthewrs mannen, door het goede werk van Sir Ladmas op de vlucht worden gejaagd, rijdt hij op hen af in die *pres* en maakt een eind aan zijn toernooien en verjaagt hen van die plek, waar hij tevoren zo bout was, en slaat hem zo hard op zijn schild, dat man en paard neervallen, en met dezelfde klap velt hij ook Sir Graciens.
- 254 Zijn speer is gebroken en meteen trekt hij zijn zwaard om zijn maten te redden. En weldra wordt zijn naam *discried*, hoe hij al zijn maten redde, die tevoren dachten verslagen te zijn. En ze keren zich allen om en doen het beter dan die hele dag. Deze *jostes* bekijken Arthewr, Ban en Boors en ze zien de *chevalrye* van Sir Kay, die hij daar bedrijft, en zeggen, dat hij een waardige ridder is, *vayllaunt & vysable* in ieder gevecht. En als Lwcans the Botelers Kay zo bezig ziet, hoeft hij hem niet te gaan helpen. Hij geeft zijn paard de sporen en werpt zich in de dikste *pres* en slaat Sir Bloys zo hard, dat zijn speer verbrijzelt en Sir Bloys op de grond valt, waarna Lwcans zijn zwaard trekt. En daar begint een grote *turneyenge* om hun makker hulp te brengen. Sir Gyflez komt zo snel hij kan aangestormd en ziet daar Blyobers en zijn twee makkers, die Sir Kay aanvallen en met hun zwaarden op hem inhakken, dat het een wonder is, want hij is maar één tegen drie en die drie zijn de besten van Baynoyles *meyne* daar.
- 255 Dan treft hij Placydes op zijn helm en verbrijzelt die. Dan rijdt hij naar Blyobers en slaat midden op zijn schild, zodat hij neervalt. Dan trekt hij zijn zwaard en slaat Sir Placydes op het hoofd, zodat die verdoofd van zijn paard valt. Als Sir Kay dit ziet, komt hij overeind en kijkt Sir Gyrflez, zijn redder, vol dankbaarheid aan. En vanaf die dag houden ze veel van elkaar hun hele verdere leven. Na de redding van Kay door Gyrfles ziet Sir Kay *Zeroas* (Yeroas), die het hem moeilijk maakt. Meteen trekt Kay zijn zwaard

- en slaat hem kortweg dood [of neer]. Dan ontstaat er een hoop herrie en geschreeuw van de andere partij, die komt aanstormen, evenals Kays partij, zodat een grote *melle* begint, waarin menig man gewond wordt voor alle vijf makkers gered zijn of bijeenkomen. Maar als ze bijeen zijn, die vijf, veroorzaken ze veel *deseyse*.
- 256 En deze vijf zijn: Ulphijn, Bretel, Kay, Gyrfléz en Lwcans the botelere. En wie deze vijf tegenkomt, gaat ter aarde, want deze vijf zijn zo goed, dat iedereen verwonderd is, en de drie koningen vragen zich af, hoe lang ze dat nog volhouden. Zo is daar een enorme *melle* van beide partijen en grote *poyntes of armes* worden bedreven tot het avond wordt. Dan komen de drie koningen naar beneden om het Toernooi af te breken. En ze verklaren beide partijen *parygal* [gelijkwaardig], want ze kunnen niet zeggen welke partij de *gre* [overhand] houdt. En de toernooiers gaan uiteen, iedere ridder naar zijn eigen huis, terwijl de koningen naar *evensong* gaan en daarna naar hun *soper*. Na het eten spreken ze na over het toernooi en koning Ban zegt, dat 16 van zijn ridders zich beter gedroegen dan de rest en wonderlijke daden verrichtten. Ze praten lang na en tenslotte wordt de prijs gegeven aan Sir Kay Steward, Sir Lucans the Botelerez en Sir Gyrfléz, die de drie besten waren.
- 257 Als de tafels zijn opgeruimd, trekken de koningen zich terug in een kamer met de Aartsbisschop en Antron, Sir Ulphijn en Sir Bretel. Als koning Arthéur de twee ridders ziet, vraagt hij glimlachend wat hen op hun reis is overkomen (waarover Merlijn hem verteld heeft), hoe het hen verging in de woestenij en hoe ze van de zeven ridders afkwamen; en ook Ban en Boors willen het horen. Bretel moet lachen en zegt: ‘Waarom vraagt ge ernaar, als ge het net zo goed weet als wij, aangezien Merlijn het u verteld heeft?’ Dan vraagt Ban hoe het mogelijk is, dat de koning hiervan op de hoogte is. En Bretel vertelt, dat hij de wijste man van heel Christendom heeft.
- 258 ‘Waar is hij en wat is zijn naam?’ ‘Heer, het is Merlijn, die in mijn kamer ligt te rusten. Zijn raad is de beste, want door zijn raad kwamen wij naar u, hetgeen naar wij hopen zal zijn *for 3oure prow*.’ Koning Ban zegt tegen Arthéur, dat hij grote lust heeft om hem te zien, ‘want wonderlijkers hebben we over hem horen zeggen dan over wie ook.’ Arthéur stuurt Ulphijn naar Merlijn en net als Ulphijn weggaat, komt hij Merlijn tegen en gaat met hem naar binnen, waar Merlijn vele dingen zegt over zijn kennis (*konnenge*) en zijn leven. Koning Ban heeft een *clerk* bij zich, die zeer wijs is, genaamd Guinebant, die Merlijn menig vraag voorlegt. En Merlijn antwoordt meteen, terwijl de drie koningen toeluisteren, tot het dispuut is afgelopen en de twee wijzen bevriend zijn voor altijd.
- 259 Dan zegt Merlijn tegen de twee koningen: ‘Gij zijt goede en trouwe *lordis*; mijn heer koning Arthéur heeft van zulke te weinig. Ziet mijn heer, want hij zou uw heer en *Sovereyn* moeten zijn en ge zou van hem uw rijken te leen (*under gage*) moeten hebben en hem *fewte & homage* doen en hij zal jullie steun en toeverlaat zijn tegenover al uw vijanden.’ ‘Vertel ons, Merlijn, hoe hij tot koning is gekozen en of Antron wist, dat hij Uter Pendragones zoon is.’ En Merlijn zegt, dat het zo is, hetgeen de Aartsbisschop en Ulphijn kunnen betuigen. De koning [Ban] zegt: ‘Merlijn, we houden je voor een *trewé* man; daarom zeg ons één ding.’ ‘A, ge wilt, dat ik zweer, dat het waar is, wat ik verteld heb.’
- 260 De koningen lachen: zoiets kan alleen hij maar weten. Merlijn stemt toe het te vertellen, maar het is al laat, dus stellen ze het uit tot de volgende morgen. En de vergadering gaat uiteen, ieder naar zijn bed, en in dezelfde kamer slapen de drie koningen, de aartsbisschop, Guinebant en Merlijn, want ze willen niet scheiden, met name de *clerk* Guinebant niet van Merlijn, want hij houdt hem voor een grote *clerk* [geleerde], deze Merlijn, zoals het Verhaal meldt hierna.

Hoofdstuk 10

- ‘s Morgens staan ze op als voor de Dienst gebeld wordt, want het is *halewen-tyd* en Merlijn gooit meteen twee ramen open om licht te hebben om zich aan te kleden en als ze aangekleed zijn, gaan ze naar de *chef mynstre* [kathedraal], waar de Aartsbisschop de Mis zingt en tijdens die Mis zweert Merlijn op het Sacrament, dat koning Arthewr de zoon van Uterpendragon is, verwekt bij Ygwerne in de nacht, dat de hertog gedood werd, en dus de rechtmatigste erfgenaam is, die er in het land te vinden is.
- 261 Dezelfde eed zweert Ulphijn, evenals Bretel en Kay. Als de twee koningen dit horen, doen ze Arthewr *homage* als aan een waardige koning van hoge *parage*. Koning Arthewr neemt het *debonowrly* aan, van vreugde huilend, en kust hen vele malen, zo blij is hij met hen. Dan gaat iedereen naar de *halle*, God lovend, waar het eten staat opgediend voor koningen, *erllez*, baronnen en ridders. Na het eten vergaderen Merlijn, de drie koningen, Ulphijn, Bretel en Kay en Merlijn herinnert hen aan de haat van de baronnen, die Artheur geen *homage* wilden doen, maar oorlog met hem voerden en vraagt hen te handelen naar zijn advies, want dat zal goed zijn. En ze beloven dat te doen.
- 262 Dan vertelt hij, dat koning Arthewr geen vrouw heeft, ‘maar ik weet er een, uit koninklijk geslacht en een schonere maagd hebt ge nooit gezien. Het is de dochter van koning Leodegan van Tarmelyde [p. 217], zijn enige kind (en bovendien is hij oud), en die zo jonge maagd heet Gonnore; zij zal zijn bezit erven, maar hij heeft een grote oorlog met koning Ryoun van de Reuzen (*geauntes*), een rijk en machtig man van grote *parage*. Als hij Leodegan overwint, grenst zijn land aan dat van Arthur, die dan geen vrede meer zal kennen, want die Ryown is zo bout. En als hij niet de ridders van de Ronde Tafel had, zou Leodogan zijn land al verloren hebben. Daarom is mijn raad, dat ge daarheen gaat met konig Arthewr, vermomd als *sowdeours*, en daar een jaar of twee te blijven en tegelijk kennis met hem te maken. Want na korte tijd zal hij u meer beminnen, dan degenen, die nu bij hem zijn. En vooral tegenover Artheur zal hij zo lief en dierbaar zijn, dat hij hem zijn dochter tot vrouw zal geven en erfgenaam van zijn land maken. Want zodra hij getrouwd is, zullen de *jeauntes* het weten, gewis; en vanaf die dag zullen zij er niet durven blijven, voorwaar.’
- 263 Koning Ban zegt: ‘Mijn lieve vriend, ik vraag je: wat voor *aventure* zal dit zijn, nu ons eigen land te verzaken, gezien dat het in oorlog is? Wat moeten we met hen, die oorlog tegen ons voeren en onze landen vernielen en platbranden? Erger zullen ze doen dan als we daar zijn; want tenzij we in ons land zijn, zal het ons hinderen, tenzij koning Artheurs baronnen hier onze landen ondersteunen (als wij er niet zijn), maar het blijft een hachelijke zaak onze landen door anderen te laten verdedigen.’ Merlijn antwoordt: ‘Heer, zeg me gerust wat ge op uw hart hebt, maar ik verzeker u, dat als ge daar één *penny* verliest, ge er 200 voor terugkrijgt en dat kan ik u beloven. Want er zal in jullie landen geen vernieling van *town* noch *cyte* plaatsvinden, terwijl ge bij Artheur bent; dat garandeer ik jullie. Daartegen zult ge een koninkrijk winnen met al uw *lordschepis* erin, die dit land zullen verdedigen, zodat het voor altijd zal blijven.’ Dan zegt Ban: ‘Wij kennen u als een zeer wijs man; ik zal u nu mijn *avys* zeggen.
- 264 Aangezien het zo is, zoals gij zegt, zullen wij uw raad opvolgen, maar zeg ons wanneer we zullen beginnen en er een eind aan maken en of we ons gevolg (*retenu*) zullen roepen om zich gereed te maken?’ ‘Alles op zijn tijd,’ zegt Merlijn, ‘want het zal *midlentine* [= Mid Lent] zijn, voor ge gaat; maar daarvoor moeten we een grote strijd leveren tegen de opstandige baronnen, die Arthur ten val willen brengen. Daarom wil ik, dat ge zo snel mogelijk zo veel mogelijk mannen verzamelt en hen heimelijk in een schone *lawnde* [vlakke] hier vlakbij in het Woud van Bredygam huisvest, waar die baronnen nooit geweest zijn, zodat ze dubbel leed zullen hebben (als een van jullie).’

- Koning Ban vraagt: ‘Als ik mannen uit mijn land laat komen, zullen die op tijd hier zijn?’ ‘Zeker, heer, ik zal persoonlijk die boodschap brengen, want het moet haastig gebeuren, want de strijd zal plaatsvinden op *candel-masse* naast het Woud van Bredygam. Daarom moet uw *meyne* haast maken om hier op tijd te zijn en dag en nacht doorrijden; en weet wel om de waarheid te bewijzen, dat ik daar [in Klein Brittannië] zal zijn voor morgenavond (*morewen er eve*).’
- 265 Als de koningen dit horen, zijn ze verwonderd. Dan vraagt Merlijn aan koning Arthewr om alle *arblasteris* en *seriawns* te verzamelen op de heimelijkste wijze; ‘en zend met hen voldoende *vitaylle* naar die *lawnde*, waarvan ik je vertelde, om het twee weken uit te houden (onder andere meel en zout vlees).’ Lwcans, Gyrfles, Ulphijn en Bretel gaan meteen aan de slag. Merlijn vraagt koning Ban om zijn Ring om die te tonen aan diens neef Leownces om beter geloofd te worden. Ook hierover zijn de koningen verwonderd en Ban roept uit: ‘Verwonder u niet over deze man, want hij weet al wat is (goed of fout); en niets kan zo heimelijk gedaan worden of hij kan het zeggen, voorwaar.’
- 266 En de anderen zeggen: ‘Geef hem maar de Ring en laat hij vertrekken; want ge zult u nog meer verwonderen als hij terugkomt.’ ‘Bij mijn hoofd; ge spreekt de waarheid,’ zegt Merlijn en krijgt de Ring van de koning. Daarna vertrekt hij naar Blaysie, zijn Meester, om hem alles te vertellen, hetgeen Blasye getrouw opschrijft, want hoe anders zouden wij het weten? Daarna gaat Merlijn verder met zijn boodschap en is ‘s morgens met *pryme* [in Bainoik] en vertelt Sir Leownces de wil van zijn koning en toont hem diens Ring, zodat hij meteen geloofd wordt, en boden worden uitgezonden om een fraaie *retenu* bijeen te brengen, van 40 mijl in de rondte, en een week voor Kerstmis zijn ze voor de stad gelegerd.
- 267 Dan worden in alle steden goede voogden (*warde*) gezet, in Gawnes een schone en waardige dame met menig waardig man, onder andere Phareens op verzoek van Merlijn en in Baynoyc-stad Sir Raier, de heer van Hawt Mure, en in kasteel Trebes Sir Graciens, het petekind (*godsone*) van koning Ban met bij zich twee zusters van Raynes (de waardigste ridder van Oost en West), want het is het sterkste kasteel van het land; en in Mowntloyr [Montloir], het kasteel van Boors, Sir Placydes. Wanneer dit alles geregeld is, vertrekt Merlijn met zijn *meyne* in de nacht bij heldere maan. Merlijn leidt de weg om de vijanden heen en brengt hen snel naar zee, waar ze zich inschepen.
- 268 Ondertussen bereidt Arthewr zich zo heimelijk mogelijk voor op de strijd. Veel volk stroomt toe vanwege zijn grote giften, zodat er tenslotte 10.000 ruiters gereed zijn, want voetvolk wil hij niet meenemen om zijn *meyne* en *vytaille* te sparen. En karrenladingen (*charyettes*) *vytaille* komen zoals Merlijn bevolen heeft en allen legeren zich heimelijk in de *lawnde* naast Bredigan. Dan laat Arthur alle wegen afzetten, zodat niemand zijn land inkomt, zonder voor hem gebracht te zijn; want hij wil dat geen spion zijn rijk betreedt om de vijanden te informeren over zijn plannen. En hij verbiedt al zijn mensen om daarheen te gaan tot na *kandelmasse tyde*; en wie niet gehoorzaamt, zal gedood worden (zodat iedereen rustig blijft tot verwondering van het gewone volk).
- 269 We keren nu weer terug naar de zes koningen, die bij Carliown verslagen werden [p. 226], zoals we zagen. Het Boek vertelt, dat die zes koningen zich vreselijk beklagden, toen ze al hun bezittingen waren kwijtgeraakt (*harneis & meyne*). En ze zwoeren zich tot het uiterste te wreken; want ze zullen niet blij zijn voordat ze zich gewroken hebben op Arthur en Merlijn, die ze zijn *devyn* [waarzegger] noemen, door wie ze al hun spullen verloren; verpletterd (*amased*) gingen ze naar huis en omdat sommigen niet meer kunnen rijden, worden ze op een baar gebracht, zodat ze slechts langzaam vorderen. Ze blijven in hun land, tot ze weer genezen zijn en na een maand houden ze een *parlement* in een *march* [grensgebied: mark] tussen Engeland en Schotland, met als resultaat, dat ieder zijn best zal doen al zijn vrienden bijeen te roepen en ze zweren elkaar gereed te zijn met

- schild en speer om Arthur uit zijn land te verdrijven. En ze spreken een verzameldag af voor de legers op een veld naast Bredygam.
- 270 Ze gaan uiteen en roepen hun strijdkrachten bijeen en meteen komt de hertog van Cambeny met 5000 man, daarna Tradelynaws, de koning van Northgales, met 6000 krijgers; verder koning Clariouns [Clarion] met 3000 man, de koning van 100 ridders met 4000, de koning van Orkanye met 7000 en Carados van Strangor met 7000 man, daarna koning Newtris met 6000, gevolgd door koning Ydyers van Cornewaylle met 6000 man. Met kleine dagreizen trekken ze door het land en zenden spionnen uit om te weten hoe het met koning Arthur staat. Maar de bewakers van de *march* en de wegen grijpen de spionnen en zenden hen naar koning Arthur, waar ze in het gevang verdwijnen, zodat ze geen berichten kunnen brengen. De koningen trekken voort en legeren zich onder het kasteel Bredygam. Ze denken reeds gewonnen te hebben, maar het is alles vergeefs. Dan sturen ze hun *forreyers* [fourageurs] eropuit, maar die kunnen weinig vinden, want alles is in kastelen en steden gebracht op advies van koning Ban en koning Boors.
- 271 Als ze merken, dat het land aldus gewaarschuwd is, steken ze de boel in brand en vernielen het land. Ze hebben dus alleen *vetaylle* uit hun eigen land, waarvan ze voorlopig genoeg hebben. Bij elkaar zijn ze met 40.000 man. We keren terug naar Merlijn, die hulptroepen aanvoert uit Klein Bretayngne. Hij is met Leownces van Paerne, Sir Fariens en Antony, de steward van Baynoyc in de haven aangekomen, waar ze meteen aan boord gaan en naar Groot Brittannië overvaren.
- 272 Waarom die naam Breteigne laat ik hier iedereen weten. Na de vernietiging van Troye vertrokken twee koningen vandaar uit vrees voor de Grezois, met een grote *meyne*. Een van hen heette Brewt, die een stad Nieuw Troje bouwde in het naar hem genoemde Breteigne. Lang na zijn dood kwam er een koning, Logryus genaamd, heel befaamd, die die stad verbeterde met torens en wallen en hem naar zichzelf noemde: Logres, en die naam bleef het houden tot lang na de dood van koning Arthur. Na de dood van Lawncelot, zoals bekend de zoon van koning Ban, kwam er een grote sterfte in het land, waarbij baronnen en gewoon volk stierven. En naar aanleiding van het grote verlies werd het Bloye [= Blauw!] Breteygne genoemd en waarom *bloye*? Omdat hun harten bont en blauw (*blw & blak*) waren, aangezien ieder een vriend te betreuren had.
- 273 De andere prins, die uit Troje kwam, heette Corynaws, van *Jeawntes lynage (& high parage)*. Hij kwam vlakbij het land, dat later Breteigne zou heten, bouwde er steden en kasteel en noemde het land naar zich Cornwaylle. Van hem stammen *jeauntes* [giants] af, die de Bretouns veel leed deden. [Van de wonderlijkheden, die daarna gebeurden, hoop ik meer te vertellen als God het me toestaat (lichamelijke gezondheid en *eyen syht*) vanuit het Frans in het Engels. Bid daarom voor Herry Lovelyche, dat hij niet sterft voor het klaar is.]
- 274 We vervolgen met Merlijn en zijn *meyne*. Zodra ze geland zijn in Brittannië, laat Merlijn hen hun harnassen bundelen (trossen), om zo snel mogelijk te kunnen gaan, en ze marcheren rechtstreeks naar Artheurs kamp achter Merlijn aan. Ze komen op de vijfde dag 's avonds bij het Woud van Bredygam, waar Arthur gelegd is, waar ze met grote vreugde ontvangen worden en tussen het leger gelegd. Na een week rust verdeelt Merlijn hun *vetaylle* en zegt op zoek te gaan naar de drie koningen [die nog in Londen zijn!], waar die ook zijn, om te zien hoe ze varen. Dan zegt Ulphijn: 'Merlijn, pas onderweg op, want als de vijand je te pakken krijgt, ben je er geweest.' Merlijn verzekert, dat ze over hem geen macht hebben en dat hij direct naar Arthur gaat.
- 275 'Let daarom goed op dit leger, dat niemand tevoorschijn komt, want de vijand is vlakbij gelegd onder Bredygam met 40.000, terwijl wij maar 25.000 hebben. Daarom moeten we zorgen, dat we er geen verliezen.' Ulphijn zegt: 'Merlijn, het is beter, dat je iemand anders stuurt.' 'Dat zal ik niet, want ik kan zelf het beste hen veilig overbrengen zonder dat een

- vijand hen ziet.’ ‘Dan ga in Godsnaam, dat Hij je behoede.’ Dan is Merlijn zo plots verdwenen, dat allen verbaasd zijn en een kruisje slaan. Ze gaan terug naar het leger en dragen iedereen op in hun tenten te blijven en zo blijven ze daar vier dagen, zonder iets van de drie koningen te horen of van Merlijn. Deze is regelrecht naar Londen gegaan en is daar de volgende dag voor *evensong* (zoals het Verhaal meldt), waar hij de drie koningen treft, die schrikken als hij zo plots tussen hen in staat. Wanneer ze hem herkennen, zijn ze verheugd en vragen hem hoe het hem vergaan is. ‘Goed,’ zegt hij en vraagt hen om snel naar hun leger te gaan, dat op hen wacht.
- 276 Koning Ban vraagt of zijn hulptroepen zijn gekomen en Merlijn bevestigt, dat ze bij Artheurs leger in de *lawnde* naast Bredygam gelegerd zijn, maar dat de vijand veel volk heeft, tien gekroonde koningen, een hertog en meer dan 40.000 man. ‘Moge God ons dan bijstaan,’ zegt Antron, ‘want veel *mischef* komt ons tegemoet.’ Merlijn zegt: ‘*Ze*, aangezien ik nu koning Artheurs man ben door mijn eed aan hem (en meester Blasye): door Gods hulp en van mezelf zal ik hen tot een kwalijk einde brengen. Want ik zal hen zoveel te doen geven, dat ze niet weten hoe te handelen. Maar een grote strijd zal er zijn en grote *occisiown* (slachting), maar aan onze kant zullen er niet meer dan vier *score* [80] sterven, terwijl aan hun zijde duizenden. Maakt u daarom gereed, dat we na *sowper* daarheen kunnen gaan met voor iedere man vier dagen teerkost (*vytaylle*).’
- 277 De koningen delen hun bevelen uit en gaan meteen aan het *sowper* en na het eten vraagt Arthewr aan Merlijn of ze zich moeten bewapenen. ‘Dat is niet nodig; het zal je slechts ontrieven; want ge hoeft u nergens voor te vrezen; zo’n weg kan ik u leiden.’ Na het eten gaan ze allen naar de kamer en kleden (*lappede*) zich warm aan om geen ziekte op te lopen. De maan schijnt helder de hele nacht en ze vertrekken meteen, de drie koningen, Merlijn en Antron en rijden de hele nacht door tot daglicht. Dan komen ze in een woud, waar ze afstijgen om te eten en te beraadslagen. Merlijn zegt: ‘Weet je, Artheur, wat ik denk? Dat je nog een jonge *man of armes* bent en een groot rijk hebt te handhaven. Begrijp mijn bedoeling: sommige van jouw baronnen en een deel van je volk (*comunealte*) zijn bij je; daarvoor zorgden je geschenken, die je in overvloed hebt gegeven.
- 278 Als je ooit *large* [vrijgevig] was met het geven van geschenken, draag ik je nu op, dat je nu *large* bent met al je giften (groot en klein). Want de harten van mannen krijg je nooit zo goed als door grote geschenken. En daartoe zal je genoeg hebben, zoveel als je vraagt of begeert. Weet, Sire, dat in dit land een grote schat is, die ge zult kunnen leren kennen na de strijd. Merk daarom deze plek voor op de terugweg.’ En hij brengt hem naar een bron, waar hij een teken maakt. En de koningen zijn verbaasd over wat Merlijn doet en vertelt. Ze gaan verder en rijden dag en nacht door tot ze bij Bredygam komen, waar de anderen gelegerd zijn en Artheur kampeert naast een schitterende bron met overvloedig water. Het is koud, want het is januari, een week voor *kandellmasse* en ze rusten twee dagen om harnassen te repareren en reinigen. Dan komt Merlijn en zegt: ‘Ge kunt nu uw vijanden aan te vallen, maar maak eerst hier een plan, hoe ge uw *meyne* zult leren om op zo’n manier te gaan, dat de vijand hen niet zal bemerken, voordat ge boven op hen valt in de donkere morgen, voordat een mens roept.
- 279 Want als ze merken, dat ge er bent, zult ge hen niet kunnen weerstaan, voorwaar, maar doet aldus en hebt geen vrees, want het zal hen tegenover jullie slecht vergaan.’ Dan harnast eenieder zich en bewapent zich voor de strijd en de *vowarde* [= vanguard = voorhoede] heeft Sir Kay met Arthewrs banier, vergezeld door dappere ridders: Girflez, Lucawns (de Bottelaar), Marvg de la Roche, Gwynaus the Bloys, Dryaunt van het Woeste Woud, Belyas Amoroys, Flawndrys the Bres en 4000 man. De tweede *warde* heeft Sir Bretel met 3000 man, de derde *warde* heeft Sir Ulphijn met bij zich koning

- Arthewr & 4000 man. Iedere *warde* trekt op langs een eigen weg met voorop Merlijn om de weg te leiden, rijdend op een *stalworthy* hengst.
- 280 Hierachter komt koning Ban met zijn *meyne* en zijn broer, koning Boors. Zij geven de eerste *warde* aan Sir Pharens onder Boors' banier, vergezeld door Sir(s) Ladmas, Moret de Laveye, Graciens the Bloys, Pales Trebes, Blyobers, Melidyaus, Madevs en 3000 man. De tweede *warde* leidt Sir Leownces van Paerne met 4000 man. De derde vleugel leidt koning Boors met 4000 man, de vierde *betaylle* leidt koning Ban en zijn banier draagt zijn steward Sir Lyawne met 4000 man. Ze rijden stilletjes weg, net na middernacht, met heldere maan en stil weer. Het Verhaal stopt hier om te gaan naar hen van Ierland en van de koningen, die tegen hen *marched* zijn, zoals ge zult horen. Dat zijn koning Brangors, koning Margans, koning Hardybrans en koning Amynadas (een oom van koning Augwys, die Uter Pendragon *in bale* bracht en doodde, zoals verteld).
- 281 Als zij horen, dat de baronnen hun landen en *garysouns* hebben achtergelaten en naar koning Artheur zijn gegaan om hem te helpen in zijn strijd, verzamelen zij veel volk, 30.000 ruiters en een grote hoeveelheid *footmen* en vernielen het land, doden het volk en doen schanddaden en grote schade. Want overal, waar ze komen, vernielen ze de boel en laten ze geen *wyht* in leven. En ze belegeren het kasteel Vandalyer in Cornewaylle en zijn niet te verwijderen voor koning Artheur daarheen komt. Als deze hiervan hoort, evenals de koningen bij hem, besluiten ze erheen te gaan (na verzoening met tegenstanders). Maar laten we terugkeren naar koning Arthewr, Merlijn, Ban en Boors, om te zien hoe het hen vergaat in de strijd tegen de elf koningen, die gelegerd zijn bij Bredigan.
- 282 Het leger van koning Arthewr en de bataljons van Ban trekken op tegen de elf koningen, die hier totaal geen weet van hebben; allen liggen te slapen, de elf koningen bij de Koning van 100 Ridders [in de tent]. Koning Loth droomt van een wonderlijk onstuimige wind, die huizen en *clochers* omverblaast, en na een bliksem (*thondyr*) hoort hij een enorme knal (*sown*), dat hij meent, dat de hele aarde beeft van angst, waarna een grote watervloed komt, die alle bebouwing omverwerpt, en iedereen verdrinkt en hij denkt zelf ook ten onder te zullen gaan. Dan wordt Loth wakker en vraagt zich af, wat de betekenis er van is, en hij vertelt de droom aan zijn *meyne* en die vragen hem van welke kant hij het visioen zag en hij zegt: 'Van de woudkant.' En zij zeggen, dat ze weldra strijd zullen hebben en wekken iedereen en bewapenen zich snel en rijden uit om het land te doorzoeken en stuiten op de oprukkende bataljons van Artheur.
- 283 Merlijn brengt snel meer *meyne* naar voren om de anderen aan te vallen en als koning Loths *meyne* zoveel bewapende mannen ziet, vragen ze aan Merlijn, die voorop rijdt, wie ze zijn, en Merlijn zegt: 'Arthewrs *meyne*, hierheen gekomen om dit land aan te vallen (*chalance*)!' De mannen van Loth gaan er snel vandoor en bij het leger gekomen, schreeuwen ze: 'Verraad, we zijn valselijk verraden; bewapen *bachelor* en ridder, want nooit was het nodiger om te vechten.' Iedere man zoekt zijn harnas, maar spoedig komen ze in grote *deseisse*. Eén ding zit hen mee: hun paarden staan al gezadeld; maar zo gehaast zijn ze nog nooit geweest. En zodra ze geharnast zijn, overkomt hen een wonderlijk avontuur. Merlijn zendt zo'n wind tussen hen, dat paviljoenen en tenten op hun hoofden vallen, zodat ze daarmee gehinderd zijn.
- 284 En de storm is zo sterk, dat ze elkaar niet kunnen zien, wat hen verbijstert. Ze waren nog niet gereed en dat bezorgt hen grote schade door Artheurs mannen, die tekeer gaan, doden en een einde maken aan veel van de *meyne*. De elf koningen zijn echter gevlucht naar het open veld en steken een bosje in brand om hun mannen te verzamelen, d.w.z. degenen, die weten te ontkomen, want Artheurs *meyne* kent geen genade, zodat, vóór de dag aanbreekt, drie delen van hun *meyne* gedood is. Als de vijanden merken dat ze zoveel tegenstanders hebben, vluchten allen naar hun banieren waar de hoorns geblazen worden. Want die koningen zijn bijeen vlakbij de ingang van het woud. Dus beetje bij

- beetje weten ze te ontkomen, tot ze er 20.000 bijeen hebben, terwijl 10.000 in andere richtingen zijn gevlucht en 10.000 gedood zijn of zwaar gewond op het slagveld achtergebleven, zonder dat iemand hen komt helpen. Als Artheur ziet, dat ze gevlucht zijn (zo plots), vraagt hij Merlijn, wat hij zal doen.
- 285 Merlijn zegt: ‘Ge dient nu wijs te handelen. Ga naar gindse pas, waar die 20.000 man zijn en bevecht hen en koning Ban en zijn broer zullen komen helpen vanuit het woud. En als de tegenstanders hen zullen zien, zullen ze zo ontsteld zijn, dat ge weinig verdediging in hen zult zien.’ De mannen van Artheur vallen aan en delen menig harde klap uit met zwaarden op helmen en schilden barsten en speren verbrijzelen, zoals het Boek zegt. En dan komen koning Ban & Boors Artheur te hulp. En heel wat ridders gaan tegen de vlakte, zodat de weg dik bezaaid ligt en heel het veld bloederig is, zoveel mensen worden er gedood. Dan springt Sir Kay, die een pas bezette, zeer *angwyssowsly* daarheen met 3000 man en trekt tegen de 20.000 man op en als de elf koningen zien, dat ze zelf met zovelen zijn en de anderen met zo weinig, zijn ze zeer beschaamd; en een grote strijd begint.
- 286 Ze houden stand en vechten hard, maar lang houden ze het niet uit, zo sterk is de *stowr*. Dan komt met grote spoed Ulphijn door die *meyne* gereden en vecht zo hard, dat ze een geschreeuw aanheffen, dat op een mijl te horen is. En enorme klappen worden uitgedeeld op schilden en helmen en velen sterven en menig paard gaat ter aarde. Ook Ulphijn wordt uit het zadel gewipt en als Bretel zijn broer tegen de vlakte ziet gaan, stormt hij eropaf. Maar Ulphijn verdedigt zich met zijn speer, zodat geen mens in de buurt durft te komen. Bretel komt hem te hulp en slaat Ulphijns tegenstander zo hard, dat man en paard tegen de grond gaan. Koning Clariouns is daar woedend over en rijdt om zijn makker te helpen op Bretel af en als deze hem ziet komen, rijdt hij hem tegemoet en ze versplinteren hun schilden met harde slagen, want het zijn twee waardige ridders.
- 287 Dan barsten hun speren en hun schilden vliegen tegen de grond. Maar nog harder slaan ze, dat ze denken, dat hun ogen uit hun kop vliegen, zodat het bloed van hun paarden afdruipt en tenslotte vallen ze op de grond in zwijm en liggen als dood in het veld. Van beide kanten komen ridders hen te hulp. En als Kay Bretel ziet liggen, snelt hij hem te hulp en treft drie koningen. De andere elf koningen vechten heel hard en verslaan Gyrflez & Lwcauns.
- 288 Koning Bangors en koning Ydyers en koning Angwyseax en koning Vryens rijden tezamen. Zo ontstaat een grote *melle* om beide partijen te redden en harde klappen worden uitgedeeld. Kay weet Gyrfles te redden en op het paard van koning Newtres te zetten, terwijl [hij] koning Loth met een *tronchon* van een speer treft, dat deze meent te sterven. Dan komt de Koning van 100 Ridders met 60 prijsridders en als hij ziet, dat Kay Loth zo treft, rijdt hij snel erheen en slaat Kay zo op diens schild, dat hij neervalt en hij neemt Kays paard en brengt het naar koning Loth en zegt: ‘Heer, waar zijn uw gedachten?’
- 289 Zie, het paard van je vijand breng ik! Wreek je nu op je vijand, want ge hebt vandaar heel wat van je koningseer verloren.’ Loth stijgt op en rijdt op Kay af en als Gyrflez en Lwcans Kay zien liggen, rijden ze erheen met lansen in de aanslag en werpen ieder twee ridders tegen de grond en pakken het beste paard bij de teugel en geven dat aan Sir Kay, die veel behoefte eraan heeft en meteen opstijgt. Dan zetten de Koning van 100 Ridders en Loth koning Newtres van Garot weer in het zadel, op het paard van Morettex de la Roche, en rijden op Ydyers af en nemen het paard van Sir Gwynaws the Bloys, terwijl hertog Escan van Kambenie op het paard van Dryaunte van het Woeste Woud wordt gezet. Als zij allen gezadeld zijn, denken ze zich gewroken te hebben voor hun eerder geleden verliezen (maar vergeefs).
- 290 De acht koningen denken het goed gedaan te hebben, maar al snel verliezen ze alles, want koning Artheur ziet het en komt zijn *meyne* te hulp. Hij spoort zijn paard aan, dat er vuur

- uitspringt, en vindt Ulphijn op de grond liggend met zijn zwaard zich werend en Bretel in grote verdrukking (*mischief*). Met zijn speer in aanslag rijdt Artheur de *pres* in en treft Tradelamaund, koning van Noord Wales, midden op zijn schild, zodat hij van zijn paard aftuimelt, dat Artheur meeneemt (bij de vergulde breidel) naar Ulphijn en zegt hem snel op te stijgen om zich op zijn vijand te wreken. Ulphijn bedankt (*gromessy*) hem en samen werpen ze zich in de *pres*, waarop een hevige *melle* losbarst. Ze brengen de vijanden veel schade toe, ondanks dat die met tweemaal zoveel zijn.
- 291 Zo'n grote slachting wrocht Artheur daar, dat iedereen hem overal vreest en niemand hem afwacht, zo *spetowsly* gaat hij te werk. Als de Koning van 100 Ridders zijn speciale vriend Tradelemaunt ter aarde ziet liggen, stormt hij op Artheur af en treft hem zeer *spetowsly*, zodat Artheur verdoofd is, maar zijn zwaard opheft en toeslaat. Maar de ander heft snel zijn schild boven zijn hoofd en Artheur treft het zo hard, dat de helft ervan op de grond valt en de slag het paard op de kop treft, zodat het neerstort.
- 292 Sir Kay ziet het paard zonder ruiters wegrennen, grijpt het en brengt het naar zijn vader Antron, die het snel bestijgt en op Margamur, de Steward, afrijdt en hem toeroept zijn heer (van 100 Ridders) te groeten, waarna hij hem door de rechterschouder steekt, zodat man en paard ter aarde gaan. Zijn lans is gebroken en met het paard gaat hij naar Bretel, die het goed kan gebruiken. En zodra Bretel in het zadel zit, kijkt hij rond en ziet Sir Lwcawns op de grond liggen zich heftig verdedigend tegenover veertien man. Bretel stormt eropaf in die *pres* en treft de eerste door de helm en klieft zijn hoofd.
- 293 De tweede slaat hij schild en arm af en nog een derde slaat hij neer aan zijn voeten, terwijl ook Gyrflez, die bij Lwcawns is, zich machtig verdedigt. Hij slaat iemand een arm af, terwijl Lwcawns in het zadel klimt en zijn beschaming wil wreken. Hij stormt in die *renge*, waar hij koning Gwycher van Schotland zijn makker Moret ziet benauwen. Hij treft Gwycher dwars door *hawberk* en *haberiown*, zodat hij neerstort, en als Moret dit ziet, klimt hij snel in het zadel en stort zich in de *pres*, want hij stopt voor niemand. Dan ziet hij Belyas en Flawndryn vechten met zijn makker Dryawnt en Dinas, maar de *pres* is te groot om bij hen te komen. Dus vecht hij heel hard, een wonder om te zien, en doet het zo goed, dat hij zijn vrienden redt.
- 294 Ondertussen is koning Arthur aan de overkant hard bezig en komt tegenover een andere koning en beide partijen snellen hen te hulp, zodat een enorme strijd ontstaat rond de twee koningen te paard. Maar Artheur kunnen ze niet deren, want met zijn *meyne* bezorgt hij de andere partij veel leed en hij komt Gyrfles en Kay te hulp, die tegen Newtres, Brangores, Uryens en Ydiers en de vijfde koning Abygawnt het opnemen en verslagen en uit het zadel geworpen worden, zodat ze beschaamd zijn (en hun leven *lothe*). Hun enige hulp is de goede Sir Lwcawns de Bottelaar, die zich zo goed weert, dat Artheur ervan verbaasd staat. Maar hij ziet hun grote nood en rijdt op die *pres* af als een woeste leeuw en aan beide zijden zaait hij dood en verderf, zo *hydous* en woest is hij, en Kay en Gyrflez vechten met hem mee.
- 295 Aan de andere kant vechten Sir Antron, Ulphijn en Bretel tegen hertogen en koningen wonderwel, te weten: hertog Escam, koning Tradelyvand, koning Chybret van Northumberland en koning Karados. Zij allen rijden op tegen Artheur en vechten hard, zodat schilden en speren barsten en Artheur het zwaar te verduren heeft en het slecht met hem zal aflopen, als hij niet snel hulp krijgt (want ze zijn met 2 tegen 1). Maar dan komen koning Ban en Bors uit het woud met een grote strijdmacht om Artheur te ontzetten, maar de tegenstanders hebben hen nog niet gezien. Ze schreeuwen zo luid, dat het tot in de wolken deint, die vers uit het bos aanstormende ruiters. Dan zien die andere baronnen dit en trekken snel zich terug op een weide om te vergaderen. Koning Loth zegt, dat hij in zijn eentje het tegen drie of vier opneemt met *jousten* om zijn *noysaunce* te wreken, want ze hebben veel mensen verloren.

- 296 De Koning van 100 Ridders prijst Loth en zweert *by his creawnce* hetzelfde te zullen doen en ook Karados en Newtres zweren het evenals Escam van Kambenye en koning Clarioun van Northhumberland. Koning Loth zegt: ‘We moeten zes van ons bestemmen tegen gindse *busschement* [= ambuscade: hinderlaag], terwijl vijf hier blijven om tegen deze *meyne* te vechten. Want we zijn hier met elf koningen. Tegen deze hinderlaag gaan we met 10.000 [moet zijn 12.000] man en 8000 laten we hier om Arthur te *anoyen*. Op die manier kunnen we onze *meyne* beter sparen, want als we hier blijven, zal het ons slecht vergaan.’
- 297 Iedereen is het eens met het plan van Loth en ze splitsen de *meyne* en koning Loth gaat met de Koning van 100 Ridders, Augwysseaus en hertog Escam van Kambenye en 12.000 man, verdeeld over zes vleugels onder zes koningen, terwijl vijf koningen achterblijven om tegen Artheur te vechten. Deze vijf zijn Brangores, Vryens, Newtres, Clariouns en Tradelyvaund van Noord Wales met 7000 man, die zich in hinderlaag leggen (aldus het Verhaal) en ze verdedigen zich machtig, in de enorme *melle*, die duurt tot na *evensong*, waarbij menig man het leven laat. Aan de andere kant komen Ban, Bors, Leownces en Faryens in hun eerste gevecht tegenover koning Ydyers, stout en *fers*.
- 298 En stevige klappen worden uitgedeeld, waarvan het geluid op een halve mijl te horen is. Een grote slachting van man en paard heeft plaats en koning Ydiers’ *meyne* kan de bestorming niet weerstaan en vlucht verslagen weg naar koning Gwyseawns, die hen snel te hulp komt, waarna opnieuw een hevige strijd losbarst, zodat Faryens en zijn *meyne* in het nauw (*mischef*) raken. Als Leownces van Paerna dit ziet, rijdt hij snel te hulp en die *meyne* kan hem [met zijn *meyne*] niet weerstaan, zodat Pharyens gered is, en hij drijft hen in de armen van de hertog van Kambenye, die hen meteen laat omkeren. En er ontstaat een grote strijd. Maar dan komt Bors met heel zijn *meyne* en als Ydyers hem ziet komen aanstormen, zegt hij tegen zijn *feleschepe* aldaar:
- 299 ‘Moge God ons bijstaan tegen hem, want ik herken hem aan zijn *armure*. Hij is de beste ridder ter wereld (hooguit op zijn broer na) en er is geen mens die zijn *prowesse* in de strijd kan weerstaan.’ De Koning van 100 Ridders vraagt hem wie het is en koning Loth antwoordt, dat het koning Bors van Gawnes is, ‘maar ik weet niet hoe hij hier komt en dan nog wel met zoveel man!’ Ook de Koning van 100 Ridders is verbaasd en Loth zegt: ‘Deze dag past het eenieder zich een waardige ridder te bewijzen tegenover deze koning Bors hier in de strijd.’ En Karados zegt: ‘Ik zal tegen hen opgaan, maar als ik hulp nodig heb, kom dan snel.’ En dat beloven ze, waarna hij weggrijdt met menig man (langzaam en droef) op koning Bors af en als ze op een boogschot afstand zijn, snellen beide partijen op elkaar af, dat ze hun speren verbrijzelen en menigeen neervalt en van Karados’ *meyne* een grote slachting wordt gemaakt.
- 300 Dan trekken ze hun zwaarden, waarna menig man het leven laat. Koning Bors gaat naar een oude ridder, Blaaryns, en beveelt hem zijn banier te dragen, wat deze niet durft te weigeren, en beveelt hem voor hem uit te gaan, opdat de Bretowns zijn *armes* zien. Dan neemt hij een *royde* speer, stort zich in de *pres* en treft een ridder door *armes* en harnas, zodat hij neerstort en zijn nek bij de val breekt. Dan trekt Boors zijn zwaard en als ze hem zo bezig zien, gaan ze op de vlucht en zo verliest Karados zijn *meyne*. Dat ziet de Koning van 100 Ridders en hij snelt Karados te hulp met 2000 ridders en harde klappen worden uitgedeeld. Bors weert zich geweldig in die *pres* en ook zijn tegenstanders vechten geweldig, zodat menig man daar *at mischef* was.
- 301 Dan komt koning Ban van Baynoyk met zijn *meyne* en zijn steward draagt zijn *armes* met een kroon van goud en azuur met twee dwarsbalken (*bendis travers*), geel & groen; (het lijkt wel een bloem of kruid). Hij heeft zes ridders *jn swte* [in dezelfde kleuren], zowel paard als man (*trappures* en *testerys*), en als de [vijandige] koningen dit schouwspel zien, worden ze bijzonder bang en zeggen, dat ze er vandoor moeten gaan. Huilend zegt koning

- Loth, dat alles verloren is. Dan stuiten de twee partijen op elkaar, zo hard, dat hun lansen verbrijzelen en de aarde onder hen beeft; vuur vliegt uit helmen en de uitgedeelde slagen doen het hele woud dreunen, dat het op een halve mijl te horen is. Menigeen vlucht voor koning Ban en hij rijdt op de vijf koningen af en hun *meyne* en doodt velen. En hij stort zich in iedere *reng* links en rechts en gedraagt zich als ridder-koning, zodat hij zeer gevreesd wordt door al zijn vijanden.
- 302 Koning Loth, de Koning van 100 Ridders en Sir Margamur zien de door Ban verrichte *damage* en zijn woedend. Ze sporen hun paarden aan en stormen op Ban af. Loth slaat met zijn speer een *cantel* van Bans schild af en Ban heft zijn zwaard en slaat de Koning van 100 Ridders op zijn helm, maar glijdt af op het paards *arsown*, die *trapped* is in ijzer en staal; maar hij slaat de *chine* van het paard doormidden, zodat man en paard neerstorten, maar de Koning van 100 Ridders komt snel overeind, trekt zijn zwaard en bedekt zijn hoofd met zijn schild.
- 303 Als koning Brangores hem op de grond ziet, rijdt hij op Ban af en treft hem midden op zijn schild, maar Ban herstelt zich snel en *rawht* hem op zijn helm, zodat zijn *cophe* van ijzer en *sercle* barsten en hij op de grond valt. Als de koningen zich hersteld hebben, vechten ze hard tegen koning Ban, maar hij bezorgt hen veel meer *grevaunce* dan zij hem. Ze zijn zwaar gewond en zodra het gevecht *entremellid* is, gaan ze weg. Dit gebeurt net wanneer koning Arthewr de *pres* inrijdt en koning Ban te voet ziet vechten, zo hard, dat geen mens in zijn buurt durft te komen.
- 304 Koning Arthewr zwaait zijn bloedbevlekte zwaard en rijdt op een koninklijk opgedofte ridder af en treft hem zo hard, dat hij tot op de tanden zijn hoofd splijt. En hij pakt het paard bij de teugel en brengt het naar koning Ban: 'Lieve vriend, stijg snel op en ge zult weldra uw vijanden het veld zien ruimen.' Koning Ban is zeer verheugd over Arthurs hulp en samen stormen ze op de vijanden af en als de andere partij hen ziet komen, zijn ze meteen zo verslagen over het leed, dat die twee koningen hen doen, dat ze totaal hun *talent* [zin] om te vechten kwijt zijn en snel naar het woud vluchten.
- 305 Maar vóór ze het bereiken is er een grote slachting tussen het woud en de rivier. Newtris, Loth, de Koning van 100 Ridders, Karados, Ydyors, Vryens en Brangors (de koning van N. Humberland) trekken samen op één punt en Maganors zegt, dat ze beter kunnen weggaan, want dat hun *meyne* geheel verslagen en vernietigd is. Koning Artheur, Ban en Bors achtervolgen de vluchtenden tot ze bij een zeer diepe rivier komen, waarover de vluchtenden een brug maakten om dat water over te steken. Ook de drie koningen gaan erover. Dan zegt Merlijn tegen Artheur: 'Ge hebt uw vijanden overwonnen en kunt teruggaan naar uw land met uw vrienden, die u zo goed geholpen hebben om hen te eren. Ikzelf ga het woud in om met mijn vriend Blasye te spreken onder andere.'
- 306 Dan vertrekt koning Artheur vandaar en Merlijn gaat het woud in om met Blasye te spreken, die vele dingen aan hem vraagt, en Merlijn vertelt hem alles, wat hij de koning heeft aangeraden en wat Artheur deed: hoe hij boden naar Klein Breteyne zond om hulp te halen; en van het grote gevecht en de nederlaag van de elf koningen en Blasye schrijft alles op in zijn Boek, vanwaar wij deze kennis hebben. Maar laten we terugkeren naar koning Artheur en de twee koningen.

Hoofdstuk 11

- Het Verhaal herinnert ons aan die elf koningen en de hertog van Askam, die door de raad van Merlijn verslagen waren.
- 307 Koning Artheur laat [na de strijd] paviljoens en tenten opzetten om uit te kunnen rusten en als *gouvernours of the ost* worden aangesteld: Sirs Leownce, Gyrflet en Lwcawns. Leownce houdt met Faryens het woud in de gaten, Lwcawns en Gyrflet de weide,

- terwijl de rest te rusten gaat, wat hard nodig is. En te eten, drinken en spelen en rusten tot het dag is, want ze hebben overal voldoende van om zich te verheugen. ‘s Morgens laat Artheur al het overgebleven eten en de rijkdommen bijeen brengen om het daarna te verdelen en na de Mis komt iedereen naar de grote berg schatten (*the trosor, on hepis*) en de drie koningen delen het uit aan iedere man naar zijn behoefte en naar hun waardigheid, ridders en *seriauntes* krijgen zeer *largely*, tot alles verdeeld is, hengsten, *palfreyes*, gouden en zijden gewaden, etc., zodat iedereen *gwerdonen* is aldaar [verkeerd begrepen]. Toen kozen ze 40 ridders om met hen van Tarmelyde mee te gaan, welke *meyne* Sir Leownce & Sir Pharyen onder bestuur hebben en met hen Sir Gracien.
- 308 Aldus voeren de mensen van Tarmelyde hen in hun land, opdat koning Clawdas geen schade zou doen daar, terwijl de twee koningen in het buitenland zijn. De baronnen (van zojuist) kopen, als ze in hun land terug zijn, land en vee (*fe*), ieder naar zijn aandeel in de buit, zodat ze voortaan rijk zijn. Zo verblijft koning Artheur in Bredygam met de twee koningen om op Merlijn te wachten. Na de verdeling van de buit is er een groot feest in Bredygam en ‘s morgens na het ontbijt gaan de drie koningen naar de rivier en de wei kijken (hoe de bloemen bloeien) en zien er een oude *cherl* aankomen over al die weiden, voorwaar!, met zijn boog in de hand en onder zijn gordel draagt hij *boltes* en wilde vogels. Dan ziet hij een vogel, pakt zijn boog en schiet de vogel neer.
- 309 Ook doodt hij wilde *mathelardes* en stopt die onder zijn gordel. Met grote passen komt hij op de drie koningen af, zodat ze beter zijn geschiet kunnen zien. Arthur vraagt of hij wat wild wil verkopen. Dat wil de man en Arthur vraagt naar de prijs, maar de *cherl* zwijgt. Deze ziet er als volgt uit: *russet* broek en een paar grote stoffen (*clowted*) schoenen met een jas en overjas van zwarte *burnet*, die hem slecht passen; omgord met een schapenvel en bovendien is hij lang, fors en *grym* met op zijn hoofd *coyfe* noch *hood*, maar blootshoofds. De *carl* lijkt een *wodman* of een vogelvrije en hij zegt tegen Artheur: ‘Ik verwacht niet veel van die heren, die op hun schatten zitten; het zal wel niet veel zijn.’ De koning sputtert tegen, waarop de *carl* zegt: ‘Neem dat wild maar, ge bent toch rijker en geeft me niks, nog geen *ferthing*. Maar als ge geeft van wat ge hier verkregen hebt, zal het u tot eer strekken.’
- 310 De drie koningen kijken elkaar verbaasd aan: ‘Hoe voor de duivel spreekt deze *carl* zo spits?’ En koning Ban vraagt, wat voor de duivel hij zei, maar tegen koning Arthur: ‘Houd deze vogels, want ik koop op mijn eigen wijze.’ Ban vraagt wie hij is en hij zegt: ‘Ik ben een man aan wie een wildeman, genaamd Merlijn, verteld heeft, dat hij hierheen komt om met u, koningen, hier te spreken. Aldus vertelde mij Merlijn.’ Tijdens dit gesprek komt Ulphijn uit een kamer en hoort Ban tegen Merlijn zeggen: ‘Hoezo zou Merlijn met jou spreken?’ ‘Geloof me of geloof me niet.’ Terwijl de *veleyn* spreekt, luistert Ulphijn en begint te glimlachen, want hij herkent Merlijn, die meteen op hem afstapt en zegt: ‘Hier heb je meer vogels voor je koning, die *grochcheth* [te krenterig is] om iets te geven.’ Ulphijn lacht luid om Merlijns woorden en vraagt of hij met hem wil meegaan de kamer in voor een privé-gesprek; de *veleyn* wil dat graag.
- 311 Dan vraagt Arthur Ulphijn, waarom hij lacht en wat hij van plan is. ‘Sire, dat zult ge spoedig weten.’ Dan komt Kay en de *veleyn* zegt tegen hem: ‘Maak dit wild hier klaar voor je heers *sopere*.’ Dan komt Bretel, herkent Merlijn en lacht in zijn *mentyl* [mantel; vuistje] en de koning vraagt, waarom hij lacht. ‘Sire, als de *carl* het wil, zal ik het u zeggen,’ waarop de *veleyn* luid lacht en tegen Ulphijn zegt: ‘Zeg het maar,’ en Ulphijn vraagt: ‘Sire, kent ge niet Merlijn, uw eigen *devyn*?’ ‘Uiteraard ken ik die, als ik hem zie.’ ‘Sire, dit is hem, die gij hier voor u ziet, die al vaker u gediend heeft zonder dat ge hem herkende.’
- 312 De koning is zeer ontsteld en weet niets te zeggen en vraagt dan nog steeds, wie deze *veleyn* is. Ulphijn vraagt hem de man eens goed te bekijken, maar de koning ziet het niet.

- ‘Hij zal denken, dat zijn dienst slecht gewaardeerd wordt, die u zoveel geholpen heeft tegen uw vijanden.’ Koning Arthewr slaat een kruis evenals de twee koningen en ze zijn zeer verwonderd en vragen: ‘Merlijn, hoe is het mogelijk, dat je nu in dit *abyt* rondloopt?’ ‘Het is zo,’ en Ulphijn zegt: ‘Heer, wees niet ontsteld, want hij zal zijn ware gedaante tonen.’ ‘Dat zouden we graag zien, om een einde te maken aan onze *distorbelynges*,’ zeggen de koningen. ‘Kom mee deze kamer in’ en binnen zegt Ulphijn tegen Arthur:
- 313 ‘Heer, wees niet verbaasd, want hij kan u vele gedaantes tonen (zes à zeven op een rij); want zo vaak hij zin heeft, verandert hij van gedaante en alles door de kracht van *negremauncye*; heer koning, dit is waar en Gwynebant de klerk getuigt het (en die is zeer geleerd). Want hierna zult ge hem nog vaak zien in andere gedaantes en hij doet daar goed aan, want in dit land heeft hij menig vijand. Laten we teruggaan en daar zullen we hem zien in zijn oude gedaante.’ Ze gaan naar de *chomber ward* [gang] en vinden Merlijn in de *halle* in zijn eigen gedaante en verwonderd omarmen ze hem met grote vreugde. En ze lachen om de vermomming, die hij gedaan had, en om wat hij de koning gezegd had, dat iedereen als een grap (*in boordynge*) opvat. Artheur zegt: ‘Merlijn, nu weet ik, dat je me bemint en me deze vogels gegeven hebt en daarom zal ik die eten.’ Merlijn lacht en zegt: ‘Heer, het is zeer goed, als ge dat doet.’
- 314 Aldus blijven ze [in Bredygam] tot na *Mydlentone* en op een dag maakt Arthur, met Merlijns toestemming (voorwaar), kennis met een jong meisje, genaamd Lysanore, de dochter van de *erle* Sevayn, die gestorven is. Nooit zag hij een mooier ding. Die maagd komt *homage* doen met bij haar vele baronnen meteen na de nederlaag van de elf koningen; dus uit vrees komen ze naar hem om hun landen te behouden zonder wo. Ze is naar Bredyngham gekomen en heeft haar intrek genomen bij een rijke *burgeys* en zodra de koning zijn oog op deze maagd heeft laten vallen, neemt hij Merlijn apart en regelt, dat hij die nacht bij haar ligt en bij haar Loost verwekt, een der beste ridders ooit en naderhand lid van de Ronde Tafel (waarover later meer). Na *Mydlentone* neemt Arthur afscheid van die *damysele* en gaat met de twee koningen naar Tarmelyde.
- 315 Maar laten we terugkeren naar de verslagen elf koningen, waarheen ook ze verjaagd zijn.

Hoofdstuk 12

- De elf verslagen koningen rijden de hele nacht door, treurend en huilend, vanwege hun grote verlies en hun schade, zonder ergens te stoppen, want ze hebben niets te eten of drinken bij zich, noch hebben ze tijdens het gevecht iets gehad. Bovendien is het vreselijk koud; het vriest stevig en er ligt ijs. Het is dus slecht met hen gesteld. Ze komen bij de stad Sorhaut van koning Vryens, waar ze worden binnengehaald en op hun gemak gesteld, wat nodig is, want menigeen is zwaar gewond en velen sterven eraan. Nauwelijks drie dagen zijn voorbij als ze het nieuws krijgen uit Cornewaille en Orkanye over grote vernieling en *felonye*, die hun landen wordt aangedaan en dat het kasteel van Vandeberis belegerd wordt en het volk gevlucht is.
- 316 Als de baronnen dit horen, beeft heel hun lijf, dat zo plots een *aventure* hen overkomt in die wegwijning (*langore*), en ze huilen met het aanwezige volk. Als koning Brangore van dit onheil (*myschef*) hoort, zendt hij snel boden naar alle legers van de koningen, dat ze naar hem moeten komen met haast, zodat menig man bijeen is in de *halle* van koning Vryen, en nadat zij de koning hebben horen spreken, beginnen allen hun ogen rood te huilen (omdat ze weinig geslapen hebben) en staan er zwijgend bij, waarop koning Claryouns opstaat en tegen Brangore zegt: ‘Ik ben hierheen gekomen om te horen wat ge me te zeggen hebt. Zeg me wat ge wilt en ik zal het naar mijn vermogen uitvoeren.’ En Brangores zegt: ‘Ik zal het eenvoudig vertellen, waarom ik u heb laten komen.

- 317 Zoals ge weet, zijn de verwanten van koning Augwys ons land binnengevallen en branden er de boel plat en doden iedereen en ook kasteel Vandeleris in Cornwaylle hebben ze belegerd. Daarom moeten we ons beraden, hoe we die belegering kunnen opheffen en hen het land uitdrijven, want anders zullen we geheel vernietigd worden en onze erven niets hebben van wat wij op aarde tot stand hebben gebracht. Heren, begrijp me goed: we zijn tegen Artheur opgetrokken en hebben niets in zijn land bereikt, noch hebben zij van Tarmelyde, van wie we hulp verwachtten, want ze hadden nu geen kracht, zelfs koning Ryowns, die machtig en rijk is, maakte de afgelopen twee jaar geen oorlog. Noch deed dat de dichterbij koning Pales van Lystenois, die voor zijn broer koning Pelynore zorgt, die aan een ziekte lijdt, waarvan hij niet zal herstellen, totdat de St. Graal tot een einde wordt gebracht (voorwaar). Ook koning Aleyn, die eveneens ziek ligt, zal niet voor die tijd herstellen, tot een betere ridder van Breteyne in zijn land komt. [Meteen vraagt Brangor hem wat die Graal voor ding is.]
- 318 Noch van Norga, de koning van Sornoleys hoeven we hulp te verwachten, want hij heeft oorlog met *jeawntes* [reuzen], die hem veel *noysaunce* bezorgen, want de reuzen willen al zijn land afnemen. Noch van koning Perdenyan, koning Amadonan of koning Clamades, want zij voeren oorlog tegen koning Galaost, de neef (*cosyn*) van de Koning van 100 Ridders. Maar zodra Galaost de anderen overwint, dan zal hij niets zo zeer begeren als het land van Uterpendragon te hebben. Laten we dus ons beraden hier, want anders zullen we allen vernietigd worden. Want onze bezittingen en onze verering zijn we verloren door Merlijns raad, toen hij de koningen Ban en Boors uit Klein Bretayne ging halen, de beste ridders ter wereld, en hen aan Arthewr *homage & fewte* liet doen.
- 319 Want weet wel, dat zolang Merlijn bij hen is, we niet van hen kunnen winnen (gewis). Want er is geen man zo machtig hier, noch zo wijs (op iedere manier), die zich kan behoeden tegen Merlijns wil [of: gril] & dat hij ons niet zal bedriegen (*begylle*). Want hij weet over alles wat geweest is en moet komen. Daarom heeft het geen zin om te huilen of te klagen; daarmee winnen we niets; dat is iets voor vrouwen en wij moeten iets anders doen om onze landen en volken te handhaven tegen deze invallers, die niet van ons geloof zijn. Daarom, goede Heer, heb medelijden met ons en ons volk!’ Na deze woorden zijn de baronnen lang tijd stil. Tenslotte staat koning Tradelyvaunt van Noord Wales op en zegt tegen de vergadering: ‘Volgens mij kunnen we het beste mannen sturen om het land te bewaken, waar de heidenen zijn binnengevallen en dat we met de hele ridderschap ons zo snel mogelijk daarheen begeven en hen afsnijden van hun *vytaylle* en hulp. En ondertussen kunnen we zo veel mogelijk mensen bijeenbrengen, waarna we hen zullen bevechten, want anders krijgen we die belegering niet opgeheven.’
- 320 De woorden van Tradelivaunt worden door de baronnen geprezen; zij hadden het niet beter kunnen zeggen en zo willen ze het ook doen en vragen naar welke streken en met welke *meyne* ze zullen gaan. Daarna trekken ze heimelijk eropuit met achterlating van enigen om de stad te bewaken en nemen de *vitaille* van het land in beslag, zodat voor de heidenen niets overblijft. ‘En met die verzamelde *meyne* zullen we hen vernietigen en als we hen verslaan, zal heel onze *meyne* rijk zijn. Dit is mijn raad, laat ieder zeggen, wat hem het beste dunkt!’ Dan staat koning Loth op en zegt: ‘Heren, ik zie niet hoe we deze *marches* kunnen behouden, tenzij we goede spionnen sturen naar Artheurs land, vanwege de koningen, die bij hem zijn, en Merlijn, die meester is in *mani a gre*, die al onze plannen goed kent en alles wat wij hier doen nu. Want als we eropuit gaan om de heidenen te bespioneren, zal hij meteen komen om ons te vernietigen (want voor de heidenen zullen zij het niet laten). Desondanks ben ik bereid en gereed om met jullie mee te gaan. Laat nu een ander zijn *avis* geven!’

- 321 Dan staat de Koning van 100 Ridders op en zegt: ‘Vrees niet over het woord van Loth, want Arthur en zijn helpers zijn het land uit om koning Leodagan te helpen, die in zijn land grote oorlog heeft. Zijn land Tarmelyde wordt van alle kanten aangevallen door koning Ryown van Ierland, zoals ik vernomen heb, en als *sowdeours* vermomd zijn ze gegaan op raad van Merlijn, maar al hun burchten worden goed bewaakt en van onze *deseysse* weten ze alles af. En daarom kunnen we veilig erop uit gaan om ons tegen onze vijand te verdedigen, want Arthur hoeven we niet te vrezen. Daarom zou ik willen, dat we zo spoedig mogelijk vrede tot stand brengen tussen hem en ons, om door zijn hulp de heidenen uit dit land te verdrijven. Laten we daarom alleszins doen naar de raad van Tradelyvaunt. Maar voor we dit land uitgaan, is het goed om door raad bestuurd te zijn. Hier vlakbij woont een maagd, Asses Roche genaamd, die op die rots verblijft en ons goede raad kan geven.
- 322 Want in haar kasteel woont haar zuster Hadegabrantis, die veel afweet van *negromauncye*, die hen vaak van pas kwam, vanwaar mijn raad om met haar te spreken, want anders zou het ons kunnen grieven.’ De baronnen vragen zich verbaasd af, waarom Arthur zo deed [vermommen], maar ze begrijpen, dat het op raad van Merlijn was, en ze hebben spijt, dat ze steeds zo boos op Merlijn waren, maar het is nu te laat. En ze besluiten de *marches* te bewaken en sturen mannen erheen, jong en oud, en ook vele vreemde *sowdiours* [huurlingen]. En ze trekken eropuit in de hoop grote rijkdom te gewinnen en befaamd te worden om beter bemind te zullen zijn door iedere dame. Maar uit Arthurs land kwamen geen soldaten, want ze hebben het reeds zo goed, vanwege voorschotten, die Arthur gaf voor hij het land uitging, en zijn belofte het nog beter te zullen doen, wanneer hij terugkeert.
- 323 De eerste stad, waar de heidenen geland zijn, is Nawtes in Cornewaille en daarheen gaat koning Ydyers met zijn restant aan *meyne* en wordt door de bewoners met vreugde ontvangen, want ze leven elke dag in angst van de heidenen, die de omgeving van de stad plunderen, want het zijn er 7000 [Vikingen]. De tweede stad is Hindicam, waarheen koning Newtris van Garlot met 3000 ridders gaat en eveneens met vreugde ontvangen wordt, want ook bij hen plunderen en vernielen de heidenen land, graan en vee.
- 324 De koning bestuurt deze stad in Cornewaille en de bijbehorende burchten met al zijn kracht en laat hen bevoorraden (*stuffen*) en weet 7000 soldaten te ronselen te paard en te voet, naast de 5000, die er al in de stad waren. En zij bezetten het land zo goed, dat de heidenen zich niet kunnen bevoorraden, en voortdurend zijn er schermutselingen, zodat de heidenen *be aventure* veel mensen verliezen. Want koning Newtris is een waardige ridder en heeft een zoon van grote macht bij zijn vrouw, die een zuster (in alle *degre*) is van koning Arthur. Deze jongen is 16, vol schoonheid en moed en zijn moeder heet koningin Blasine en is een dochter van Ygwerne, die de vrouw van Uterpendragon was en daarvoor van de hertog van Tyndagel, die bij haar Blasine verwekte. De zoon wordt later Ridder van de Ronde Tafel en heet Sir Galachim, hertog van Clarence.
- 325 Als hij hoort van de oorlog van zijn vader met koning Arthour, gaat hij naar zijn moeder en vraagt of zij de dochter is van hertog Hoel van Tyndagel en Ygwerne, die later met Uterpendragon trouwde, die bij haar koning Arthur verwekte, die dus zijn oom is en bovendien een prijskoning, die elf koningen in de strijd versloeg met maar heel weinig mensen. ‘Zeg het me, moeder, want volgens mij was hij nooit van zulke *prowesse* als hij niet de zoon was van Uterpendragon (die hooggewaardeerde koning).’ Als de moeder haar jonge zoon Galachim dit hoort vragen, begint ze te huilen en zegt: ‘Mijn lieve zoon, hij is je oom, die waardige man, en mijn broer, want beiden zijn we geboren uit het zelfde lichaam. En van mijn moeder heb ik gehoord, dat om dat kind zeer werd getreurd, toen het vlak na zijn geboorte werd weggehaald en overgeleverd aan een

- veleyne*; naderhand werd het gevonden door Antron, die het goed opvoedde, zoals Merlijn en Ulphijn getuigen.
- 326 Uter Pendragon huwde mij uit aan mijn heer; maar het spijt me zeer, dat de baronnen van dit land hem [Arthur] niet willen aannemen als hun koning, want God heeft hem tot koning gekozen door het mirakel van de Steen en het Zwaard;’ en ze vertelt hem menig *aventure*, dat [Arthur] is overkomen. Als Galachim de daden van die waardige koning hoort, bidt hij God niet te zullen sterven voor die koning hem geridderd heeft. ‘En als hij eenmaal mij mijn zwaard omgord heeft, zal ik mijn verdere leven bij hem blijven, te leven en te sterven, dat zeg ik je, moeder, bij mijn *feye*!’ Aldus gaat hij peinzend weg bij zijn moeder, bedenkend hoe hij tot koning Arthwyr kan komen. En hij zendt een bode naar zijn *cosin* Gawwynet [= Gawein], de zoon van koning Loth, om naar hem in *brokelond* [= het woud van Broceliande] te komen in het geheim op een vastgestelde dag. Maar het verhaal gaat nu verder met de koningen te Sorhaut.
- 327 [Als derde] vertrekt uit Sorhaut koning Loth en gaat meteen naar de stad Garle met 3000 man en wordt daar met vreugde ontvangen, want de heidenen maken het hen knap lastig en vernietigen het land door roverij en brandstichting. Loth zendt meteen voor soldaten door het land om zoveel mogelijk mannen te verzamelen en binnen een maand heeft hij 10.000 soldaten naast de 4000, die al in de stad zijn, die de stad bewaken, terwijl Loth het land inrijdt om te vechten, zodat hij vaak met hen op de vuist gaat, zodat zijn arme *bachelerye* vaak grote goederen krijgt, want alles wat ze winnen verdeelt koning Loth onder hen, hetgeen zorgt dat zijn *meyne* aangroeit, omdat zijn aardigheid en *fre* [vrijgevigheid] wijd bekend worden en nog eens 3000 erbij komen. De vrouw van koning Loth is de zuster van koning Arthur, van dezelfde graad (*same degre*) als de vrouw van koning Newtris.
- 328 Deze vrouwe baarde haar man koning Loth vier kinderen: Gawwynet, Agravains, Garrers en Gaheryes, vier goede (en *fers*) ridders en daarnaast haar oudste zoon, Sir Mordred, die bij haar door Arthur verwekt was en wel door een wonderlijke zaak. Ik zal jullie vertellen hoe hij bij haar verwekt was (om het Verhaal beter te begrijpen), want velen weten niet hoe dat zit met zijn verwekking. Op een dag waren de baronnen van het rijk Logres bijeen te Kerdyf in Wales om een nieuwe koning na Uterpendragon te kiezen en daar was koning Loth met zijn vrouw, zoals ook andere baronnen van hun vrouwen vergezeld waren. Loth was met zijn *meyne* gehuisvest in een schone plek, waar ook Antron met Kay en Arthur heimelijk gehuisvest waren in de kamer des konings (so *fil the cas*: zo wil het geval).
- 329 Toen Loth ging eten, ontbood hij Antron & de nog jonge ridder Sir Kay en huisvestte hen heimelijk in zijn kamer en de jonge Arthur kwam terecht vlakbij de ingang van de kamer in een hoek, zoals (toentertijd) paste bij een waardige *sqwyer* [schildknaap]. Arthur was een knappe jongeman en welgemanierd en hij deed alles voor koning Loth en zijn vrouw. Zij was schoon en jong en Arthur beminde haar in het geheim zonder dat zij het wist, want zij was standvastig tot haar heer (bereid hem het naar zijn zin te maken). Op een dag had de *baronage* afgesproken bij het Zwarte Kruis en in de nacht daarvoor droeg Loth zijn *meyne* op, zijn paard en harnas gereed te maken om om middernacht weg te gaan. Zijn *meyne* vervulde heimelijk zijn bevel, zonder dat hun vrouwe iets wist. Terwijl zij sliep, sloop hij stilletjes de kamer uit, zodat ze zijn heengaan niet bemerkte, maar Arthur had alles in de gaten, omdat hij in die hoek lag, en zodra de koning weg was, sloop hij stilletjes (*prevyly stalkynge*) naar haar bed en kroop naast haar. Ze lag te slapen, maar [half]wakker draaide ze zich naar hem en omarmde hem slaperig, alsof hij haar eigen beminde man was.
- 330 En toen Arthur bemerkte, dat zij niets in de gaten had, omarmde hij haar en lag bij haar, tot grote vreugde van de vrouwe, die dacht, dat het haar man was. En in die nacht werd

- Mordret verwekt; en zodra Arthur zijn wil met haar had gehad, sloep hij niet, maar sloop, toen de vrouwe sluimerde, heimelijk weg. En niemand wist ervan tot die morgen Arthur het zelf tegen haar zei in de *halle*, toen ze aan haar *denere* zat en Arthur als haar *kervere* daar knielde. De vrouwe zag hem daar zo lang knielen en zei: 'Lieve *sevs* [?], jonge *bachelor*, wat kniel je toch lang.' En hij zei: 'Ik kan niet lang genoeg knielen; want ik verdien (waarschijnlijk) niet de grote gunst (*bownte*), mijn eigen vrouwe, die mij me verleend hebt.' 'Welke *bowntes* zijn dat, *gentyl wyht*?'
- 331 Toen liet Arthur haar beloven, dat ze het niet zal verklappen en dat ze hem geen lichamelijk leed zal aandoen of achterna jagen als een vrouw, die zich niet in kan houden. Daarop vertelde hij haar heimelijk wat er gebeurd was, hoe hij bij haar gelegen had. Ze werd bloedrood van schaamte, maar geen hond liet ze iets merken, maar ze wilde niet verder eten en liet de tafel afruimen [opklappen] en ging snel naar haar kamer. Aldus lag de jonge Arthur bij zijn zuster, de vrouw van koning Loth; en daarna gebeurde dat nooit meer. En zo baarde zij Mordret en aan de tijd wist ze dat het Arthurs kind was. Toen de berichten kwamen, dat deze jonge Arthur koning zou worden en Mordret net geboren was, hield ze in haar hart heel veel van hem, maar vanwege haar man durfde ze daar niets over te zeggen. En veel verdriet had ze vanwege die oorlog, die zo smartelijk was en in het rijk menig schermutseling (*showr*) gaf tussen haar man en koning Arthur en ook tussen anderen in hetzelfde rijk.
- 332 Op een dag gaat de jonge Gaweyn spelen en is geheel gekleed als een jongen *sqwyere*, die herten en hazen wil gaan jagen met twee *les* [roedes] *greyhoundis* en ook twee *brace* [brakken?]. Hij is de knapste man van zijn tijd en heeft een bijzondere eigenschap afhankelijk van de tijd van de dag; wanneer hij 's morgens opstaat, is er geen sterkere ridder ter wereld; en bij het *pryme*-uur verdubbelt zijn kracht. Bij het uur van *tiers* verdubbelt die weer, net als te *none*; en zo alle uren van de nacht blijft het bij hem tot daglicht; zo vergaat het Gaweyn iedere morgen. Als Gaweyn de kamer binnenkomt, ligt zijn moeder bij een *chemene* [haard], zeer in gedachten vanwege haar broer en de oorlog tussen hen en ze betreurt het vergieten van Christelijk bloed, terwijl de heidenen het land zijn binnengevallen. Als ze Gaweyn, net oud genoeg om wapens te dragen, ziet, begint ze hard te huilen en Gaweyn vraagt haar waarom. 'Certes, zoon, ik heb nu grote *skyl*, want jij doet niets dan je tijd verspillen net als je broers, terwijl jullie waardige ridders zouden kunnen zijn aan koning Arthurs hof, jullie oom en de beste ridder ter wereld.
- 333 Ik wou, dat jij naar hem ging om vrede te stichten tussen jullie vader en hem. Want het is heel jammer, dat tussen hen zo'n afstand is (en met de andere rijksbaronnen, die van hun koning geen *jem* [= gem] willen aannemen). En God weet de gerechtigheid (*ryhtwysnesse*), die hen in grote ellende heeft gebracht; want veel meer hebben ze verloren dan gewonnen. En nu zijn deze heidenen gekomen en zullen ons allemaal vernietigen, als Gods hulp niet spoedig komt. En van hem zullen we geen hulp krijgen, die ons tegen onze vijanden zou moeten verdedigen, namelijk van je oom koning Arthur, die ons zou moeten helpen in iedere *stour*. *Worschepe & los* [= *laus* = lof] moet je zien te verkrijgen en vrede maken en ervoor zorgen, dat je vader en hij goede vrienden mogen worden. Maar het enige wat jij doet, is iedere dag gaan jagen op hazen en zo verspil je je tijd; wat jullie allemaal, die mannen van betere faam kunnen worden, is aan te wrijven.' De jonge Gaweyn vraagt zijn moeder: 'Zeg me, voorwaar, of Arthur de ware koning is, jouw broer en mijn oom?' 'Ja, zoon, ongelogen, hij is jouw oom,' en ze vertelt hem de hele toedracht van de zaak.
- 334 Gaweyn zegt na afloop: 'Bij de *trowthe*, die ik God en jou verschuldigd ben, zweer ik zwaard noch wapenuitrusting in enig gevecht te dragen, voordat koning Arthur mij geridderd heeft. En wij zullen naar zijn hof gaan om hem te helpen tegen zijn vijanden,

- als jij ons daarbij helpt. Ook mijn broers zullen daarheen gaan om door hem geridderd (*dubbid knyhtes*) te worden en hem in zijn gevechten te helpen tegen iedereen, die hem kwaad wil doen.’ ‘Wel, lieve kinderen, wat mij betreft, hoeft ge nooit *distorbeled* te zijn. Want reeds lang wacht ik op die dag en zal ik de tijd zegenen, waarop ik jouw vader en jouw oom als goede vrienden bijeen zie. Het zou me meer vreugde geven, dan lady over de hele wereld te zijn.’ ‘Nu, lieve moeder, staak uw huilen en doe niet zo. Want ik zweer hier, dat ik vertrek en niet terugkeer, voordat mijn vader en mijn oom goede vrienden zijn. En mijn broers zullen met mij meegaan (al wil mijn vader dat niet).’ ‘Lieve zoon, moge God jullie tot goede mannen maken.’
- 335 Tijdens het gesprek komen Agrevains, Guerrers en Gaheries de kamer in, horen het gesprek en het geklaag van hun moeder. Dan zegt Agrevains tegen Gaweyn: ‘Jij hebt meer schuld dan wij; want jij bent de oudste van ons allen; daarom was het aan jou om ons te leiden om door hem geridderd te worden, die allerwaardigste. Laten we daarom hem gaan dienen, van wiens verering de hele wereld spreekt. Want God verbiede, tenzij wij even waardig in wapens zullen zijn, als zij zeggen Ambroy Oyselet is. Want de heidenen zijn ons land binnengevallen en vernielen streek na streek en nergens is het volk in staat hen te verdrijven, tenzij met hulp van koning Arthewr. Laten we daarom nog dit uur gaan om van hem wapens te nemen en met hem op te staan en gaan slapen en met hem te vechten tegen zijn vijanden, want dat is het beste, dat we kunnen doen. Want hier valt niets voor ons te gewinnen; daarom laat ons snel ginds heengaan, dan hier onze *renown* te verliezen en door de heidenen gevangen genomen te worden en zo onze tijd te verspillen; (*this is non of the sevene sage*).’ Als Gaweyn zijn broer zo hoort praten, is hij zeer verheugd.
- 336 ‘Het ontbreekt ons slechts aan *aray* [uitrusting] om in te rijden en ge kunt binnen deze veertien dagen ons daaraan helpen, moeder.’ Hun moeder is zeer verheugd en dankt God veelvuldig: ‘Ik zal voor jullie zorgen, dat jullie paard noch harnas zullen ontberen, noch wat verder nodig is (*to 3oure bakke*).’ Dan zijn haar kinderen blij als een vogel op een tak (*bowh*). Maar laten we terugkeren naar de koning, die somber uit Sorham *cite* rijdt, vanwege de heidenen, die in de buurt zijn. Nadat de drie koningen de stad Sorham verlaten hebben en naar andere sterkten zijn gegaan, rijdt koning Clarioun van Northumberland [als vierde] uit en gaat naar de fraaie stad Berland, die hij met 3000 man bewaakt, naast de 500, die er al in de stad zijn. Hij houdt die *marches* en vecht voortdurend met de heidenen, nu eens winnend, dan weer verliezend (zoals vaker gebeurt). Zo weet die koning hen zeer te ergeren, want in het land is geen *vitaille*, die ze kunnen bemachtigen om zich te bevoorraden; want koning Clarioun heeft alles laten verzamelen.
- 337 Na het vertrek van Clarioun gaat [als vijfde] de Koning van 100 Ridders met 3000 man Sorham *cite* uit naar de stad Malehant, waar een *gentyl lady* hem opwacht. Deze stad *marched* aan zijn land en de heidenen [Vikingen] zijn vlakbij, hetgeen de reden is, dat hij daarheen gaat. En de baronnen bidden hem met hen de heidenen aan te vallen en de koning, die waardige man, vervult hun wil. Omdat deze koning altijd 100 ridders bij zich heeft, draagt hij die naam, maar zijn doopnaam is Aingnignes naar zijn *borntempe* [geboortetijd]. Hij weet de *marches* zo goed te behoeden, dat ze van de heidenen niets te vrezen hebben. Na hem trekt koning Tradelivaunt [als zesde] uit Sorham en gaat naar een van zijn steden in Noord Wales met 3000 man en de bewoners zijn met zijn komst zeer blij, want ze zijn zeer bevreesd voor de heidenen, die zeer grote vernielingen aanrichten in de omgeving. De koning ronselt soldaten en heeft spoedig 7000 man te paard en te voet, naast de 4000, die hij al in de stad heeft om deze te verdedigen tegen een nabij kasteel.

- 338 Dit is het bezit van een maagd Carville, de zuster van Hadagabrant, die de heidenen met al haar macht helpt. En in die *marches* durft geen der koningen te komen, omdat ze er de kracht niet toe hebben, om de heidenen te ergeren. Want *viaunde & vytaylle* krijgen de heidenen elke dag gebracht vanuit het kasteel, dat zo sterk is, dat het geen schade kan worden toegebracht (want deze Carville weet meer van *enchantement* dan enige andere vrouw op Morgain na, de zuster van koning Artheur, of Juanne, de liefde van Merlijn, die meer van Merlijns *konnyng* [vgl. cunning] weet, dan enig levend wezen, zoals ge nog zult horen). En zo worden de heidenen door het kasteel bevoorraad, zodat ze niet uit het land verjaagd kunnen worden, tenzij met behulp van koning Arthour, met de hulp van koning Ban & Bors (die hen er snel zullen uitjagen) en met nog anderen, zoals de zonen van koning Loth, zoals ge nog zult horen (een verhaal, dat ik vandaag nog las).
- 339 Dan vertrekt [als zevende] uit Sorhant koning Brangor met 3000 man en rijdt naar de stad Strangore, die naast de rots erg in de verdrukking is, omdat de heidenen daar gelegerd zijn. Ook hij ronselt overal soldaten en weet 6000 bewapende mannen erbij te krijgen, die niet bang zijn om tegen de heidenen te vechten. De vrouw van Brangor is de dochter van koning Andoannes, die de keizer is van Constantyn-noble en die bij zijn overleden vrouw twee dochters heeft, waarvan de ene met Brangor trouwde en de andere te Constantyn bleef en trouwde met de koning van Hungrye en na vijf jaar een zoon kreeg, buitengewoon schoon, die waardig en sterk opgroeit en tegen de tijd, dat Brangor uit Sorhant gaat, op de leeftijd is om geridderd te worden en zijn naam is Sagremour, die naderhand grote *prowes* doet, zoals het land Logres getuigt en het Verhaal nog zal vertellen. De faam van koning Artheur en zijn *largenesse & gentrie* verspreidt zich zo ver, dat heel de wereld van hem spreekt, voorwaar.
- 340 Ook tot Constantyn-noble dringt zijn faam door en komt de jonge Sagremour, nauwelijks vijftien en een schone, boute *bachelor*, ter ore en hij wil niets liever dan door hem geridderd te worden en vaak zegt hij tegen zijn raad, dat hij [Arthur] een waardig man moet zijn, aangezien zijn *ayel* koning Adrians door hem geridderd is. (Hij is de troonopvolger.) Zo zweert Sagremour, dat hij geen ridder zal zijn, voordat koning Artheur van Breteygne hem geridderd heeft. En ze spreken er zo vaak over, dat het geluid aanzwelt tot het plafond; zodat Adrians naar hem gaat en Sagremours eropuit stuurt naar Breteygne met goud (& *fe*) en wat hij te land en ter zee nodig heeft. We keren nu terug!
- 341 Nadat Brangor uit Sorhant is vertrokken, gaat [als achtste] koning Karados met 4000 man snel naar Strangor en bewaakt de stad en ronselt mannen tot hij tenslotte 7000 mannen met zwaarden en lansen op hengsten (& *coursers*) heeft. Er zijn daar geen heidenen en iedere nacht liggen ze op de loer in velden en wegen om eventuele vijanden te bespieden en als ze een stel heidenen zien komen, vallen ze hen meteen aan, zodat ze vaak grote goederen winnen. Nadat deze zes [sic!] koningen uit Sorhant vertrokken zijn, gaat [als negende] koning Agwyseax van Schotland, de rijkste koning van het land (maar van wapens kent hij niets?). Hij gaat met 5000 man naar de stad Corange in Schotland, waar ontelbare heidenen zijn, die op 20 Schotse mijlen het kasteel Vawndebars belegeren.
- 342 In de stad Corange treft de koning 5000 tot de strijd bereide burgers, maar hij laat nog meer ronselen en weet nog eens 10.000 *saudiours* bijeen te brengen. En ze strijden met de heidenen en gewinnen vaak goederen en repareren de wallen van hun stad, waar die het zwakst zijn. Aldus duurt de oorlog tussen die twee partijen daar lang. Dan vertrekt uit Sorhant hertog Escam van Kambenye met 4000 bewapende mannen te paard en te voet en rijdt dag en nacht door naar de stad Cambenye, die zeer rijk is en waar 3000 man zijn. Als ze de hertog zien, zijn ze zeer verheugd vanwege de *deseisse*, die ze hebben van de nabijgelegen heidenen, die gekomen zijn naar een kasteel, waarvoor

Artheur goed gezorgd heeft, voordat hij de zee overstak naar Tarmelyde land. De hertog
ronselst nog eens 7000 man en vaak vechten ze met de heidenen, die hen veel leed geven.
343 Als al deze baronnen uit Sorhant zijn vertrokken, blijft [als elfde] alleen koning Vryens
achter en zendt zijn goud rond om veel soldaten te krijgen en 8000 komen er om de
8000 van de stad te versterken, want vlakbij, op een dagreis afstand, is de belegering,
zodat ze elkaar dikwijls treffen, geheel in ernst, niet in spel. Soms winnen ze, soms
verliezen ze; de kansen wisselen, zodat in de vijf jaar, dat dit duurt, er grote *meschef* is
en ieder elkaars eten wegsnaait, zodat het land verwoest is. Op deze wijze duurt die
oorlog, tot tenslotte de heidenen weggaan naar het land van koning Artheur en daar
grote schade aanrichten, omdat er niemand is om hun *owtrage* te beletten, maar het
gebeurt zo toevallig, zoals de Grote God het wilde, dat mooie en goede jonge *sqwyers*
het land goed weten te bewaken tot koning Artheur thuiskomt (waarover ik nu meer ga
vertellen).

Hoofdstuk 13

344 We gaan nu verder met Galachim, die meteen een bode stuurt naar Gaweyn om hem
heimelijk te ontmoeten in zeker bos (en zijn broers mee te brengen) op de ochtend van
Paasdag. De bode rijdt dag en nacht door tot hij in Orkanye (in Wales [?]) is en zijn
boodschap overbrengt aan Gaweyn en zijn broers en zegt, dat Galachim hem vraagt hem
op zekere dag te ontmoeten in het Woud van Brokelond. Ze zijn blij en beloven er op de
afgesproken dag te zijn en ze geven de bode een hengst en andere geschenken, zodat hij
man noch paard spaart tot hij bij Galachim komt, die zit te wachten op het antwoord van
zijn *cosynes*. De bode vertelt hem, wat zijn beminde *cosines* zeiden en dat ze hem de
derde dag na Pasen zullen ontmoeten.

345 Dan maakt Galachim zich gereed en zekere *meyne* met hem en vertrekt naar het Woud
van Brokelond. Maar de anderen zijn er nog niet en Galachim wacht rustig tot ze
komen. Als ze er zijn, is er grote vreugde en Gaweyn zegt: ‘*Cosin*, ge hebt me
ontboden; zie, mijn broers en ik zijn gekomen om te weten wat je wilt, want anders was
ik niet hierheen gekomen, want wij willen naar andere landen gaan en daarom komen
we afscheid nemen, want we vinden het vervelend jou te grieven.’ ‘Waarheen willen
jullie rijden? Jullie horen niet zonder mij te gaan. Zeg me daarom naar welk land je wilt
gaan en daarna zal ik zeggen wat ik wil, als je het goed vindt.’ ‘*Cosin* Galachim, ik heb
wonderlijke dingen te vertellen over de *largete* en de *prowesse*, over het *fre herte*,
deboneure, & *swetnesse*, en over de waardigste ridder ter wereld, waar ik van gehoord
heb, gewis.’ ‘Ach Gods genade (*mercy*), lieve *cosyn* Gawayn, wie zei jou dat? Voor
dezelfde reden liet ik jou ontbieden, voorwaar.’ ‘Voorwaar, zijn naam dient openlijk
bekend te zijn, want hij heet Artheur, de koning, zowel jouw als mijn oom, de
waardigste prijsridder en onze rechtmatige koning en onterecht gingen de baronnen
tegen hem vechten.

346 Want weet wel, dat ik door hem geridderd wil worden en daarvoor geen *armes* zal
dragen, Galachim, ik zweer het je.’ Galachim is verheugd en ze verheugen zich met z’n
allen alsof de wereld van hen is, en hij vertelt, dat hij hen heeft laten komen voor precies
hetzelfde en dat het gekomen is door het praten van zijn lieve moeder. En Gaweyn zegt:
‘Hetzelfde zei ook mijn moeder.’ En ze besluiten over twee weken af te reizen en gaan
uiteen om zich te voorzien van wat nodig is voor zulke zo goede kinderen van zo hoge
bloede. En Galachym weet 200 ridders en *sqwyers* bijeen te brengen, geheel geharnast,
de besten, die hij kan vinden (want hij wil niet minder). Geheel in het geheim, want hij
wil niets tegen zijn vader zeggen, gaat hij op pad en rijdt regelrecht naar Brokelond en
wacht daar met zijn *meyne* tot Gawein en zijn broeders komen.

- 347 Hij moet daar wachten, want zij hebben op hun beurt 500 man verzameld, waardige ridders en *sqwiere*, goed gezadeld en geharnast en allemaal kinderen van *lordis*, voor het grootste deel ridders, terwijl bij Galachim maar 20 ridders zijn. De ontmoeting is vreugdevol en ze besluiten meteen naar London in *Breteine* te gaan, de hoofdstad van koning Arthur, want daar zullen ze het snelst meer horen over de koning en ook over de heidenen, die in dat land veel *wo* doen.
- Het is in het begin van de maand Mei, wanneer de bomen en weiden groen worden en schone bloemen tussen hen opspruiten en ook de vogels vrolijk zingen en zoete dauw in de morgen en de harten van nature licht zijn en vrolijk, als Gaweyn, Galachim, Gaheris, Gwerres en Agrevayn met hun gezelschap eropuit trekken, als de morgen nog koud is. Ze zijn zo bout, want ze zijn nog jong, *hardy* en vol moed en ook goed bewapend in ijzer en staal, met hun zwaarden aan hun zadelboog gehangen; zo rijden ze (in een rij). Want in dit land is grote vrees voor de heidenen, die rondrijden op zoek naar prooi en *vytaille*; heel het land plunderen ze.
- 348 Wat zo vol met spullen was, als ze er binnenkomen, is grote smart (*deol*) vanwege de vernieling, die zij er aanrichten. Op de derde dag ontmoeten ze koning Leodegron, koning Sonygron, koning Mandelent en koning Sernagn, die heel het land vernield hebben. Zij hebben een grote buit aan wijn, vlees, *vytaille*; en ze komen met *marchaundise*, de koninklijkste ook, dat 500 *somers* [pakpaarden] zijn *scharged*, 15 karren (*chares*) en 1000 *charyettes*. Deze lading is zo enorm groot, dat het stof zo opstijgt, dat de een de ander niet kan zien vanwege de stof, die zo dichtbij is, waarnaast vuur en rook zo sterk, dat geen mens ziet waarheen de ander gaat. Wanneer de jongelui het gekrijt horen van de arme lieden, die hen passeren, vanwege het leed, dat de heidenen hen aandoen, van wie er meer dan 10.000 (zonder degenen te voet) zijn, die zowel roven als brandschatten (*god hit wode*), als de jongelui deze *dolour* zien van de armen, vragen ze waar koning Arthour is, maar dat weten ze niet, ‘tenzij hij in het land Tarmelyde is, naar we menen, maar voordat hij wegging, rustte hij al zijn burchten uit, zodat deze heidenen hen geen schade zullen doen en daarom zijn ze vast zo vol *wo* en vernielen het hele land in de rondte, zoals ge kunt zien.’
- 349 Als de jongelui horen, dat Arthur het land uit is, willen ze zowel land als buit *challengen*, die de heidenen die dag *forreyed* [geplunderd] hebben, en dit land bewaken tot de komst van hun oom de koning. Als de boeren dat horen, vragen ze wie ze zijn. ‘Velen van ons zijn familie van hem.’ Als de boeren dat horen, zijn ze zeer verheugd, dat zijn verwanten Arthurs land willen bewaken. Als de jongelui zien, hoe dik de *careage* aankomt over het veld, springen hun harten op en ze roepen: ‘Te wapen! Laat nu hier zien, waardige *sqwyers*, wie van ons de dapperste is in het verdedigen van ons erfgoed, waarin deze *paynemis* zo’n grote *owtrage* deden.’ Iedereen bewapent zich en springt zo snel hij kan te paard. Als de boeren (*passantz*) zien, dat ze hulp krijgen, keren ze om en gaan met de jongelui (*foot hote*) en het eerste wat ze tegenkomen zijn *chariettis* met *vitailles*, die door 3000 *paynemis* naar hun leger worden gebracht.
- 350 Het is voorbij de middag en bijzonder heet. Zodra de jongelui hun vijanden zien, stormen ze op hen af; ze treffen met hun vijand en doden vrijwel iedereen, die niet wegvlucht. Gaweyn doodt er zoveel, dat lichaam en paard geheel rood van het bloed zijn. Want tegen de *ax*, die hij in zijn hand houdt, houdt geen man stand. Ook zijn broers doen het goed en verslaan vele vijanden en Galachim is voortdurend bij Gawayn en wie in zijn weg staat, wordt gedood. Maar het *marterdom*, dat Gaweyn aanricht, is een wonder (dat verteld moet worden); want tegen zijn slagen is niemand bestand, harnas noch man. Zo vechten de jongelui die dag met hen, die die buit vervoerden, dat er slechts 20 man ontsnappen, waarvan er tien terugkeren naar hen, die achter hen aankomen, om bij hen hulp te zoeken, hetgeen 7000 niet allemaal even goed bewapende

- mannen zijn, want die hadden zij tevoren geworpen (*trossed*: in bundels) op die *chariettis*, vanwege de grote hitte.
- 351 Als de tien vluchtenden bij die 7000 komen, vertellen ze hoe iedereen gedood werd, die hun *cariage* begeleidden. De heidenen grijpen meteen naar hun wapens, voor zover ze die hebben, want een derde deel had zich ontdaan van hun wapenuitrusting en die op de *chareettis* gepakt (*trossed*), die door de jonge *sqwyers* zijn buitgemaakt en die ze naar Londen zenden door middel van die *passauntes* [boeren], die ze waren tegengekomen en die hen brengen via een andere weg, opdat ze niet de heidenen in handen vallen. En de jongelui jagen de vluchtenden na tot ze komen bij de plek, waar de heidenen zijn, en dan begint daar een enorm gevecht. Daar doodt Gaweyn koning Noas *the Brun* van Ierland, die hij met zijn *ax* middendoor klieft. Galachim slaat koning Sonigram het hoofd af en niemand wacht zijn slagen nog af. Gaheries achtervolgt koning Gwyneband een boogshot, want hij heeft zijn broer Gwerrers getroffen met een speer, waardoor Gaheries dacht, dat Gwerrers dood was, maar hij is niet gewond.
- 352 En Gaheries stormt in die *pres* met zijn zwaard zwaaiend, zo snel als zijn paard kan. Als Gwynebant hem zo ziet aankomen, vlucht hij snel weg, in doodsangst, want Gaheries is van wonderlijke *prowes* en veroorzaakt die dag bijna even grote *dystresse* op die andere partij als Gawayn. En Gaheriet zweert bij God en Zijn gezegende Moeder, dat als hij ooit als ridder wapens en schild draagt, hij nooit op één plaats zal blijven, maar tegen de heidenen zal optrekken tot hij zijn broers dood gewroken heeft. En hij haalt tenslotte [Gwynebant] in met achter hem de heidenen (en *arblast*) en hij wordt gevolgd door Gwynebants *meyne*, die wegvluchten van het slagveld. Als ze elkaar treffen, slaat Gaheriet Gwynebant zo door de helm, dat hij zonder meer neerstort en het rechterkwart vliegt het veld in.
- 353 Gaheriet wendt zijn paard en is blij zijn broers dood gewroken te hebben en gaat terug naar zijn makkers. Maar Gwynebant ligt op de grond te schreeuwen en Gaheryt wordt omsingeld door tegenstanders met *glevys* [zwaarden], die zijn paard neersteken, zodat Gaheryt met zijn paard neervalt. Maar dan wordt hij bijzonder *grym*, springt overeind en verdedigt zich zo, dat geen van hen zo *hardy* is, de hand aan hem te slaan. Daarom komen ze met lange speren en zwaarden en allerlei scherpe messen, zodat hij (twee of drie maal?) op zijn knieën wordt gebracht, zodat hij het niet lang meer zal volhouden: of hij wordt gevangen genomen of gedood, want vluchten kan niet meer. Een *sqwier* echter heeft hem achter Gwynebant aan zien jagen en komt handenwringend (van bezorgdheid) naar Gaweyn, die Gwerriers heeft opgetild en in het zadel gezet op het paard van koning Sernagne (dat door die *sqwier* was gewonnen). Als deze *sqwier* Gaweyn ziet, roept hij hard:
- 354 ‘Wat denk je? Je hebt je broer Gaheriet verloren, tenzij hij heel snel hulp krijgt, want hij achtervolgde een vervloekte heiden, waardoor hij naar ik meen zijn leven heeft verloren. Want hij sloeg de heiden tegen de grond, maar de *paynemys* achtervolgden hem en in gindse duistere vallei ligt Gaheriet verslagen. Want een enorm verlies zou het zijn, als ge zo uw beminde broer verliest.’ Als Gaweyn dit bericht hoort, bidt hij meteen tot de hemelse Koning en tot Diens gezegende Moeder Maria, dat hij zijn broer niet zal verliezen: ‘Want als ik hem verlies, zal ik nooit meer blij zijn en nooit meer een schild om mijn nek hangen!’ En hij vraagt de *esqwier* waar Gaheriet is en die zegt: ‘In gindse vallei in dat woud, zoals ik je zei.’ En de jonge Gaweyn roept meteen, dat zijn *meyne* hem moet volgen. ‘Lieve neef,’ zegt Galachim, ‘waarom *somone* (= summon) je zo? We hebben zwaar gewerkt vandaag en nu moeten we nog harder [werken].’ En zij *disrenged* [maken zich los uit het gevecht] en voor hen uit rijdt Gaweyn, zo snel hij kan (als een *qwarel of arblast* eruit schiet) met zijn *ax* in de hand. En hij maakt zo’n

- martirdom*, dat ze zich een weg hakken (links en rechts) van een mijl lang voor ze bij Gaheriet komen, die ze aantreffen, plat op de grond liggende.
- 355 Zijn helm hebben de heidenen afgenomen om hem het hoofd af te slaan, maar ze bedachten dat het beter was hem te laten leven en te sturen naar koning Bernage (een zeer dappere heiden). En ze draaien Gaheriet op zijn buik om zijn handen op zijn rug te binden. Net dan komt Gawein aangereden (bijna buiten adem) met zijn *ax* zwaaiend, waarmee hij de heidenen schade toedenkt. En als ze zijn broer optillen, wil hij geen van hen sparen en aan weerskanten begint hij te vechten, dat het wonderlijk is om te zien, zodat geen mens zijn slagen afwacht. En dan komen ze erachter, dat ze zijn broer vasthebben, want zulke slagen hebben ze nog nooit gezien; zodat ze hem niet langer willen vasthouden, tenzij ze de dood in willen springen. Als Gaheriet zijn broer Gawayn ziet, komt hij overeind en is blij en zet zijn helm op, neemt zijn zwaard en vecht hard. Dan ziet hij ook zijn broer Agrevayn, die hem een paard komt brengen en zegt: ‘Gaheriet, broeder, voorwaar, klim snel op deze hengst, want het is je eigen schuld, omdat je zo ver van je makkers bent gegaan; zo had je je leven kunnen verliezen.’
- 356 Zodra Gaheriet te paard zit, verzamelen de broers heel hun [troepen]macht, want hen is veel *grame* overkomen. Want ook de heidenen verzamelen snel hun bataljons in slagorde. Laten we echter voortgaan met de *passauntes*, die met de *cariage* naar Londen lopen. Ze zijn blij, als ze de stad tot op vier mijl genaderd zijn, want ze hebben weinig *defens*, dus reppen ze zich naar de stad, want ze weten wel, dat de heidenen hun buit zouden willen proberen terug te krijgen. Als de stadslui hen zien aankomen, zijn ze zeer verbaasd over al die goederen en rijkdommen, die die *meyne* brengt. De burgers vragen de boeren, wie die *prowesse* heeft begaan en ze zeggen: ‘Gaweyn, koning Loths zoon en zijn broers en neven Gaheriet, Gwerres, Agrevayn en Galachim, hun neef, de zoon van koning Newtres, die met de heidenen zeer fel vochten en hun land en goed verlieten om Arthur onze koning te helpen; en noch voor vreugde noch voor *wrake* onze koning Arthur ooit zullen verzaken; en met maar 700 *felawes* tegen 3000 hebben zij dit gewonnen, voorwaar, en zij hebben hen allemaal gedood, zodat wij deze buit konden meenemen.
- 357 En nu vechten zij tegen 7000 anderen, die deze *cariage* volgden. Open de poorten en neemt deze goederen en doe iets om hen te redden; want het zou jammer zijn als ze niet gered worden.’ De burgers gooien meteen de poorten open en halen de *tesor* binnen, die de boeren brengen, en verzamelen een *meyne*, die de jongelui moet gaan helpen. Ze gaan meteen naar de *maister tour* en blazen vandaar op een hoorn, want daar is de gewoonte, dat elke man dan naar zijn wapens rent; zodat er meteen 7000 man voor de strijd gereed staan. Dan zegt de *captein* van die stad [Doon of Cardiff], dat het niet verstandig is als iedereen daarheen gaat. ‘Daarom lijkt het me het beste als sommigen hier blijven,’ zodat 5000 vertrekken, terwijl de rest terug de stad in gaat. Ze gaan over berg en dal (*be dalk and dale*), tot ze komen in de vallei, waar de jongelui zwaar vechten tegen 7000 nieuwkomers van de heidenen, die hun makkers niet bepaald prijzen, dat ze tegen zo weinig man zo lang vechten (*ony chawd melle*).
- 358 ‘Want het zijn slechts baardloze jongeren met maar [iiiij xx; 4 *score*?] 80 ridders en 500 *sqwyers*, die noch *prowd* noch *fers* schijnen, en 20, die niet geridderd zijn (*dubbed*), en 300 daarnaast.’ Maar de heidense aanvoerders, Medelans [Mandelent] en Guinechans [Guinehant, -haut] hebben hun *meyne* in twee bataljons verdeeld van ieder 4000 heidenen en deze Guinehans komt met een sterke speer in zijn hand aangereden; en Gawayn, die met de bijl in de hand voor de anderen uit rijdt, stormt op hem af. Ook Guinehaut geeft zijn paard de sporen en treft Gaweyn (*foot hot*) met de speer zo hard op de borst, dat de speer verbrijzelt, want de *houberk* is sterk genoeg, van dubbel malie, goed en sterk, en hijzelf een waardige *Bachelor*, die geen *enche* van zijn plaats beweegt

- (voor geen klap, die hij kon geven). De jonge Gaweyn gaf hem geen kans daartoe, maar slaat meteen met zijn *ax* hem zo hard op de helm, dat hij hals over kop van zijn paard aftuimelt, dat met hem mee ter aarde stort.
- 359 De heidenen zijn verbaasd over die [geweldige] slag en denken, dat hun koning er geweest is; ze snellen hem te hulp en Gawein rijdt tussen hen door, links en rechts met hen vechtend, en met hun *gleyves* doden ze zijn *destrer* tussen zijn dijen, terwijl hij daar rijdt. Maar meteen is hij te voet, kwaad, woest en met een heet hart en hakt zo om zich heen, dat niemand hem durft te naderen. Dan komt hulp naar hem en rond hem breekt een hevige strijd uit en al die tijd ligt koning Guinehans op de grond, want de heidenen twijfelen of ze erheen moeten gaan om hem overeind te helpen of bij Gawayn blijven; maar Gawayns makkers vechten hard en de *melle* wordt steeds groter. Als Gawayn zich omsingeld ziet en op het punt gevangen te worden genomen en een heiden zijn broer Agrevayn neerslaat, wat hij zeer jammer vindt, werpt hij zich in de *pres* met zijn bijl zwaaiend, dat hij de heiden wil doodslaan. Deze houdt snel zijn schild op, dat door de bijl doormidden wordt geslagen. De klap komt neer op de schouder en klieft hem tot op de gordel, zodat hij ter aarde neervalt en Gaweyn zijn paard neemt en het haastig bestijgt en tot zijn makkers roept:
- 360 ‘Laat elkeen zijn *prowesse* bewijzen, want nu zult ge zien, dat mijn kracht (op dit moment) verdubbeld is.’ En hij rijdt op de heidenen af en maakt zo’n grote *martirdom*, dat de stukken lichaam en schild in het rond vliegen. Op dat moment is Guinehans weer in het zadel gezet om te proberen of hij nog iets kan. Hij neemt een ferme lans en rijdt af op Agreveyn, die zijn neef voor zijn ogen gedood heeft. Hij rijdt met *mayn & myth* [vgl. met man en macht] op hem af en treft Sir Agrevaynes zo hard, dat paard en man tegen de vlakte gaan; dan menen zijn broers, dat hij dood is (*hadde be schemte*). Als Gaheriet en Galachim dit zien, wordt het koud om hun hart, want ze denken, dat hij dood is; en ze snellen toe om hem te helpen. Galachim gaat als eerste op Guinehans af en slaat hem zo hard op de helm, dat zijn rug buigt (*fot hot*); en Guerreiers treft hem door de arm, Gaheriet tussen de nek en het schouderbeen, zodat zijn hoofd over het veld rolt en met zijn voet trapt Galachim zijn romp tegen de grond, neemt zijn paard en brengt het naar Agrevayn, die te voet vecht (*with strengthe & mayn*). En zodra hij te paard zit, begint een geweldige strijd.
- 361 Maar waar Gaweyn is, weet niemand, want hij is zo hard aan het slaan op de vijand (onder de *lynde*), dat hij ver afdwaalt en moeilijk te vinden is. Als de heidenen zien, dat Guinehaut gestorven is door zijn eigen fout, slaan ze meteen op de vlucht en reppen zich naar koning Mandelentes leger, hun *chief gouvernour*, om hulp. En Gaweyn, die zo ver is afgedwaald, dat hij van zijn broers niets hoort, denkt, dat zij verslagen zijn en begint zich terug te trekken. Maar dan ziet hij zijn broers aankomen, een hele opluchting, maar ze kunnen niet bij hem komen vanwege de *pres* [drukte]. Want koning Mandelent heeft meer dan 7000 heidenen, hetgeen de oorzaak is, dat Gawayn niet bij zijn makkers kan komen. Maar dan komen de Londenaren met 5000 goed bewapende mannen en als de jongelui hun banier zien, weten ze dat de *cariage* in Londen is aangekomen en ze zijn blij, dat eindelijk hulp is gearriveerd.
- 362 Ze wenden hun paarden en rijden op de heidenen in en beginnen te vechten. Speren verbrijzelen en vele heidenen liggen dood onder hun schild. Dan nemen ze hun zwaarden en zo’n grote slachting volgt, dat het bloed over de bodem stroomt (*down be eche vale*), nog nooit hebt ge zoveel gezien. Heel hard is dan die *melle* [strijd] van de jongelui en de Londenaren tegen die vervloekte heidense *wyhtes*, van ‘s morgens tot de *evensong belle*. Daar verricht Gaweyn *prowesse* onder de heidenen in die *presse* en vecht met koning Mandelent; daar heeft hij zin in, want deze heeft een van zijn

- verwanten getroffen, Doon van Cardiff (*Kerdyf*), en ten val gebracht, vanwaar dat Gaweyn hem opzoekt.
- 363 Eerst wil hij zijn hoofd afslaan, maar dan bedenkt Gawayn wat anders, maar tenslotte slaat Gawain Mandelent dwars door de helm tot op zijn tanden, zodat hij dood neerstort, tot verdriet van de heidenen. Als zij zien, dat koning Mandelent dood is, zijn ze zeer ontsteld en vluchten weg naar Vandobers, dat belegerd wordt. Ze worden achtervolgd en ook stijgt veel stof tussen hen op, zodat ze elkaar niet goed meer zien. En in de strijd tijdens de achtervolging worden velen gedood door Gaweyn en zijn makkers met de Londenaren; zo'n 12.000 worden er gedood en maar 3000 weten er links en rechts te ontkomen. Zo werden de heidenen verslagen en gaan de jongelui vreugdevol naar Londen met gevangenen en buit, die tevoren door de heidenen was buitgemaakt. En als ze in Londen aankomen, maken de burgers grote vreugde en leggen alle buit voor hen neer en zeggen tegen Gawain op een wijze, alsof hij *chef lord* is, dat hij het moet verdelen.
- 364 Maar Gaweyn zegt, dat hij dat in geen geval wil doen: 'Maar laat Sir Doon van Kerdyf het verdelen, als hij dat voor mij wil doen. Want hij kent arm zowel als rijk en kan het naar ieders *degre* verdelen. Daarom zal het naar zijn wil gedaan worden, want ik wil er niets mee van doen hebben.' Als de burgers dit horen, prijzen ze Gawayn bijzonder en beminnen hem met *stedfast* hart, want hij is *gentyl*, *debonewre*, *meek & aperte* [open]. Zo rust in Londen die *meyne* uit met vrolijkheid (*mirthe*), vreugde en *solempnite*. Maar nu laten we dit rusten en keren terug naar koning Artheur, Bors en Ban en hun gezelschap, die naar Tarmelide zijn, om als *sowdiours* te verblijven bij koning Leodegan.

Hoofdstuk 14

- Artheur vertrok met koning Ban en Bors het land uit en komt tenslotte in Tartaysse [Toraïse] bij het paleis, waar koning Leodegan zich bevindt, op palmzondagavond, met voor zich Merlijn op een zeer fraaie hengst.
- 365 De koning is diep in gedachten, want koning Ryowns is in zijn land binnengevallen met 15 andere koningen en hebben hem van hot naar her gejaagd. Thans hebben deze koningen zich gelegd voor de stad Neblaise, die zeer rijk is aan spullen en *vitaille*, vanwaar Leodegan zeer bedroefd (bezorgd) is, want hij weet niet wat te doen om zijn land te verdedigen, want hij heeft te weinig *meyne* in zijn land om die belegering op te heffen, laat staan om hen het land uit te jagen; vanwaar hij aldaar beraadslaagt met ridders en anderen, die op dat moment naar hem zijn gekomen. Terwijl zij spreken, komt koning Arthewr met zijn gezelschap voor koning Leodegan en zijn raad van baronnen. Twee aan twee komen ze zijn *halle* binnen met Merlijn in hun gezelschap, waarnaast 42, rijk aangeklede en uitgeruste en allemaal baardloze *bacheloris*, behalve de twee broers-koningen Boors van Gawnes en Ban, die vooropgaan met Merlijn, die het woord gaat voeren.
- 366 Maar al de binnengezeten *lordis* zijn hoogst verwonderd over dit volk. En als ze voor de koning komen, buigen ze voor hem en de koning staat op, want ze lijken hem waardige mannen gezien hun uitrusting. Dan groet koning Ban koning Leodegan en deze zegt, dat ze allen welkom zijn als ze met goede bedoelingen komen. En koning Ban zegt: 'Certein, Sire, wij hebben geen kwade bedoelingen en komen niet uit ons land naar uw land om u hier te *noyen*, maar om u te helpen en u zo te dienen, dat het u aangenaam zal zijn. En als ge dat niet wilt, vertrekken wij weer uit uw land en wensen u het beste toe; en dan gaan we naar een ander land, waar de mensen blij met onze komst zijn en ons ontvangen op zo'n wijze, als wij nu u onze dienst aanbieden. Maar ons was gezegd, dat

- gij allerlei huursoldaten zoekt en vandaar dat we hierheen komen. Zeg ons dus wat ge wilt, heer koning.' Leodegan antwoordt, dat hij dat zijn raad wil voorleggen, en hij vraagt hen, wat het beste is om te doen.
- 367 En zij antwoorden hem hen allemaal bij zich te houden, 'want ze schijnen waardige mannen, wat er ook van mag komen. Vraag hen liever, wie ze zijn en vanwaar ze komen.' Leodegan richt zich weer tot de bezoekers (*barowns*): 'Ik ben verbaasd over uw verzoek en dat ge niet uw namen zegt; zulke *meyne* heb ik nog nooit gezien. Maar ge ziet eruit als goede mannen en dat doet me jullie hier ontvangen. En ge zijt zeer welkom voor mijn baronnen en mij als vrienden en strijdmakkers tot mijn hulp en ik vertrouw jullie. Maar zweer me, dat ge me zult bijstaan en me zo lang ge hier bent trouw te helpen. Maar één ding bid ik u: zeg me wie ge bent en wel hierom: ge zou zulke vreemdelingen kunnen zijn, dat het voor mij een grote schande zou zijn om jullie in dienst te nemen en dat ik niet in staat ben om jullie *mede* te *qwyten* [vergoeden]. Want ik meen, dat gij grotere mannen bent, dan ik ben.' En zij antwoorden, dat ze hem geenszins willen mishagen en zodanig van dienst zijn, dat het hem zal bevalen.
- 368 Aldus verzekert koning Ban voor hem en heel zijn gezelschap en dat ze spoedig hun namen zullen onthullen. Dan nemen ze afscheid van de koning en gaan de stad in om hun intrek te nemen in het beste, dat ze kunnen krijgen, en Merlijn voert hen naar een straat, naar het huis van een goede jongeman, dat rijk en *plentivous* is en van alle gemakken voorzien. Ook is er een goede vrouw, die God zeer bemint, en ook haar man, die ook hoffelijk is en net als zij vroom levend. Hij heet Blaires en zij Leonel. En als ze bij dit *hostel* afstijgen, komt Blaires hen tegemoet en heet hen welkom en zij wensen *Crystes benysone* [Gods zegen]. Ze gaan de *halle* in, die *onestly & gente* aangekleed is, terwijl de *zomen* [yeomen] hun paarden naar de stal brengen en verzorgen. Aldus blijven ze er een week, waarin ze slechts eten en drinken en spelletjes (*merye playes*) doen, waarbij ze 's morgens naar het hof gaan en 's avonds naar hun *talente* [zin]. Aldus dienen zij koning Leodegan met alle mogelijke *worschepe*.
- 369 Dan zendt de koning meteen allerlei boden uit, dat al degenen, die wapens kunnen dragen om hun vijanden te deren, naar Toraysse moeten komen op Hemelvaartsavond (*ascentioun Even*), kant en klaar. En wie dit bevel niet opvolgt, zal gedood worden als een *man-mordrere* en bovendien zijn goederen verliezen. Daarnaast zendt Leodegan om al zijn verwanten en naar al de landen, waar hij veronderstelt, dat er soldaten zijn, en hij spaart goud noch zilver, omdat hij veel soldaten wil hebben, zodat op Hemelvaartsdag 40.000 man in tenten en paviljoens gelegd zijn onder de stad Toreyse (te voet en te paard en zij uit de stad niet meegeteld). Ondertussen, terwijl de koning aldus zijn waarschuwing rondzendt, wordt op Mei-avond zijn land binnengevallen door koning Plariouns & koning Roallaund, allebei van Ierland, en uit *Assirois* koning Sonigrans en koning Sorohaus, die van het leger (*the ost*) neerkomen in Tarmelyde met 15.000 goed gewapenden uit behoefte naar *vytaylle*. En zij komen vlakbij Toraysse, waar koning Leodegan verblijft met zijn *meyne*.
- 370 Ze heffen een grote kreet aan, deze *malfetours*, die het land beroven en vernielen. En meteen merken de burgers het en sluiten de poorten (opdat niemand naar buiten gaat) en roepen 'te wapen' naar de *chevalrie* in de stad en die verzamelt zich voor de poort, allemaal ridders van de Ronde Tafel en de *cheveteyn* van hen is Hervy van Ryvel met zijn maat Malet *le Bruns* met 250 gezellen, de waardigsten onder de hemel. Zij blijven op zichzelf, want ze willen zich niet bemoeien met anderen. Als tweede maakt de *chevalrye* van de stad zich op met 4000 man bewapend met speren en schilden. Hun aanvoerder is Cleodalis, die vroeger de banier van de koning droeg (in oorlog & vrede), maar sinds de ridders van de Ronde Tafel dat land hadden betreden, is Hervy de Ryvel de *banorer* van de koning en

- draagt Cleodalis slechts een kleine *gomfaynoun* met erop twee rode *langues* [ruiten], het veld goud met kronen van *ynde*.
- 371 En de grote banier, die erachter komt, gedragen door Hervy Ryvel, is als volgt *araied*: vier *langues* met erin gouden kronen op een azuren veld. Als iedereen bewapend is, verzamelen ze zich voor de poort en wachten op de koning, die zich nog aan het bewapenen is. Zodra hij klaar is, komt hij ook en gaat naar Hervy's banier, gezeten op een goede *destrer*. En daar wacht hij met zijn gezelschap tot ze met meer zekerheid van deze *jresch* (Irish: Ieren) weten. Als derde is er koning Artheur, Bors en Ban met hun gezelschap, slechts 42, doch koninklijk opgetuigd, en Merlijn draagt hun banier in de strijd. En als allen te paard zitten, zegt Merlijn tegen hen, dat ze die dag allemaal zijn banier moeten volgen, wat er ook gebeurt. 'Waar je hem ook ziet, zorg dat je hem volgt;' en allen brullen tegelijk het te zullen doen. Dan rijden ze door de stad, terwijl Merlijn hun *gomfaynoun* draagt en een rijker uitgerust gezelschap hebben ze in die stad nooit gezien en hun banier is geweldig en *ryth spetous* (*a strange and grim device*). Op de banier is een niet al te grote draak met een staart van anderhalve *kebyt* [el] lang, geheel *j-mailed* [*scaly*] als een sterke serpent, met een enorme muil met een tong van vlammen, die niet doven (*blynne*), maar uit de keel naar buiten de lucht inspuiten.
- 372 Ondertussen zijn de heidense Ieren met hun speren de stad genaderd en vallen de poorten aan en dan gaan ze naar de wei en nemen alle beesten mee, die daar grazen en gaan ermee vandoor, want er is niemand om hen te verdedigen (tot God weldra *grace* gaat zenden). Merlijn baant zich door de stad naar waar de mensen verzameld zijn en door die *pres* tot hij bij de poort komt met zijn *meyne*. En hij zegt tegen de poorter: 'Laat ons eruit nu, poorter, want het is tijd om wat te doen.' Maar de poorter zegt, dat ze niet naar buiten zullen gaan zonder bevel van de koning. 'Dat is niet zo best (*be misaventure*), dat je de poort niet wilt openen, want ik ben net zo sterk als jij en zal dat bewijzen.' En Merlijn gaat naar de poort en trekt er met zijn hand aan en rukt de poort uit de *ston*. En meteen stormen ze naar buiten of ze willen of niet, naar buiten rijden ze geheel *glytered jn goolde*.
- 373 En als de 42 man de stad uit zijn, sluit de poort zich weer [zo] snel, alsof hij nooit *unwraste* [ontwricht] geweest was; voor welke wonder de drie koningen zich allen bekruisen, evenals heel dat gezelschap. Maar Merlijn jaagt snel voort en komt bij die *meyne* van 2000 heidense Ieren, die een zeer grote buit meevoeren. Zodra Merlijn hen ziet, volgt hij hen met zijn banier omhoog en heel zijn gezelschap volgt hem en tussen hen ontstaat een grote strijd en terwijl er toch maar 42 zijn, nemen ze de buit af en brengen die terug naar de poorten. Dan zien ze de vier eerder genoemde koningen komen met 15.000 krijgers, die een enorme *kariage* [lading] aan buit meevoeren richting zee, die ze in het land geroofd hebben. Merlijn roept meteen tegen zijn makkers: 'Volgt me nu; want ge zult nu een goede grap (*boording*) zien.' En ze rijden allemaal achter Merlijn aan, die voorop rijdt en zo'n wind laat opsteken met enorme stormvlagen, dat er zoveel stof onder de vijanden opwaait, dat ze elkaar niet zien, zo dicht is die stofwolk.
- 374 En dan vallen de 42 op de heidenen aan en slaan en doden zovelen, dat ze overal in de rondte dood liggen. Meteen beveelt koning Leodegan de poorten te openen en met grote haast stormt de *meyne* naar buiten, voorop de Steward met 4000 man. Ondertussen leveren de mannen van Merlijn strijd met de 15.000. Dan komt Cleodalis (de Steward) en stort zich in de *pres* en het breken van de speren is in de stad te horen. Er volgt zo'n grote vernietiging van dode mannen en gedode paarden en hun *gruntyng* lijkt op een wonderlijke donder, maar wonderlijk wrochten deze 42 man, die onder Merlijns banier varen. Als de vier koningen zien, dat ze aldus met de Christenen overhoop (*mellid*) liggen, delen ze hun *meyne* in tweeën, waarvan er 7000 naar de stad gaan, tegen de

- banier van koning Leodegan. De twee legers stormen op elkaar af. De andere 8000 blijven hard doorvechten.
- 375 Maar tussen Leodegan en die andere partij is een heftige strijd, waarbij helmen & *hauberken* te barsten vliegen, malie noch staal het uithoudt, zodat ze geheel bloederig op de grond vallen, want daar wordt menig dodelijke wonde toegebracht. En als de speren verbrijzeld zijn, trekken ze meteen hun zwaarden. Dan begint een grote strijd, waarin vooral de ridders van de Ronde Tafel geweldig vechten, hoewel zij maar met weinig zijn tegenover 7000 van de anderen; maar die komen tot groot onheil (*mischef*) en hun lichamen beven van angst en of ze willen of niet, ze houden niet stand; maar ze blijven zo dicht bijeen, dat niemand tussen hen inkomen kan. Als Plareouns en koning Roallaunt zien, dat ze maar weinig tegenstanders hebben, hebben ze een grote verachting (*dispit*) en zweren bitter menig grote eed, dat geen van hen zal ontkomen. Dan bevelen ze op die *meyne* onheil (*mischance*) te wrochten.
- 376 Zodat 40 van die kleine groep zeer worden *defowlid* [= overthrown]. En voortdurend doen die Ieren moeite hen nog meer te hebben *defowlid* en hen te hebben *maymed*, indien mogelijk; maar dat lukt niet vanwege hun gezellen. Ondertussen vechten zij heel hard tegen koning Leodegan, zodat hij zwaar verslagen wordt en door de vijanden gevangen genomen en door 500 gewapenden afgevoerd naar koning Ryown van Ierland onder grote vreugde, want ze menen, dat de oorlog beëindigd is. Als koning Leodegan ziet, dat zijn vijanden hem gevangen hebben en wegvoeren, huilt en jammert hij hard, dat hij op zo'n manier is gevangen. Ze voeren hem twee schotse mijlen weg. Maar nog steeds is de herrie groot van de 7000 en de 250 ridders, die tegen hen vechten en verdriet hebben en klagen, dat koning Leodegan zo is vertrokken. En als ze zien, dat ergens redding is, stellen ze zich rug aan rug op en staan er op de wijze van een *scheltrom* en vechten zo hard, dat geen mens hen kan deren en richten een grote slachting aan van mannen en paarden alom, zonder van hun plaats te bewegen;
- 377 en heel veel mannen worden door hen gedood, zodat ze zweten van vermoeidheid, zo *hydous* is de bestorming en zo plots, dat degenen, die uit de vensters van de stad toekijken, huilen van *angwysch* en medelijden en verdriet (*sorewe*), die zij door deze ridders zien, zich verwonderend dat ze zo dapper zijn. Maar als Gonnore ziet dat haar beminde vader door zijn vijanden wordt weggevoerd, maakt ze grote *deol* en is zeer verdrietig (*sorwen*). Maar laten we terugkeren naar koning Arthur en zijn gezelschap, hoe het hen vergaat in de strijd tegen de 8000, die 42 man van grote macht en met hen de Steward van Tarmelyde, Cleodalis. Het Verhaal vertelt over de 42 en de 4000, die Cleodalis onder zijn hoede meebracht, die met de 8000 vechten, die koning Sonigrenx & Sorohanx aanvoeren en waarvan reeds velen gevallen zijn. Na een lange strijd rijdt Merlijn met zijn banier naar voren en roept zijn *meyne* toe hem snel te volgen, hetgeen ze doen, tot ze komen in een vallei, waar net de 500 hun gevangene, koning Leodagan, heenbrengen.
- 378 En Merlijn roept: 'Nu, baronnen, toont uw kracht en redt de koning, want als ge het niet doet, is hij er geweest.' En voortdurend roept hij: '*Tray, tray, tray!*', zodat de ridders hard rijden, tot ze hem ingehaald hebben. Meteen worden stevige klappen uitgedeeld en ze doden en verwonden eenieder daar, die niet de benen neemt. De 42 maken zo'n *martyrdom* van man en paard, dat van de 500 er slechts vijf weten te ontkomen. En zo wordt koning Leodagan gered en hij is vol verwondering bij het zien van het *martyrdom*, dat door zo weinig man daar was aangericht. En als hij de *dragown* ziet, die Merlijn draagt, weet hij, dat het zijn vrienden zijn, en hij dankt God, dat hij zulke soldaten heeft. Ulphijn en Bretel stijgen af en maken de koning los en bewapenen hem en zetten hem op een goede *destrer*.

- 379 En hij bedankt hen voor hun dienst. Dan roept Merlijn: ‘Bedenkt, baronnen, wat ge te doen hebt. Volgt me hoe dan ook.’ Hij spoort zijn paard aan en stormt op de stad af, waar de ridders van de Ronde Tafel in grote verdrukking (*mischef*) zijn en van de 250 nog maar 20 in het zadel zitten, terwijl de rest dapper te voet vecht. Merlijn rijdt zo snel en ook de hem volgende, dat hun paarden onder het zweet zitten, en Merlijn draagt de *dragoun*, die zoveel vuur uitspuugt, dat zij in de stad op een ruime halve mijl afstand het kunnen zien: de helderheid van dat vuur is zo fel, terwijl het de lucht instijgt. Als de burgers van de stad die kleine *meyne* zien, weten ze dat het de 42 zijn en bij hen is koning Leodagan, die door die 42 gered is. En ze maken veel vreugde, vooral Gonnore, die zich zeer verbaasd afvraagt, wie deze ridders zijn, die zo *vygoursly* daar vechten.
- 380 Want als de donder klinken hun slagen en zo geweldig vechten ze, dat iedereen, die ze tegenkomen, wordt weggevaagd, zodat er een berg gedoden ligt. En als de 42 onder de *jeawntis* [vert.: heidenen] komen, begint zo’n stevig gevecht, dat het lawaai geweldig is, zodat Gonnore dat *hydows noyse* kan horen. Koning Ban van Baynok deelt onweerstaanbare klappen uit met zijn zwaard, want wie hij ook treft, tegen de grond gaan ze meteen (*foot hot*) en helm, *hauberk* noch *haberjon* weerstaat zijn dreunen en hij doodt man en paard, zodat niemand hem weerstaat. Op dezelfde wijze gedraagt zich koning Bors, evenals koning Arthur met *kalybrond*, waartegen geen wapenuitrusting bestand is.
- 381 Tijdens het gevecht komt koning Arthur bij ene Caunlent, die de Ronde Tafel ridders bevecht en deze hoofdman (*chef*) is zeer groot: 14 voet lang. Arthur treft hem naast het schild zo, dat Calibrand door de beide schouders gaat. En meteen stort hij neer, terwijl zijn paard doorrent. De kasteelbewoners zien Arthour bezig, zo ook Gonnore, de dochter van Leodagan, en iedereen, die hem ziet, is verbaasd en vraagt zich af, wie hij is. Heel sterk is de *stowr* en de *melle* daar voor die stad, waar de 250 ridders en de 42 makkers vechten tegen de 8000, waarvan er nog maar 5000 over zijn, die zeer verdrietig zijn om de dood van koning Cavnlent. Dan stormt koning Ban met zijn goede zwaard (dat zo *brown* is) af op koning Plarioun, de grootste *jeawnt* van de vijand, maar aan zijn *bost* [opschepperij] wil koning Ban een einde maken en hij slaat hem zo hard op de helm, dat hij hem groot leed toebrengt; de slag gaat door de *panne*, zelfs door de linkerschouder tot op de gordel (*gyrdelstede*), zodat hij dood neervalt.
- 382 Dan treft Bors zo Sarmedoun, die de *jeauntes gomfanown* draagt, dat arm, banier en schild over het veld vliegen. Koning Leodagan ziet deze klappen en denkt bij zichzelf: ‘Nooit had een koning betere hulp.’ En als de *jeauntes* hun heren dood zien en hun *banerer* gedood, slaan ze op de vlucht. Als de stedelingen dat zien, komt een *praty meyne* van wel 2000 bewapende mannen naar buiten en zet de achtervolging in. Merlijn echter doet niet daaraan mee, maar gaat naar Cleodalis, die met 4000 man tegen de 7000 onder leiding van Sonygrenx en Sorohaunx vechten. Bij het slagveld gekomen, ziet Merlijn Cleodalis uit het zadel geworpen, maar overeind gekrabbeld met zijn banier in de hand, omringd door zijn makkers, die hem dapper verdedigen, maar ze zijn zwaar in de verdrukking (*mischef*).
- 383 Gelukkig komt Merlijn hen te hulp en vliegt met zijn banier tussen hen, gevolgd door de 42 makkers als een storm uit de hemel en ze vechten zo dapper, dat niemand het beter zou doen. Koning Leodagan wil hun gezelschap niet missen. En als ze tussen de *jeawntes* komen, is er zo’n herrie onder hen, alsof alle houthakkers ter wereld bezig zijn. Dit is de heftigste *stour*, die ze die dag meemaken, de meest *dolorowse* en *angwissehous* en voortdurend redt hen Zoete Jezus. Want *thikke as motes flew* vallen man en paard onder hun schild. Menig paard dwaalt af, omdat niemand het vasthoudt en waarvan het zadel vol bloed zit van de ridder, die erop gedood is. En zo’n herrie is er, als de donder. En die 42 personen gedragen zich zo geweldig, dat na hun dood er nog lang over wordt

- gesproken in dat land, evenals dat zovelen gedood zijn, onthoofd, gevierendeeld, *dislemed* [ontleed], dat vele dagen nog steeds de lijken er liggen.
- 384 Hier volgt dan de lijst van namen van de 42 *goode* mannen: Ban van Baynoc, Bors, Arthur, Antron, Ulphijn, Bretel, Sir Kay, Sir Lucauns de Bottelaar, de zoon van Kerdif, Moret le Roche, Dryauns van het Woest Woud, Lorgelons de la launde⁴, Belias Amoreus van Maagden-Kasteel, Flaundris ly Brez, Ladmas van Baynot, Amoreus ly Brews, Anchalanx ly Rows, Bloys van Casel, Bliobers, Canodes, Melyadon de Bloys, Aladank le Crespe, Placides ly Gays, Lampadys Plangwye, Geroas Lenches, Cristofre de la Roche Byse, Engelyn Desuans, Calogrenaunt *the fre*, Agwysale le Desyrre, Agravel, Claryel, Gryves de Lambele, Zweodyn, Merangus, Gornayns Karadus, Clariaunt van Ban, Layz Hardis, Amayndan *the stowte*, Ozenan, Galet Cownde, Gales *the Chans (parde)*, Bleene peetzoon van koning Bors; de 43^e is Merlijn en de 44^e Leodegan.
- 385 Al dezen snellen Cleodalis te hulp, die de steward is van Tarmelyde. Hij is een waardige man, die nooit koning Leodagan heeft geschaad of in de steek gelaten, en hij doet die dingen, die geen mens durft te doen; en de reden daarvan zult ge horen. Maar ondanks al het leed, dat hij leed, wilde hij zijn heer niet in de steek laten, maar stond hem bij in al zijn onheil (*myschef*), als iemand, die hem lief heeft. Dit is wat Cleodalis de Steward overkwam. Koning Leodagan trouwde met een vrouw van hoge geboorte en grote schoonheid en bracht haar naar Tarmelyde uit haar vaderland en met haar kwam een wonderschone maagd mee, die Cleodalis zeer beminde (daarvan kon geen mens hem weerhouden).
- 386 En hij vroeg aan Leodagan of hij met die maagd mocht trouwen, vanwege zijn lange staat van dienst; meer vroeg hij niet als beloning. De koning stond het hem goedwillend toe, omdat hij hem beviel. En toen hij haar getrouwd had en uit de kerk naar het koninklijk paleis bracht en ze aan tafel zat (*on deys*), geheel koninklijk gekleed, was ze veel schoner dan welke der aanwezige vrouwen, waardoor de koning [dodelijk] verliefd op haar werd en een lange tijd in stilte om haar treurt, want ze was het mooiste wezen ter wereld; maar op dat moment laat hij er niets van blijken. Maar op een *high feste* van St. Jan [24 juni] zond koning Leodagan Cleodalis eropuit om zekere *chevachye* [expeditie] te doen tegen zijn vijanden, die hem *noyede*, en Cleodalis liet zijn schone vrouw achter om de koningin gezelschap te houden. (Want die twee, de koningin en zij, beminden elkaar als *paramour*.) Op een nacht ligt Leodagan bij zijn vrouw en verwekt een schone dochter, Gonnore genaamd, een wonderschone *wyhte*.
- 387 Deze koningin was zeer vrijgevig (*of gret bownte*) en een heilig levende (*lyuere*) en had de gewoonte om 's nachts [= 's morgens als het nog donker is] naar de *mynstre* te gaan om haar *matynes* [*matin* = morgenzang] en de Mis te horen. Die nacht, waarin Gonnore verwekt werd, stond ze ook op voor de *matynes*, ging zachtjes naar de vrouw van de Steward en vond haar slapend, zich van geen kwaad bewust. Toen ging ze weg zonder haar te wekken (om haar God te dienen, zoals ze gedacht had) en liet haar doorslapen (en ze heeft niets in de gaten). In haar eentje vertrok de koningin met haar *sawtyre* [psalter] naar de *mynstre*, die vlakbij gelegen is. Meteen bedacht koning Leodagan die vrouw te schaden (*to werken wo*) en toen de koningin naar de *mynstre* was, stond hij op, doofde alle lichten en ging naar het bed, waar de vrouw van Cleodalis lag. Toen de vrouwe iemand in haar bed voelde, vroeg ze wie hij was. 'Houd je gemak (*thi pes*),' zei koning Leodagan, 'als je me onthult aan iemand, zal je door mijn zwaard sterven, dat zweer ik je, dame (*be my feye*).' De *lady* verdedigde zich uit alle macht, maar ze durfde niet te gillen. Slechts luttel baatte haar haar verdediging, want weldra lag hij bij haar en verwekte in diezelfde nacht bij haar nog een dochter.

⁴ Niet in de Prose Romance (p. 212), vanwaar Merlijn hier nr. 43 is.

- 388 En in dezelfde nacht, dat de koningin beviel van een dochter, baarde ook de vrouw van de steward een dochter, die wonderschoon is en bijna niet te onderscheiden van Gonnore, de dochter van de koningin, die echter een wonderlijk merkteken op een geheime plaats had, namelijk een figuur als een koningskroon op de *reynes* [lendenen]; en alleen door dit merk kon men haar onderscheiden en allebei werden ze bij hun *baptem* Gonnore genaamd en tezamen opgevoed, tot de koningin stierf. Na haar dood liet de koning meteen Cleodalis' vrouw komen en geheel tegen haar wil in het geheim in een kasteel opsluiten, opdat zijn prijssteward niet met haar zou spreken. En zo gaan vijf jaar voorbij zonder dat Cleodalis zijn vrouw ziet, tot op een dag de vrienden van de steward erover spreken met koning Leodagan, die hen ten antwoord gaf, dat zolang hij [Cl.] oorlog had, hij haar niet zal krijgen. En nog steeds houdt hij haar opgesloten bij de komst in zijn land van koning Arthur. En toch, ondanks al deze *distress*, dient de steward de koning nooit minder erom. We keren nu terug naar deze steward, die te voet tegen de *jeauntes* vecht, die hem en zijn gezellen benauwen. [Dan vertellen we straks verder over de twee Gonnore.]
- 389 De strijd is enorm rond Cleodalis. En zodra die 42 man daar komen, vechten ze hard aan beide zijden en velen worden gedood. Menig speer verbrijzelt, helmen worden gekliefd, evenals schilden; doden vallen aan alle kanten de een na de ander, zodat overal paarden rondlopen met de teugels tussen hun poten, zonder dat iemand hen pakt. En de steward blijft zich verdedigen, tot hij tenslotte ontzet wordt. Menig vrouw raakte daar manloos en zusters broederloos en moeders kinderloos door de klappen van Cleodalis in die *pres*. Wanneer koning Sonygranx & Sorpharouns die grote vernietiging en slachting zien, laat Sonigrans zijn trompetten blazen en op zijn *tymbers* [*timbrel* = tamboerijn] slaan om hun *meyne* bijeen te roepen en zodra ze bijeen zijn, komen Sir Kay, Lucans en Gyrfflees op hen ingereeden met ieder een grote *stowr* [stoere] lans, waarmee ze *preken & prounce*. Kay geeft koning Sonygranx zo'n *boffet*, dat hij hals over kop neerstort, waar hij een lange tijd blijft liggen, zonder een poot te kunnen verroeren.
- 390 Ook Lucans en Gyrfflees doden allebei iemand. Als Sonygranx neergaat, maken de heidenen een grote *breyd* [?] om hem uit alle macht te redden, maar de 42 gaan rond Sonygranx staan, zodat niemand bij hem kan komen, zodat hij zeer *defoulyd* is daar gelegen, voor hij zich weer kan herstellen. En Merlijn met zijn banier komt om de 4000 te redden (*refreschen*) en de 42 makkers verspreiden zich over het slagveld. Cleodalis wordt in het zadel gezet van een goede *destrer* en heeft nog steeds zijn banier. En hij roept iedereen bijeen en ze komen snel. Meteen begint een geweldige *stour* [strijd], vol *angwis & dolour*. En vele ridders tuimelen tussen de poten van hun paarden. Maar er zijn zoveel heidenen, dat het niet meevalt er te komen. En zo vechten ze maar door tot de 5000 man, die wegvluchten van Torayse [p. 381f], komen. Ze gaan meteen naar koning Sorpharins en Sonigranx.
- 391 Maar die 42 goede *saudioures*, die in die strijd zo dapper zijn, geven geen duimbreed toe. Maar tenslotte komt Sonigranx weer in het zadel en meteen begint een nieuwe strijd, omdat hij zich wil wreken op die 42, die hem omsingelden. Dan komt Merlijn met zijn banier en de 250 ridders van de Ronde Tafel, eveneens weer in het zadel, komen aangesneld en gaan naar dat deel van het gevecht, waar Merlijn is. Als deze 250 ridders zich weer voor de strijd opgesteld hebben, vallen ze op hun vijanden aan en breken menig speer. Dan trekken ze hun zwaarden en een heftige strijd volgt. Aan de andere zijde vechten Cleodalis en zijn *meyne* heel hard, maar ze hebben niet meer de kracht om stand te houden en worden door Sorpharynis naar de stad gedreven (*ryht velonusly*). Dan komen de 2000 stedelingen, die eerder met de achtervolging meededen, en als ze de banier van de steward zien en het grote gezelschap bij hem, ondersteunen ze hem; en op de steward afgaand doden ze zo'n 1000 man, om bij Cleodalis tot rust te komen.

- 392 Dan begint een nieuwe strijd, waarvan het geluid op een mijl te horen is, tegen koning Sorpharyn met 10.000 man aan zijn zijde, terwijl Cleodalis maar 5000 man in zijn partij heeft. Aan de andere kant wordt hard gevochten door de Ronde Tafel ridders en de 42 *sowdiours* tegen koning Sonigranx met 8000 man en ze zijn zeer in de verdrukking; want tegen zo'n overmacht zullen ze het niet lang uithouden. Dan zegt Merlijn tegen koning Ban: 'Baronnen & *Bachelers*, wat is het dat ge ziet? Hier zijn maar vijf *geauntis*, die deze *meyne* leiden. Als deze vijf vernietigd zouden zijn, dan was het met deze strijd snel gedaan.' 'Waar zijn ze?' vraagt konig Ban; 'daarginds ergens op het slagveld?' '*Certes*,' zegt Merlijn, 'ik zal het je zeggen: Ulphines, Gyrfles & Bretel (de snelle), Kay en Lucauns vechten met hen en lijden wo. Let op en volg me, dan zult ge zien, wie van ons zich het beste weert; we zullen de waarheid beproeven.'
- 393 Snel rijdt Merlijn voort, gevolgd door de ridders, het strijdperk in, 6 ridders tegen 20 *geauntis*, die bijzonder bovenmaats zijn. Koning Ban rijdt voorop en de eerste, die hij tegenkomt, is koning Sonygranx. Koning Ban heeft in zijn hand zijn zwaard, dat helemaal vies is van mensenbloed en -hersen en daarmee slaat hij hem op zijn helm, zodat het dwars door de *sercle* gaat, door zijn *vysage*, tot op de linkerschouder, zodat linkerarm en schild over het veld vliegen. Onder het uitstoten van een kreet valt hij neer met een klap, die tot ver in het leger te horen is. En koning Bors slaat Marganaus dwars door de *panne* tot op zijn tanden. Aan de andere kant houdt koning Arthour zich goed in die *stowr*. Hij slaat een *jeaunt* door *hauberk* en schild, zodat hij dood neervalt. En Ulphijn doodt een andere *geaunt* Balaater, een sterke *thef (& a towhe)*. En Bretel doodt Gordaunt en Kay Dendonart; Lucauns doodt Maleez & Gyrfles Manadape. Meraumgis doodt Sadut en Gornauns Kadrus doodt Dolas. Als de heidenen zien, dat ze zo gedood worden, vluchten ze snel weg, want ze zeggen, dat het zinloos is om tegen Christenen te strijden.
- 394 Val aan, ridders van de Ronde Tafel en de 42 *sowdiours*! En weer worden de heidenen zwaar ontsteld daar, want van hen worden velen daar gedood, zodat ze er snel vandoor gaan naar koning Sorpharyns, die strijdt met Cleodalis. Dan storten de heidenen zich in de *pres*, zo hard, dat degenen, die daar zijn, worden weggedrukt en meevluchten naar Toraysse. De burgers in de stad zijn zeer bevreesd, aangezien ze niet de banier van hun eigen koning Leodagan zien en denken, dat zij dood of gevangen zijn, en ook hun eigen koning zien ze niet, alleen de vijanden voor de stad, en ze menen, dat alles verloren is, want er zijn maar 6000 Christenen en de Ierse heidenen zijn met 12.000. Dus de soldaten zijn in het nauw en trekken zich terug op de stad en de burgers vrezen voor de soldaten.
- 395 Als de soldaten en hun gezelschap tussen de heidenen komen, begint een grote *stowr*, vol *angwysch & dolowr*, die lang duurt en waarbij heel wat mensen omkomen, want 1000 vallen er in die *pres* bij de eerste *entre*, die niet meer opstaan. Op de andere zijde willen de ridders van de Ronde Tafel en de 42 *sowdeoures*, als ze koning Sonigrenx hebben verslagen en op de vlucht gejaagd, hem niet langer achtervolgen; want Merlijn houdt hen tegen en voert hen naar een kant van het slagveld en zegt tegen hen: 'Luistert, heren, achtervolgt hen niet langer, maar doe wat ik u zeg: stijgt af en laat uw paarden uitrusten, want ze zijn zeer vermoeid, bezweet en bebloed.' Ze doen (met genoegen) wat hij zegt. Allen stijgen af en laten de paarden rusten, want dat hebben ze hard nodig. Koning Leodagan zegt tegen Merlijn: 'Heer, wilt ge dat deze goede mannen hier [de R.T.-ridders] met jouw 42 man samengaan?' '*3e certis*, heer,' zegt Merlijn, 'voor ons is iedere goede man welkom. Want des te beter zullen we het doen als we allen in één vleugel optrekken.'
- 396 Meteen roept Leodagan zijn *banorer*, Hervy *the Ryvel* [vert.: *of R.*] en zegt hem met de 42 samen op te trekken en Hervy Ryvele doet dat met genoegen. 'Want hun gezelschap

- bevalt ons goed, als dat is wat zij wensen.’ ‘*3is*,’ zegt Leodagan, ‘zeker, want vanaf deze dag zal er maar één gezelschap zijn (zowel *styf* als *hard*).’ ‘*Depardeux*,’ zegt Sir Hervy, ‘want goed is het gezelschap (*feleschepe*) van echt goede mannen.’ Dan vormen ze allen één gezelschap en Merlijn rijdt voorop en iedereen rijdt achter hem aan. Ondertussen vecht steward Cleodalis met 6000 man tegen koning Sorpharynes met ruim 12.000 man, maar ze zijn geenszins uitgevochten en vechten dan hier, dan daar, waarbij ze denken een einde te hebben gemaakt aan Cleodalis’ *meyne*, die inderdaad zwaar in de verdrukking is en op het punt staat zich over te geven of te vluchten. Maar dan zien ze aan de zijkant Merlijns banier, de draak, die het vuur zo hoog blaast (lijkt het) de lucht in, dat heel de lucht in vlam lijkt; een wonderlijk gezicht.
- 397 En als de vrouwen op de stadswal Merlijns banier zien, roepen ze tegen Cleodalis, die onder de wallen vecht: ‘*Ha*, Cleodalis, wees gerust, want daar komt hulp aan voor u!’ En als Cleodalis zo hoort roepen vanaf de wallen, kijkt hij naar de vallei en ziet hen aankomen. En hij weet, dat hij snel gered zal zijn en hij dankt de almachtige God, die die hulp hem gezonden heeft. Hij roept zijn mannen bijeen: ‘Nu moogt ge blij en veilig zijn, want daar komen degenen, naar wie we zo uitkeken.’ En Cleodalis is zo blij, dat hij zich op de heidenen werpt en zijn *meyne* met hem; en de strijd wordt wonderlijk *grym*. Tegelijk komt die andere *meyne* aan en zij doden een menigte vijanden, 300 bij de eerste aanval (die rechtstreeks ter helle varen) en ze gaan rechtstreeks af op Cleodalis. Merlijn roept zijn mannen toe: ‘*Haa*, heren, ridders & *bachelere*, laat nu zien wat ge kunt.’
- 398 Als koning Artheur dit hoort, zegt hij tegen de koningen Ban & Bors hartelijk lachend, dat nooit een betere *boorde* [grap] was, dan nu hier is begonnen. En Merlijn zegt meteen: ‘Laat uw *boordying* [grappenmakerij] nu, want de hele week kunt ge nog lachen, *boorden* & lol maken.’ Als ze begrijpen, wat Merlijn zegt, werpen ze zich op hun vijanden (*welful of jre and maultalent*). Een hevige *stour* begint, de *sorrest* van heel die dag. Arthewr verricht wonderlijke dingen (met zijn handen) op aanraden van Merlijn, opdat heel de wijde wereld van hem zal spreken. En Gonnore, de dochter van Leodagan, die op de wallen staat, heft evenals de vrouwen en maagden haar handen hemelwaarts en ze bidden voor Artheurs redding, want van alle kanten vallen vijanden hem aan, en huilen (van medelijden). Zo veel heidenen tegen *crystyente*, die zo jong zijn, maar koning Artheur onder hen vernietigt de meeste van hun vijanden. Want met zijn zwaard Calybrond hakt hij links en rechts hoofden en schouders af, benen, armen en dijen ook, zowel ridders als paarden storten neer.
- 399 Hij doet hun helmen over het veld vliegen en ridders doodvallen onder hun schild. Ook de *sercles*, die van staal zijn gemaakt, helpen geen moer tegen zijn slagen. Maar voortdurend is rond hem goede *warde* om hem te redden daar. Want tegen Bors en Ban houdt geen *armure* stand, want zo wrochten zij daar, dat geen mens hun slagen afwacht evenals van hen van de Ronde Tafel en van de 42 soldaten. Heel hard is de strijd en de *stowr*, die op dat moment voor de stad Torayse is, waarbij iedere ridder (naar vermogen) zich dapper gedraagt, en deze duurt de hele dag, tot *evensong belle*. Ze bevinden zich nog geen steenworp van de stad, maar als het *noon* wordt, hebben ze de 12.000 tot 9.000 teruggebracht, zo hard vechten de Christenen daar. Als Sorpharynes ziet, dat het zo gaat, zweert hij bij zijn geloof (*creaunce*), dat hij die grond niet wil verlaten, voordat hij op zijn vijanden (*fon*) gewroken is. En hij roept zijn verwanten Sirs Gaydone, Sotybran, Senebant, Claryown, Mallors & Freellent, goede en dappere ridders, die met hem op de waardige soldaten aanvallen.
- 400 Koning Sorpharyn komt tegenover Sir Hervy *the Ryvel* en treft hem zo hard, dat hij ter aarde valt. Dan slaat hij Ancor [= Antron] tegen de grond evenals Gyrflies. En ook werpt ieder van zijn makkers een ridder tegen de vlakke, echter niemand raakt gewond. De neergeworpenen zijn: Sir(s) Lucans *the Botelers*, Meraungis, Gorvayns Caradus,

- Blyobers, Galeys Luchauns, Kay *the Steward*, Guniret van Lambale, Godam, Staungot & als negende Bretel. Maar niemand weet of het door een lanssteek of door een fout van hun paard komt. Dan is er enorm kabaal (*noysse*) en een enorme stofwolk rijst op, zodat de een de ander niet meer ziet, maar de heidenen blijven hun best doen om de Christenen zo snel mogelijk te vernietigen. Die negen waardige ridders krabbelen meteen overeind en staan met ontblote zwaarden stijf bijeen en vechten uit alle macht, maar kunnen niet veel uitrichten, want de *jeauntes* brengen hen zeer in het nauw.
- 401 Dan komt Merlijn hen te hulp met zijn banier in de hand in die *stowr*. De reuzenkoning Sorpharynes gaat op koning Leodagan af en slaat hem midden op zijn schild, zodat man en paard op de grond tuimelen. Zo lang houdt Sorpharynes zijn speer, dat hij Leodagans paard doodsteekt. Als de burgers dit zien, jammeren ze luid, want ze denken, dat de koning dood is, zo hard viel hij neer. En iedereen snelt hem te hulp en vecht hard. Als Arthur hoort, dat die *stowt & grym jeawnt* vier zulke waardige mannen velde, zweert hij die reus te zullen aanvallen om te zien, wie van hen beter kan *playe*. En hij gaat die *reng* in met een *boystous* speer in de hand, met een zeer scherpe (& goed *j-grownde*) punt (*hed*), en komt koning Ban tegen, die zegt: ‘Met wie wilt ge gaan *josten*? Toch niet met die reus! Want die is te sterk voor jou, want jij bent nog maar jong, maar laat mij tegen hem gaan om het te proberen, want ik ben ouder en ook, naar ik meen, sterker, voorwaar.’
- 402 ‘God verbiede het,’ zegt Arthur, ‘dat ooit iemand anders dan ik op hem afgaat. Want hoe meer de reus te vrezen is, des te eerder zal ik hem aanvallen. Want anders zal ik nooit weten, wat ik zou doen *anothyr throwe*.’ Als Merlijn Arthewr ziet treuzelen, roept hij naar hem: ‘Wat treuzelt ge daar, vuile lafaard? Vreest ge soms die reus? Ga, lafaard, en doe wat ge moet doen.’ Als Arthur zich door Merlijn lafaard hoort noemen, is hij zeer beschaamd. Meteen stort hij zich in de *pres* en is niet te stuiten. Ban zegt tegen Merlijn: ‘Mij dunkt het niet correct om Arthur zo aan te zetten, zo jong als hij is, om met die grote *devel* te *josten*.’ Merlijn zegt: ‘Sla daarop geen acht, maar neem je speer en ga achter hem aan met je broer en Ulphijn, zo snel je kunt.’ Zijn bevel voeren ze zo snel hun paarden willen uit. Als koning Sorpharynes Arthewr ziet komen, gaat hij meteen op hem af en allen in de *reng*, die dit zien, houden stil. Want voor Arthur hebben ze grote vrees, dat de reus hem zal overwinnen. Dan stuiten ze zo hard op elkaar, dat beide speren verbrijzelen.
- 403 Sorpharynes verwondt Arthur in de *flanke*, hetgeen een beetje pijn doet; en Arthur treft hem zo hard door schild en *hauberk*, dat de speer een armlengte door de kin glijdt, zodat man en paard ter aarde storten (zelfs hals over kop). Deze *justes* bekijkt Gonnore, de dochter van Leodagan, gelegen aan een vensterraam; de hele dag kijkt ze naar de strijd en verwondert zich wie deze *bachelere* is, die zich zo geweldig gedraagt daar. Niemand weet zijn naam te zeggen, behalve dat hij een waardige soldaat is, die door haar vader is ingehuurd; ‘en wie hij ook is, in ieder geval is hij dapper.’ De maagd zegt: ‘*Sertes*, hij moet van goede komaf zijn, want als hij niet van hoge bloede zou zijn geboren, kon hij nooit zo zijn schild en speer hanteren.’ En die dag houdt ze niet op van die soldaten te spreken. Dan komen Ban en Bors die *reng* in, allebei met een machtige speer met scherpe punt, en Bors treft Sortybran en Ban Claryel en Ulphynes berooft Sir Gaydon van het leven. Zo worden deze reuzen tot hun dood gebracht en iedere man zoekt zijn vijand uit. En verder rijden deze drie en doden ieder nog eentje: Moras, Laundon en Senebaunt laten ze stilliggen daar, tot ze op een baar worden weggedragen.
- 404 Koning Arthur trekt meteen zijn zwaard, want hij heeft zin om te vechten en hij slaat Sir Mallore dwars door de helm, omdat hij Ban benauwde, en ook slaat hij Sir Freelant, die ook op het hoofd van koning Ban uit was (want de een wilde zijn helm aftrekken, zodat de ander hem met zijn *mas* [knots] kon doden). Arthur laat niet af voor hij Mallorez’

- hoofd heeft en over het veld laat vliegen. Als Frealent ziet, dat zijn makker dood is, heft hij zijn *mas* op om Arthur te slaan, maar deze heft zijn schild op. De klap is zo hard, dat het schild op de grond glijdt, [de knots] op de linkerschouder neerkomt en op de nek van het paard. En Frealent wil nogmaals zijn knots heffen, maar Arthur denkt daar anders over, geeft zijn paard de sporen en stormt op Frealent af en houdt hem op de helm, dat zijn zwaard tot op de *gorget*⁵ gaat en de heidenen geven een brul van schrik, want hulp hebben zij niet, tenzij van Raundolk, die de banier draagt.
- 405 Koning Ban rijdt snel op hem af en hakt met een klap arm en banier af, zodat beide op de grond vliegen. Dan heffen die schurken (*theves*) een geschreeuw aan en vluchten weg, achtervolgd door de anderen tot de dag voorbij is. Van de 9000 man zijn er nog maar 5000 over, die zo snel mogelijk ervandoor gaan naar koning Ryown, die druk bezig is met zijn belegering, en vertellen hem alles wat hen is overkomen en van de grote slachting, die onder hen was. Dan zweert koning Ryown (bij zijn *sewrte* [surety]), dat hij het land niet zal verlaten, voordat hij koning Leodagan te pakken heeft en in zijn gevangenis gestopt. Dan zendt hij naar zijn land om meer *meyne*, door heel *Denmark*, die ook voldoende *viaunde* moet meebrengen om twee jaar 200.000 man mee te voeden. Want hij wil die oorlog sterk beginnen en heftig onder hem strijden. En na een maand zijn 250.000 man bijeen, waaronder 20 koningen, bij koning Ryown met een grote lading (*kariage*) wijn, *vytaylor*, &c., om hun leger te behoeden voor het zoeken (*ferreyen*: fourageren) naar *vyaunde*.
- 406 Dan vallen ze hevig de stad aan, maar de inwoners zijn niet bang voor hen, want de stad is groot en sterk, maar gebrek aan *vetaylor* is er onder hen, zodat er vrees voor verhongering is als de belegering lang duurt. Zo komt elke dag hulp naar koning Ryown, die zeer gegriefd is vanwege de *meyne*, die hij verloren heeft daar. Maar we verlaten nu Ryown en de door hem belegerde stad en keren terug naar koning Arthur en zijn makkers. De heidense reuzen zijn tot onheil gekomen en de bewoners van de stad [Toraïse] zijn verheugd, als ze op de vlucht slaan en dat zo'n klein gezelschap hen heeft verslagen, want 6300 vechten tegen 15.000. En de nederlaag was door Merlijns hulp en Gods *gras*. Als ze de heidenen tot in de nacht hebben achtervolgd, keren ze terug naar Torayse, waar koning Leodagan is; vol vreugde en vrolijkheid zijn ze.
- 407 Want de mannen van Leodagan hebben hem opgenomen, terwijl de soldaten de heidenen wraak wrochten. En als Leodagan hoort van de komst der soldaten, gaat hij hen tegemoet en is zeer verheugd bij hun weerzien. En als ze Sir Antron, Girflet, Kay, Lucawns *the Botelere* en heel het gezelschap gezond en wel daar aantreffen, zijn ze zeer verheugd. Want ze meenden, dat ze dood waren of gevangen genomen. En ze hebben heel wat spullen buitgemaakt; meteen laat koning Leodagan die naar de soldaten zenden om hen deze spullen te presenteren (hoewel hij beter wil en kan doen). Wanneer zij de grote *curtesye* zien, die koning Leodagan hen openlijk doet, bedanken ze hem 1000 maal & zeggen tegen de bode: 'Wij danken de koning voor zijn grote gift; laat hij het meenemen naar zijn eigen land! En een andere keer, wanneer we het nodig hebben, willen we aannemen, wat hij ons biedt.' Dan komt Merlijn aangesneld naar de drie koningen en vraagt hen de door de koning gezonden geschenken aan te nemen. Dus nemen ze het, zoals Merlijn hen vroeg, en verdelen het onder de mensen (zonder ook maar een *peny* zelf te houden, voorwaar); zodat alle mensen van dat land de soldaten van harte prijzen; zodat het land *repleynsched* is door de goederen, die zij geven.
- 408 Zelfs zij, die de soldaten niet gezien hebben, spreken met verering over hen en het bericht over hun *largenesse* & hun goede daad verspreidt zich over heel het rijk. En al dit was op aanraden van Merlijn. Ook aan zijn leger geeft Arthur die dag rijkdommen, mantels en menig *palfray*, zodat ze hun verdere levensdagen ervan beter kunnen leven. Wanneer

⁵ Skeat 181b: *gorget*, armour for the throat.

- Arthour aldus de rijkdommen, die ze op de heidenen buitgemaakt hebben, verdeeld heeft, gaan de soldaten de stad in en koning Leodegan zegt hen, dat hij niet toestaat, dat ze ergens anders in de stad afstijgen dan bij zijn paleis en ook verzoekt hij hen nooit hem te verlaten, maar met de ridders van de Ronde Tafel één gezelschap te vormen. En als ze ontwapend zijn, zendt koning Leodagan hen zijn dochter met de rijkste kleren, die hij heeft, die Gonnore, zijn dochter, bij hen brengt, evenals heet water om zich te wassen in bekkens (*bacenis*) van goud (goed & fijn).
- 409 Maar Arthewr wil van hen geen dienst aannemen tot koning Leodagan het hem tenslotte aanbeveelt en Merlijn hem ook bidt die dienst van hen aan te nemen; zodat de *gentyl damysele* meteen de drie koningen een voor een wast, zowel Artheurs lijf en nek en gezicht ook en met een *towaylle* afdroogt. En ook de beide koningen wast die *gentyl* Gonnore daar op dezelfde wijze en de andere Gonnore, die verwekt was bij Cleodalis' vrouw, bedient heel de rest van het gezelschap met hulp van andere *damyselys*. Als de eerste Gonnore die drie koningen aldus bediend heeft, wast ze haar eigen vader, koning Leodagan, en als ze allemaal geweest zijn, brengt ze hen ieder een *mentyl*. Koning Arthur is een man vol schoonheid en dat ziet de maagd en koning Arthur ziet ook hoe schoon zij is. En ze praten met elkaar en ze bekent Arthur, dat ze verheugd is door zo'n waardige *body* bemind te zijn. Als dit alles gedaan is 's morgens, gaan ze aan tafel en al de ridders van de Ronde Tafel zitten lager dan de soldaten en Arthur zit tussen de beide koningen Bors & Ban. Want zij doen hem grote eer, omdat hij zo'n dappere man is.
- 410 Koning Leodagan heeft de grote verering, die ze hem doen, goed in de gaten en begrijpt uit hun gediensstigheid, dat hij hun soeverein is (alleszins) en blijft zich afvragen, wie hij toch is en graag zou hij dat weten. En hij denkt erover hem met zijn dochter Gonnore te laten trouwen; want nog nooit zag hij een man van zulke *entaylle* of hij was van hoge bloede. 'Of anders heeft de Goede Heer (in majesteit) deze man me als hulp gezonden, die een geest is in mensengedaante om dit rijk te behoeden voor *distresse*, ik weet wel, niet slechts uit liefde voor mij, maar ter ondersteuning van de Christenheid en om de H. Kerk te handhaven.' Aldus spreekt Leodagan tegen zichzelf. Tijdens het eten denkt hij veelvuldig, hoe hij gered was in die vallei door de 42 makkers, die hem redden van 500 man, die hem naar de gevangenis brachten, en hem hebben teruggebracht met grote rijkdommen en iedereen in die *pres* daar hebben gedood. En hij is zo in gedachten, dat hij niets eet bij het *dener*. Dat ziet Hervy *the Revelle* en hij is zeer verbaasd, gaat naar zijn tafel en zegt hem nog nooit in zo'n stemming gezien te hebben, nog nooit zo *abasched* als hij die dag is.
- 411 'Want ge zou grote vreugde moeten maken terwille van deze goede mannen.' De koning, denkend aan het geweldige gedrag van deze man, zegt: 'Hervy, mijn beste vriend, ik denk over een goed einde voor de beste daad van enig waardig man, die ik nu zou kunnen zeggen, daarom kan ik niet anders dan aan hem denken, dus, goede heer, werp geen blaam op mij, want deze dag heeft hij voor mij zeer gewrochten.' 'Heer, dat geloof ik graag, maar ge moet er mee ophouden nu en als er tijd voor is, denk dan wat ge wilt, want wat ge nu denkt, is niet zo best. Maar maak voor hen vreugde en *solas*, want daartoe hebt ge veel reden. Laat niets je goede stemming verijdelen, want anders misdraag je je tegen hen.' '*Sauf vostre grace*, in geen geval wil ik dat doen. Nu ga en zet u neer aan de tafel en ik zal geheel de *pensifnesse* laten.' Dan gaat Sir Hervy weer tussen zijn makkers zitten en de koning spreekt helemaal vrolijk tegen de baronnen. Dan serveert Gonnore, Leodagans dochter, haar vader wijn in een gouden *cowpe*, evenals koning Arthur, op haar knieën. Arthur kan haar goed bekijken en al haar *fetures* bevallen hem en hij meent, dat ze de mooiste vrouw is van heel het land, van heel Brittannië, die maagd met de haren los, haar rechte figuur en slanke middel.

- 412 Op haar hoofd draagt ze een *chapelet* van goud, ingelegd met edelstenen. Haar gezicht is helder en stralend (*schene*), een mengsel (*entermellyd*) van wit en rood, geheel natuurlijk (niet teveel en niet te weinig); haar schouders goed gevuld, haar armen zacht, lang en smal; met een geweldig fraai geschapen lijf evenals schoon geschapen lendenen [*loynes*: vert.: benen] met kleine voeten van fraaie vorm en lieflijk, schonere kan men niet bedenken; haar handen en vingers lang en smal; over haar schoonheid vertellen is een vreugde. En is deze maagd al zo schoon, nog tweemaal zoveel *bownte* heeft ze, zowel *prowesse*, *largenesse* als *kurtesy*, of *gret wyt and valour*. Als koning Arthur aldus deze maagd ziet, ziet hij haar borsten (*pappes*) klein en lief, hard en rond als twee kleine appels lijken ze. Haar vlees is wit en wonderschoon, nooit was er sneeuw, op de grond gesneeuwd, witter dan haar vlees toen; en zo helder gekleurd om te zien als druppels bloed in de sneeuw, voorwaar. Zodat Arthur die maagd begeert met heel zijn wil en meteen verandert van liefde zijn stemming, maar dat hebben de twee koningen niet in de gaten. Deze *lady* biedt hem de wijn aan:
- 413 ‘Drink, heer *bachelor* als een waardig man! Heer, neem me mijn dienst niet kwalijk, want ik ken geenszins uw naam, anders zou ik het beter doen. Wees niet meer ontsteld bij je eten dan je bent in de strijd, hetgeen wel gezien werd gisteren bij de 500 in de vallei, van wie ge mijn beminde vader redde. Heer, drink, bid ik u en heb plezier!’ Hij zegt beleefd (*gentylmanly wyse*): ‘*Damysele*, hartelijk bedankt voor uw dienstbaarheid en verleen me de genade (*grace*), voor ik sterf, uw beloning te kwijten, zoals ge waard bent.’ ‘Heer, ge hebt me reeds 1000x meer gekweten dan ik kan terugdoen. Want wat meer kunt ge voor me doen dan mijn vader redden van zijn vijand? Die door u en uw gezelschap van de gevangenis werd verlost en nog meer, heer *bachelor*, deed ge voor mijn vader, toen hij geveeld werd voor de poorten van deze stad, herstelde gij hem snel met eer. Want ge sloeg hem, die hem zo had geslagen, dat hij dood daar aan zijn voeten lag, waarbij ge uw leven op het spel (*in aventure*) zette. Want zo sterk weerde gij u in de strijd, dat zij allen vluchtten.’ Aldus spreekt die jonge maagd tegen die jonge *bachelor*, koning Arthwyr, maar geen woord spreekt hij terug, maar neemt de beker en drinkt en zegt haar te gaan zitten, want al die tijd knielt ze voor hem op haar knieën;
- 414 maar haar vader wil dat niet, want hij wil die *bachelor* dienen met alle mogelijke eer; want hij kent zijn naam niet. Als de tafelkleden zijn weggenomen en ieder zich gewassen heeft, zegt koning Ban tegen koning Leodagan: ‘Heer, één ding verwondert me zeer van u, die zo’n wijs man bent, [namelijk] dat ge uw dochter niet kunt huwen. Want ze heeft de leeftijd, het verstand en *discressioun* om te trouwen met ieder hoogstaande en befaamde man, die uw land kan helpen verdedigen, aangezien God u niet meer kinderen zond, om na jou je erfgenaam te zijn, om je land te besturen en te bezitten.’ Leodagan antwoordt: ‘*Certis*, was ik niet in oorlog geweest, dan was dat gebeurd, want het heeft me zeer gegriefd. Koning Ryown van Ierland en Denemarken, die brutale, voert al zeven jaar oorlog met me en nooit kon ik die tot een einde brengen. Want sindsdien kwam er geen man hierheen, aan wie ik mijn dochter zou kunnen geven om me te verdedigen en op mijn vijanden te wreken. Maar, zo helpe me God, als ik een of andere waardige jonge *bachelor* kan vinden, die in wapens goed en zeker is en die met gezwoeg volhoudt en mijn oorlogen voor me voert, zo een zou ik willen, die mijn dochter heeft, en al mijn land na mijn troonsafstand, opdat ik mag leven in rust en vrede; zelfs als hij niet van hoge komaf zou zijn.
- 415 En als God het wil, dat het gaat, zoals ik nu in gedachten heb, voordat drie dagen voorbij zijn, zal ik deze zaak tot een einde brengen, voor een werkelijk schone jonge *bachelor*, de beste en waardigste van allen. Want ik weet heel goed, dat hij een veel hoger man is dan ik.’ Meteen kijkt koning Bors naar Merlijn en geeft hem een teken, dat hij over Arthwyr spreekt, hetgeen inderdaad het geval is. Dan praten ze over iets anders,

- hetgeen koning Leodegan jammer vindt, dat er niet meer wordt gesproken over die zaak, noch vanwaar ze komen, kan hij achterhalen. En steeds kijkt hij met bedroefd hart, welk een vreugde de soldaten over Arthur maken, hetgeen hem smart doet en een zwaar hart geeft. Want zulke waardige mannen zijn die 42 soldaten; maar boven hen allen heeft Arthur de meeste lol. Vanwaar de koningsdochter Gonnore zeer haar liefde op hem werpt en in haar hart heimelijk verlangt met hem getrouwd te zijn (boven alle anderen, die ze ooit zag), zo zegt het Verhaal, dat ook vertelt, dat ze de schoonste en wijste was van alle vrouwen van *Bloye Bretayngne* en de meest beminde, de schoonste, de helderste van heel het land, behalve Elayne Saunz Pere [Zonder Gelijke], die de vrouw was van Percey van de Rou(s) en de dochter van koning Pellous en naderhand de vrouw van koning Alayn, die gewond werd door de *veniable* [giftige⁶] speer.
- 416 Ook deze Pellenors, die wij Pellous noemen, werd gewond door beide dijen, *as the Seint Graal schal maken mynde*, zoals ge hierna in dit Verhaal zult vinden. Deze maagd was dus de schoonste in de hele wereld. Maar laten we erover ophouden totdat *thaventuris of Seint Graal* het geheel en al onthult. En spreken we voort over die *meyne*, die aan het hof van koning Leodagan verblijft. Koninklijk zijn ze bij hun *soper* gekleed, zoals het past bij mannen van macht. En als de tafels opgeruimd zijn, neemt Merlijn de drie koningen terzijde en zegt openlijk tegen hen allen daar: ‘Wilt ge nu horen, wat er in Brittannië gebeurd is?’ Koning Arthur zegt: ‘*Ze* zeker, dat zou ik willen weten voor ik ga.’ ‘Weet dan, dat voor Londen een grote strijd is geweest tegen de heidenen, die daar het land zijn binnengevallen en het geplunderd en beroofd hebben. Zodat ze met de buit, die ze maakten, op weg gingen naar Dover om die lading (*cariage*) naar het leger te brengen met 10.000 man van grote komaf. Op dat moment kwamen daar vijf van uw neven aangereden, die van hun moeders afscheid genomen hadden zonder dat hun vaders daar iets van wisten. Hoe ze toen deze *forreyeris* [plunderaars, fourageurs] tegenkwamen, zal ik je nu meteen vertellen. [Einde Deel II]
- 417 De strijd was heftig, moogt ge weten, want of op de vlucht gejaagd of gedood werden ze die dag en van de grote rijkdom, die hun buit was, maakten de stedelingen grote vreugde. En, heer, toen die strijd afgelopen was, zeiden jouw neven, dat ze door niemand anders dan door jouw hand geridderd willen worden; wees daarom niet bezorgd om uw land, want zij zullen het behoeden tot gij daarheen komt. Daarom doe je best hier; want iedere dag krijg je meer hulp: vanuit Constantyn-noble de zoon van de keizer, die met 300 *sqwyers* vandaar is vertrokken, kinderen van prinses en baronnen, die door jou geridderd willen worden.’ Arthur vraagt: ‘Zeg me, Merlijn, wie die jongelui te Londen zijn?’ En Merlijn zegt: ‘Hun namen zijn Gawayn, Agravayns, Gwerres en Gaheriet, de kinderen van je zuster, de vrouw van koning Loth. En de vijfde heet Galachym, de zoon van koning Newtres en je andere zus. En de zoon van de keizer heet Sagramour, een waardig man zal hij zijn.’ Tijdens dit gesprek komen alle 42 soldaten dichterbij en als ze horen, wat Merlijn zegt, zijn ze zeer verheugd, waarna ze naar hun *ostel* gaan om uit te rusten en lol te maken, want ze zijn blij omwille van Brittannië.
- 418 Aldus rusten ze menig dag en doen niets anders dan eten, drinken en spelen. Maar we laten Leodagan en de soldaten in vreugde en *delikasye* verkeren vanwege Merlijns nieuws en spreken verder over koning Tradelyvaunt.

Hoofdstuk 15

Naar deze koning van Noord Wales [p. 337], gelegerd met 10.000 man in zijn ‘hoofdstad’ (*strong cyte*), komt een spion, die vertelt, dat 10.000 heidenen met een grote

⁶ Foute vertaling van ‘de wrekende speer’ (zie Lacy, 254a: Avenging Lance) of is dit een andere speer?

- buit zijn land zijn binnengedrongen en op weg zijn naar zijn leger met grote massa's goede *vyaunde*, wijn en rijkdommen. Als de koning dit hoort, vraagt hij waar ze zijn. 'Bij de Roche bij Arowndel.' 'Te wapen!' roept koning Tradelevaunt en meteen bewapent iedereen zich en 10.000 geharnaste lieden trekken erop uit. Als ze bij de vijanden komen, delen ze hun *meyne* in twee vleugels, waarvan de ene onder leiding van Polydamas, neef van Tradelyvaunt, een jonge en *hardy* ridder, die het goed doet daar.
- 419 Dan gaan ze verder naar Arowndel, dat koning Artheur uitgerust (*vytailled*) had, voordat hij de zee overstak (voor het geval dat). Als Polydamas van zijn oom is weggereden met zijn *meyne*, zetten ze er de vaart in. Die dag vergaat het de heidenen zeer slecht, want ze zien geen mens op hen afkomen, tot de Christenen in hun midden zijn, zodat niemand hen iets in de weg legt. Onder de heidenen wordt een grote slachting aangericht van paarden en mannen, want ze waren niet op hun komst verdacht en lagen in hun tenten te slapen. Zodat velen daar gedood worden, omdat ze ongewapend waren, want tijd om zich te bewapenen hadden ze niet, maar velen van hen slaan op de vlucht en rijden weg. Maar zwaar worden ze achterna gezeten en voor ze zich weten te redden, zijn er meer dan 15.000 gedood. En als de Sesoignes (toenmaals heidenen) zien, dat hun mensen aan alle kanten worden afgeslacht, roepen ze meteen: 'Te wapen!' en snel worden 14.000 mannen bewapend daar. Dan begint een harde strijd tussen de twee legers en terwijl ze zo vechten, doen de bewoners van kasteel Aroundel een uitval met meer dan 500 man en gaan, waar die *viande* is, die de Sesoignes hebben achtergelaten.
- 420 Ze verzamelen alles (onder het lindenhout) met de grote rijkdommen en gaan meteen weer terug naar het kasteel, waarna ze de poorten meteen sluiten, opdat geen mens nog zal binnenkomen. Aan de andere kant vecht Tradelyvaunt met zijn neef Polydamas hard tegen de Sesoignes, maar komt in het nauw, want ondertussen zijn de Sesoignes goed bewapend en vechten hard tegen Tradelyvaunt. Want ze zijn zeer *angwyschous*, dat hen zo'n *aventure* [pech] is overkomen. Dus de Sesoignes vechten zo hard, dat Tradelyvaunt wordt teruggedreven (meer dan een schot van een *arblast*) tot onder Aroundel. Maar hier gaat Tradelyvaunt hard vechten, want anders zal hij daar sterven. En er wordt een heftige aanval ingezet en aan beide zijden vallen velen, mannen en paarden. Van de 10.000 van Tradelyvaunt zijn er nog maar 7000 over en ook de Sesoignes verliezen 3000 man van het Kasteel van de Rots, die met hen meetrekken. Dan vechten beide kanten zo hard, dat Tradelyvaunt bijna verslagen wordt, want ze worden zwaar in het nauw gebracht. Maar gelukkig bereikt hen enig respijt: de Koning van 100 Ridders hoorde, dat de Sesoignes het land vernielden en was met zijn *meyne* eropuit getrokken.
- 421 Op een halve mijl van het slagveld komt hij mannen van Tradelyvaunt tegen, die verslagen en weggevlucht zijn. De koning vraagt hen, waarom ze vluchten, en ze vertellen hem wat er gebeurd is en hoe Tradelyvaunt in het nauw zit en als de koning de zaak begrijpt, roept hij: 'Te wapen, ridders en *bachelers*, volgt me en bidt tot die beminde Vrouwe, dat we Tradelyvaunt in leven vinden, gezond en wel.' En hij gaat op weg met zijn gezelschap. Maar Tradelyvaunt en Polydamas waren verslagen geweest als niet een *damysele*, die de baas (*chief*) van kasteel Aroundel is, met hen medelijden had gehad, omdat ze Christenen zijn. Zodat ze 400 man stuurt om hen te helpen. Meteen beginnen ze zo hevig te strijden, dat Tradelyvaunts hart opspringt. Maar wanneer de Koning van 100 Ridders met zijn *meyne* het slagveld betreedt, is er onder hen een geluid zo *hydous*, een enorm gevecht en gevaarlijk *turment*. Want zij vallen zo hard aan op de Sesoignes, dat ze 3000 van die heidenen meteen doden.
- 422 Zo *angwyschous* & *pytows* is die *stowr*, dat de Sesoignes grote *dolowr* hebben, want van de 15.000 blijven maar 7000 over. En ze waden tot boven hun enkels door het bloed. En steeds blijft de Koning van 100 Ridders met zijn steward Marganors naast hem aanvallen. Ze rijden op de heidenen af (luid schreeuwend) en de Sesoignes zijn zo

- ontsteld, dat ze hun *defens* vergeten. Want wanneer ze die verse troepen (*meyne*) zien komen en zelf geen redding zien (want ze zijn ver van Vaundebiers, waar de hoofdmacht in belegering is; en ook in het Kasteel van de Rots zijn maar 200 man achtergebleven om het kasteel te verdedigen), moeten ze vluchten of anders omkomen, voorwaar. Als de Koning van 100 Ridders met zijn strijdkrachten, zijn steward Marganors, koning Tradelyvaunt en zijn jonge neef Polydamas zien, hoe ontsteld de Sesoigners zijn, vallen ze des te heftiger op hen aan. En als de heidenen hen zo zien aankomen, weten ze niet meer wat te doen, dan te vluchten naar het Kasteel van de Rots (*de la Roche*), hals over kop, want ze worden zo hard achtervolgd, dat van de 10.000 er nauwelijks 3000 in leven blijven en niet gedood of gewond achterblijven.
- 423 De maagd van dit kasteel ziet heel de strijd en hoe de Sesoigners allemaal worden verslagen en op de vlucht slaan. Dan keren de 200 van dat kasteel op bevel van haar, Yvonet met de Witte Hand, om en komen naar de schermutseling (*skarmysch*) naast het kasteel en nemen daar paarden, goud, pakpaarden (*somers*), *vyandis*, wapenuitrustingen en *destrers*, zoveel als ze kunnen dragen en brengen het in het kasteel in veiligheid. En ze zijn daardoor zo goed voorzien, dat ze voor altijd genoeg hebben. En als ze in het kasteel zijn, worden de poorten meteen weer gesloten en de brug opgetrokken. Dan gaan ze de wallen op om te kijken, hoe het die twee koningen vergaat. Die koningen achtervolgen de Sesoigners tot die bij het kasteel de la Roch komen, waar ze via een geheime toegang naar binnen gaan (want ze wisten het van tevoren). Maar voor ze binnen zijn, zijn velen gedood, zodat nauwelijks 1000 man het kasteel betreden.
- 424 Als de koningen zien, dat ze ontkomen zijn en dat ze hen niet meer te pakken kunnen krijgen, trekken ze zich terug en besluiten op te houden. Als de twee koningen elkaar ontmoeten, zijn ze zeer verheugd, gooien hun helmen af, omarmen en kussen elkaar (heel zoet). Dan vraagt Tradilyvaunt aan de Koning van 100 Ridders, hoe hij daar gekomen is. 'Want waart ge niet gekomen, dan was ik gedood of gevangen genomen en ook mijn manschappen had ik vandaag daar verloren.' De andere koning zegt: '*3e*, heer, weet dat God zijn mensen niet vergeten zal. Want Hij weet, dat we *j-martyred* zouden zijn om H. Kerk te ondersteunen, voorwaar: daarom heeft Hij in dit land deze heidense Sesoigners gestuurd, die elke dag sterker werden; en dat in dit land er niemand is, door wie ze er uitgedreven zouden worden, althans niemand die ik ken. En daarom is het beste, wat ik kan zeggen, dat we ons op hen wreken iedere dag, en als we toch *martyred* zullen worden omwille van Christus, dan laat ons nooit vluchten.' Koning Tradilyvaunt vraagt, hoe hij dit gedacht had.
- 425 'Dat zal ik je zeggen: laten we al onze kennissen berichten, dat iedere man met zijn legermacht zo heimelijk mogelijk naar het kasteel van Wyndesore [Windsor] in het land van Brocelyand gaat, waar we al onze *meyne* zullen verzamelen om dan op onze vijanden aan te vallen en met Gods hulp met hen te strijden en in Zijn naam te hopen de overwinning te behalen (als het zal gaan als we wensen). Want het is eervoller om goed te sterven, dan langer te leven door *velonye* en dan leven en eer te verliezen.' 'Ik ben verwonderd over wat ge zegt, want we weten goed, dat tegenover één van ons twintig van hen staan, die ons rijk hebben uitgezocht. Hoe dan het ons zal vergaan, kan ik niet zeggen, maar wat mij betreft ben ik ten allen tijde gereed, wanneer gij en uw baronnen tegen hen wilt optrekken. Dit bezweer ik, zowaar ik ridder, koning, *gentyl & free* ben.' De Koning van 100 Ridders zegt: 'Dan, *certes*, zal ik mijn boden meteen uitzenden door heel mijn rijk om te horen wat zij willen. En of ze willen of niet, ik zal het van hen vragen.'
- 426 Koning Tradelevauns antwoordt: 'Ik zal het ook doen, zo goed als ik kan en zo snel mogelijk. Maar ik ben maar alleen, net als jij, en niemand van jullie zal iets doen voordat ik gereed ben.' Dan gaan ze op weg naar Arowndel, waar de eerste strijd was,

en vinden er menig kostbaar mannensieraad, zodat iedereen neemt waar hij zin in heeft (*lord, knight, sqwyer & knave*) van de rijkdommen, *vyaunde* of iets anders, ieder naar zijn wens. Dan gaat koning Tradelevans meteen met zijn *meyne* naar Noord Wales naar zijn (hoofd)stad met de 7000 gewapende mannen, die hij van de strijd over heeft. En de Koning van 100 Ridders gaat meteen naar Amoalaunt met eveneens 7000 man. Daar zendt hij meteen boden uit naar al zijn baronnen met het eerder vermelde bericht. Maar nu keren we terug naar koning Augwynseaz van Schotland, die naar zijn land terugkeert met een deel van zijn *meyne*.

- 427 Dit *lettrure* toont ons heel *this processe* op een rij (*rewe*), hoe koning Augwiseaux in zijn stad komt, genaamd Cozanges in Schotland [p. 341]. Hier verzamelt hij zijn strijdmacht van al zijn baronnen, ridders en *sqwyer*, zodat hij 15.000 geharnaste lieden te paard en te voet heeft. Op een maandag komen deze heidenen met 13.000 in het land en rijden rond en verzamelen alle schatten, die ze kunnen vinden. Ook treffen ze met de buit en plunder anderen: Mynardus, Oryaunz, Sorbares, Magloyres, Brandaunz, Powngerauns, Pyncenard, Salybraunz, Magloras en Gondofles le Graunz, en brengen de buit naar hun leger. En altijd als ze uitrijden, branden ze de boel plat en vernielen het land in de rondte, verbranden steden (*cytes & townes*), zodat het vuur van veraf in iedere landstreek te zien is. Daarnaast doden ze wie in hun handen valt, man, vrouw en kind, dat het vreselijk is om te zien de klacht van vrouwen in dat land en van het arme gewone volk, van wie de kinderen in hun armen gedood zijn. En het arme volk vlucht naar grotten in de hoop zich daar te redden.
- 428 Maar de heidenen achtervolgen hen ook daar en verbranden hen in hun grotten. Het hele land rijst op en bericht komt tot Augwysyax. Dan beveelt hij zijn heren zich te bewapenen, zodat binnen korte tijd iedereen klaar is om uit te rijden en twee uur voor het begin van de dag gaan ze op weg (zonder haast) en rijden tot het *pryme*-uur. Dan zien ze overal dikke rook hangen en horen het afschuwelijke gehuil en gejammer van de arme mensen vanwege de slachting, die ze zagen van hun vrienden, die voor hun ogen gedood waren, dat het vreselijk is om aan te zien, hoeveel mensen daar dood op de grond liggen. Dan rijdt koning Augwyseax met 7000 man voorop, gevolgd door Sir Gawdynes van de Vallei met 8000 man aan jonge ridders en *bachelerys* als achterhoede. Deze Gawdynesis is *cosyn germanyn* van koning Augwyseax en hij ridderde velen voor het kasteel van Brevlent omwille van een dame (hetgeen het Verhaal later zal vertellen).
- 429 Koning Augwyseax komt met zijn *meyne* bij de vijanden en menig harde klap wordt uitgedeeld en aan beide zijden zijn grote verliezen, maar het vaakst vallen de heidenen, zodat 6000 van deze heidense *malendrynes* gedood worden. Tien mijl daarvandaan is de belegering van de tien koningen met 40.000 man en degenen, die ontsnappen, vluchten daarheen. En zo komen ook Augwyseax en Gawdynes bij hen en ze vechten er zo lang (dat het vreselijk is te horen) en ze houden het niet meer vol, zo vreselijk (*scharpe & sor*) is de *showre* [regen van slagen], dat koning Agwyseax moet vluchten of hij wil of niet. Een zeer groot verlies lijdt koning Augwyseax daar, voordat het *noon* is. De heidenen achtervolgen hem zo, dat van de 15.000, die hij had, slechts 6000 over zijn, terwijl de rest dood of gevangen is. En weet wel, dat geen mens ontkomen zou zijn als niet koning Uryens en Baudemagu, zijn *nevew*, die morgen heel vroeg uit rijden waren gegaan met dappere en *hardy* ridders en jonge Yweyn, die zo schoon, *gentyl & fre* is, in de stad had gelaten.
- 430 Deze is Uryens' zoon bij Artheurs zuster, een goede vrouw tegenover God en voor iedereen overal. Bij Ywein is de jonge Maliaganz, de zoon van koning Baudemagu bij diens eerste vrouw. Deze twee bewaken de stad heel goed, hoewel ze nog geen ridders zijn, zijnde te jong nog, evenals Yweyn *the Avoutres*, de zoon van koning Uryens bij de vrouw van zijn steward. Vanwege haar grote schoonheid verliet hij zijn vrouw meer dan

vijf jaar en hield de stewards vrouw (*maugre sworn*) in zijn kasteel gevangen totdat hij geboren was. Toen Yweyn *the* Avoutrers geboren werd, gaf dat een groot rumoer in het rijk van hoog tot laag, maar het kind werd snel naar Norre gebracht om *gentrye* en *curteyse* te leren, tot hij oud genoeg was om aan het hof te dienen. En de koning, die het kind beminde, gaf het steden en kastelen, met wier inkomsten hij een schone *meyne* rond zich verzamelde. Deze Yweyn thavoutrers is dapper & *hardy*, vanwaar de koning veel van hem houdt en hem gelijk stelt aan zijn rechtmatige zoon Yweyn, bijgenaamd *the Graunt*, die de erfgenaam is van het land (*by ryht wone*), van buitengewone schoonheid en bijzonder sterk.

- 431 Maar toen hij van koning Arthowr gehoord had, wilde hij dat geen mens, zelfs zijn vader niet, hem zou ridderen (*dubben knyht*), hetgeen hij zwoor, behalve door de hand van koning Arthur en zijn besluit maakte hij bekend. Ook zijn jongere broer Yweyn droeg hij hetzelfde op en zei, dat ze niet geridderd moesten worden, totdat koning Arthour, zijn oom, naar het land kwam en hun zwaarden zou omgorden. Deze twee blijven dus in de stad, terwijl de koningen Uryens en Beudamagw zich haastig spoeden naar het slagveld, waar koning Agwyseax werd verslagen en naar zijn stad Coranoces vlucht. Als koning Uryens ziet, dat Agwyceax verslagen is, is zijn verdriet met geen pen te beschrijven, maar hij zet een vrolijk gezicht om zijn mannen aan te moedigen. Dan gaan ze in galop, goed geharnast, zoals een man van zijn *astat* hoort te zijn, met 10.000 *fensable meyne* en jagen de heidenen achterna uit alle macht en doden velen van hen, zodat geen van hen terugkeert.
- 432 Zeer *angwyseows* is het gevecht (*stowr*) met de mannen van Vryens en vol *labowr*. Want de hele dag lang vechten ze hard en lijden *deseises*. En koning Agwyseax is zijn stad ingevlucht, omdat zijn achtervolgers zich keren tegen koning Vryens. Er is een grote slachting van paard en man door zo weinig mensen. Maar zoveel heidenen vallen Vryens en zijn mannen aan, dat ze het niet lang uit zullen houden. Maar dan wordt het nacht en de strijdende partijen gaan uiteen. Vryens rijdt met zijn mannen naar zijn stad Sorhawt en ze zijn vermoeid en uitgeput van de slagen, die ze gaven en ontvingen. Maar de heidenen blijven ter plaatse op het slagveld en liggen er de hele nacht in hun wapenuitrusting. Onderweg overkomt Vryens een schoon *aventure*, dat hij nooit meer vergat.
- 433 Op een wei (*launde*) rond middernacht komt hij een zekere *meyne* tegen, die een grote lading rijkdom meevoeren naar het leger van de heidense koning: kleding, juwelen, beesten, *kamaylles* en andere zaken, begeleid door 3000 man, en zij zitten allen te eten; dit is het geluk (*aventure*) wat hem overkomt. Want ze zijn niet bang, dat iemand hen zal verstoren. Want ze weten van de nederlaag van koning Agwyceax (en zijn *langure*), zodat ze verzekerd zijn hun plunder naar het leger te brengen, dat dag en nacht de stad Vandebieres belegert. Als de koningen Vryens en Baudemagw deze mensen zien liggen in tenten en paviljoenen, waar volop licht brandt, stuurt Vryens spionnen om uit te zoeken wie het zijn. En hij krijgt als antwoord, dat ze horen bij koning Brangore van Sesoigne. Meteen roepen Vryens en Baudemagws uit één stem: ‘Te wapen en eropaf!’ En meteen vallen ze op hen aan en ze zijn allen ongewapend, zodat ze maar weinig verdediging hebben. De Christenen halen tenten en paviljoenen neer op hun hoofden, terwijl ze zitten te eten, hetgeen hen zeer doet jammeren.
- 434 En er is een hoop herrie van tafels en schotels onder paardenhoeven, zilveren schalen, tafelkleden en *tovaylles* [&c., regel weg, rijmend op **ß**], *peses* [= pieces (of gold)] en gouden bekens worden onder paardenhoeven vertrapt, terwijl de Christenen een grote slachting aanrichten onder de heidenen. Want zij haten hen dodelijk. De Christenen zijn met 8000 man goed bewapend met schild en speer en de heidenen met 5000, die onbewapend op de grond zitten als mannen aan hun *sopere*, zonder iets te weten. En ook

- is het een schone nacht en helder de lucht. En van de heidenen weten er maar veertig te ontkomen in de bossen. De plunder van de heidenen wordt meegenomen naar de stad Sorhans door Vryens. Daarna komt bij de koningen het bericht, dat Gaheres, Agrevayns, Gaweyn, Gwerehers en Galachins, deze jongelieden, weg zijn gegaan van hun vaders.
- 435 Zonder toestemming (*leve*) zijn ze weggegaan om geridderd te worden en hun wapens te krijgen van koning Arthewr. En ze gingen rechtstreeks naar Londen, maar vonden hem daar niet, omdat hij in het land Tarmelyde was. En ze bleven in Londen om het land te bewaken, opdat het geen kwaad overkwam. En ze wilden vandaar niet meer weggaan, totdat ze koning Artheur gezien hebben. Het nieuws, dat ze daarheen gegaan zijn, gaat door heel het land en komt ook bij Ywayn, de zoon van Arthewrs zuster, die meteen naar zijn moeder gaat om te zeggen, dat zijn *cosyns* vertrokken zijn om te verkeren met zijn oom koning Arthewr en door hem geridderd willen worden, en hij vraagt haar om goede raad, wat hij zal doen. ‘Want zonder uw toestemming (*wyl*) ga ik nergens. Lieve moeder, ge weet, dat mijn vader zijn land heeft nagelaten aan Baudemagus, zijn *neveu*, *whiche that [is] comen be Vter Pendragown* [dat hij te leen had van U.P.].
- 436 Maar het land, dat gij hebt ingebracht, zal mij niet ontnomen worden, tenzij gij dat wilt. Daarom zeg me of ik naar mijn *cosyns* mag gaan en met hen verkeren in de woning (*won*) der koning. Want liever sterf ik met eer daar, dan hier te verblijven met mijn vader in de buurt in een voortdurende gevangenis. Dus, zoete moeder, zeg me je wil!’ Als zijn moeder hem zo hoort praten, moet ze huilen, van vreugde en van medelijden, dat zijn bloed zo uitgaat (*tornede*) naar het geslacht van zo’n hoge koning, waarvan hij afstamt, en ze zegt: ‘Zoon Yweyn, waar heb je dit *talent* [verlangen] vandaan, dat je me aldus wilt verlaten om te gaan dienen in een vreemd land?’ ‘Ha, vrouwe moeder, de hele wereld getuigt het en mijn hart ook zegt het, dat hij jouw broer en mijn oom is en dus ik zijn *cosyn* ben. Moet ik dan hier alleen verkeren, waar ik geen *prowesse* kan doen, dat zou me een groot *distresse* zijn. Daarom tenzij ik mag gaan om zijn land te steunen, zoals mijn *cosins* doen, zal het jou tot treurnis (*greef*) brengen en ook zul je mij niet meer zo *leef* zijn. Daarom tenzij ge me toestemming wilt geven, zal ik zonder toestemming gaan, voorwaar. Daarom kiest, of ge me wilt vinden of verspelen, want anders ga ik tegen uw wil en tenzij ik eervol ga, zal veel *velenye* tot jou komen.’
- 437 Zijn moeder zegt zijn vertrek geheel heimelijk te zullen regelen. ‘Zoek dus je gezellen uit en voor jou en hen zal ik goud, zilver, kleding en *fees* regelen.’ ‘*Lady modir*, hartelijke dank!’ En meteen gaat Yweyn alles vertellen aan zijn [half]broer Yvonet en ze besluiten te vertrekken wanneer Yweyn dat wil, d.w.z. over een week. En ze gaan uiteen om hun mannen te verzamelen en Yweyn le Graunt heeft er 200 en Yweyn *the* Avoutrers 100. En de moeder voorziet hen allebei van *tresour*, kleding en wapenuitrusting in overvloed. Spoedig daarna op een nacht, nadat ze *supped* hadden bij toortslicht, nemen ze afscheid van die *lady fre* en ze worden begeleid door ene Fragyens, die het land zeer goed kent, en ze rijden achter hem aan. Maar laten we terugkeren naar koning Newtris van Garlot, die zeer is aangegrepen door het verlies van zijn zoon Galachym, waarover hij zeer vertoornd is en zijn vrouw verwijten toeslingert, zo boos is hij, dat hij daarna niet meer tot zijn vrouw spreekt, maar voortgaat in zijn boze bui; een maand lang zegt hij geen woord.
- 438 Dan op een donderdagnacht in april, als de bomen groenen en de vogels zingen, komen boden naar de koning en vertellen hem van de nederlaag, die koning Augwiseax tegen de heidenen leed en hoe hij gevangelijk zou zijn afgevoerd, als hij niet gered was door koning Vryens, die hem te hulp kwam, waardoor de heidenen de achtervolging op Augwyseax staakten. Diezelfde nacht komt nog een bode met goed nieuws van de grote nederlaag, die koning Tradelivauns de heidenen toebrecht, met de Koning van 100 Ridders tussen de Roche en Arowndel, waar ze de heidenen versloegen en op de vlucht

- joegen en veel buit behaalden. Als hij deze berichten hoort, denkt koning Newtris diep na en vindt het jammer van koning Augwiceaux en is blij, dat het koning Tradelyvaunt zo goed is vergaan met de hulp van de Koning van 100 Ridders.
- 439 De hele nacht ligt hij na te denken, wat hij het beste kan doen. En tenslotte bedenkt hij om naar de *cawsees* te gaan en die paden te zoeken, die naar Noord Wales leiden, waar de doorgang zeer geplaagd (*hawntyd*) wordt door die *miscraentes*. Maar dan bedenkt hij, dat hij maar weinig mensen tot zijn beschikking heeft en dat het hem voor die reis aan paarden en mannen ontbreekt, want het land is zo vernield, dat de mensen overal gevlucht zijn. Maar dan rijdt hij toch eropuit met de mensen, die hij heeft, en bevindt, dat zijn land verlaten is, zo erg is het verwoest en overreden, vanwaar de bevolking geheel gevlucht is. Wel komt hij onderweg veel inwoners tegen, die uit vrees vluchten. En aan hen vraagt hij, hoe de zaak verlopen is, en ze vertellen hem, dat al de heidenen van de wijde wereld zijn land zijn binnengevallen. ‘Zij brandschatten, doden en vernielen het land, dat geen mens hen kan weerstaan. Zoveel mensen komen hier elke dag en vernielen alles, wat zij vinden; zodat niets achterblijft.
- 440 Want zo veel volk werd nooit tezamen gezien en ze zijn gelegerd bij de rivier de Surne bij het kasteel van Bryolande in de weiden en daarheen gaat een grote hoeveelheid *vytaille & vyaunde* onder de bescherming van menig ridder en koning, namelijk koning Margondres, volle *cosyn* van de Sesnes, koning Fausabrez, koning Groalens en koning Pygnores, met 20.000 *forreyers*, en zij verspreiden zich snel over uw land en vernielen mensen, beesten en behuizing en zelfs uw landerijen en bezorgen uw volk grote ergernis. En heer koning, mocht ge ons niet willen geloven, dan kunt ge het zelf zien.’ En als Newtres alles ziet en de hoeveelheid vijanden, meent hij niet zonder strijd te kunnen weggelopen en hij roept met luide stem: ‘Luistert, ridders en *sqwyer*: grijpt uw wapen en laat zien, wie het beste zich kan wreken op zijn vijand! Want nooit was er *sqwyer* noch ridder, die zich niet wilde bewijzen in de strijd, om zijn land te verdedigen en hun vijanden te weerstaan.’
- 441 Waarop iedereen naar zijn wapens grijpt en als allen bijeen zijn, heeft Newtres 12.000 man, waarvan hij 6000 toewijst aan Sir Dorylas, en bidt hem het goed te doen, want dat is hard nodig (want hij is een goede en *hardy* ridder en een naaste verwant van de koning). Hij gaat op weg (naar Fleande?) en tenslotte ziet hij, waar de heidenen zijn, die een grote slachting aanrichten onder de bevolking, en er zijn er 5000 daar verzameld en de rest *disparpeyled* [verstrooid] daar bij de rivier om te brandschatten en te doden. Als Dorylas ziet, hoeveel leed zij doen en geenszins in God geloven, noch in Zijn geboden, rijdt hij gezwind op hen af, gevolgd door zijn mannen, en valt op hen aan met scherpe speer; zodat hij de heidenen meteen doodt en ter aarde velt. Want de heidenen hebben niets in de gaten, totdat Dorylas tussen hen is. Zodat hij twee delen verslaat voordat hij zich bij Newtres voegt en de rest vlucht weg naar waar de vier koningen met hun leger liggen.
- 442 En ze worden achtervolgd door Newtrys en Dorylas. Het is ondertussen voorbij *noon* als de heidenen in het kamp zien, dat de zaak fout gaat. Ze snellen naar hun wapens, maar ondertussen valt menig man (*wyht*); want voor ze gewapend zijn, worden 500 paviljoens neergeslagen en menig heiden gedood. Dan wordt op een hoorn geblazen op bevel van koning Margowndres, zodat meteen meer dan 30.000 gereed tot de strijd zich verzamelen, aangevoerd door de vier koningen. Koning Fausabrez valt met 4000 man Sir Dorylas aan, de *neveu* van koning Newtres, die reuze zijn best doet om de heidenen te vernietigen en hun *cheveyteyns* [chieftains] te ergeren en heel die dag heeft hij zich geweldig gedragen en velen gedood. In zijn hand heeft hij een lans, die hij van een heiden heeft afgepakt en die sterk en *stowt* is, zodat hij zijn vijand niet vreest.

- Fawsabrez en Dorylas stormen op elkaar af en treffen elkaar op de schilden, zodat de stukken over het veld vliegen.
- 443 Maar de *hauberkes* zijn zo sterk, dat aan beide zijden geen malie breekt. Opnieuw treffen zij elkaar zo zeer, dat hun speren breken. En zo buitengewoon hard treffen ze, dat beiden ter aarde gaan met hun paarden op hen (*a signe of lytel love*). Als beiden stil blijven liggen, snellen van beide kanten helpers toe en er begint een heftige *melle* van beide kanten, zodat een grote slachting volgt aan beide zijden, maar op het laatst zijn beiden *recouered*, waarop de strijd tussen beide partijen pas goed losbarst, en velen worden gedood, voor het merendeel heidenen. Koning Newtres is aan de andere kant tussen het woud en de rivier en richt er grote vernietiging aan bij de paviljoens en de tenten, waardoor de heidenen veel spullen kwijt raken. En door het zoeken naar hun harnassen worden velen van hen gedood. Maar dan komt koning Maaglans hen te hulp met 7000 man om tegen Newtres te vechten, maar deze is een waardige ridder, zeker en machtig, en hij vecht die dag zo hard, omdat hij vindt dat dat nodig is.
- 444 Zodat door hem en zijn *meyne* de 7000 op de vlucht worden gejaagd (voor zover niet gewond of gedood). Dan komt koning Pyngnores met 7000 heidenen om de anderen te ondersteunen, die uit vrees voor Newtres op de vlucht sloegen. Ze vallen hard aan en Newtres en zijn mannen worden zwaar gehinderd. En zij laten hun plek in de steek en vluchten. En als Newtres ziet, dat het fout gaat met zijn *meyne* en dat zij terugtrekken, roept hij luid: ‘Heren, keert om! Ge moet zin hebben om uw dood te wreken en wel zolang ge nog leven hebt. Want een betere tijd om te sterven is er niet dan hier bij die heidenen. Want veel eer zullen wij hebben hier onszelf verdedigend te sterven, dan om schaamtevol achtervolgd en gedood te worden. Want ook als we vluchten, zullen we sterven!’ Als zijn mannen dit horen, keren zij weer om en zetten hun *meyne* weer snel op hengsten, die ze tegenkomen, opdat geen heiden hen zal binnendringen.
- 445 Aldus verslaan ze vele heidenen en ze houden hun *estal* zo stevig, dat geen vijand doorbreekt, en steeds houden ze stand, totdat de heidenen genoeg hebben van het vechten en hun *gleyves* breken en zij onder hun schilden uitrusten en al de klappen ondergaan, die de heidenen hen toebrengen. En aldus duurt het lang voordat ze afgelost worden. Maar als ze zien, dat het tijd is, breken ze uit, heet en boos, en woeden onder de heidenen en beginnen zo’n *melle*, dat de heidenen ontsteld raken van de wonderlijkheden, die ze zien, terwijl ze dachten hen verslagen te hebben. Aan de andere kant vecht Sir Dorylas tegen koning Fausabrez en jaagt hem en zijn *meyne* op de vlucht met behulp van de almachtige God en drijft hen in de richting van koning Pyngnores’ bataljon en de vleugel van Maaglans, die tegenover koning Newtrys zich verdedigt. Dan begint een langdurige strijd tot na *evesong*.
- 446 Koning Margoundres valt aan met 15.000 man, want hij heeft grote verachting, dat zo weinig tegenstanders een *melle* zo lang konden houden tegen zo vele en sterke mensen. Want er zijn maar half zoveel Christenen als heidenen. Met luide stem beveelt koning Margoundres zijn mannen aan te vallen en de Christenen te doden. Als koning Newtres ziet, dat er zoveel heidenen op het slagveld zijn, houdt hij zijn manschappen in en trekt zich langzaam terug, gevolgd door de tegenstander, die blijft inhakken (zodat hun zwaarden barsten). En Newtris trekt zich zo verstandig terug, dat hij in de rug gedekt is door het woud, waarna ze in het dichtst van het woud zich verschuilen, waar slechts de wilde beesten hun toevlucht hebben. Over deze nauwe weg begeven zich koning Newtres en Sir Dorylas met hun *meyne* en hun *buschement*, nog steeds gevolgd door de heidenen, die echter voortdurend ter aarde worden geworpen, tot het nacht is geworden en ze moeten terugkeren.
- 447 Maar de heidenen verloren meer mensen dan koning Newtrys. Als deze ziet, dat de heidenen weg zijn, rijdt hij voort met zijn *meyne* en rust de hele nacht niet tot ze bij

- Hwydysan komen, waar ze zich te rusten begeven. Dan krijgen ze hun *sopere* opgediend op diverse plaatsen in de stad en wie wat wil eten of drinken, kan zijn gang gaan. Maar nu keren we terug naar koning Brangore, waarvan we al hoorden, hoe *hardy* hij is. (Je meer tonen van dit *process* doe ik graag.) Hij ging naar zijn stad Strangore, die machtig en sterk is met wallen en torens en goed voorzien van *vyande* en *vytaylle*, met de beste ridders en *seriauntes*, die elke dag druk vechten, ten getale van 15.000, die een harnas hebben.
- 448 Zodat de *march* goed werd bewaakt door Brangore en zijn *meyne*. Want hij vreest de heidenen niet, zo goed zijn zijn grenzen (*marches*) bewaakt. Maar op een dag vallen de heidenen de *marches* van Strangore binnen, dat aan Wales grenst (*marched*), waarvan koning Belinz de heer is, de broer van koning Tradelyvaunt. Hij is zeer rijk en in heel het land heeft hij geen gelijke en bovendien is hij sterk en machtig, met heel veel land. Hij leeft zeer *conforatable* en heeft een wonderschone vrouw, jong, *jolyf* en vol schoonheid, genaamd Esglenee, dochter van Matam, koning van het Fordon eiland. Van haar nicht (*nece*) had ze een wonderschoon kind van 14 jaar, genaamd Dodynel, bijgenaamd *The Savage*, omdat hij niet anders wil dan jagen op wilde beesten (zwijnen, beren en herten), zo jong als hij is, vanwaar iedereen hem Dodynel *The Savage* noemt.
- 449 Koning Newtrys is een broer van Esglence aan moederszijde en Galachym dus *cosyn germeyn* van Dodynel *the Savage*, die naderhand naar Artheurs huis komt en ridder van de Ronde Tafel wordt. Keren we terug naar Brangaris en de heidenen, die zijn land zijn binnengevallen, treurend over de vrienden, die ze verloren hebben de vorige avond tussen de Roche en Aroundel. Het land wordt overspoeld door deze heidenen, die grotendeels naar Wyndesore gaan en overal, waar ze gaan, de boel platbranden en grote vernielingen aanrichten en plunderen, zodat het een groot verlies is voor de koning, wiens land ze doorkruisen, waarvan de namen nu volgen. Eerst naar het kasteel van Wyndesore, naar het kasteel van de Rechte Weg en naar de koning van de *Strete march*, in wiens land ze menig plundering aanrichten. Ook koning Belynz bezorgen ze veel ergernis, waarna ze koning Brangores land beginnen te vernielen. Zodra Brangores dit weet, roept hij zijn *meyne* bijeen om de schande van voorheen te wreken als dat lukt.
- 450 Maar de vijanden zijn met zo velen, dat de breedte en lengte niet te zeggen is. Aan de andere zijde laat koning Belynz een grote hoeveelheid mannen verzamelen en rijdt meteen uit en ziet, dat zijn land overal is platgebrand, waarna ze een grote slachting aanrichten onder de mannen, waarvan het geluid op vele mijlen te horen is en de lucht rood en troebel is van vuur, paard en mannen en er is zoveel stof en rook, dat de zon haar klaarte verliest. Wanneer koning Brangore deze slachting ziet, huilt hij en bidt zijn mannen het Christendom op alle mogelijke wijzen goed te verdedigen. Maar de heidenen houden voortdurend hun koers aan, met hun banier brutaal getoond, ten getale van 50.000 onder leiding van vijf koningen: Barrahans, Cornianx, Lydryans, Hardrens & Qwonquenax, die rijk en sterk gekleed zijn en ieder 10.000 man aanvoeren, die goed geharnast & bewapend zijn. Deze vijf koningen zijn *cosines* van de door Vter Pendagrown gedode koning Augis. Als Brangores dit volk ziet, zoveel speren en schilden, vraagt hij zich af, waar ze vandaan komen, die zulke vernielingen daar gaan doen.
- 451 En hij vraagt zijn mannen om in ieder geval de *passage* te behoeden, opdat geen naar de brug komt, die over de rivier de Aysoun gaat, die breed en lang is, zodat niemand die durft over te steken zonder brug of boot, zo diep is hij. Zodra ze op de brug afrijden, zien de heidenen hen en ook zij snellen op de brug af. Op de brug komen ze samen en grote klappen worden uitgedeeld en een grote slachting aan beide zijden volgt, waarbij

- paard, man, schild en speer in de rivier vallen en wegdrijven. Dit alles is voor het *pryme*-uur. Deze rivier stroomt langs de stad Strangore, waar koning Carados heerst.
- 452 Hij kijkt uit een raam van zijn toren naar zijn schone groene tuinen vol verse bloemen en ziet dan in de rivier menig speer, schild, paard en man en andere spullen voorbijdrijven; en hij laat die meteen opvissen. Als hij opkijkt, ziet hij, dat de hemel zwart en troebel is en hij concludeert, dat koning Brangores daar aan het vechten is. Hij springt overeind en laat zijn mannen bijeenroepen. Meteen gaan ze zich bewapenen. Bij Carados verblijft een door hem beminde *bachelere*, genaamd Sir Ken, een geducht man, die allang ridder had moeten zijn, maar het niet wilde, tot hij de orde (*ordre*) aanneemt van koning Arthewr. Hij brengt de koning zijn uitrusting (want hij is zijn *derlyng* als het ware). Dan rijden ze de stad uit en snel naar het slagveld.
- 453 Ondertussen is het middag en van verre is de herrie te horen van het gevecht bij de brug, waar koning Brangores met 15.000 hen tegenhoudt. Maar de Sesoigners zijn met teveel en Brangore wordt van de brug verdreven en zijn mannen zijn zeer in het nauw voor enige hulp hen bereikt. Koning Carados ziet dit alles en toont meteen zijn banier en valt aan met zijn 10.000 man. Aldus wordt Brangores gered door Carados. Velen worden gedood van de heidense Sesoigners, want ze zijn niet zo goed bewapend, en ze vechten tot voorbij *noon*. Dan beginnen de Christenen te verslappen, want de anderen zijn met zovelen. Dan gaat een geluid op, te horen op vier *large* mijl en Carados' *meyne* houdt het niet langer meer vol evenmin als Brangores' mannen, die uitgevochten zijn. Maar dan komt koning Belynanz aangesneld met 8000 man met sterke lansen, die zich in die *pres* werpen.
- 454 En zo zwaar drukken zij, dat de heidenen weldra wijken. Zwaarden baden in het bloed, terwijl ze door lichamen woeden, en koppen rollen neer bij de vleet. Want de *meyne* van koning Belynanz mag er wezen. Belinanz ziet de grote nood van de koningen Brangores en Carados en ontzet hen. Met hem zijn vele nobele ridders: de heer van Wyndesore en de heer van de *Streyste*, de *chateleyns* van Glocedon en de *chateleyne* van Galeince, Carados van de *dolorouse* Toren, Dryans le Gays van het Gevaarlijke Woud (*perylous Forest*) en *the lord Desmores*, de *lord* van Rodestok en van Kamges (met ieder 200 ridders).
- 455 Ze slaan en hakken iedereen neer, die ze in dat gevecht tegenkomen en richten zo'n grote slachting op dat veld aan, dat het als een rivier stroomt van rood bloed, dat naar de rivier de Darsone vloeit, die (tevorens helder) rood wordt als bloed van al die doden. En als het geen nacht was geworden, was geen heiden ontkomen, al waren ze met 60.000 tegenover 32.000 Christenen. Als het nacht wordt, trekken beide partijen zich terug om de morgen af te wachten. Maar op raad van de vijf koningen rijden de Sesoigners de hele nacht door, zo snel ze kunnen, naar de Roch, waar ze buiten gevaar zijn, maar uit angst hebben ze hun harnassen achtergelaten. Daarentegen blijven de Christenen ter plaatse tot de zon opkomt. Dan staan Carados, Belynanz en Brangore op en moedigen ieder hun *meyne* aan, waarop allen zich bewapenen, hoewel ze bang zijn vanwege het overwicht van de vijand, die het Christendom wil vernietigen en hen het land uitjagen.
- 456 Ze groeperen zich en de koningen stellen hun vleugels op om tegen de heidenen op te trekken. Maar dan merken ze, dat de vijand in de nacht is gevlucht, hetgeen hen spijt, waarna ieder naar zijn eigen land teruggaat onder grote vreugde, waarbij ieder neemt wat hij wil aan zilver en goud (zodat de armste aldaar rijk genoeg wordt). Dan nemen ze afscheid en bedanken elkaar en gaan ieder naar hun eigen stad. Koning Brangores rust vele dagen uit in vreugde, *myrthe* en blijdschap, tot een bode komt zeggen, dat de zoons van koning Loth naar Logres zijn gegaan om bij koning Arthewr te verblijven, evenals de zonen van Newtrys en Vryens.

- 457 En als Dodynel dit hoort, wil hij hetzelfde en stuurt iemand naar Ken Destrax, de *derlyng* van koning Carados, om met hem erover te komen praten (Carados is Kens oom). De bode haast zich naar Ken en vertelt hem de boodschap van Dodynel, namelijk hem te ontmoeten in Kasteel del Spyne. Ken is verheugd en zegt erover drie dagen te zullen zijn. De bode gaat snel terug en vertelt, wat Ken zei, waarop Dodynel *bacheloris* verzamelt, 80 (4 score) keurige jongemannen (niet ouder dan 14 à 15). Dan vertrekt hij zonder gedraal met zijn *meyne* naar Kasteel De Spyne.
- 458 Hij beschikt over veel goederen van goud en zilver en andere sieraden, evenals kleding, &c., en wacht daar op Kens komst en als deze komt, brengt hij zijn *newew* Kehedyn le bele mee en 40 *bacheloris*. Als al deze *bacheloris* tezamen komen, omarmen ze elkaar verheugd en Dodynanx zegt tegen Ken: ‘Zeer welkom ben je me als mijn dierbare (*derworthe*) en speciale vriend! Ik hoop, dat we samen zullen gaan, maar bedankt, dat je hier naartoe bent gekomen. Ik zal je zeggen welk nieuws ik heb: Gaweyn, Agravains, Gwerrehere, Gaheries, Galachins en Yvones zijn naar Arthurs hof gegaan om daar wapens aan te nemen. Ook ik wil daarheen gaan net als zij en aangezien jij degene bent, die ik het meest vertrouw, wilde ik dat niet doen zonder dat jij ervan wist! Want ik wil naar mijn *cosynes* gaan als jij ook gaat. Voor vader noch moeder keer ik terug, want van alle dingen ben ik ruimschoots voorzien.’ Ken Distranx antwoordt: ‘Heer, ik dacht al dat je dat wilde doen en ik heb me erop voorbereid met je mee te gaan; en ook ik keer niet om voor vader noch moeder, wat ze ook zeggen, en ik ben geheel gereed om met je mee te gaan en heb in mijn gezelschap 40 *bacheloris*.
- 459 Vertrek daarom dus, wanneer je zin hebt, en ik zal met je meegaan.’ ‘Dat is goed; we vertrekken morgen,’ zegt Dodynanx. Die nacht blijven ze daar en maken lol en ‘s morgens gaan ze op weg naar Logres via de heimelijkste weg, opdat geen mens hen kan bespieden. Maar we keren nu terug naar koning Claryoun van Northumberland, die de steden van Northumberland laat voorzien (*let stuffen with stuf*) van grote hoeveelheden levensmiddelen (*vytaylle*) en *men of armes* om die steden te verdedigen. En hij beveelt, dat wie beesten heeft (schaap, zwijn, paard of *net*), die naar het woud te drijven naar de *deppest* plek; ‘en ik zal herders (*pastoures*) aanstellen om hen te verzorgen.’
- 460 Als de burgers dit horen, haalt iedereen, die wapens kan dragen, zijn wapens om het land te verdedigen uit vrees voor de vijandelijke troepen. En elke nacht legeren ze in de bossen. En alle spionnen worden opgepakt en opgesloten. De nacht volgend op hun nederlaag komen de Sesoigners bijeen: de koning van Sesoigne, Antref Brangue, en de heidense *wernlyng* Antref Maglaans, koning van Ierland en *cosyn germayn* van de rijke koning van Denemarken en broer van koning (H)ostelice, die het bestuur heeft over een groot deel van Denemarken en Ierland ook. En ze beklagen zich zeer over het geleden verlies aan manschappen, levensmiddelen, etc., tussen Arowndel en de Roch, en dat elke dag het land (*contre*) hen ergert en hun *vytaylles* en mannen steeds vernietigt. Dan staat een jonge ridder op en spreekt tot hen *hardy* woorden (menigvuldig en groot) en zegt tegen Antref Brangwe geheel openlijk:
- 461 ‘*Beluncle* Brangwe, als ge me laat *forreyen* voor drie dagen in een mij bekend gebied, dat veel levensmiddelen heeft, – want er zijn zat beesten en andere goederen, en geef me zo’n *meyne* als ik wil – als Mynardus, mijn vader, het mij toestaat, evenals mijn oom Maglaans; want zonder hun toestemming wil ik niet gaan. En als ik niet ga, zult ge zien, dat anders maar weinigen in dit leger zullen slagen.’ Brangwe zegt: ‘Beste neef, je spreekt redelijk, maar zeg me waarheen je wilt gaan!’ ‘*Belevncle*, dat zal ik je zeggen: naar Northumberland en vandaar naar de rivier de Saverne en vandaar naar de rivier de Humbre, naar het kasteel van de Garde Dolerows en vandaar naar de stad Northumberland, waarna naar de poorten van Cambenye. En daar is van alle streken de

- meeste overvloed; daar is zowel rijkdom als eten (*mete*).’ Brangwe zegt: ‘Kies, wie ge wilt meenemen,’ waarop de jonge *bachelere*, Sir Oryens, zegt: ‘*Bele* oom, bedankt!’
- 462 en vertrekt met een grote groep uitgezochte mannen, 60.000, de voetgangers niet meegerekend, en *robben & reven* is hun bedoeling. Ze gaan snel op weg, rovend en brandend al waar ze gaan en overal het land vernielend (want ze zijn met velen). Maar laten we hier even rusten, om wat meer over koning Brangwes *parlement* te weten te komen. Zodra Oryans vertrokken is met zijn *meyne*, zegt koning Maglaans tegen zijn *newew* Soryownde [= Soriond]: ‘Beste neef, kom hier, want tot nu toe heb je nog geen reis (*viage*) gemaakt! Kies nu uit mijn *meyne*, wie je vermaard dunkt en neem veel *forysown* met je mee! Want je zult naar Cornewaylle gaan, waar Ydyer koning is om vandaar rijkdommen en andere goederen mee te brengen, waartoe geen mens je zal weerhouden, want er zijn maar weinig mensen in dat land. En zie er op toe, dat je mensen meeneemt, die zich op Cornubyens weten te wreken!’ Als hij zijn oom dit hoort zeggen, is hij zeer verheugd, want hij is een *hardy* en dappere ridder en met zin om aan te vallen.
- 463 Hij springt op, bedankt zijn *bele vncle*, vertrekt meteen vandaar en gaat naar het leger, waar hij 60.000 man uitzoekt met wie hij op weg gaat naar Cornwaylle, onderweg brandend en moordend. Als Soryownde met zijn *meyne* weg is, roept Mynardus, de heidense koning, zijn *newew* en *derlyng* Heertawnt [= Hertant] bij zich en zegt: ‘Je moet naar Orkanye gaan, naar het land van koning Loth en neem de besten van mijn *meyne* en houd je taai, opdat iedereen je zal bedanken!’ Hertant springt op en bedankt zijn *belevncle* en rept zich naar het leger, waar hij zijn *meyne* verzamelt, 60.000 man, en dag en nacht rijden ze door tot ze in het land van Loth komen, waar ze branden en moorden, alles wat hen voor de voeten komt, en grote vernielingen aanrichten in *cyte*, *borwhe & town*.
- 464 Maar laten we terugkeren naar de koningen Brangwe, Maglaans & Mynardus, die na het vertrek van de drie *cosyns* Oryandes, Sorindes en Herertaunz zich beraden (*to parlement wenten*) hoe ze de stad (*cyte*) Vandebiers kunnen innemen, aangezien deze goed verdedigd is, namelijk gelegen is in een vlakte van twee mijl rondom, met grote brede grachten, zeer diep en vol water, met daaromheen een brede en lange *mareys* [= mars = broekland, weide], die niemand durft te doorkruisen. Tussen de gracht (*dich*) en de stad (*town*) is een wal geheel rondom van *lym* en *ston* met hoge torens, dicht bijeen (nauwelijks een boogschot) en zeer sterk. En er zijn maar twee ingangen in die stad, allebei voorzien van twee sterke *porttoles*; en de poorten sluiten met ijzeren *yointes* en op iedere poort zitten zeven zeer goede *hynges* (*as any on this half the Salte Floode*).
- 465 Daarnaast stroomt er een diepe rivier, aan de ene kant tussen de *mareys* en de wallen (*wallis*) en aan de andere kant van de stad tussen het droge land en de *mareys*. En zo is de stad van alle kanten van sterkten voorzien, zodat geen mens het kan belegeren, tenzij van één kant, en daar zijn twee versterkingen te zien van uitermate diepe grachten, buitengewoon breed en lang en aansluitend op de *mareys*. En hier beginnen de heidenen hun belegering, die zich wel vier mijl uitspreidt. En zo hopen ze die stad te veroveren. En ze beraadslagen, wat ze zouden kunnen doen, maar ze zien maar één ding: dat de stad zo sterk is, dat ze niet te veroveren is, tenzij door uithongering, voorwaar. Onder hen is koning Margoundres, die opspringt en tegen Brangue zegt: ‘Heer, heer, volgens mij kunt ge niet verder tot deze stad is uitgehongerd en ingenomen; ondertussen kunnen we net zo goed twee steden innemen.’
- 466 Maglans zegt: ‘Bij mijn hoofd, ge hebt groot gelijk. We sturen de helft van onze manschappen naar de stad Clarence. (In heel dit rijk is er nog geen kwart van ons aantal mensen).’ Dan zegt Brangue: ‘Laten we afspreken wie daar heen zal gaan.’ Mynardus zegt: ‘Dat zal ik zeggen: de koningen Hardebrons, Synegans, Sorbarrez, Margoundres, Maaglans, Mynercenes, Pyrngres, Sapharinis, Thoas, Sentypus, Plantamor, Sornigrex en

- Mathanenx met ieder 20.000 krijgers om die stad te belegeren, zodat geen mens erin of eruit komt.’ Na de vergadering verzamelen zij hun *meyne* en gaan naar Clarence en zetten daar tenten en paviljoenen op rond de stad en blijven daar een lange tijd.
- 467 Maar laten we verdergaan met koning Claryown van Northhumberland, die, zodra hij hoort hoe de heidenen zijn land vernielen en platbranden, meteen een spion uitzendt om te weten te komen met hoeveel de binnendringers zijn. De spion gaat snel en keert meteen weer terug om Claryown te vertellen, dat zij heel het land vernielen en met meer dan 50.000 zijn, te paard en te voet. Dan zendt Clariowns een *bachelor* naar hertog Escawnt van Cambenye om hem op de hoogte te brengen en hem te verzoeken naar de Roch van Margot te komen om hem te ontmoeten en de *Streyte weye* te bewaken, opdat hun vijanden hen niet ergeren, en hun bedoeling verhinderen. De hertog stuurt meteen zijn boden uit om binnen twee dagen mensen bijeen te roepen met hun wapenuitrusting, schild en speer, zodat hij in korte tijd meer dan 12.000 man bijeen heeft, waarmee hij op reis gaat tot ze die nacht bij de Roch *uppon* Severne komen.
- 468 Daar treft hij koning Claryown met 3000 goed bewapende mannen en ze kussen elkaar van harte met grote *mirthe*. Na korte tijd zien ze waar de vijanden zijn, die alles in brand steken en de mensen op de vlucht jagen. Claryown en hertog Escans worden allebei zeer boos op die afschuwelijke heidenen en delen meteen hun *meyne* om de heidenen aan te vallen. Dan volgt het treffen, waarbij menig harde klap wordt uitgedeeld, waarna er een grote *mortalyte* is van paard en mannen. De heidenen verliezen de meeste mannen, die verspreid (*disparpoylled*) zijn. Want ze zijn aan het *forreyen* in het land, maar koning Clariown komt hen snel tegen, evenals hertog Escans en ze komen 15.000 *forreours* tegen. Het gevecht duurt van *pryme* tot de middag tot van de heidenen meer dan 10.000 gedood zijn, maar als dan de hoofdmacht komt, zijn de Christenen spoedig in het nauw gebracht. Als hertog Escans en de koning deze grote menigte zien, zijn ze – het hoeft nauwelijks gezegd te worden – zeer teleurgesteld (*ful sory*).
- 469 Echter bij hen is een zeer waardige *chevalrye*, namelijk Brandis van de *Dolorouse* Toren met 6x20 ridders, Cristofre Vsyens met 20.000 ridders, Senebrens, heer van Palerne, met 8000 ridders, de heer van Rohestok met 2000, koning Corendes met 8000, de heer der Blanch Toren met 600 ridders, Canagus, een *cosyn* van koning Arthewr met 300 makkers, en Agrevadains met 400 ridders. Bij elkaar zijn ze met 35.000 en ze leggen zich in een hinderlaag (*buschement*) in de *streytes* van de Roche, bij de rivier de Severne (hetgeen hen goed doet). Dan valt daar een zo’n grote hoeveelheid, dat het geweldig is om te zien. Want als niet de *streyte weye* er was geweest, dan hadden de Christenen het nooit vol kunnen houden, ondanks dat de ridders waardevol zijn. Want de heidenen willen de Christen teruggedrijven, maar dat lukt niet, zo goed bewaken zij hun *scheldtromeng*.
- 470 Ook is de weg zo *streyt*, dat zij er niet kunnen binnendringen, maar aan beide zijden vechten ze hard, zolang het dag is, met *gleyves* en met speren. En vallen elkaar zo hard aan, dat geen *hawberk* of helm nog heel is aan het eind van de dag, tot het donker is en ieder wat te eten probeert te krijgen (hoewel dat maar weinig was). Maar laten we hierover ophouden en spreken over Merlijn, zijn verstand en beleid, hoe hij menig zaakje verricht voor koning Arthewr in Tharmelyde en in Brittannië, terwijl ze bij koning Leodegan verblijven.

Hoofdstuk 16

Het Verhaal gaat hier verder met de drie koningen [Arthewr, Ban & Bors, c. 14], die zich verheugen over de overwinning en meteen een groot feest aanrichten (ook vanwege

- de grote buit, die ze van menig heidens koning hadden verkregen, zoals zwaarden, schilden en speren).
- 471 Dit feest is in de stad Torayse, waar vanuit alle streken een grote menigte verzameld is, waarbij koning Arthewr zeer geëerd wordt door iedereen en voor koning Leodegan en diens schone dochter op bevel van haar vader. Op een dag neemt Merlijn de drie koningen ter zijde en zegt: 'Lieve heren, luistert naar me, want ik moet van jullie *cownge* [congé] nemen. Ik moet naar het rijk Logres gaan en wel meteen, aangezien daar grote behoefte aan raad en hulp is, aangezien niet alleen dat rijk zonder bestuur is, maar ook omdat de vijanden in zulke grote getale daarheen komen om er grote vernielingen aan te richten onder mensen en dieren door heel het land. Want er zijn zoveel heidense Sesoigners daar, dat ze twee belegeringen zijn begonnen, die vervloekte Sesoigners, van twee steden uit overmoed, namelijk Vaundebiers en Clarence. Het volk is daar verzameld uit 40 rijken en verbreidt zich elke dag snel door het rijk en richt er grote schade aan. Ze hebben zich in diverse groepen gedeeld en één groep valt in Cornewaylle koning Ydyers aan, een tweede groep valt koning Looth aan, de derde koning Clariown en de vierde groep hertog Escam.
- 472 Later zult ge horen van de grote veldslagen, die zij vechten en de nederlagen, die ze lijden, en van het grote *parlement*, dat de Sesoigners houden in open tenten, opgesteld in het veld, vanwaar ze de belegering leiden in beide steden, en hoe Eweyn li Grauns vandaar vertrekt met Eweyn le Ventriers (de ene Eweyn is *merlyere*, de ander een *bastard*) en van hun vaders huis op weg gaan (koning Vryen) en hoe uit een ander land de jonge Dodincax komt met Kews Distrax en Kahodynys naar Logres tussen de Sesoigners, met Gaweyn in hun gezelschap en zweren, dat ze slechts geridderd willen worden door de hand van koning Arthewr (die hen het zwaard ombindt). En weet wel, dat ze niet daarheen kunnen gaan, tenzij hen raad bereikt. Zie, dit is de reden dat ik erheen ga. Blijf daarom rustig hier, want de mensen doen je graag een plezier. En verlaat het land niet, totdat ik weerom kom, hetgeen niet lang zal duren (*in feye*).'
- 473 Koning Ban zegt: 'Ha, beste vriend, wees niet lang van ons weg dan! Want we zijn zeer kwalijk bedacht, gewis, als we je ook maar even moeten missen. Want we denken dan, dat je ons geheel verzaakt hebt.' 'Ha, als ge zo denkt, voorwaar, dan bent ge mijn liefde kwijt. Wat, denkt ge, dat ik niet weerom kom? *Žis*, heren, waarachtig wel!' 'Ha,' zegt Ban weer, '*nay*, beste vriend, ik meen het niet zo, het enige, wat ik wil, is jouw gezelschap, zoveel houd ik van je, waarlijk!' 'Wees dan niet bevreesd! Ik kom terug voordat de strijd in Logres over is en ik beveel jullie aan tot God, want ik moet nu gaan.' En meteen is hij weg, zo plots, dat geen van hen het zag of weet wat er van hem werd. Diezelfde nacht, voorwaar, is hij bij zijn meester Blasye in Northhumberland, zoals het Boek zegt, en groot is hun vreugde, want lang hebben ze elkaar niet gezien. Dan vertelt Merlijn al de avonturen, die gebeurd zijn en die nog moeten komen, ongelogen, van het rijk Tarmelyde en van het rijk Logres.
- 474 Hij houdt niets achter, zodat Blasye meer durf tot schrijven heeft en via zijn geschrift weten we nu dit alles. Nadat Blasey alles heeft opgeschreven, vertelt Merlijn hem hoe hij van de drie koningen is weggegaan en hoe het er met het rijk Tarmelyde voorstaat. En diezelfde avond komen nieuwe vijanden bij de Humber en vallen het land van koning Arthewr binnen. Maar laten we ophouden over Blasey en Merlijn en over de Sesoigners in Logres en verder gaan met Sagremor, die met 300 man uit Constantyn-noble is gekomen om door Artheurs hand geridderd te worden en nu naar hem op zoek is. Hij is helemaal uit Constantyn, die rijke stad, per schip gekomen en de Humber opgevaren tot aan Dover, waar ze aan land gaan en hun harnassen *trossen*.
- 475 Dan stijgen ze te paard en rijden zo goed en zo kwaad mogelijk naar (*god hit wot*) de stad Camaalot. Ze rijden zonder dat ze weten of ze goed gaan, noch komen ze iemand

- tegen, die hen de weg kan wijzen (noch horen ze wat over Arthewr), hetgeen hen zwaar valt. Ze rijden echter maar voort door het aan allen kanten verbrande land, dat door de Sesoygners vernietigd en geplunderd is. Sagremor weet hier niets van tot hij plots stuit op de Sesoigne-koning Oryauns met 20.000 Sesoigners bij zich. Als de jonge *bachelor* hen tot op een mijl genaderd is, ontmoet hij wegvlochtende mensen, bevreesd voor hun leven. Hij vraagt wie dat zijn en ze vertellen hem, dat zoveel Sesoigners [= Saxons] hen omsingelen, dat ze voor hun leven vreesden, en dat ze heel het land hebben vernield. Dan vraagt hij naar koning Arthewr en hoort, dat hij in het rijk Tarmelyde is. 'Wie is er dan in dit rijk om het te beschermen tegen deze boze mannen?'
- 476 'De zoon van koning Loot is hierheen gekomen (*God hit wot*), die een *nevw* is van koning Arthur, om voor hem te vechten in iedere *stowr*, hetgeen hij dagelijks doet met deze valse Sesoigners.' 'Zeg me, vriend, waar ze nu zijn!' 'Te Camaalot, heer, maar pas op als ge daarheen gaat, dat ge niet gewond of gedood wordt, vanwaar ik u aanraad niet daarheen te gaan.' Sagremor vraagt: 'Zeg me, welke weg ik moet nemen naar Kamaalot!' '*Certes, swete* vriend, ge bent op de goede weg, maar het zijn niet alleen de Sesoigners, die je de weg zullen verhinderen. Daarom vlucht, zeg ik je, want anders zal je hier sterven.' 'Hoever is het naar Kamaalot?' 'Zeven mijl, heer, en dan volgt een vlakke van zo'n drie mijl.' Als Sagremor hoort, dat hij nog maar tien mijl te rijden heeft, roept hij zijn mannen bijeen: 'Te wapen, te wapen, wat er ook mag gebeuren; en toon vandaag, wie zo *hardy* is om zijn lijf in gevaar (*distres*) te brengen tegen de *miscrawntes* in dit land, die hier zoveel *adversyte* doen! Want neem maar van mij aan, dat we door hen zullen gaan naar Kamaalot, wij allemaal!'
- 477 Meteen maakt iedereen zich gereed, harnast zich met schild en *hauberk*, gemaakt van staal, en allen met helmen op, die helder stralen als enig kristal, waarvan ze een grote hoeveelheid dragen op harnas en *hawberkes*. Dan zijn ze gereed voor de strijd, een prachtig schouwspel, al die waardige lieden, want *hardy* en moedig zijn ze een voor een en malen slechts weinig om hun vijanden [?] voor fijne *chapelettes* van edelstenen op hun helmen (voor de *nones*). Dan rijden ze verder en ook hun paarden zijn goed bewapend met *trappures*, gemaakt van ijzer en staal, want betere paarden dan zij hebben zijn er niet. En ze rijden geheel *on front*, want ze zijn zeker van een treffen (*bront*). En ze snellen op de Sesoigners af, maar nu stopt het verhaal en keert naar Merlijn, die nog in Northumberland is bij zijn *mayster* Blayse. Als Merlijn, die waardige *devyn*, zijn *mayster* al de avonturen verteld heeft, die in Logres gaan gebeuren, neemt hij 's morgens afscheid en is vroeg diezelfde dag reeds voor Kamaalot (*god hit wot*: Joost mag weten hoe) en neemt een nieuwe gedaante aan, die van een lelijke *cherl*, gekleed in een *kote* van *burnet* op zijn kwalijke lijf.
- 478 Lang is hij, met kromme benen (*crokend*), brede schouders en ook *stowpend* (voorovergebogen), met een lange baard en haarlokken, aldus *disfegured* Merlijn zich. Een enorme staf draagt hij op zijn nek, terwijl hij veel beesten voor zich uit drijft. Voor de stad gekomen begint hij zo luid te jammeren, dat ze hem op de wallen horen, en hij roept: 'O gij, Heer God, Koning der Hemel, hoe spijtig is het zoveel schone *bacheloris* ginds dood te zien liggen, die graag hulp hadden gehad, dat grote zonde het is om zulke waardige mensen de mist in te zien gaan, terwijl het zulke schone jongelieden zijn; nergens zijn schonere te zien. Ha, koning Arthewr, welke vrienden hebt ge thans verloren, die in uw land zijn gekomen om uw land te verdedigen tegen uw vijand! Ha, Segremorez, zeer *gentyl sqwyer & debonorez*, ha, die met *angwysche* moet dulden, dat je zoete lijf wordt geslagen door de Sesoigners, je lijf *defowlyd*, vermoord, of gedood! Ach, Segremorez, het is voor jou een grote pijniging! En als je onder de heidenen gestorven bent, moge God medelijden hebben met je ziel en je als een der Zijnen in Zijn heilig Paradijs brengen, opdat deze nooit zal voelen de pijn der Hel noch van het

- Vagevuur, Heer! God, aangezien Gij de Heer van alle aardse dingen bent, redt Sagremores en zijn gezelschap!’
- 479 Dit is wat die *cherl* roept en Gaweyn hoort het van de wallen, waar hij met zijn broers staat, en als ze het vuur en de rook overal in het land zien, zien ze dat de Sesoigners alles platbranden en zich samentrekken rond Kamaalot. Gaweyn spreekt tot de *cherl*: ‘Zeg me, *cherl*, gij vuile *veleyn*, wie bent ge en wat doet ge hier en waarom roept ge zo luid en jammert ge zo?’ De *cherl* plant zijn staf in de aarde en leunt erop als een man, die zijn verstand kwijt is en valt vervolgens voor aller ogen flauw en wanneer hij weer bijkomt, begint hij meteen te jammeren om, na een lange tijd, met zijn beesten weg te gaan in de richting van het woud. Maar dan roept hij met luide stem: ‘Ha, waar zijt ge nu allen, *chevalrye* van het rijk Logres, ziet ge niet het onheil, dat er gaande is, die zulke mensen de kop kost, die de laatste week hierheen zijn gekomen.
- 480 Het was een wonder, dat zulke mensen hierheen komen. Ha, gij verwanten van koning Arthewr, kwalijk gedragen jullie je thans, die het land dienen te verdedigen en toestaan, dat zulke mensen gedood worden!’ Gaweyn is zeer verbaasd over wat de *cherl* zegt en roept enige malen: ‘Zeg, gij *cherl veleyn*, komt terug naar me en laat me met je spreken!’ Maar de man draait zich geheel *cherlyschly* om en trekt een gezicht alsof hij doof is en zijn woorden niet verstaat. Maar Gaweyn roept het nog eens, waarop de *cherl* naar hem toekomt, met lange haarlokken en baard, met een vervaarlijke (*boystous*) staf (& *therto wrong*), het ene oog gesloten, met het andere kijkend. Hij kijkt omhoog met grijnzende mond alsof hij tegen de zon inkijkt, leunend op zijn staf, die zo *croked* is: ‘Zeg op, wat wilt ge van me?’ ‘Een woord wil ik met je spreken. Kom dicht naar de wal en luister naar wat ik zeg!’ Meteen komt hij naar de wal om te weten wat Gaweyn wil: ‘Zeg het snel, anders gaan mijn beesten er vandoor.’ ‘Ik wil graag weten, waarom ge zo huilt en jammert en waarom je deze ridders zo beschuldigt, die in Logres zijn?’
- 481 ‘Als ge me verzekert hem te verlossen, zal ik u vertellen hoe gevaarlijk het daar ervoor staat.’ En Gaweyn antwoordt: ‘Ik geef je de verzekering, voorwaar, zo *trewly* als een *sqwyer* kan doen en zal mijn best doen.’ Als die *cherl* ziet, dat Gaweyn graag de waarheid wil weten en de reden van zijn komst, zegt hij: ‘Ha, goede heer, wie bent ge dan wel?’ ‘Ik ben Gaweyn en *neveu* van koning Arthewr, *belemy*, ongelogen.’ ‘Dan zal ik je getrouw alles vertellen, [namelijk] dat ik groot medelijden heb met een *rowte* [troep] jonge *bacheloris*, die daarginds heftig en dapper aan het vechten zijn bij de ingang van gindse *lawnde*. Daar vechten zij met de Sesoigners, dat het een wonder is als je weet, dat zo weinigen het zo lang uithouden; want ze zijn maar met 300 tegen 3000, hetgeen niet lang meer zal duren, zo hard en scherp is hun strijd (*schoure*).’ Gaweyn vraagt wie het zijn en de *cherl* zegt: ‘Vrienden van koning Artheur en hun *mayster* heet Sagremorez van Constantyn-noble, *nevew* van de keizer, voorwaar, die naar dit land is gekomen om door Arthurs hand geridderd te worden. Ik heb het je nu allemaal verteld, maar ik neem aan dat je geen zin hebt daarheen te gaan, dus was al mijn moeite toch voor niets en blijven zij ongered (*vnreskwed*).
- 482 Want ik weet, dat je geen hart [= moed] hebt een dergelijke gewapende redding (*reskwes*) te doen, noch daartoe *hardy* genoeg bent. Want als ge dat zou durven, zou uw gewin zeer ruim en zeer groot zijn.’ Gaweyn is diep bewogen door de woorden van de *cherl* en dat deze hem tot een lafaard wil maken en dat hij de tocht niet durft te ondernemen, hetgeen hem zeer beschaamt, en meteen roept hij: ‘Te wapen, beste vrienden, te paard, te paard en volg me meteen!’ Snel springen ze te paard en snellen de stad uit. Buiten de stad verzamelen ze zich en zijn met zo’n 3000. Gaweyn gaat voorop en de anderen volgen zonder gedraal. Gaweyn laat de *cherl* te paard klimmen en hen naar de Sesoigners brengen, waar ze met die *bachelers* vechten. Dan neemt Gaweyn de leiding en stort zich in de grootste *pres*. Als hij het slagveld betreden heeft, ziet hij de

- jongemannen, die geweldig vechten en al meer dan 700 Sesoigners gedood hebben, maar niet kunnen ontsnappen vanwege de enorme hoeveelheid heidenen. Desondanks gedraagt Sagremowr zich zo goed, dat geen man het beter doet in enig gevecht.
- 483 Want hij heeft een grote *fawchon* in zijn hand, gezeten op een grijze hengst, en steeds is hij voor zijn makkers en baant hen een weg aldaar, dat het een geweldig gezicht is, hoeveel paarden en mannen hij ter aarde velt. Want toen hij voor het eerst het strijdperk betrad met zijn makkers bij zijn zijde, waren ze geheel ingesloten door de vijanden aan alle kanten, zodat ze nergens eruit kunnen. En de Sesoigners menen hen te pakken te hebben, te zullen binden en als gevangenen afvoeren, maar ze zijn zo waardig en *hardy*, dat ze geen mens vrezen en niemand hun slagen durft af te wachten; zo hevig vechten ze daar. Maar voortdurend blijven ze ingesloten en Sagremowrez blijft voorop om de weg te banen met zijn *fawchoun*, getrokken in de hand, probeert hij erdoor te komen. En hij vecht aan weerszijden, zodat niemand hem durft te naderen, want eenieder, die hij treft, gaat tegen de grond. Zodat ze aan alle kanten vluchten, want niemand wacht zijn klappen af. Want wat hij treft, treft hij goed (*erl*, *barown*, *bachelor*, *knyht*), zodat ze weldra beginnen te vluchten met Sagremowrez tussen hen. Als Gaweyn dit alles ziet, stort hij zich meteen met heel zijn *meyne* in die *pres*, terwijl Sagremorez en zijn gezelschap tot het uiterste hen beginnen te bewerken.
- 484 De *defens* en de strijd zijn zo sterk, dat het geweldig is, maar steeds zijn de *bacheleres* de betere vóór alle daar aanwezige Sesoigners, want ze hebben zo lang het weten uit te houden, voordat enige hulp hen bereikte. Tegen de tijd, dat Gawwyn met zijn gezelschap daar aankomt, is Sagremour met zijn mannen zeer in het nauw. Dat ziet Gaweyn meteen en hij snelt op de strijd af. En bij de eerste aanval (*bront*) velt hij met zijn *meyne* 2000 Sesoigners, tot grote ergernis van koning Oryaunz, die zo zijn mannen voor zijn neus gedood ziet. Nog nooit zag hij zo'n kleine *meyne* zo hard vechten. Gaweyn versaat niet en vecht uit alle macht voort, want Sagremourz en zijn *meyne* zijn geheel moe gestreden, al vecht hij nog steeds voorop. Want hij is de *semlyest* [knapste] persoon ooit van vlees en bloed gemaakt en voor zijn leeftijd groot en lang, zodat geen mens zijn slagen durft te vangen.
- 485 Want er is ijzer noch staal, dat hun lijven goed beschermen kan, zodat hoofd en schouder over het veld vliegen, zulke klappen geeft hij, dat het een geweldig gezicht is hem bezig te zien. En als Gawayn hem zo geweldig zich ziet gedragen, vraagt hij wie hij is en krijgt als antwoord: 'Sagremowrez, de neef van de keizer van Constantyn-noble.' Dan valt Gaweyn met zijn *meyne* op de Sesoigners aan en ze vechten zo hard, dat weer 2000 Sesoigners gewond of gedood worden (door Gaweyns *gras*). Dan volgt een enorme *stowr* tussen de *bachelers* en de Sesoigners onder leiding van Oryaunz, de heidense koning van Sesoigne. En de *bachelers* komen in het nauw, want Gaweyn heeft maar 4000 en Sagremowres 300 man, die reeds lang en hard gevochten hebben, en tegenover hen vechten hard 20.000 heidense Sesoigners (naast degenen, die in het land brandschatten en de bevolking doden, ten getale van 60.000 of meer). Als Oriaunz ziet hoe weinig tegenstanders hij heeft, heeft hij grote verachting (*dispit*) voor hen en zweert luid roepend tot de heer van zijn geloof, dat hij zich op hen allen zal wreken en dat geen van hen zal ontkomen.
- 486 Hij zweert die eed bij vlees en bot. Meteen neemt hij een speer ter hand en gaat zo snel hij kan op Agravaynz af, die zijn *newew* gedood heeft tot zijn groot verdriet. Hij geeft zijn paard de sporen en treft Agravayns midden op het schild. De stoot gaat door schild en *hawberk* en werpt Agravayns uit het zadel, zodat paard en man ter aarde gaan; zo hard treft Oryaunz hem. Als Gaweyn ziet, dat zijn broer geveld is, denkt hij dat deze dood is. Meteen grijpt hij een *ex* en stormt op Oryaunz af en wil hem op de helm slaan, maar Oryaunz heft snel zijn schild boven zijn hoofd. Want hij vreest zijn slag, als hij die

- ziet komen. Desondanks komt de klap van jonge Gaweyn neer en klieft het schild in tweeën. Dan geeft hij een tweede klap op de helm, zodat de *sercle* erom barst, evenals de *maillez* van zijn *hawberk* en tot op het zadel gaat de klap (*strook*), zodat hij de *chyne* van het paard in tweeën slaat, waarop Oryaunz met zijn paard neerstort.
- 487 Gaherez slaat Solymaunt met zijn knots (*maas*), zodat hij dood ter plekke neervalt en Gwerrehers slaat vervolgens Vallubre met zijn zwaard door helm en schedel tot op de tanden, zodat hij meteen dood neervalt. Galachyms slaat Pynados het hoofd af; zo'n klap geeft hij hem. Als de Sesoigners zien, dat koning Oryauns gevelde wordt, jammeren ze hard voor het geval hij dood is. En iedereen snelt hem te hulp, maar hij is zo zeer getroffen, dat hij geen poot meer kan verzetten; zo verdoofd is hij van de klap, dat hij niet meer op zijn voeten kan staan, noch zijn leden bewegen, en zeer afschuwelijk begint hij te huilen en luid te kriesen met een vreselijk gezicht; en allen menen, dat hij gestorven is en maken groot misbaar van verdriet, met gehuil en handengewring, waardoor de strijd staakt. Terwijl de Sesoigners bezig zijn met koning Oryauns, wordt jong Agravayn ontzet en te paard afgevoerd. Merlijn heeft de gedaante van een ridder aangenomen in helder stralende wapenuitrusting en komt zo gekleed recht op Gaweyn afgereden, die met zijn broers volop bezig is.
- 488 'Heren, volgt mij nu naar Camaalot, terwijl die Sesoigners bezig zijn met koning Oryauns!' Gaweyn vindt het een goede raad en gaat meteen naar Sagremowres en zegt: 'Je bent van harte welkom in ons gezelschap', en groet hem als een waardige *bachelor*. Sagremowres antwoordt: 'Ha, Gaweyn, mijn beste vriend, als het jou en jouw gezelschap bevalt, stoppen we hier ons toernooi en roepen al onze overgebleven makkers bijeen. Want we hebben goed genoeg hier gedaan; daarom is het tijd om te stoppen. (En zolang we nog gezond en wel zijn, laten we nu lopen op de grond.)' Gaweyn vraagt: 'Hoe heet je, *belamy*?' 'Sagremowres, *newew* van de keizer van Constantyn-noble. Wel, *bowsire*, hoe heet gij allemaal?' 'Heer, mijn naam is Gaweyn, *newew* van koning Arthewr, terwijl koning Loot van Orkanye mijn vader is, ongelogen.
- 489 Ik verblijf hier in dit land tot mijn *belevncle* terugkomt uit Tarmelyde, samen met mijn broers om dit land te beschermen, wat er ook gebeurt. En we waren hier niet gekomen, ware het niet om jou van je vijand te redden. Want ik hoorde vanmorgen, dat je werd aangevallen door een heidense koning.' Maar dan komt weer die ridder naar Gawayne: 'Ha, Gaweyn, wat treuzelt ge, zie die Sesoigners met hoeveel zij zijn, die je van alle kanten omringen, zodat je geenszins zult ontsnappen als je nog langer talmt.' Als Gaweyn hoort, dat hij zich moet haasten, kijkt hij om zich heen en ziet het veld overdekt met Sesoigners, zoals de ridder hem gezegd had, en die beginnen zo'n gemor (*murmur*) en herrie te maken, dat het lijkt of de aarde beeft. Dan zegt hij tegen Sagremowr: 'Heer, laten we nu weggaan! Zie, hoeveel Sesoigners eraan komen, moge God hen een ware boze doem (*right evel the dom*) geven!' 'Heer, met genoeg; laat ons naar Camaaloot gaan!' Zo rijden ze weg en zo dik is de *pres* daar, dat als ze een manshandschoen hadden gegooid, deze niet op de grond had kunnen vallen, maar op iemands hoofd was blijven liggen (meer dan een halve mijl). Al deze tijd zijn de Sesoigners bezig met koning Oryaunz hulp te bieden en tenslotte wekken ze hem uit zijn verdoving (met grote moeite, voorwaar).
- 490 Hij ziet rond zich het gejammer om hem en vraagt, om zijn *meyne* gerust te stellen, driftig om een nieuwe helm, neemt schild en speer ter hand en zet zich te paard (want hij is *hardy*) en zweert, dat als hij die *bachelor* tegenkomt, die hem zo tot *snepere* (?) maakte, hij hem zal bedwingen (als hij dat kan). En hij rijdt weg, om zich heen kijkend, waar de *bachelers* te vinden zijn, maar die zijn ondertussen al een halve mijl weg. Hij spoort zijn paard aan en zweert bij de heer van zijn geloof, dat ze niet zullen ontkomen (tenzij door pech). En zo hard sporen de Sesoigners hun paarden aan, dat ze in de drukte

- (*pres*) elkaar vertrappen. Zo vreselijk luid is het geschreeuw, dat de Sesoigners aanheffen, dat het tot op een (*long*) mijl te horen is. En de stof is zo dicht, dat de lucht verduisterd wordt (*dymmed the eyr*). Als de ridder [Merlijn] ziet, dat de Sesoigners hen achtervolgen, zegt hij Gaweyn sneller te rijden met zijn makkers. En ze rijden voort met grotere pas, maar voor ze Camaalot bereiken, moeten ze zich vreselijk haasten (*god wot*).
- 491 Maar Gaweyn, Agravains, Gwerehes, Gaherez, Galachym en Sagramowrs (*the feers*) rijden achteraan, terwijl hun *meyne* voorop gaat met hun harnassen en al hun andere buit, en laten de Sesoigners zo dichtbij komen, dat ze hun speren op hen breken. En de zes *bacheleres* keren zich om en geven met hun zwaarden zulke slagen (die goed bijten), dat geen Sesoigner zo *hardy* is dichterbij te komen. Dan komt koning Oryaunt naar voren met in zijn hand een scherpe *fawchon* en ziet hem, die hem tevoren trof [Gaweyn], en hoopt dat zijn tocht niet vergeefs is, want hij herkent hem aan zijn *hawberk* en stalen helm en zweert bij zijn goden in de hoge, dat hij voor die klap zal betalen; en gewroken op hem wil hij zijn, hoe dan ook, zo zweert hij. Als Gaweyn hem ziet aankomen, trekt hij een dapper en *hardy* gezicht en spoort zijn paard aan en rijdt het veld op. Meteen stormt hij op Oryans af met een scherp zwaard (*gleyve*) in de hand en slaat hem zeer kwalijk op de helm, maar de klap valt plat (tegen zijn wil) vanwege de grote haast.
- 492 (Hij heeft het wapen verkeerd vast.) Toch komt de klap zo hard aan, dat de *sercle* van zijn helm in stukken van zijn hoofd alle kanten uitvliegt en bovendien hem op de schedel treft, zodat hij van zijn paard tuimelt op de grond, zo machtig was de slag, dat hij stilligt, zo plat als een koek, en lang duurt het voor hij bijkomt. Sagramowrs geeft Adryans le Rows een machtige en afschuwelijke klap, zodat zijn zwaard door de *hawberk* bijt, zodat de schouder van het lichaam splitst. Galachym slaat Placydes zo hard, dat het hoofd van het lijf valt. Agravayns, Gwerrehes en Gahariet zijn vol *hardinesse* en manbaarheid. Ze hebben ieder een scherp zwaard in de hand en willen graag hun kracht beproeven. De eerste slaat Gwynebant uit alle macht, de tweede Taurus en de derde velt Famyel ter aarde, zodat deze alledrie daar dood liggen. En meteen doden ze er weer drie daar. Gaweyn, Sagramours & Galachym zijn nog steeds bij koning Oryans, want graag hadden ze hem gedood, maar de Sesoigners herstellen zich en drijven die drie jongelingen in het nauw en willen een einde aan hen maken. Zodat ze menig klap krijgen, maar net zo veel terugslaan, want zo machtig en dapper zijn ze, dat ze om zich heen maaïen en iedereen, die ze kunnen, doden; zodat paard noch man durft te wachten op hun slagen.
- 493 Zo worden hun zwaarden gebaad in bloed en hersenen. Zo machtig zijn ze, dat geen Sesoigne hen durft te naderen. Als de drie *bachelers* zien, dat de Sesoigners hun koning (Oryans) in de steek laten, komen ze snel weer aangereden en vertrappelen hem met de hoeven van hun paarden zo, dat hij nooit meer overeind zal komen; want tenzij hij al dood was, had hij er niet slechter aan toe kunnen zijn. Dan slaan ze de weg in naar Camaalot hun makkers achterna, die voorop gaan met hun buit. Want sinds ze uit Camaalot vertrokken, zijn ze niet onthelmd geweest, vanwaar ze zich haasten naar die stad om zich op te frissen. Maar als dit drietal merkt, dat hun *meyne* in de stad is, zijn ze verheugd en gaan langzamer rijden. De Sesoigners blijven achter om hun koning te redden, indien mogelijk, aangezien hij zwaar gewond en hevig getroffen is; en ze betreuren hem ten zeerste, terwijl ze hem opnemen. Als hij is bijgekomen en overeind staat, kijkt hij om zich heen of hij een van de drie vrienden ziet, die hem zo openlijk verslagen hebben.
- 494 Dan zweert hij bij zijn geloof, dat hij vervloeken zal, dat hij geboren is, als hij hem ooit zal tegenkomen op weg, veld, laan of straat. Zijn mannen zeggen: ‘Heer, wij houden

- hem voor een zeer gevaarlijk man, die tweemaal u zo verslagen heeft op deze zelfde dag.’ ‘Jullie hebben gelijk; toch zou ik hem eens bij me willen zien; en als ik hem in handen krijg, zal ik hem zwaar *defowlyn*. Zonder garantie (*waraunt*) zal hij zijn, al komen er 100 met hem mee!’ Zo gaat koning Oryauns op weg naar Camaalot met zijn *meyne* en steeds vraagt hij onderweg of iemand die drie jongelieden gezien heeft. Maar er is niemand, die hem kan zeggen, waar die drie, die zo *felle* zijn, heen zijn. Agravayns, Gwerrehys en Gaheriet missen hun drie broers nog niet, want ze veronderstellen, dat ze naar Camaalot zijn gegaan. Maar als ze daar niet blijken, zijn ze zeer verdrietig en dragen hun *meyne* op daar te blijven, ‘wat ons ook zal overkomen.’ Want ze willen niet opgeven, voordat Gaweyn, Sagremowrs en Galachym gevonden zijn. Ze hebben pas een klein eindje gereden, als ze de *cherl* tegenkomen, die eerder Gaweyn de raad gaf om Sagramowrs te redden. Op een fraaie hengst komt hij aangereden en zegt tegen de drie jongelieden: ‘Waarheen gaat gij drieën?’
- 495 ‘Wij zoeken Gaweyn, Galachym en Sagramowrs, die we kwijt zijn en niet weten waar ze zijn.’ ‘Ge hebt u vandaag zeer kwalijk gekweten, dat om jullie zij dood kunnen zijn, voorwaar, vanwaar het van jullie vuile lafheid is om zo jullie makkers in de steek te laten, gewis. Want zij hebben zich vandaag als mannen bewezen en jullie zijn uit lafheid heengegaan. Ziet, daar komen ze alledrie gezond en wel opdagen! Ge rouwde weinig om hun leven en had ge [rouw] gehad, dan zou ge hen gezocht hebben. Maar jullie handelden als lafaards door hen achter te laten zonder te weten waarom. Maar weet wel, dat waar zij waren, zij veel *prowes*se verrichtten en met menig harde klap en dodelijke verwonding zij deze dag menig man ter aarde velden, zodat zij grote verering verdienen als ooit iemand, maar *welfowle* hebt ge u tegenover hen gekweten, dat het u geenszins speet (noch in uw gedachte opkwam), jullie makkers in zo’n grote nood achter te laten, zonder te weten hoe het hen zou vergaan, of zij zouden sterven of blijven leven, maar jullie gingen weg. Daarom, wanneer het nog eens nodig is, denk dan hieraan, opdat het jullie niet tot *velonye* zal keren; denk dus over wat ik gezegd heb!’ Meteen gaat die *cherl* weg van hen, maar waarheen kunnen ze niet zeggen. En beschaamd, woedend, vol zorg en behoorlijk kwaad over de woorden van de man gaan ze voort, tot ze hun broers tegenkomen, die zo hard gevochten hebben, dat hun harnassen geheel en al met bloed en hersenen bevuild zijn.
- 496 En ze zijn zeer verheugd. Dan vraagt Gaweyn, waar de rest van hun gezelschap heen is, en Agravayns antwoordt: ‘Ze wachten op ons voor de poorten van Camaalot.’ En alle zes gaan ze vreugdevol en grappen makkend (*jocunde*) en zijn blij, dat Sagremowrs hen komt helpen. En Gaweyn is blij hem te hulp te zijn gekomen en hem gezond en wel gered te hebben en samen naar Camaalot te rijden. Een eindje verderop komen ze het paard van de *cherl* tegen, wegvlochtend en toegetakeld, het zadel vol bloed, en als ze dit zien [2 regels weg?: moeten Agravain en zijn makkers lachen], zeer tot verwondering van Gaweyn en Galachym en die vragen waarom ze zo lachen, maar ze zeggen niets, dus vraagt Gaweyn het nogmaals en Gaheriet vertelt, wat de *cherl* hen zei, hoe hij hen hun lafheid verweet, &c.
- 497 Zodra Gaweyn dit hoort, is hij zeer verwonderd en hij gaat naar het paard, dat zijn *mayster* ontvlucht is, en voert het aan de teugel mee en denkt, gezien het bloedige zadel (en *arsown*: tuig), dat diens meester gedood is, hetgeen hem zeer spijt. Gaweyn vraagt Agravayn en zijn twee makkers of ze Sesoigners zijn tegengekomen, sinds ze van Camaalotte kwamen, en ze zeggen: ‘Man noch vrouw, heer, slechts de *cherl*, die tot ons sprak, gezeten op de rug van dit paard.’ ‘Weet wel, dat deze man gedood of verwond is ter aarde geworpen. Laten we daarom gaan zoeken tot we hem vinden en anders zijn we zeer *unkynde* [onaardig]. Want als we hem in leven vinden, nemen we hem mee naar Camaalot. Want grote zonde zou het ons zijn hem aldus in *mischef* te laten sterven en

hier alleen in het veld te laten liggen, waar de honden zijn vlees en botten zullen opeten.’ Ze gaan op zoek naar die *cherl* en speuren veld en bos na, maar hebben niet de *grace* hem te vinden.

498 En terwijl zij hun best doen met zoeken, is hij [Merlijn] snel naar hun leger gegaan in de gedaante van een page, die komt aanlopen met een stuk (*tronchown*) van een speer in de hand. Lang zoeken ze hem en kunnen hem niet vinden en gaan tenslotte terug naar Camaalot, waar ze hun gezelschap treffen. Dan zijn ze blij en betreden de stad, halen de brug op en sluiten de poorten toe en gaan snel de wallen op om te zien of de Sesoigners naar de stad komen met hun koning Oryauns om de stad aan te vallen. Maar daarin blijken ze niet veel zin (*talent*) te hebben, want ze zijn niet van plan de stad te belegeren, want die is heel sterk. En als ze niemand zien komen, gaan ze naar hun *ostel* om uit te rusten, want ze zijn geheel moegestreden. Grote vreugde en feest maken ze om Sagramowrs te verblijden en als ze weten wat de reden is van de komst van deze jonge *newew* van de keizer van Constantyn-Noble, die tot hen is gekomen met zo’n scherpe *schowr* [‘gevecht’], en dat het zijn bedoeling is om van koning Arthewr zijn wapens te nemen, wordt hem veel verering gedaan, dag en nacht, door iedereen en ze prijzen hem veelvuldig vanwege de waardigheid in hem.

499 Want ze zagen hoe hij zich in de strijd gedroeg en bovendien is hij van geweldige *bownte*, schoon *lymed* en welgeschapen. Schonere ledematen draagt geen man dan Sagramowrs. Dus hebben ze groot genoeg hem te zien en omarmen hem. Zo blijven ze twee dagen in vreugde & *mirthe*, voor hen het nieuws bereikt, dat de Sesoigners vertrokken zijn met spoed naar Northumberland en het onder bestuur van hertog Escamz staande Cambaniez. Maar hier stopt het Verhaal over de jongelui, die zich te Camaalot vermaken en keert terug naar koning Claryown en hertog Escam, die met de mannen van koning Oriauns vechten *vppon* de rivier de Saverne (met grote pijn).

Hoofdstuk 17

Deze *matere* gaat nu verder met de mannen van Clariowns en hertog Ascamz, die zeer gegriefd zijn, zoals ge zult zien, wanneer koning Oriauns naar die *melle* komt. Want uit alle macht probeert hij hen te grieven. Want zeer boos en vertoornd is hij daar, vanwege wat Gaweyn hem voorheen aandeed. Wraak zou hij op hem willen nemen en neemt die op iedereen daar. Want hij zweert bij zijn *sewrance* hen tot het uiterste te zullen doden en dat geen van hen zal ontsnappen; aldus maakt hij meteen deze eed.

500 Dan volgt een hevig gevecht van beide zijden, met veel geschiet van pijlen (*arwes & qwarellis*), zodat menig man gedood of gewond wordt. Maar ondanks de kracht, die de Sesoigners hebben, lukt het niet hun rangen te doorbreken. En als de Sesoigners dit zien, legeren ze zich *vppon* [= op de oever van] de Saverne. En zo willen ze het land bezetten, zodat niemand hen kan passeren. En het land rondom plunderen ze en brengen de buit bijeen. Maar voortdurend vechten ze korte gevechten met de anderen. ‘Maar laten we hen hier vasthouden,’ zegt koning Oryans, ‘want tegenover ons hebben ze geen macht, zolang we hier gelegerd zijn.’ Zodra koning Oryans zijn *meyne* gelegerd heeft, plunderen (*sarpoyllede*) zij een grote hoeveelheid bijeen en steken het land overal in brand en sparen niemand. Dieren en levensmiddelen nemen ze in grote hoeveelheid en richten totale destructie aan. Want het land was overal rijk voorzien aan *grete* goederen. Want medelijden kennen de Sesoigners niet, maar mensen en beesten vernietigt eenieder van hen. En ze maken zo’n groot vuur, dat de lucht rood is, wat op een dagreis afstand te zien is. Koning Clariouns en hertog Escamz zien de grote vernielingen, die de Sesoigners daar aanrichten en de hertog gaat naar de koning en zegt:

- 501 'Heer, het levert ons weinig op aldus hier stil te blijven. We worden vernietigd of we willen of niet en het land rondom ons zijn we geheel kwijt. Laten we daarom daarheen gaan, waar zij zijn, en met hen vechten en hen grieven uit alle macht, want mij dunkt, dat dat beter is dan langer hier te blijven rusten.' Clariown antwoordt: 'Ge hebt geheel gelijk, maar ik moet je voor één ding waarschuwen: als we deze streek verlaten, zullen ze het land totaal vernietigen.' Hertog Escam raadt hem aan als een wijs man: 'We zullen een deel van onze mannen hier laten en met de rest zullen we naar het woud gaan, dat naast hen ligt, en daar ons legeren in een hinderlaag (*buschement*) en wachten tot we zien, dat hun buit voorbij rijdt, en hen dan overvallen en afsnijden van hun buit, aldus zullen we hen aanvallen. En de heer van Palerne, die de weg kent, zal onze *meyne* aanvoeren. En tegen de tijd, dat hij op het slagveld is, zullen we hem ter hulp snellen en al de schade toebrengen, die we maar kunnen doen; dat raad ik aan; nu laat ons gaan!' Clariowns zegt: 'Ha, Heer God, dit is me een vreemde zaak, dat we met hen gaan vechten, terwijl we daartoe niet de mannen hebben. Want tegenover één van ons hebben zij er tien; hoe moeten we dan met hen vechten?'
- 502 'Wat zegt ge, voor Gods *grace*? Ze zijn alle kanten uit vertrokken en bevechten (*rengen*) dit land overal; heer, dit is zonder twijfel het geval. Want al de kracht, die hen rest, ziet ge daar voor u bij die paviljoenen, die gelegerd zijn naast de rivier om de oversteek te bewaken. Zodat het merendeel het land in is en er maar weinigen zijn gebleven, die geen vrees hebben dat iets hen zal overkomen.' Koning Clariown zegt: 'Ik sprak niet voor mezelf, maar voor mijn *meyne*; want, voorwaar, ik zou niet willen, dat hen iets overkomt (*misbetydde*).' Als zijn waardige mannen dit horen, willen ze graag met hem mee uit rijden en ze prijzen hem veel om wat hij zei, want het was goed gezegd door een koning (dat hij het slechts wil laten, omdat hij medelijden met zijn volk heeft). En ze zeggen: 'Ha, waardige heer, wees niet bevreesd, maar laat ons gaan en onze schande wreken, die zij ons aandoen(, en ook de blaam). Daarom heer, laten we eropuit trekken, gij, hertog Escamz en wij. Wat bent ge meer dan wij behalve de waardigheid van de kroon? Daarom laten we nu opstappen en slechts vertrouwen op Gods *grace*!'
- 503 Als koning Claryown hen zo hoort praten, weent hij water uit beide ogen (vanonder zijn helm), dat het langs zijn kaken naar beneden giet (*3ood*). En hij is daarover zo *angwischous*, dat hij geen woord kan zeggen. Zijn mensen zien dit en zeggen: 'Voor de liefde van God, beste koning Clariown, treur niet langer, maar laten we in Godsnaam wegrijden om hen te bevechten en te beschamen. Want het is beter dat we op hen sterven, dan alsnog te leven in armoede, misere (*mischef*) en onterft ook en van al onze goederen beroofd; vanwaar, in Godsnaam, laten we nu gaan!' 'Ik ben gereed, maar laat eens zien, wie we hier zullen laten om deze plaats te beschermen.' En ze antwoorden, dat het al geregeld (*meved?*) is, en ze laten daar om die *warde* te behoeden heer Norhawnt, de heer van de *Dolorous Garde*, en Brweer [Fr. Brun] *saunz pyte* met 1000 goedbewapende mannen. Rond middernacht gaan ze op pad naar het woud, geleid door de heer van Salerne, die de weg goed kent, en ze houden de vaart erin tot ze bij het Woud van Bregham komen, waar ze een hinderlaag maken bij een *carfox* (*where as 7 weyes weren vsyd*) naast een schone groene *lawnde* vol bloemen.
- 504 Het is een fraaie ochtend, zacht weer en de vogels zingen vrolijk alsof het Mei is. Deze *lawnde* is zo schoon en heerlijk en zo zoet van geur onder de mannen, dat ze er nooit meer weg willen. Zo wordt door koning Clariown en hertog Escan een hinderlaag aangelegd, want ze weten, dat langs die weg de Sesoigners zullen komen. En ze blijven er tot *tierce*, voordat ze iets horen of zien. Dan zien ze uit het woud zwijnen, koeien (*keen*), ossen, paarden, schapen komen en grote *palfreyes*, beladen (*trossed*) met zout vlees, graan, brood en kaas. Ze hebben zoveel *vyaunde*, dat de *reng* een mijl ver te horen is. Als Escam & Claryon deze *rowte* voorbij zien gaan met vele *chariettes* erbij, gaan ze hen tegemoet om

- hen te treffen, die deze plunder voortdrijven en die met meer dan 5000 zijn. Als de heer van Salerne ziet, dat al die beesten zijn opgesloten, komt hij met 500 ridders op hen af, die de beesten wegdrijven, en ze worden allemaal gedood.
- 505 Dan drijven ze de dieren bijeen, *charietes*, paarden, schapen (& *neet*) en drijven hen naar het woud op twee mijl vandaar, waar ze veilig worden gehoed. Dan keren ze terug en dit alles zagen de Sesoigners, die eerst bedroefd zijn, dat ze aldus hun buit kwijt zijn geraakt, maar dan op hen afstormen en ieder verbrijzelt zijn speer op de ander en ze slaan hun schilden aan stukken. De *melle* is zo sterk, dat man en paard tegen de grond gaan. En aan beide zijden is een grote slachting. Want die *melle* duurt van *tierce* tot *noon* en tegen die tijd gaan de Sesoigners er vandoor, keren hun ruggen en vluchten, achtervolgd door de Christenen. Het zijn 15.000 Sesoigners, maar 5000 zijn er gevallen, zodat 10.000 vluchten, achternagezet door de Christenen, die ook in de vlucht nog velen doden; wie ontkomt, mag blij zijn. Want er zijn 22.000 Christenen. De vluchtende heidenen gaan rechtstreeks naar koning Oraunt, die in zijn paviljoen ligt naast de Roche van Margot met zijn *chevalrye*.
- 506 Diezelfde morgen is uit een andere streek een grote buit (*tresor*) naar hem toegebracht, die in diverse landstroken is buitgemaakt, met een menigte *meyne*, meer dan 55.000 Sesoigners, die de schat begeleiden naar het leger, dat gelegerd is voor de stad Clarence, die opnieuw wordt belegerd door menig heiden. Als Clarion en Eskan zien, dat er zoveel Sesoigners zijn, worden ze heel bang en keren om, terwijl de Sesoigners doorrijden. Voortdurend zien ze doden langs de weg, hetgeen hen zeer bevreest en ze sporen hun paarden aan en treuzelen niet tot ze bij koning Oryant zijn, die ze vertellen hoe het ervoor staat en hoeveel Sesoigners in hun bloed lagen te baden. Als koning Oryant hoort, dat de Christenen zo dichtbij zijn, beveelt hij zijn mannen meteen te paard te klimmen en hen uit alle macht na te jagen en *sqwyer* noch ridder te sparen. Ze gaan op weg naar het woud, waar ze hen het eerst zagen en komen weldra bij hen, waarop menig slag wordt uitgedeeld. De Christenen trekken zich steeds verder in het bos terug en zijn zo aaneengesloten, dat ze niet te scheiden zijn. Zodra ze het woud bereikt hebben, keren ze zich tegen hun vijanden. Menig speer verbrijzelt en menig zwaard zwaait de hoogte in.
- 507 Ook worden velen gedood of gewond bij beide partijen. Dit nu is een *felenous melle* en dodelijk aan beide zijden en als er het woud niet was geweest, dan waren meer Christenen gedood. Want het woud is in hun rug, hetgeen vele mensen redde. Maar de Sesoigners hopen zich beter te gedragen, echter ze vinden geen lafaards daar, waarna ze vluchten, terwijl de Christenen teruggaan naar het woud. De Sesoigners gaan naar koning Oryaunz en vertellen hem van deze pech (*mischauunz*) en meteen maakt de koning zich gereed om naar het woud te gaan. Maar als hij bij het woud komt, is iedereen weg. Dit spijt hem zeer, want ze hebben hem veel smart bezorgd. En de hele morgen rijdt hij op en neer langs het woud. Maar 's avonds vertrekt koning Clariown naar Cambenie met 7000 man, die er over zijn van die *melle*, en met hertog Escam regelt hij, dat de buit, die ze behaald hebben, veilig naar Cambenye wordt gebracht.
- 508 Als ze in Cambenye zijn en de goederen verdeeld hebben, gaan de beide heren uiteen, ieder naar zijn eigen stad, en zorgen ervoor, dat die steden op geen enkele wijze beschadigd worden. 's Morgens speuren de Sesoigners in het rond en sturen hun *meyne* alle kanten uit om het land te doorzoeken om uit te vinden, waarheen de Christenen vertrokken zijn. En al snel komen ze terug naar koning Oryaunz om te vertellen, dat de Christenen vertrokken zijn, maar waarheen weten ze niet. Dan wordt hij boos & woed en blijft niet langer daar, maar laat meteen zijn *tymbres* klinken, evenals zijn *tabowrs* en gaat dan naar Cambenye. Voorop gaat Naplyn, zijn *amyrant*, met 15.000 man, terwijl hij 3000 vooruit stuurt (*harlotes & ribaudis*), die het vuur moeten aansteken om overal het

land plat te branden. Na Naplyn komt Clawdas met de *caryage* met 10.000 man, want heel de *cariage* en de buit, die ze op wat voor wijze dan ook verzameld hebben, wordt onder leiding van Clawdas vervoerd, die het tegen iedereen moet beschermen. Daarna volgt koning Oryens met 20.000 man en ze rijden naar Cambenye en beginnen daar het land te verwoesten (evenals de *forreyeres*).

- 509 Als de hertog deze verwoesting ziet, is hij zeer verdrietig. En hij beveelt zijn mannen zich te bewapenen, hetgeen ze meteen doen. Dan stijgen ze te paard en trekken op die *ribawdis* af en vagen hen in korte tijd weg. Als die echter de Christenen zien aankomen, vluchten ze alle kanten uit, maar snel zijn ze ingehaald en neergemaaid en van de 3000, die door de *amyrawnt* vooruit zijn gezonden, blijven maar 40 man over. Als de *amyrawt* hen zo ziet vluchten, zegt hij: 'Wat doet ge, *ribawdes* [boeventuig]? Zeg, *cherlis*, waarom vluchten jullie? Keer om en blijf hier bij me!' 'Ziet ge niet hoe wij gewond en gewond werden en ge had ons allen kunnen redden, als ge daartoe het geluk had gehad. Waarvoor de blaam valt op onze koning Oryaunz, die ons dergelijke *hyndryng* liet doorstaan. Want hij duldde, dat al zijn mannen gedood werden, hier en elders.' Naplyn zegt: 'Dat is de beloning voor *cherlis* als jullie. Maar waar zijn zij, die jullie zo hebben verslagen?' 'Heer, ze zijn vast weggegaan,' hetgeen een leugen was, want de Christenen zijn meteen omgekeerd. Dan gaan Oryaunt en zijn mannen naar Clarence, dat belegerd wordt door koning Hadagrabrant, die verheugd is hen te zien (en omgekeerd).
- 510 En Oryaunt brengt de belegeraars verversing, want hij brengt zeer veel *vytaylles* mee. Als bij de andere partij hertog Escam merkt, dat de Sesoigners weg zijn, stuurt hij meteen naar de heer van Salerne diens aandeel in de goederen, die door koning Clariown, hertog Escanz en hem zijn gewonnen in het Woud van Bregham. Maar laten we deze zaak laten rusten en gaan naar het verhaal van Ywayn *thavowtrers*, die vertrokken is uit Sorham *cite*.

Hoofdstuk 18

We lezen in het Verhaal, dat de twee broers haastig uit Sorham vertrekken en dag en nacht doorrijden tot ze komen bij Arondel in Cornewaylle naast Bredygan. Daar horen ze, dat Sorindes, de zoon van koning Maaglans, onder Bredygan gelegd is om er uit te rusten van de reis, onlangs uit het land van koning Ydyers. De jongelui besluiten niet te dicht langs de Sesoigners te rijden en gaan naar Arondelle, dat lijkt hen beter. De Sesoigners hebben heel het Woud van Bredygan in handen en hun leger komt tot Kerdyf (zo ver strekt het leger zich uit).

- 511 Dit komt Gaweyn ter ore en hij stuurt bericht naar alle garnizoenen van het land, dat iedereen zich gereed moet maken. Als ze dit horen, beminnen ze de jongelui zo, dat iedereen snel gereed is om met hen uit te rijden; zodat hij meer dan 30.000 man bijeen heeft. Dan rijden ze allen naar Kerdyf om te weten wat er gebeurd is en blijven er twee dagen en de derde dag gaan ze naar Bradigan, waar de Sesoigners zijn, die Ydyers' land verwoesten en met meer dan 60.000 zijn, die in iedere streek, waar ze komen, de schrik slaan. Als koning Ydyers dit alles ziet, is hij zeer bedroefd (bijna gek) en tenslotte verzamelt hij 14.000 goedbewapende en geharnaste krijgers en achtervolgt het leger met al zijn macht. Want koning Ydyers is een waardige ridder, die geweldige dingen deed en vele waardige ridders in zijn gezelschap heeft, die de hele dag goed vechten tegen 20.000 Sesoigners van de 60.000, die gelegd zijn te Arowndel.
- 512 Als de twee zonen van koning Vryens merken, dat de Sesoigners vertrokken zijn naar Cornwaylle, naar het land van koning Ydyers, en menen dat geen van hen is achtergebleven en ze niets te vrezen hebben, bewapenen ze zich en vertrekken uit Arowndel met 400 goed geharnaste mannen. Na een tijdje komen ze bij de Brug van

- Bradygan (op 4 mijl van Br.) en als ze over de brug zijn, worden ze aangevallen door ene Bylas met 14.000 man, die de voorhoede (*vane-warde*) van koning Soryownd aanvoert om te zorgen, dat niemand het kasteel Bredegan, dat midden in het woud staat, verlaat. Als de jongelui hen zien, zijn ze zeer bevreesd en trekken zich terug op de kop van de brug, waar ze zich fel verdedigen en de Sesoigners veel schade toebrengen. Aan de andere kant van de *cawsye* van de brug vecht koning Ydyers zeer hard en geweldig met zijn waardige ridders zonder ophouden. En ze vechten zo hard dat ze 20.000 Sesoigners op de vlucht jagen, die niet langer bij die *meyne* durven te blijven om niet gedood te worden.
- 513 Ze vluchten terug naar het grote leger der Sesoigners. En het komt me als een wonder voor, dat ze niet meer koning Ydyers of die jongelui of de anderen bij hen durven aan te vallen. Maar laten we over iets anders spreken, namelijk over de twee broers, die het tussen de Sesoigners benauwd krijgen en op het punt staan gevangen genomen te worden. Als Merlijn, die in de gedaante van een *sqwyer* is, bespeurt, dat Gaweyn en zijn makkers in het kasteel van Bradygan zijn, is hij zeer verheugd en neemt een andere gedaante aan. Want hij weet goed, dat de twee broers met hun gezellen op het punt staan gevangen genomen of gedood te worden. Hij neemt de gedaante aan van een knaap, te voet gaand met brieven in een afgesloten kistje (*box*), dat beschilderd is met het wapen van koning Vryens; & de brief is geschreven door Blayse in opdracht van Merlijn. Als deze brieven geschreven zijn, gaat hij meteen naar Bradigan, *nysly* [mooi] gekleed en uitgedost, met op zijn hoofd een vilten *russet* en in zijn hand een lange stevige stok (*batte*), met een paar oude *knopped* schoenen, dubbel bekleed, aan zijn voeten, met bruine *sendryn* broek en een kleeid (*gowne*) van zwarte *fustyan*⁷ en al de *slytter* met *orfreys bendee* van voren en van achteren.
- 514 De *slyttes* opzij en de zoom (*hem*) rondom zijn geheel *orfreysed* en de mouwen zijn nauw en recht en zijn lendenen zijn omgord met een witte riem (*thong*). Bovendien is hij zwart en lang, een grote volle baard, een scheve neus en blootshoofds (zonder *coyphe*). Tussen zijn schouders (*spawdis*) hangt zijn merkwaardige hoed (door een *layner*: koord?), die zwart en bruin is, en zo gekleed gaat hij door de stad regelrecht naar het kasteel en betreedt meteen het *chef paleys*, waar hij de trappen (*greez*) oploopt. Gaweyn staat er en kijkt naar zijn gezicht en vraagt aan de zonen van koning Loot, vanwaar deze *lothly groom* komt. En terwijl ze over zijn uiterlijk praten, komt hij naar hen en knielt neer en groet hen. Meteen neemt Gaweyn hem hoffelijk bij de hand en begroet hem uit naam van zijn beminde broers en hij groet Gaweyn uit naam van de zonen van koning Vryens; ‘die u deze brief stuurt.’ Zodra Gaweyn van die jongelui hoort, is het hem wonderlijk te moede en hij springt meteen overeind, neemt de brief, breekt hem open en leest hem van begin tot eind, zo goed hij kan.
- 515 En hij leest: ‘Koning Vryens’ zoon, jonge Yweyn, groet je, Gaweyn, evenals mijn *cosyns* en al mijn vrienden, en laat je weten, dat ik en Yweyn Thavowtreers zonder toestemming zijn weggegaan van onze vader, de koning, maar op aanraden van onze moeder en van mijn broer Yweyn. En we zijn zo snel gereden op onze reis, dat we bij de brug van Sordione zijn, waar 10.000 Sesoygners ons troffen, die ons zeer kwaad begroetten en hevig met ons vochten, terwijl wij met slechts 300 zijn. Aan de overzijde vecht koning Ydyer met 14.000 man tegen 40.000 Sesoigners, aan de *cause* van Arowndel. Ze zijn zeer in de verdrukking, net als wij, die op het punt staan gevangen genomen te worden, zodat geen van ons kan ontkomen. Vanwaar, als wij gevangen genomen of gedood worden, het voor jou een grote *velenye* zou zijn.’ Dus de *letter* toont alle nood op een rijtje.
- 516 Nog meer zegt hij tegen hun neef Gaweyn, namelijk om hen te redden: ‘Als het in je vermogen ligt, kom ons dan verlossen uit de nood (*distresse*); denk aan ons!’ Zodra

⁷ Skeat, 167b: Fustian, a kind of course cloth; another name of Cairo, whence the stuff first came.

- Gaweyn de brief begrepen heeft, roept hij met luide stem: ‘Te wapen, zo snel ge kunt, *barowns, bacheleres, knyght & sqwyer*, en komt dan hierheen!’ Verheugd rennen ze naar hun wapens, want ze begeren te vechten. En zodra ze gewapend zijn, gaan ze ten strijde met schild en speer. Ze stijgen te paard en snellen weg, geleid door de *zoman*, die Gaweyn de brieven bracht, en ze zijn met 20.000, voorwaar. Ze rijden een eindje en dan verdeelt Gaweyn zeer wijselijk zijn gezelschap in zes vleugels. Het eerste bataljon van 3000 man in *hawberkes & haberiowns* van staal deelt hij toe aan Agrevayn. Ze hebben speren en scherpe zwaarden en zijn goed gezadeld.
- 517 Zij gaan voorop. Het tweede bataljon van 3000 man leidt Gwerrers en het derde bataljon van 3000 man leidt Gaheret. Het vierde van 3000 man geeft hij aan Sagremourez, de *newew* van de keizer van Constantyn, en zij gaan achter de anderen aan. Ieder bataljon heeft een banier met een teken van degene, die hen leidt. Het vijfde bataljon van 3000 man leidt Galachym, die dappere (& *grim*) *cosyn* van Gaweyn, en zij gaan achter Sagremoures aan, zo snel ze kunnen. De laatste, zesde vleugel met 5000 man wordt geleid door Gaweyn, die een zeer goede leider is, onder zijn banier, die als volgt is: rode *sendel*, azuren *bende* [band], met een zilveren leeuw.
- 518 En als hij ziet, dat de anderen weg zijn, gaat hij snel achter hen aan. Ze zijn goed bewapend voor de strijd en hun harnassen blinken helder en ze zijn van top tot teen bewapend, gezeten op snelle *destrers*, begeleid door *trompes, clariowns* en muziek. Het is een prachtig schouwspel. Maar we verlaten nu deze jongelui en gaan voort met koning Ydyere, die met de Sesoigners vecht en bijna verslagen is, maar niet na een grote vernietiging onder de Sesoigners te hebben aangericht. Nu vertelt dit *pagent*, hoe koning Ydyer met 20.000 Sesoigners vecht en hen allen op de vlucht jaagt en aan hen een grote nederlaag toebrengt met een grote slachting. Als koning Soryownd zijn mensen ziet vluchten, vraagt hij wat er is, waarom ze vluchten, en een ridder vertelt hem, dat koning Ydyere grote schade onder zijn mensen heeft aangericht en meer dan 20.000 mannen verslagen en gedood heeft. Uitermate vertoornd keert koning Soryownd met 20.000 man terug naar het slagveld.
- 519 Hij haast zich zeer, vervuld van toorn(, *tene & treye*), totdat hij komt bij de plek, waar zij [Ydyers] hevig vechten met de *meyne* van Murgalaunt, een Sesoigner *amyraunt*, wreed en *felenows* en tegen de Christenen haatdragend, die zo goed die weg bezet, dat geen Christen erin durft te gaan. Dan wordt gecounterd (*cowntreng*) met scherpe speren, die aan beide zijden grote schade aanrichten, met scherpe messen en zwaarden. Tegelijk komt koning Soryownde aangestormd met een grote *meyne* op de Christenen en richt een grote verwoesting aan onder de *meyne* van koning Ydyere en brengt hen zeer in het nauw, zonder enig uitzicht. Want de Sesoigners jagen hen van hot naar her en geven hen nergens respijt; zodat koning Ydyer heel wat mannen verliest waarover hij zeer verdrietig en boos is. En hij vervloekt, dat hij ooit de kroning van koning Arthur heeft willen beletten: ‘Want om de grote zonde die wij in hem dachten, is al dit onheil nu over ons gekomen, maar nu is het te laat om spijt te hebben, voor mij en voor mijn makkers, voorwaar.’ Aldus beklaagt zich koning Ydyere over de door hem verloren manschappen. Dan keert koning Soryownd om en gaat hij naar de *Streyt pas* en gaat daarover met zijn *meyne* naar het kasteel van Aroundel.
- 520 [Regel weg] en laat daar 15.000 man achter om de levensmiddelen te bewaken, zodat het kasteel niets zal hebben; ze moeten de weg beschermen. Met 15.000 anderen rijdt hij voort naar de voet van de brug, waar die jongelui vechten met 10.000 Sesoigners, die de *pas* naar *Streitly* behoeden, zodat geen der jongelui hen kan passeren, noch iemand van zijn *meyne*. Als de jongelui zien, dat van alle kanten de Sesoigners aankomen, zijn ze zeer ontsteld, dat ze gedood of gevangen genomen worden. Yweyn de Grote (*graunt*) kijkt naar het Woud van Bredygan en ziet de banier van zijn neef Agravayns, die snel op

hem afkomt; want hij kent deze banier goed. En hij zegt tegen zijn makkers, dat zijn neef hen te hulp (en ter verversing) komt en met hem een grote *meyne* om hen te ontzetten. De makkers van Yweyn vragen: 'Heer, wat zullen we doen? Ziet ge niet hoe de Sesoigners van alle kanten op ons afkomen, zodat we niet ontsnappen kunnen, maar hier ten onder zullen gaan.' Dan zegt Yweyn thavowtrers, die dappere en woeste *bachelor*:

- 521 'We moeten allemaal tezamen komen, alsof we op hen willen afrijden; en terwijl we op hen afstormen, zullen we ineens naar de rivier rijden; en ondertussen kunnen zij hier komen, jouw neef en zijn *meyne*. Want als we hier de Sesoigners afwachten, worden we gevangen genomen, voordat zij bij ons zijn.' Iedereen is het eens met wat die *bachelor* zei en ze blijven dicht bijeen, ondanks de Sesoigners, die zich ook verzamelen; nog geen boogschot is er tussen hen. De Sesoigners komen dichtbij de Christenen en sporen hun *destreres* aan. Meteen rijden de Christenen op hen af en gaan over de brug en doden daarbij 200 Sesoigners (achtereen). En als de Sesoigners denken hen ingesloten te hebben, zwenken de Christenen opzij en stormen op de rivier af, naar de kant, vanwaar ze Agravayns zien aankomen. Als de 15.000 man grote *vowarde* van koning Soryownde ziet, dat de jongelui wijken, stormen ze op hen af zonder op te letten; en zo dicht [opeengepakt] rijden ze op de brug af, dat velen in het water vallen. Maar de 10.000, die de oversteek (*passage*) beschermen, laten de jongelui niet met rust en jagen hen na tussen twee rivieren, tot op een weide, tot hun groot verdriet.
- 522 Want als ze gepakt worden, zou het een groot verdriet voor hun vrienden zijn en een grote schande (*schame*) voor heel het rijk zo plots zulk een *barntewn* [barondom] verloren te hebben. Dan komt Agravayns aangesneld en ziet de benauwdheid van de jongelui. Meteen stormen ze op de brug af en als ze de Sesoigners naderen, sporen ze hun *destreres* hevig aan en verbreken de *scheltrom* daar meteen, zodat ze naar hun makkers kunnen gaan. Met zo'n herrie vallen ze aan, dat rivier en bos er van dreunen. Dan volgt een hevige *mellee*, waarbij menig *felenows* slag wordt uitgedeeld. Want nooit was er zo'n kleine *meyne*, die zo hard vocht. Want ze slaan zo hard op de Sesoigners, dat ze de 300 *bacheleres* laten gaan. Meteen komen ze bijeen en keren terug naar hun eerste stelling. Dit blijkt een grote *merter*, want ze worden zwaar op de huid gezeten. Want de twee Yweyns worden ter aarde geveld (van hun paard gewipt), maar vechten te voet net zo hard. Want zo'n 100 van hun gezellen zijn zwaar gewond. Dan worden ze opnieuw teruggedreven, wat niet zo verwonderlijk is, omdat er zoveel Sesoigners zijn, terwijl er slechts de 3000 Christenen tegenover staan, die jonge Agravayns met zich meebracht. En er zijn 15.000 Sesoigners en 10.000 om de brug en *pas* te bewaken.
- 523 Maar voortdurend komen er meer bij, zodat de 10.000 in de richting van Agravayns banier gaan en hevig met hem daar vechten. Want de Sesoigners zijn verheugd over de makkers, die naar hen komen, evenals dat ze Agravayns & zijn *meyne* geheel omsingeld hebben. Bovendien wordt het een hete dag. Het stof stijgt hoog op en is zo dicht, dat het op een mijl te zien is. Het zweet druipt van de paarden (want het is een hete Meidag). Als Agravayns ziet, dat hij zo op zijn huid wordt gezeten en geen respijt van de heidenen krijgt, zweert hij niet te zullen weggaan, alvorens Yweyn en zijn *menne* gered te hebben. Hij geeft zijn *destrer* de sporen en werpt zich in de *pres* met een goed zwaard in de hand, dat de heidenen veel schade (*schonde*) toebrengt. Hij roept: 'Clarence, Clarence!' met luide stem en vecht uitermate verbeterd. En hij doet zulke wapenfeiten, dat heel het veld hem bewondert. Want zo'n *prowwesse* wrocht hij daar, dat allen verbaasd zijn. Want ze hadden niet gedacht, dat in hem zo'n waardigheid was, als ze daar zien. Want de Sesoigners vrezen hem zeer, vanwege wat hij daar doet. En hij moet wel, want hij wordt door velen belaagd.

- 524 Dan komt Gwerrers met zijn *meyne* (van 3000) het veld op en er is niemand, die in zijn weg staat, die niet meteen ter aarde gaat; zo [groot] is zijn macht daar, voorwaar. Dan beginnen de Sesoigners terug te trekken naar de brug. Zodat Gwerrers niet aflaait, tot ze bij de *vaward* van koning Soryownde zijn, die bij de rivier aan de kop van de brug is. En als Yweyn de Grote en Yweyn Bastard zien, dat Sesoigners in het nauw worden gebracht en terug beginnen te trekken, zijn ze verbaasd en vragen zich af, wie deze Christenen zijn. Dan komt een *sqwyer*, Asces, naar hen toe en zegt: 'Heren, bent ge naar dit land gekomen om te kijken naar toernooien en het uitdelen van ferme klappen door ridders? Want als ge wilt weten, wie dat zijn, moet ge met hen meevechten en dan zult ge [het] zien en gedraagt u zo, dat mensen u zullen kennen als goede vechters! Want iedere man is te herkennen aan zijn *prowesse* (*i gesse*). Want hier doet ge nu niets dan staan toekijken en tijd verspillen.
- 525 Laten we daarom tezamen vechten om deze Christenen te helpen en deze heidenen in de pan te hakken. Want wie ook die Christenen zijn, zij zijn goede vechters. En ook ik vraag me af, vanwaar ze komen. Want voortdurend vechten zij heviger tegen onze vijanden, die ons zoveel leed toebrachten (& onze *awncestres*). Wat mij betreft is er geen betere plaats om te sterven dan hier *vppon* deze heidenen; want het zal ons tot eer strekken. Want meer eer kunnen we niet krijgen, dan te sterven voor Hem, die ons zal redden; ter ere van God daarboven, om Zijn wet te *enhanse & hit to prove*. Laten we daarom uit alle macht deze heidenen vernietigen door vechtkracht!' Als Yweyn Askes dit hoort zeggen, is hij beschaamd, evenals zijn broeder Yweyn: 'Want nog nooit werden wij voor lafaards gehouden. Dus zullen we nu uitmaken wie het hier het beste doet.' En meteen vallen ze goedgehumtst de Sesoigners aan en doen zo'n *prowesse* daar *vppon* de heidenen, zodat hun *loos* en hun faam zich snel verspreidt, waarvan het nieuws Gaweyn en ook Gwerrers bereikt.
- 526 En zij weten goed, dat ze de zonen van koning Vryns zijn, die zich daar zo heldhaftig gedragen. Dan trekken ze op naar de plek, waar de jongelui zijn en richten zo'n slachting onder de Sesoigners aan, dat de daar zijnde 10.000 vluchten naar koning Soryownd uit vrees, die met zijn 15.000 nog steeds aanvalt op die jongelui; daar is te zien, wie het het beste doet. Want Yweyn de Grote en zijn bastaardbroer vechten hard tegen de heidense Sesoigners en Asces zwoegt zeer met hen, dat het geweldig is hen te zien, net als Agravayn en Gwerrers, die zwaar vechten aan de andere kant, evenals hun makkers, want er is geen lafaard onder hen. Agravayn komt bij Asces en vraagt vanwaar zij komen en krijgt als antwoord: 'Zij zijn de zonen van koning Vryens, die naar dit land gekomen zijn om hun wapens te ontvangen van koning Arthewr en zijn mannen te zijn. Want hij is hun oom, vandaar komen deze jongelui hem dienen.' 'Wie zijn die jongelui?' vraagt Agravayn.
- 527 'Heer, ik zal het u zeggen: ziet ge daar die twee met hun *cote armures* van wit en rood? Die twee zijn het.' Agravayn zegt: 'Welzeker, wij zijn allen *nevewes* van koning Arthewr, want wij zijn allebei zonen van koning Lot, ik en mijn broer Gwerrers, en ere zij God, dat wij jullie hier gezond en wel aantreffen!' En ze gaan naar de jongelui en maken grote vreugde en de jongelui vragen hen nogmaals van welke *kyn* zij komen en meteen horen ze dat zij koningszonen zijn. Dan maken ze grote vreugde met elkaar. Maar al snel zien ze de *vawarde* van de Sesoigners komen, 15.000 met harde speren, plus 5000, die tevoren gevlucht zijn voor de aanval van de Christenen. Agravayns & Gwerrers zijn bang [= bezorgd] en zien hoe het onheil (*myschef*) nadert; en ze zeggen tegen de jongelui: 'Blijft wat er ook gebeurt dicht bij ons!' En ze zeggen, dat ze dat zullen doen.
- 528 Dan rijden ze tezamen snel voort, werpen zich op de heidenen en beginnen een geweldige *melle*, die echter niet lang duurt. Want de Sesoigners dringen hen al snel een boogschot terug en ze zouden zich niet hersteld hebben, als niet Gaheriez gekomen was

- met 3000 krijgers. Maar ze gaan niet naar Agravayns, Gwerrers of de jongelui, maar delen menig grote klap uit. Want daar waar de meeste Sesoigners zijn, daar vechten Agravayns, Gwerrers, de twee Yweyns en Asces. Veel van de Sesoigners worden gedood, maar tenslotte herstellen ze zich weer en weten hen opnieuw terug te dringen. Want hevig wordt aan beide zijden gevochten. (We gaan wat dieper in op koning Soryownde.) Terwijl ze vechten worden de *charyettes* en heel de lading (*karyage*) van koning Soryownd vervoerd met 20.000 man onder leiding van Maaglans en Pygnores.
- 529 Als ze bij de brug komen, willen zij niet oversteken, tot ze weten hoe de strijd zal verlopen. ‘Want als we over de brug zijn, hebben we geen hulp meer om ons te verdedigen tegen overvallers. Laten we daarom bij de brug stilhouden, opdat geen der Christenen onze lading zal wegdrijven. Dat is onze raad, voorwaar.’ Dan zoeken ze een plek uit en zetten daar hun kamp op met tenten en paviljoens en legeren zich daar. Meteen komt een *sqwyere* van koning Soryownd, om hen te vragen, waarom ze zo snel zich legeren, en ze antwoorden: ‘Omdat we aan deze kant zekerder zijn dan aan de overkant van de rivier; daarom hebben we ons hier gelegerd. Want we weten niet, wie (van hen) er nog kunnen komen (vandaag).’ En koning Soryownd laat hen weten: ‘Zorg ervoor, dat ge gereed bent om te hulp te komen, mocht dat nodig zijn.’ En ze laten weten, dat te doen. Maar hier keert het Verhaal terug om te zien wat Gaherez en zijn makkers doen, die hevig vechten tussen Diaigne en Bredigan.
- 530 Ondertussen zijn er 9300 Christenen daar, die vechten met 20.000 Sesoigners, en aan beide zijden worden velen gewond en gedood, maar de Sesoigners verliezen er tweemaal zoveel als de Christenen. Desondanks houden de Christenen het niet lang meer uit, ze zijn [nog] zo jong. En ze moet zich terugtrekken uit vrees en *awe*. Maar dan komt Sagramowres aangesneld met 3000 goed bewapende mannen en stort zich op de strijdenden en barsten de *scheltrom* en het gevecht begint opnieuw, zodat de Sesoigners alle kanten uitrennen. Men hoort de speren versplinteren en schilden kletteren. Zwaarden worden geheven en klieven vele helmen en snijden *hawberkes* door ter vernietiging van de vijanden. En menig paard gaat ter aarde door de slagen van Sagramowres en zijn gezelschap; zij vellen *grym* menig Sesoigner. En zij doen het zo goed, dat de Sesoigners hen niet durven benaderen. En het is nutteloos voor Sagramowres om buit te maken, want de Sesoigners jaagt hij op de vlucht.
- 531 En dan komt Galachyms met zijn 3000 man op de heidenen afgestormd, zo hard, dat niemand hun speren weerstaat. De Christenen roepen luid: ‘Clarence, Clarence!’ en steken koning Arthewrs banier omhoog (hun kreet herhalend). Meteen vallen de Sesoigners de Christenen aan, maar die bevechten hen zo hard, dat ze hen naar de Brug van Daigne drijven, waar de grote slachting van man en paard plaatsheeft, zodat van de 20.000 *hethen* nog geen 7000 over zijn. En voordat ze de brug weten te bereiken, worden rijk en arm gedood. En was er tenslotte geen redding gekomen, dan waren ze nooit over de Brug van Diaigne gekomen. Dan komen Murgalauns en Pignores met hun *meyne* van 20.000 dappere en sterke heidense Sesoigners, die de Christenen veel schade toebrengen. En zo komen de anderen over de brug met hen samen. 30.000 vervloekte Sesoigners zijn zo bijeen, terwijl er op dat moment maar 14.000 Christenen zijn aldaar, zodat (*at fyn fors*) zij zich nodig bijeen moeten verzamelen. Ze gaan een boogschot van de Sesoigners af en verfrissen zich daar.
- 532 Galachyms, Sagramowr, Gaheriez, Agravayns, Yweyn, Gwerreiez, Yweyn thavoutre, Asces van Campercoratin, Bryamownt (ook die van Aroundel), deze 9 personen deden meer *prowwesse* dan enig ander; want waren deze 9 er niet geweest, dan waren de Christenen in de pan gehakt. Want zoveel *prowwesse* was er in hen die dag en zoveel doorstonden zij, dat ze de redding (*savaciown*) van de Christenen waren, waarvoor ze duur betaalden (&c.). Enorm is het gevecht (*stowr; melle*) tussen Diaigne & Bredigam, waar 14.000 Christenen tegen 33.000 vechten en in het nauw gebracht worden. Dan

- komt om hen te redden Gaweyn met 5000 goed bewapende mannen, waar de *stowr* het sterkst is. En hij gedraagt zich zo goed, dat hij veel wo wrocht op de Sesoigners en hen hun positie doet verzaken; zoveel kracht is er in hem. Want hij doodt paard en man met zwaard- en speerstoot; evenzo met de bijl, die hij in zijn hand heeft, wrocht hij veel *schonde*; want in hem is grote *bowntee* (zoals men daar kan zien). Want wie hij ook slaat, hem kan ijzer noch staal redden, zo enorm zijn zijn slagen. En al snel slaan de Sesoigners op de vlucht alle kanten uit, zo snel ze maar kunnen.
- 533 Want zijn klappen durven zij niet af te wachten, zó gaat Gaweyn onder hen te keer. Dan, als het *noon* is, verdubbelt zijn kracht. Want zijn kracht neemt elke dag toe per uur, zoals eerder gezegd. Want *at hy noon* heeft hij 3x meer kracht dan enig ander uur van de dag. Vandaar dat het niet goed is zijn klappen te naderen. Want zeer *rude & crwel* zijn ze voor wie er een krijgt. Vanwaar het geen wijsheid is erop te wachten, zodat ze ervoor wegvlugten. Ze willen naar de *entre* van de Brug van Diaigne vluchten, waarbij ze zo gehaast zijn, dat er meer dan 1000 in de rivier vallen (en daar ten onder gaan). Wanneer koning Soryownd dat ziet, gaat hij bijna uit zijn bol en heeft grote lust om te gaan vechten. Hij wil graag, maar kan niet; zo dicht zijn de Christenen op de brug en beide zijden van de rivier, dat geen mens hen kan passeren. (...)
- 534 Want van de Sesoigners worden er zoveel gedood, dat zij op een grote hoop liggen en ze moeten klimmen over de lijken. De hele dag door tot het nacht is vechten ze aan beide zijden door en staken tenslotte de strijd. Dan gaan Gaweyn en zijn neven vreugdevol naar huis met aan zijn zijde de geredde jongelui. In Bredygan maken ze een groot feest, eten, drinken en rusten tot de volgende morgen. 's Nachts, wanneer allen weg zijn, zend Soryownd boden naar alle landen naar zijn grootste heren en als ze allen gekomen zijn, vraagt hij hen wat hij het beste kan doen tegen die Christenen, die hem zo gegriefd hebben.
- 535 Dan staat Murgalaunz op, de meeste wrede heiden aldaar, uiterst *stoordy* en vol *felonye*; maar zijn raad is wijs: 'Laten we de karren (*charyettes*) vooruitsturen onder leiding van Pignores met 10.000 man; en de rest zal spoedig volgen.' Allen zijn akkoord met koning Murgalauns' raad en Soriownd beveelt de *harneys* te trossen en stuurt de *vawarde* op weg en volgt zelf later met 30.000 man.
- 536 Ze bereiken veilig Vandebiers met de proviand (*vytaylle*).
[Now from King Soryownd mosten we twynne,
and of these children we mosten be-gynne,
whiche ben jn the castel of Bredigan,
where that is manye a merye man.]
[Thus tellith this tale ful Schortlye...]
- De twee jonge bacheleres Yweyn the graunt en Yweyn thavowtrers worden hartelijk verwelkomd te Bredigan. De volgende morgen zendt Gawein een spion uit om te zien of de Sesoignekoning nog bij de brug van Diaigne is en deze komt terug en vertelt, dat ze allemaal weg zijn, tot Gaweins spijt.
- 537 Op een dag vraagt Gaweyn Yweyn naar de brief, maar deze heeft hem nog nooit een brief geschreven noch wist hij van hem af tot Cryst hem hem te hulp zond. Gaweyn herhaalt zijn vraag, krijgt hetzelfde antwoord en is verbaasd en laat de stad afzoeken naar de bode, maar die is niet te vinden.
- 538 Dan komt na lange tijd bericht uit Aroundel, dat ze belegerd worden door vele Sesoignes en zeer in het nauw zitten. Gaweyn roept zijn makkers en zegt, dat ze naar de *marche* van Scotlond moeten gaan om het belegerde kasteel van Aroundelle te ontzetten. Ze zijn akkoord en 10.000 man maken zich gereed en rijden zo heimelijk mogelijk naar Aroundel. Als ze op een halve mijl zijn, horen ze een hoop kabaal van de Sesoignes.

- 539 Het is Arawns, de zoon van koning Brangwe, die het land is binnengevallen, alles vernietigend, en het kasteel aanvalt (ze verbranden al de *hurdesyng*, die buiten het kasteel was gemaakt). Dan komen zo'n 120 (6score) *Bacheloris* op een geheime plaats uit het kasteel, koning Arawns niet vreemd, onder leiding van Kex van Dystrauns. Zodra de Sesognes hen zien, vallen ze met een luide kreet aan. De *Sqwyers* verdedigen zich wonderwel, maar worden tenslotte naar de rivier gedreven, waar de *melle* wondersterk is, tot ze hulp krijgen van 400 *Sqwyers* van Gaweyns *meyne* tot hun grote vreugde.
- 540 Het gevecht (*Stowr*) wordt zeer hevig en heel wat Sesognes gaan tegen de grond. Ze blazen op hun *trumpes* voor hulp en vele Sesognes verzamelen zich in grote getale en brengen de Christenen in het nauw. Sommigen gaan naar Clarence met de *praye*, anderen vernielen het land en sparen niets.
[*Now leveth the storye of this matere,*
and of Gaweyn & his Feleschepe speken now here.]
- 541 [*Forth now reporteth this processe...*] Onder de *bacheloris* uit Arondel zijn vele sterke mannen, [*as that this Storye reherseth amonge,*] o.a. Yweyn met de *whit hand*, Yweyn van Lyownelys, Gausenauns van Strango en anderen, die daar zijn gekomen om te wachten op koning Artheurs komst om door zijn hand geridderd te worden [*as this Storie doth vs to vndirstond*]. Zij hebben heimelijk hun huizen verlaten en met weinig goederen om avonturen te zoeken en hopen rijkdommen te winnen van de Sesognes. De *bacheloris* ontmoeten elkaar en Yweyn met de Witte Hand kent de anderen niet tot na afloop;
- 542 dan zegt Kex destrauns, dat ze *Sqwiers* zijn, die naar koning Arthewr komen om van hem de *ordre of knyht* te nemen, wiens *kyn ful Ny* ze zijn, evenals van koning Strangore. Yweyn antwoordt voor dezelfde *degre* te zijn gekomen en stelt voor om samen te *dwellen* tot Arthewr komt. In de *mene whille*, dat ze daar zijn, verzamelen zich zo'n 20.000 heidense Sesognes en als Gaweyn hun *mischeve* ziet, gaat hij met 10.000 man eropaf en valt aan waar de *bataylle thykkeste* is en breekt (*barst*) de *Scheltrom*, waarbij niemand hem kan weerstaan, evenals zijn *meyne*, die man en paard vellen. *Hawberkes* gaan aan stukken, menig *mayl* [malie] wordt gebroken en weldra zijn 5000 Saksen gedood.
- 543 Gaweyn nadert de *sqwiers*, redt hen en vraagt hen wie ze zijn, waarop Yweyn met de Witte Hand antwoordt, dat zij op koning Artheur wachten en uit het kasteel zijn gekomen om deze *sqwiers* te redden. En hij vraagt hetzelfde aan Gaweyn en deze 'lieve Sire' antwoordt, daarheen te zijn gekomen om hen te redden. En Yweyn is vol vreugde en dankt God. Dan wordt doorgevochten onder het roepen van 'Clarence', ten teken van koning Arthewrs *compenie*.
- 544 Alle *bacheloris* doen hun best, Gaweyn, Agravayns, Gwerers, Galachim, Sagramowres, Gaheries, Yweyn li grauns, Yweyn the avoutrers, met Aloez en Ascon, Donyaux the Savage, Yweyn van Lyonel, Gosenain destrangot, Kex Destrax & Kahodins. De heidense Sesognes kunnen hun slagen niet weerstaan en vluchten zo snel ze kunnen. En de Christenen volgen en nemen al de buit mee. Dan komt een oude man op een *steede lyard*⁸ en zegt tegen Gaweyn snel met zijn gezelschap naar Aroundel te gaan, want er komen heel veel Sesognes aan.
- 545 Als Gaweyn de oude man bekijkt, is hij verbaasd, dat hij nog kan rijden. Zijn baard is wit, zijn haar grijs (*hor*) met een witte hoed en een mantel van zwarte *russet*⁹ met gepunte *gorres*¹⁰ op de nieuwe *jet*.¹¹ Van zwakte houdt hij zich vast aan de zadelboog en roept Gaweyn toe: 'Gaweyn, red je gezelschap! Want ze zullen een grote *fortheringe*

⁸ DAF 381a: *liart*, grisâtre; gris pommelé. Verdam, 330b: *liaert*, *liart*, appelgrauw.

⁹ Dale (EW) 1984, 1113b: *russet* (1) III. Eigen geweven stof => grove roodbruine stof.

- voor hun oom Arthour zijn in de toekomst.’ De oude man rijdt weg en Gaweyn roept zijn makkers en rijdt snel naar Aroundel, waar ze vanaf de wallen naar de Sesoignes kijken, die naderen met een grote legermacht onder leiding van koning Arauns,
- 546 die het land van koning Loth vernietigde, veel van diens mannen doodde en hem deed vluchten naar Glowcestre, dat toen Glocedon heette, met zijn vrouw en tweejarig zoontje, begeleid door 500 ridders, terwijl de rest (5000 man) bleef om de stad te verdedigen. Om middernacht staat de koning op en gaat met zijn vrouw en zoon Mordret, verwekt door Arthewr en gedragen door een *sqwyer* in een wieg, heimelijk (*be a faus posterne*) de stad uit en rijdt de hele nacht door.
- 547 De dag erna na *noon* worden ze ingehaald door 10Ml Sesoignes, gezonden door Arauns, die na een felle strijd Loth op de vlucht jagen en zijn vrouw gevangen nemen, terwijl de *sqwyer* met het kind ontkomt.
[*Now muste we leven here this Storye,*
and ful faste to Gaweyn musten we hye.]
Ondertussen komt een oude (*awnciel*) ridder op een *steede Lyard* bezweet, met doorboord schild en gebarsten *hawberk* naar Aroundel, houdt stil voor de poort en roept naar de twee *sqwyers* op de wallen: ‘Als er een *sqwyer* dapper genoeg is me te volgen, zal hij veel *worschepe* verwerven.’ Gaweyn vraagt waarheen hij wil gaan en de ridder vraagt wie hij is.
- 548 Gaweyn zegt het en de ridder zegt, dat het hem het beste toebehoort en dat hij aan de ingang van het bos het mooiste avontuur zal hebben als hij het durft, maar dat zal wel niet, dus zal hij alleen gaan. Gaweyn schaamt zich als hij zich een lafaard hoort noemen en wil met hem mee, al moet hij sterven, als de ridder hem verzekert dat er geen bedrog is en dat hij hem zal helpen.
- 549 De ridder verzekert het glimlachend, waarop Gaweyn zich bewapent. Zijn makkers willen met hem meegaan en vragen de ridder of dat goed is. Deze is blij met hun verzoek, waarop Sagremowr en Galachim zich bewapenen met 7000 man.
- 550 Ze rijden dag en nacht en op een ochtend komen ze op een *Lawnde*, horen een hoop herrie en ontmoeten de met het kind vluchtende *sqwyer*, die hen vertelt van de aanval van de Sesoignes op het gezelschap van koning Loth en waarschuwt niet verder te gaan. Gaweyn zegt hem zich in het bos te verbergen en te wachten tot hij terugkomt. De ridder bidt Gaweyn snel naar het slagveld te gaan en deze geeft zijn paard de sporen en komt bij de *chas aftyr kyng loth*,
- 551 die richting Glocedon vlucht, en ziet in een weide een grote *rowte* met onder hen een dame van grote schoonheid, die een hoop *sorwe* maakt en geheel *discheveled* is, zo *dispoillede* haar ene Taurus, die haar aan haar haren achterover van haar paard rukt, zodat ze uitroept: ‘*A helpe, goddis modyr, Seynt Marye!*’ Taurus slaat haar in het gezicht met zijn *glove of plate* en sleurt haar aan haar haren, terwijl zij gilt als een vrouw in barensnood. Ze is met bloed overdekt en op het punt van sterven. De ridder wijst op de vrouw en vraagt of hij haar kent.
- 552 Gaweyn herkent zijn moeder, spoort zijn paard, zijn speer paraat, en werpt zich in de *pres*, maar zijn speer barst op de *scheltrom* en hij trekt zijn zwaard, dat helder schittert tegen de zon, want het is voorbij de middag [*lych as this Storye doth vs to Say*]. Hij schreeuwt: ‘Gij Taurus, *gij horesone*, *gij duivels lyme*, &c., laat af van die dame, die *gij zo harlotly* behandelt, want *gij zult er duur voor betalen*, zweer ik bij de Hemelse Koning!’ Als Taurus hem ziet komen, laat hij de dame vallen, neemt een speer en rijdt

¹⁰ DAF 329a: *gorre*, 1) rubans [lint], falbalas [tierlantijnen]; 2) *élégance*; luxe, etc. Van het werkwoord *gorrer*, zich kleden met smaak, met luxe.

¹¹ Zie Skeat, 225b: *jet*, sb. formerly in the sense of guise or fashion, &c.

- op Gaweyn af, die hem van zijn paard schuift, zodat hij in de val zijn nek breekt. Zijn broers stijgen af in de *pres* en verminken zijn lijk evenals Gaweyn.
- 553 Gaweyns gezelschap richt een slachting (*Slawhtre*) aan en 10.000 Sesoignes liggen er dood; Gaweyn is overdekt met hun bloed en hersenen. De Sesoignes vluchten en Gaweyn gaat naar de plek waar zijn moeder ligt en neemt haar huilend in zijn armen. Ook de anderen huilen en wringen hun handen. Als de dame dit gehuil hoort, opent ze haar ogen en ziet Gaweyn en dankt de almachtige God voor Zijn hulp en zegt Gaweyn op te houden met huilen, want ze is niet dodelijk gewond, slechts zeer *hurt* op vele plaatsen.
- 554 Ze vraagt naar zijn broers; die worden voor haar gebracht en ze dankt Jezus. Dan beklagt ze het verlies van Mordret en haar man, hun vader, van wie ze vreest, dat hij ergens dood ligt. Dan vertelt Gaweyn haar de ontsnapping van Mordret, maar van zijn vader weet hij niets.
- 555 Als ze dit hoort, zucht ze en bezwijmt in zijn armen, maar ze komt bij door Gaweyns tranen, die op haar gezicht druppen. De kleur keert in haar gezicht terug en Gaweyn vraagt om water om het bloed van haar gezicht te wassen, dat ze brengen in hun stalen hoeden. Ze wordt op een paardenbaar gelegd en naar Arowndel gebracht, waar ze een week blijft om op te knappen. Dan laten ze er 200 *sqwyers* achter en de rest gaat met de dame en Mordret naar Londone, terwijl de vier broers zweren, dat hun vader hun moeder niet zal zien tot hij vrede sluit met koning Arthewr.
- 556 Als ze Londen naderen, komt hen Dodenalx van Cardueille tegemoet en ze zijn zeer verheugd. Dan laat Gaweyn de stad afzoeken naar de ridder, die hij wil bedanken voor het redden van zijn moeder, maar niemand heeft van hem vernomen. Dan vraagt Dodenalx of hij de ridder kent, evenals de ridder die de brieven bracht van Yvonet. 'Nee, bij sint Qwyntyn!'
- 557 Dodenalx lacht, tot Gaweyns verbazing en hij vraagt waarom en deze zegt, in vertrouwen (Gaweyn zweert *leuere his tonge kut owt of his hede* te hebben), dat het Merlijn was, koning Arthewrs *devyn*. En Gaweyn roept: 'Wat, Merlijn, die bij Vterpendragoun verbleef en door de *fend* verwekt werd?' 'Ze, heer!' 'A, lord *jesu, mercy!* En ik heb hem in drie verschillende gedaantes gezien zonder dat ik het wist.' En hij slaat een kruis en graag zou hij kennis hebben gemaakt met hem, die hen telkens redde.
- 558 Dodenalx zegt, dat hij al hun woorden en gedachten kent. Ze verblijven in Londen en houden het land veilig. We keren nu terug naar de ridder, die Gaweyn naar zijn moeder bracht.

Hoofdstuk 19

- Nadat Gaweyn zijn moeder gered heeft van Taurus, rijdt de ridder snel weg naar Northomberlande, naar zijn meester Blaysse, en vertelt hem al de avonturen, die in het rijk Logres zijn voorgevallen. En Blaysse schrijft alles op en daardoor weten wij het.
- 559 Na een lang verblijf vertelt Merlijn, dat hij naar Baynoic moet gaan, want koning Clawdas is van plan het land te verwoesten (nu de koningen bij Leodegan in Tarmelyde zijn) en is met de koning Galle naar Rome gegaan om hun landen te houden van de keizer. Veel troepen verzamelen zich onder leiding van de *counseillours* Poynces en Antonyes en hun *cosyn garmayn* de hertog van Almayne. Als Blaysse dit hoort, huilt hij van bezorgdheid en doet een beroep op Merlijn, die zijn hulp toezegt en voorspelt: 'Want zo'n leeuw is daar bekend, die de wilde *lybert* (luipaard) zwaar zal binden met scherpe sterke banden, van ijzer noch staal, goud, zilver, lood, *tymbir*, kruid, gras noch iets dat op de aarde groeit, zodat ze niet zal kunnen bewegen.'

- 560 Blayse vraagt naar de betekenis, maar Merlijn zegt slechts, dat de profetie op hemzelf betrekking heeft. Blaysse zegent hem en vraagt wat, als hij naar Gaulle gaat, er hier zal gebeuren met die aanvallen van de Sesoignes. Merlijn zegt hem zich geen zorgen te maken, maar Artheur zal de baronnen pas verschijnen, als zij ieder *defowlyd* en verjaagd zijn; maar ware het niet om de liefde van de *liberd*, die uit Baynoc komt, die alle beesten zal overtreffen van zijn eigen land en het *bloy breteygne*, waarvandaan de grote leeuw zal komen, voor wie alle beesten zullen buigen.
- 561 Maar hij mag zich er niet mee bemoeien, want Onze Heer zelf heeft het ontworpen (*devyse*), die hem zulke *descressioun* gegeven heeft van *wit*, om te helpen en te voltooien de avonturen van de Seynt Graal in de tijd van koning Artheur. ‘Maar vraag me niet meer, je zult alles zien voor je sterft in deze wereld.’ Blaysse zwijgt en schrijft alles op. Dan gaat Merlijn naar Leownces, heer van Paerne, in Baynoic, heel snel en neemt hem terzijde in een gedaante, die Leownces kent, die *cosyn germain* is van Bain en Bors en grote vreugde om hem maakt en graag iets wil weten.
- 562 Merlijn weet wat het is: de reden van zijn komst, en hij doet zijn voorspelling over de Serpent, die de *lyberd* zal verjagen uit de steden, waarin hij sterk was. Dan vertelt hij iets, dat zo waar is als de *Gospelle*, n.l., dat zijn boze buurman Claudas, *here of desert*, *homage* heeft gedaan aan de koning van Gawle en dat beiden zijn gegaan naar Rome naar de keizer om beiden van hem hun landen te houden en steun te krijgen. Zo zijn Poynces en Antoynes gekomen met Froelles, een hertog van Almayne, om het land te vernielen.
- 563 Maar om dat te voorkomen moet hij zijn mannen bijeenroepen en zijn steden en kastelen *stuffen* en zorgen, dat de vijanden geen *vytaylle* kunnen vinden. Dit moet *discretly* gedaan worden en geen strijd moet met hen worden aangegaan, want hulp zal komen vóór St. Jan, als de strijd zal plaats hebben voor kasteel Trebes, tussen de Loyre en de Arsyne, waarbij hij en zijn makkers zich moeten verbergen in het Woud van Darreyne, wat hij alleen moet zeggen tegen Faryens en Gracyens.
- 564 Leownces zegt dat het gedaan zal worden. Merlijn neemt afscheid en vertelt dat hij naar Torayse in Tarmelyde gaat, waar drie koningen op hem wachten, die hij zal vertellen van de strijd op de donderdag na *whitsontyd*, de grootste ooit in Tarmelyde. Leownces zegt hem de koningen te groeten (Arthur, zijn *ful cosyn* [vert.: oom]).
- 565 Dan gaat Merlijn gehaast naar een zeer schone *mayden*, die in een *maner* woont in een vallei onder een grote berg in het Woud van Bryois. Zij is de dochter van een *vauasour* van hoog geslacht, genaamd Dyonas, die vaak bezoek kreeg van de godin Dyane, wier *godsone* hij was en die ze rijke geschenken gaf en die ze bij haar afscheid beloofde, dat zijn eerste dochter begeerd zou worden door de wijste man ter wereld, die in Fortagiers tijd zijn begin zal hebben en die haar zijn kennis zal bijbrengen in de *nygremancy*e op voorwaarde, dat ze zijn *soiet* [vert.: subject] zal zijn.
- 566 En Dyonas trouwde met de *nece* van de hertog van Burgoyne en kreeg de helft van het Woud van Bryoque, dat de hertog bezat, als huwelijksgegeschenk en bouwde er een paleis (*ryal place*). Hij kwam vaak bij koning Bayn en diende hem tegen Clawdas en kreeg van hem de andere helft van het Woud met landerijen en renten en ook van Bors kreeg hij landen en steden en onderdanen, omdat ze hem beminden om zijn gratie en zachtheid.
- 567 Hij kreeg een zeer schone dochter, Nymiane gedoopt, die nu twaalf is als Merlyn in het Woud van Briques komt in de gedaante van een schone jongeman bij een bron met helder water, Nymyanes favoriete plek, die daarheen komt.
- 568 Merlijn beloert haar lang en gaat dan op haar af en groet haar. Ze groet hem heel vrouwelijk terug en gaat dan zitten op de stenen bronrand. Hij vraagt vanwaar ze komt en ze vertelt de dochter van de *vauasowr* te zijn en vraagt hem wie hij is en waarheen hij

- gaat en hij zegt een *zoman* te zijn op zoek naar zijn meester, die hem veel kunsten (*konnenges*) geleerd heeft. Ze wil daar meer van weten.
- 569 Hij zegt een kasteel te kunnen maken met alles erop en eraan en vele andere dingen zoals de bron laten overstromen of een rivier te laten stromen, waar er tevoren geen was. Ze vraagt hem wat te doen en wenste zoiets te kunnen om zich te vermaken (*disporten*). Hij zegt nog meer te kunnen en ze herhaalt haar verzoek en biedt aan (*be covenant*) zijn *love* te worden zonder *evel velonye*. Merlijn noemt haar *debonewre* en *beyn, swete, curteys* en *gent* en wil het om haar liefde laten zien. En hij maakt met een staf midden op de *Launde* een cirkel en gaat weer bij de bron bij de *mayden* zitten.
- 570 Na een tijdje komen uit het woud heren en dames, ridders, sqwyers en vele andere mensen elkaar bij de hand houdend dansend en zingend, zoals nog nooit gehoord in *breteigne the bloye*. *Tumbeleres* komen voor de *damysele* en *pypes, trumpes, clariouns, harpe, Fithele* (fiedels), *Sawtre, Melodyes, Timbres, Symbelis, the Rote, Symphanes, concordis, conclaues, Tabowrers* met *chymbys* en vele *jogelowrs* verschijnen in de ring, die Merlijn met zijn staf maakte. En na deze *melodye* beginnen ze te *carolen* en te *daunsen*. Na afloop van deze *merthe* maakt Merlijn daar ter plaatse een boomgaard met allerhande bomen met allerlei fruit en allerhande bloemen produceren een onbeschrijflijk heerlijke geur (*Savowr*).
- 571 Het meisje is *verreyly astoned* [waarlijk verbaasd] vanwege de *blys*, want ze kent vele vreugden, maar één ding geeft haar *mone* [rouw]: dat ze niets begreep van hun *caroles* behalve het *Refret*:
'A joye, a joye, et amours
et sen issent a dolours!'
 Deze *blysse* duurt van de middag tot *evesong* met heldere stemmen en een wonderlijke *melodye* onder hen. Dan komen allen uit het hof van Dyonas naar buiten en kijken verbaasd naar de boomgaard en de *karolyng & daunsyng* en de rijke tooi (*ryaly arayed*) van de dames (gouden kleren met edelstenen op *cornalz* en *Sercles*).
- 572 Na het zingen gaan de dames allen zitten op de bloemen [= gras: zo vers en groen!] en de jonge *sqwyers* gaan naar de *qwyntyn* om te *bowdryng*, terwijl elders jonge *Bachelers* met schilden en speren op elkaar afstormen. De *justynge* duurt tot *Evesong belle belt* (*rynge*). Dan vraagt Merlijn het meisje bij de hand houdend of het haar bevalt. Het doet haar zoveel, dat *'I am zowre Owne Al Only;*' en ze zal doen wat ze beloofd heeft. Merlijn weet, dat ze *lettrure* kent.
- 573 Ze vraagt hem hoe hij dat weet en hij zegt dat zijn meester hem geleerd heeft alle dingen te weten die zullen gebeuren en gedaan zijn. Dat vindt ze het mooiste en zou dat graag willen leren. Hij belooft het en ze prijst zijn *konneng*. En terwijl ze praten, verdwijnen de dames en heren weer het woud in en alleen de boomgaard blijft achter, die hij op verzoek van de *mayden* noemt: *the herber other the orchard of gladnesse*.
- 574 Dan zegt Merlijn dat hij moet gaan, maar de *mayden* protesteert, dat hij haar nog niets geleerd heeft van zijn *play*, maar hij zegt haar niet zo gehaast te zijn, want daarvoor is tijd nodig en rust; bovendien heeft hij nog geen *Sewtre* [verzekering] van haar liefde gekregen. Ze vraagt wat voor *Sewtre* hij wil. Hij wil dat ze hem zweert (*maken me Sewtre*), dat al haar liefde voor hem zal zijn en dat ze heel zijn wil zal doen. Ze zegt dat als hij haar leert wat ze begeert, zij zal toegeven (*complyre*) aan heel zijn *entent* [zin]. Merlijn zegt dat graag te zullen doen en zij zweert (*trowthe hym plythe*) en hij neemt van haar die *affiance* en leert haar meteen een *pley*, n.l. hoe een rivier te maken, en nog andere *pleyes*, die ze op *parchemyn* opschrijft (tot *Evensong belle rong*).
- 575 Dan wil hij weggaan en ze vraagt wanneer hij terugkomt. Hij belooft *theven of seint johne* te komen en gaat rechtstreeks naar Tarmelyde, waar de drie koningen op hem wachten en verheugd ontvangen. Maar nu moeten we terugkeren naar de boden, die de

koning van een honderd ridders naar de prinsen gezonden heeft op advies van koning Tradelyvant. [De vertaler klaagt over dorst, wil een dronk of twee van de beste wijn om zijn *wyttes* te scherpen en zegt zijn naam in een ‘cryptogram’: *Gallina Ciligo Amo Similis*.¹²]

Hoofdstuk 20

- [Laten we verder gaan met de volgende *clause*.] De boden dragen (*charged*) heel de *baronage* op te komen naar Leycestre en geheel heimelijk daar te beraadslagen.
- 576 Ze komen bijeen met Pinksteren en allen klagen over hun geleden verliezen en hun grieven (*grevaunces*). Koning Augwysealx klaagt zeer evenals Loth, die vrouw en kind heeft verloren. Dan zegt de koning van een 100 ridders: ‘Het is beter voor ons mannelijk te sterven in dienst van God almachtig en ons te wreken op deze heidense wichten (*wyht*), dan zo laf vernietigd te worden en uitgehongerd.
- 577 Want de Sesoignes hebben onze families gedood en zullen ons ruïneren. Laten we daarom *Raply Vs Ordeynen On Hem to gon* en ons wreken, opdat er na onze dood nog lang over ons gesproken zal worden.’ De baronnen prijzen hem, zijn het met hem eens, bepalen de dag voor hun bijeenkomst en vertrekken naar hun eigen landen, waar ze zoveel mogelijk mensen verzamelen, en gaan naar de afgesproken plek, waar ieder zijn *pavylon* opzet *vppon* een rivier, die van [sic] de zee kwam, die we nu Sauerne noemen, nabij een wildrijk bos en ze maken hun *hawberkes*, helmen en speerpunten in orde.
- 578 [*Now leven we here of this Storye, and ageyn to Merlyn we musten ...*]
Nu zul je van wonderen horen, dat dezelfde dag, dat Merlijn van Nymyane vertrok, hij aankomt te Torayse in Tarmelyde, waar de koningen grote vreugde om hem maken. Ondertussen heeft koning Leodegan al zijn mensen verzameld om op Ryon het beleg te *areren*, dat hij rond Nablaysse geslagen heeft. De drie koningen vragen Merlijn wat ze tegen Leodegans vijand kunnen doen en hij zegt hen snel naar hem te gaan en hem te zeggen zijn volk gereed te maken. De eerste vleugel zal vertrekken op de ochtend na (*next*) *whitsonday*.
- 579 Ondertussen moeten ze uitkijken naar spionnen en die gevangen zetten en rijden bij nacht over heimelijke wegen in de eerste vleugel met de ridders van de Ronde Tafel. Dan vraagt Artheur hoe het er in zijn land voorstaat en Merlijn vertelt hem al de avonturen van Loths zonen en de redding van hun moeder van Taurus en dat ze gezworen hebben, dat Loth haar niet zal zien vóór hij vrede met hem sluit, waarover Artheur zeer blij is. Dan vertelt Merlijn tegen Bain en Bors van Clawdas’ *ordenaunces* en zijn plan aan te vallen met Poinces, Antoinen en Froelles met ieder meer dan 20MI man en dat hij naar Leownces is geweest om hem te adviseren.
- 580 De koningen weten niet wat te zeggen of te doen en zwijgen lang. En als Arthur hen zo ziet, begint hij ook te huilen en zijn handen te wringen en vraagt Merlyn hen te helpen, anders zal alles ten gronde gaan. Merlijn stelt hen gerust en voorspelt (vert.: in dark terms): Er zal een grote draak komen om de grote gekroonde leeuw te verjagen uit het *bloye bretaine* met behulp van 29 grote *Serpens*. Dan zal de sterke *lyberd* van *lytel Bretaine* met al zijn macht hem zeer pijnigen (*peyne*) om de liefde van de grote Serpent om hem te kronen, waarvoor alle beesten van *bloye bretaine* en ook van Tarmelyde zullen buigen, maar thans is die *lyberd* nog niet geboren, die de grote leeuw zal steunen.
- 581 De drie koningen zijn zeer verbaasd en zeggen hem nog nooit zo *mystyle* te hebben horen spreken. Maar Merlijn wil verder niets zeggen. Bain vraagt Merlijns raad hoe zijn rijk te redden, maar hij zegt het niet te kunnen zeggen behalve dat ze moeten weggaan

¹² Gallina = hen; Ciligo (? = ry); Amo = love; Similis = lich = gelijk, dus Henry Lovelich.

- naar kasteel Bredigan en het grote woud. Daar zal Arthur zijn neven *dubben newe knythes*, die met hem mee zullen gaan.
- 582 En dezelfde dag, dat ze na de slag zullen terugkeren in het land, zal de *lyberd* verwekt worden, die de grote draak zal vrezē, en hem snel uit *bloye breteigne* verjagen, voor de grote gekroonde leeuw. Maar op het eind zal de *lyberd* de grote draak zeer bang maken en hem voor de leeuw doen knielen. Bain vraagt hoe de zaak in dit land zal aflopen en Merlijn zegt dat vóór ze vertrekken heel het rijk in handen van Arthewr zal zijn. Bain vraagt naar de *dirke wordis*, maar Merlijn wil er niets over zeggen dan dat koning Artheur dit alles zal zien en dat het zal eindigen tijdens zijn leven. Dan komt een bode en vraagt naar de soldaten en wordt binnengelaten in de kamer.
- 583 Het is Gwiomarz, een *cosin germayn* van Leodegan, een waardige ridder en een wijze spreker van 25 (deze is het die koning Awmes van Logres in problemen bracht evenals de ridders van de Ronde Tafel, voor het leed, dat Gonnore hem deed vanwege de liefde van Morgain, de zus van Arthewr). Namens Leodegan groet hij de koningen en nodigt hen uit. Ze begeven zich naar het hof en stijgen af bij de *grees* van de *halle*, waarop Leodegan snel naar hen komt en aan de hand de *halle* invoert in een kamer, om met hen te beraadslagen.
- 584 Hij prijst zijn gasten en is hen zeer dankbaar en wenst te weten wie ze zijn en wat hij moet doen tegen koning Reowns, die zijn land is binnengevallen en zijn beste stad belegert met 20 koningen in zijn gezelschap met ieder 20ML mannen. Merlijn antwoordt: 'Koning Ryowns zal niet ontsnappen (*asckapen*), want jij hebt meer dan 40ML man tot je beschikking; neem 10ML van de beste mannen en zendt hen het land in om spionnen gevangen te nemen;
- 585 en regel dan je vleugels, minstens tien, van ieder 10ML man, die moeten oprukken op maandag twee uur voor dageraad, zodat we aankomen woensdagavond om hen vlak voor de dag aan te vallen, terwijl ze allen nog slapen na een overvloedige maaltijd. Hun kamp is *hurdeysed* [vert.: barricaded] met een grote rij karren (*chariettes*) en *tymbir* [hout].
- 586 Maar ik weet een plek, waar we erin kunnen; en we zullen hen zo kastijen (*chastisen*), dat ze nooit meer dit rijk zullen durven *greven* [grieven = leed doen].' Leodegan kijkt zeer *avysyle* naar hem en vraagt zich af wat voor man hij is, naar wie allen stil luisteren, en slaakt een diepe zucht met koud hart en denkt, dat het mannen zijn van grote macht, van grote adel (*gentry*) en afkomst (*Allyaunce*), en een *tendirnesse* komt in zijn hart, zodat hij smartvolle tranen weent, en zo'n *pensifnesse* komt over hem, dat hij bezwijmt. Als hij bijkomt, zegt hij: '*For Cristes love*, heb medelijden met mij en mijn land! Want zonder jullie hulp zal ik mijn land verliezen!' Als Arthewr hem ziet vallen, knielt hij bij hem neer en heeft groot medelijden net als de andere koningen en ze nemen hem in hun armen op en troosten hem naar vermogen en zetten hem op een *cowche* [bank].
- 587 Merlijn vraagt of hij graag zou willen weten wie zij zijn en Leodegan wil dat. Merlijn zegt dat ze uit een ver land komen om een van zijn damyseles van hoge afkomst te zoeken voor de grootste man ter wereld, een gekroonde koning, aan wie alle landen dienen te gehoorzamen, die geen vrouw heeft. Leodegan biedt zijn dochter aan, die het schoonst van gezicht, lijf, trekken en vorm is en hoffelijk, zeer lief en aardig en een zuivere maagd, zijn enige erfgenaam.
- 588 Merlijn zegt haar niet te weigeren en allen bedanken hem van harte. Daarop gaat Leodegan zijn dochter halen en laat haar rijk optooien en voert haar aan zijn hand de kamer in, gevolg door een groot aantal ridders en bacheloris, waaronder de ridders van de Ronde Tafel en de 46 makkers, en de drie koningen en Merlijn groeten hen *ful goodliche*. Leodegan geeft zijn dochter aan Arthur, die haar bij de hand neemt en hem bedankt.

- 589 Dan zijn ze *trewthe-plyth* [vert.: betrothed] en Leodegan zegent hen in Gods naam. Meteen wordt de bisschop van Toraise gehaald en er wordt veel vreugde gemaakt. Dan stapt Merlijn naar voren en zegt Leodegan dat hij zijn dochter heeft gegeven aan koning Arthewr, de zoon van koning Vterpendragoun, koning van *lytel* (sic) Breteigne, aan wie hij *homage* zou moeten doen met heel zijn *Baronye* en zijn *meyne*. Dit wordt meteen gedaan en ze gaan weldra ten strijde tegen koning Barbu en koning Ryown.
- 590 De andere twee koningen zijn Bain van Baynoc en Bors van Gawnes, terwijl de anderen hertogen en *Erles sones* zijn of koningszonen. Leodegan is vol vreugde en *blys* en meteen doen allen *homage* aan Artheur, waarna het verlovingsfeest plaatsheeft, waar niemand zo blij is als Gonnore met haar nieuwe heer, die ze gaat trouwen. Die avond onthult (*schewe*) Merlijn zich aan de ridders van de Ronde Tafel en Leodegan, die God prijst, dat hij Artheur ontmoet heeft.
- 591 De volgende morgen vroeg zendt Leodegan de ridders uit, zoals Merlijn gezegd had, en deelt zijn vleugels in. In de eerste zijn Artheur, Bors, Ban en 46 makkers en de ridders van de Ronde Tafel; de tweede leidt Gwiomarz, de derde Elinadas, de vierde Decloadas, de vijfde Sir Andoloun, de zesde Sir Belchys, de zevende Sir Ydyers, de achtste Sir Landon, neef van de steward van Tamelyde,
- 592 De negende Sir Greig (wiens neus niet meer is dan die van een kat), die allen 7000 man leiden, en de tiende, met 10Ml man, leiden Leodegan en zijn *styward* Cleodalis. Ze vertrekken de ochtend na *whitsonday*, maar op *whitsonday* geeft Leodegan een groot feest. Aan de *hy deys* zitten de drie koningen en Merlijn en voor hen zitten de twee Gonnore, die zo op elkaar lijken, alleen was Gonnore, Arthowrs vrouw, *heyere* en van schonere kleur en heeft betere *eloqwence*. Dan volgen Arthewrs makkers met de ridders van de Ronde Tafel, zoals Merlijn het bepaalde en Gwynebanx, de *clerk* van Leodegan.
- 593 Na het eten gaan ze slapen om vroeg op te staan. Gonnore helpt Arthewr zich te bewapenen (*of whiche the connenge sche knew ech del*); ze gordt zijn zwaard om, het beste van Middelerd, en zet zijn sporen aan. Als Merlijn dit ziet, lacht hij en zegt Ban en Bors op te letten hoe lief ze haar heer wapent. Ze prijzen haar (op het laatst wordt ze ervoor goed beloont, wanneer ze haar heer verliest door de verrader Bertelay, [*as the storie here-aftyr schal doon 3ow knowe*]). Merlijn zegt grappend (*Bourding*) tegen Arthewr: 'Nergens zag men een nieuwere ridder; je bent *dubbed* door de dochter van een koning en een koningin.'
- 594 Arthewr vraagt wat hij bedoelt, Gonnore denkt dat zij niet verweten zal worden. Merlijn stelt haar gerust en zegt dan weer tegen Arthewr: 'Deze dame heeft je tot nieuwe ridder *dubbed*.' En Arthewr zegt er een te zullen zijn eer hij terugkomt. Gonnore wenst hem succes en zegt hem van één ding verzekerd te zijn: dat hij van haar en zij van hem is. Arthewr is dit zeer naar zijn zin en hij omarmt haar en ze kussen elkaar innig en vaak.
- 595 Dan bestijgt Artheur zijn paard en Gonnore zet hem zijn helm op. Dan rijdt hij weg, terwijl ze elkaar God aanbevelen, gevolgd door de vleugels, met wapperende *gomfanouns* en lansen in de lucht, geleid door Merlijn, die alle *pases* kent. Ondertussen zijn al veertig spionnen gevangen genomen en worden in de gevangenis gezet. Woensdagavond komen ze bij het kamp van Ryown, waar allen liggen te slapen na hun grote zwelgpartij. Merlijn beveelt tussen het woud en de rivier te gaan en te wachten tot het hoornsignaal klinkt.
- 596 Ze doen dit en Merlijn pakt de banier en blaast op de hoorn. Hij bidt tot St. Marye, dat haar Zoon hen in de strijd moge helpen, en beveelt ridders en *sqwyers* aan te vallen. Ze snellen op het kamp af en tenten en paviljoens gaan neer. Daarop laat Merlijn zo'n *blast* ontstaan, dat alle tenten neerstorten op de hoofden der inzittenden, die gemakkelijk worden afgeslacht. De heidenen snellen naar hun paarden en gaan dan op zoek naar

- wapens en rennen naar koning Ryown, maar overal is Merlijns banier en van de heidense honden doden zij velen in die *chas*.
- 597 Anderen gaan haastig klagen bij Ryown over de Christenen, die zijn mensen vernietigen, en hij bewapent zich met zijn mannen. Dan toont Ban zijn banier, die in de wind *Flekerid*, en werpt zich op de heidenen, die tegen de grond gaan; en het gekrijs van de heidenen is op een halve mijl te horen. Ryown is woest en bezorgd, neemt zijn paard en hangt een zware knots (*mas*) aan de zadelboog. Hij stelt zijn mannen op en roept zijn neef, Sir Solynas, en zegt hem de eerste vleugel te leiden met 100Ml man.
- 598 Solinas gehoorzaamt en gaat op weg. Merlijn rijdt op hem af met in zijn hand de banier met erop een draak, die de heidenen vrezen. Hij is een onbekende gedaante en alleen de drie koningen weten wie hij is. Hij zegt Arthour te denken aan de kussen van Gonnore. Arthur antwoordt, dat hij niet zal *leyn*, en rijdt weg. Beide vleugels botsen en als de speren gebroken zijn, worden de zwaarden getrokken, zodat er schilden gekloofd en menig man gedood worden. Arthur munt uit (*bar hym*) in het veld.
- 599 Hij rijdt spoorlags af op de reus koning Jonape, die hem temidden van de *Scheld* treft en door de flank boort, terwijl Arthwyr hem door de schouder hakt, wat de trotse heiden niet laat blijken, en ze gaan allebei ter aarde. Meteen komt van beide zijden hulp aangesneld en speren verbrijzelen en helmen worden gekliefd door zwaarden, maar tenslotte worden beide koningen in het zadel geholpen en begint de strijd opnieuw. Wonderen worden verricht door de ridders van de Ronde Tafel en de 46 makkers, want tegen hen kan geen man stand houden, zodat de *meyne* van Solynas op de vlucht slaat, achtervolgd door de Christenen.
- 600 Onder de ridders is er een, die speciale vermelding behoeft, een *cosyn germain* van Percyual uit Wales, die langs vaders en moeders zijde verwant is met Josepe van Armathie; want hij is de zoon van Hyngwes, Josepes zuster, die met Bron getrouwd was en twaalf kinderen had, door wie het land Breteyne voor het eerst verlicht (*enlumyned*) werd, en nauw verwant met Celydoyne, de zoon van hertog Nascien, die het meest de *pryvyte* van Sank Ryal zag en wist. Ook was hij verwant met koning Pelle van Lystenoy, die ook Galath in zijn hoede had.
- 601 Het gaat hier om Nasciens, die zo heet uit liefde om de hertog, die een waardig man was en de ridderschap (*chevalrye*) verliet om een heremiet en een priester te worden en te leven in kuisheid. De Heer wilde hem bezoeken en zond de H. Geest, die hem wegrukte (*ravyschd*) naar de derde hemel, waar hij met zijn geestesoog drie Personen & één God zag: de Vader, Zoon en Heilige Geest. Deze Nasciens had ook in bewaring *all the hol Storye jnto thendyng* van heel het verhaal, dat men noemt de St. Graal. Want als eerste schreef hij het met eigen hand, zoals deze *lettrure* zegt, op bevel van zijn hoge Soeverein, die hem beval te schrijven, welk verhaal *justeth with* [aansluit bij] het boek van Blayse, dat Merlijn ontwierp, dat ons veel kennis geeft over de dingen, die sindsdien zouden gebeuren.
- 602 Maar laten we terugkeren tot het gevecht die donderdag van *whitsonwyke* met koning Riown van *jrlond*. Van de Ronde Tafelridders vallen er twee op: Adrygayns en Nasciens, die de *renges* laten *breste*, onder de heidenen huishouden (*threste*) samen met Arthowr (*in die stowr*), terwijl hun makkers hen proberen te volgen, maar de heidenen zijn te *thikke*, zodat het drietal van de anderen gescheiden raakt en probeert bij koning Ryowns banier te komen, die door vier olifanten gedragen wordt.
- 603 Van de andere kant komen Bors en Ban door de *pres* gedrongen en voegen zich bij het drietal, dat Merlijns draakbanier volgt. Als Ryown hen ziet met hun wapperende *gomfanouns*, komt hij met zijn *mas* op hen afgestormd en komt als eerste bij Bors, die door koning Sarown wordt nagezeten, met wie hij zojuist vocht en menig heiden

- neersloeg, echter toen moest vluchten en nu tegenover Ryown met 18 gekroonde koningen komt.
- 604 Hij draait zich om en wil Sarown op de helm slaan zoals voorheen, maar deze wil vluchten en Bors treft de nek van het paard, dat met zijn ruiter neergaat.
- 605 Sarown springt overeind en Bors wil afstijgen, maar dan komt Ryown en roept naar Bors en beiden sporen hun paarden en stormen op elkaar af. Bors bidt God hem te redden van deze *develis so egre & jlle*, want liever sterft hij, dan als lafaard te vluchten. En hij maakt een kruis en wacht ter plekke Ryons op met het zwaard in de rechterhand.
- 606 Deze werpt zijn speer weg, grijpt zijn knots en slaat Bors *owt of mesure*, dat deze *fowle astoned* was geweest, als hij zich niet gedekt had met zijn schild, dat meteen aan barrels gaat, waarop Bors hem op de helm slaat, zodat hij achterover valt; maar Ryown weert terug en heft zijn knots, maar Bors ziet zijn *malalent* en wacht hem niet af en gaat de *pres* in, waar hij koning Arowns Hervy Ryveille bij de neus op de grond ziet houden en Arowns had zijn hoofd afgeslagen als niet Adragarus ly bauns was gekomen. Als Boors Hervy zo ziet liggen, snelt hij op Arawnt af en houdt hem op de helm, zodat hij hals over kop neerstort, waarop Hervy zijn paard pakt en het bestijgt en de *melle* inrijdt.
- 607 Nu dringen alle tien vleugels van Leodegan op naar de standaard van Ryown, die nog steeds achter Boors aanzit en met zijn knots naar hem slaat, maar die weert af met zijn schild, zodat de knots zijn paard treft en Boors ter aarde gaat. Hij springt meteen overeind, omringd door Riowns *meyne*.
- 608 Als Hervy Ryvel hem in deze *mischef* ziet, rijdt hij Bors te hulp met een op een *jeant* veroverde speer en schild en treft Riown op het schild, dat aan stukken vliegt, en weert diens knotsslag af en trekt zijn zwaard en slaat Riown een bloedneus, maar deze slaat terug, zodat Hervy bijna tegen de grond gaat. Adragayns komt hem te hulp en geeft Ryown zo'n klap, dat hij voorover gaat en zich aan zijn paard vasthoudt.
- 609 De Sesognes en de *jeawnt* zijn *wroth*, vooral koning Solynas, Ryowns *cosyn germayn*, die met zijn speer Adragayns ten val brengt, die echter overeind springt en zich stevig verdedigt en hulp krijgt van drie makkers, die de vijanden op afstand houden. Maar koning Ryown brengt hen zeer in het nauw (*streyte*), wat Nasciens ziet, die snel komt aanrijden met zijn geheel bebloede zwaard en meteen op Ryown afstormt en hem omwerpt en twee, drie maal over hem heenrijdt, voordat Ryowns *meyne* deze ontzet en Nasciens paard doodt onder hem.
- 610 Nu zijn alle vier de ridders in het nauw, wat Merlijn weet, die tegen Arthur zegt Ban en zijn makkers te roepen en ook de Ronde Tafelridders om Boors en zijn drie makkers te redden, die door Ryown in het nauw worden gebracht. Ban heeft (*qwook*) bij Merlijns woorden en deze roept hem op hem te volgen en laat een wonderlijke wind opsteken, die zoveel stof opwerfelt, dat de vijanden elkaar niet zien, en laat dit begeleiden door een geluid als de donder.
- 611 Zijn banier in de vorm van een draak braakt vlammen uit de lucht in, die rood wordt, en verbrandt de banieren van de heidenen, die hierdoor zeer aangeslagen zijn. Aan de andere zijde vecht koning Leodegan met twee vleugels, maar tegenover iedere Christen staan drie heidenen en zonder Merlijns hulp was het slecht afgelopen voor de Christenen.
- 612 Zeer hard is de slag voor Arblaysse. Het genootschap van de Ronde Tafel volgt Merlijns banier en er volgt een hevige *melle*, waarin Ban wonderen verricht uit vrees voor zijn broer. En overal waar Merlijn gaat, is Arthewr met zijn 42 makkers, evenals de 350 ridders van de Ronde Tafel, tot ze bij Bors komen, die met zijn makkers te voet vecht met gebroken helm en gescheurde *hauberk*, maar niet gewond en met om hen heen een grote stapel gedoden, terwijl Ryown blijft aanvallen, van mening dat zij waardig en rijk zijn.

- 613 Als zij de hulp zien komen, beginnen zij uit te breken. Ban spoort zijn paard, komt tegenover koning Minape en klieft zijn hoofd. Koning Artheur onthoofdt een ander en ieder van zijn gezellen verslaat zijn tegenstander. Bors en zijn makkers weten paarden te bemachtigen en stijgen op, waarop een zeer sterke *melle* begint en ze de *renges* breken (*bursten*) en zich werpen in de grootste *pres* en aan beide zijden neermaaien.
- 614 De slag duurt de hele dag; dan trekken de Christenen naar Arblaise en maken een hoop herrie, zodat de bewoners vanaf de wallen neerkijken, vol verdriet dat ze het onderspit delven. Als de *capteyn* van de stad, Sadomes, zijn oom (*em*) Leodegan in zo'n *mischef* ziet, roept hij zijn mensen te wapen, 'want thans is de dag om *worschepe* te krijgen, want wie sterft in verdediging van het Christelijke geloof, zal *Sauf* zijn. Bovendien is onze *lige lord* koning Arthewr, de beste ridder van de wereld (zoals vaak is gezegd), hier om ons te helpen door zijn leven voor ons in de waagschaal (*jn a-venture*) te stellen.
- 615 Wij hebben meer dan 10.000 man, terwijl zij met slechts 300 man tegen deze heidenen strijden. Laat daarom iedere man zich gereed maken voor de strijd om deze heidense Sesoignes uit ons land te verdrijven. Het is beter te sterven met eer dan beschaamd te leven en onze landen kwijt te zijn. Laten we dus onze vrienden helpen in Jezus' naam. *Avaunt* banier!' zei Sadomes. Als Leodegan deze *meyne* uit de stad ziet komen, roept hij luid: 'Daar komt onze hulp aan! Laten we vechten en onze eer redden!'
- 616 Gwyomarz zegt: 'Wat voor nut heeft het zo hard te roepen, want iedereen is druk bezig zijn eigen hoofd te verdedigen, want we zullen hier sterven of de overwinning behalen en als we allen dapper (*hertyly*) vechten, zullen de heidenen op de vlucht slaan.' En allen rijden naar de standaard, waar Ban, Bors, Arthewr met zijn gezelschap en de ridders van de Ronde Tafel zijn, die wonderlijke wapenfeiten verrichten. Leodegan en zijn mannen stormen zo woest die *pres* in, dat de heidenen van angst beven, want vele Sesoignes en *jeauntes* zijn dood, en ze vluchten weg.
- 617 Als Sadomes dat ziet, snelt (*prykede*) hij de *pres* in met zijn 10.000 man, in de *pryncypal* van heel het leger, waar de meeste mensen zijn, en ze houden daar stand (*a stale*) temidden van de heidenen. Merlijn voert de ridders een eindje terzijde en laat hen op adem komen en hun *harneys* herstellen. Dan nemen deze 6000 man hun speren ter hand en rijden de *pres* in, waarop een hevige *melle* begint, want ook de heidenen hebben zich hersteld. [... Merlijn zegt tegen Arthur, dat hij vast de kus vergeten is die zijn ladylove hem gegeven had, want hij heeft zich niet best gedragen in het eerste gevecht.]
- 618 [Als Arthur dit hoort, wordt zijn gezicht rood van schaamte...] sein van Arthewrs gezicht. Allen kijken naar hem, wat hij gaat doen met zijn gezicht als een leeuw in *trawnce* en zeggen bij zichzelf, dat hij de waardigste koning zal worden van het Christendom, en bidden God hem te redden van alle *velony*.
- 619 Deze *meyne* gaat de slag in met Merlijn aan kop met in zijn hand de banier met de brandende draak en rijdt iedereen ondersteboven; en hij wordt gevolgd door Arthewr met zijn wonderzwaard, waarmee hij koning Claryel slaat, zodat hij tegen de grond gaat met gekliefd lijf. Als hij ziet waar Ryown uithangt (*hovede*) in zijn mantel (*couverture*) van koningsbaarden, snelt (*prykede*) hij op hem af, zijn zwaard zwaaiend, maar om bij hem te komen moet hij er eerst veertien doden. Dan slaat hij hem, klieft zijn schild en *hauberk* en had hij geen *porpoynt*¹³ aangehad, dan was hij er geweest. Deze is gemaakt van *Serpentis Skyn*, waarin geen *egge tool* kan indringen. Arthewr treft hem met zoveel kracht, dat Ryown over de *arsown* op de grond valt met zijn voeten in de lucht.
- 620 De *jeawnt* Solynas snelt met alle heidenen van Sesoigne op Arthewr af menend dat Ryown dood is en de heidense honden brengen hem ten val, waarop Merlijn snel te hulp

¹³ Zie Verdam, 472a: *porpoent*, zie *perpoent* (-point), wambuis, vooral: een kledingstuk dat door ridders en krijgslieden gedragen werd onder het harnas, en van verschillende stoffen vervaardigd was. (ID., 463b)

- komt met 6000 man. Ban helpt Arthewr overeind, die vele *jeauntes* en Sesoignes doodt, zodat ze zijn slag (*dynt*) niet durven af te wachten. Ook de 6000, waaronder de ridders van de Ronde Tafel, maaien iedereen neer, zodat de heidenen teruggedreven worden; en Ryown wordt zwaar *defowlyd* [vert.: ignominiously tread down], voor hij zich weet te herstellen, en is *ny wood* om zijn nederlaag en zweert zich te zullen wreken en hij werpt zich in de *pres* en hakt zo fel, dat niemand met hem wil *melle*.
- 621 Aan de andere zijde zijn Arthewr, Boors, Ban, Adragayns, Hervy, Vlfyns, Nasciens, Sir Kay, Lucaws en Gyrfls de uitblinkers, die met het restant van hun gezelschap op Ryowns banier afgaan, die gedragen wordt door een olifant in een *castel* op zijn rug. Een lange en heftige *melle* heeft plaats en vele heidenen en ook Christenen worden daar gedood; in rivieren stroomt het bloed daar. En ze naderen de *Seward* [steward?] en werpen olifant met kasteel en al om met Ryowns banier. De heidenen slaken een *hydows cry* en vluchten naar het woud vol *wo*. Snel brengen ze een paard naar koning Ryown en zeggen hem snel op te stijgen en leiden hem weg.
- 622 Maar tijdens zijn wegreiden wordt hij zo woest (*wood*), dat hij nog twintig van Leodogans *meyne* doodt voor hij het veld verlaat. Maar als hij ziet, dat hij alleen achterblijft, gaat ook hij er vandoor. Als de Christenen hen zien vluchten, doden ze er zoveel, dat de grond zo met lijken bezaaid is, dat het veld niet meer te zien is. De *chas* duurt tot in de *derk nyht*. Als Ryown het slagveld verlaat, merkt slechts Arthewr hem op, die hem in zijn eentje volgt.
- 623 Koning Ban en zijn makkers doden zoveel vluchtenden, dat van de 200.000 slechts 20.000 overblijven. Maar laten we terugkeren naar Arthewr, die Ryown achtervolgt en tenslotte hem inhaalt in een diepe vallei op een wei bij een woud bij een riviertje uit twee bronnen van onder een hoge berg, die de ondergaande zon verbergt.
- 624 Arthur roept Ryown toe om te keren en als de *jeawnt* de jongeman (*chyl*) hoort, is hij beschaamd en keert zich naar Arthewr met zijn knots in de hand opgeheven (met rond zijn nek zijn *targe* [schild] van ivoor). Arthewr heft zijn zwaard en ze snellen op elkaar af, beiden vol *malencolye*. Arthur houdt in, zodat Ryown mist, en slaat met zijn zwaard hem door de *hauberk* in zijn vlees en hakt een kwart van zowel schild als *hauberk* af en het bloed gutst er uit.
- 625 Ryown blijft echter in het zadel, knarst zijn tanden, rolt zijn ogen als was hij een duivel en heft zijn knots op. Hij is veertien voet lang en de ruimte tussen zijn ogen is een grote span; verder is hij zwart en vol nerven en zijn haar is lang en zwart als paardenmanen en hij is om lengte en breedte zeer te duchten. Als Arthur de klap ziet komen, spoort hij zijn paard en rijdt hard tegen hem op, zodat beiden met paard en al neergaan.
- 626 Arthur is het snelst overeind, die pas 28 [moet zijn: 20] winters is en Ryown 42, en trekt Calabronde, dat vlamt als vuur. Ryown dekt zich met zijn schild [moet zijn: knots] en Arthur hakt de knots (*maas*) doormidden, die van ijzer en staal is en met drie ijzeren banden gebonden. Ryown is zeer *abasched* zijn knots kwijt te zijn en trekt zijn zwaard, een van de beste van Middelerd, dat van Hercules was,
- 627 dat Jason uit Calcos bracht, waar hij het gouden ramsvlies zocht, en dat, toen Adrastus koning van Griekenland was, gesmeed was, die het boven alles beminde en doorgaf aan zijn erfgenaam Tydenus, de zoon van hertog Carcedome; en vandaar ging het van erfgenaam tot erfgenaam tot het kwam bij Ryown, die van Hercules stamt. Het zwaard van Arthowr komt van hertog Perowns, *cosyn* van Josepe van Armathye, die *captayn & Gouvernowr* was van heel Pylatis['] *werre*. Laten we terugkeren naar de koningen, waar Ryown zijn zwaard trekt, dat als de zon straalt en Marmyadoyse genaamd is.
- 628 Arthewr wil het graag hebben en staat in gedachten. Ryown bewondert hem, zoals hij daar staat met Colibronde in zijn hand, en zegt: 'Heer ridder, wie bent gij, die zo bout mij volgt? Het zou jammer zijn als ge verloren ging. Geef me je zwaard en zeg me je naam,

- dan laat ik je gaan waarheen je wilt.’ Arthewr wordt woest als een leeuw en antwoordt bijtend (*‘bitterly’*): ‘Geef mij jouw zwaard en stel je in mijn genade, want anders zal je sterven!’
- 629 Dan bezweert de reus bij zijn geloof hem zijn naam te zeggen. Dat wil Arthur als de reus het ook doet. Deze belooft het en Arthewr zegt zijn naam en dat hij koning van Breteigne is en getrouwd met de dochter van Leodegan, de koning van dit land, die met zijn baronie *homage* deed aan hem, de zoon van Vterpendragon(, die Augwys, koning van Sesoigne, doodde).
- 630 Ryown vraagt of dit waar is en zegt zijn naam en dat hij koning is van Ierland en menig land in de omgeving tot aan het land van *Pasture*, vanwaar hij niet verder mocht tot uit die plek de *semblance* van Judas Machabe, die dat land veroverde, weg is, hetgeen niet zal gebeuren voor het wonder van het rijk van Logres ten einde is gebracht. En dan zweert hij niet te zullen eten of drinken tot Arthewr dood is, die antwoordt, dat het dan lang zal duren voor hij zal eten (*dyne*), en hij zwaait met zijn zwaard.
- 631 Ryown komt met zijn schild voor zich op Arthewr afgerend met zijn zwaard in de lucht om zijn hoofd te klieven en treft het schild, waarop Arthewr hem op de helm slaat en hem schampt, zodat het bloed langs zijn linkeroog stroomt. Hij valt woest als een leeuw aan, maar Arthewr springt snel terzijde, zodat de klap ter aarde gaat en zijn helm afglijdt. Ondertussen komen Nasciens, Andragayns en Hervy (*derveyl*), die zes Sesoignes (Qwahanyns, Mantaillyez, Fervikans, Erroers, Vafvnes, Mahyadrape) achtervolgen, naderbij en worden door de strijdenden bemerkt.
- 632 Ryown besluit in de verwarring te vluchten en bestijgt zijn paard, maar Arthewr slaat hem op de helm, zodat hij voorover valt, terwijl zijn paard wegrent. Arthewr stijgt meteen te paard en snelt hem achterna. Als Ryown hem achter zich ziet, rijdt hij snel naar het woud, evenals de zes koningen, terwijl Arthewr door de drie makkers wordt ingehaald.
- 633 Hij wordt echter uitgedaagd door Qwahanyns, draait om en rijdt op hem af, terwijl Ryown in het woud verdwijnt. Qwahanyns slaat Arthewr op de helm, zodat hij neerbuigt maar opveert en terugslaat op de helm. De gewonde Qwahanyns komt woest op Arthewr af, die hem de arm met het zwaard afslaat, waarop Qwahanyns snel het woud invlucht. Dan komen de andere vijf en geven Arthewr vele slagen, maar hij dekt zich met zijn schild en weet Fervikans’ hoofd te klieven en Erroers’ schouder te treffen, zodat deze van zijn paard stort.
- 634 Dan komen de drie makkers Nasciens, Adragains en Sir Hervy, waarop de anderen vluchten, achtervolgd door Arthewr en zijn makkers, die we nu verlaten om te gaan naar koning Ban, die drie koningen achtervolgt, tot ze tenslotte op een *lawnde vndir* een woud stilhouden, waar tien van hun makkers zijn, die meteen op Ban afrijden zo snel als ze kunnen. Ban klieft van de eerste het hoofd, van de tweede de schouder en slaat een derde het hoofd af, terwijl de rest hem niet weet te deren.
- 635 Dan komen koning Pignores, Sonigrewx en Gaydon & Morgoras, achternagezeten door Bors, en snellen af op de vechtenden, die zich omwenden en op Bors afrijden. Deze komt tegenover Sonigrex en klieft zijn brein, ziet dan zijn broer tegen tien ridders vechten en rijdt zo hard er op af, dat hij een Sesoigne ombotst. Een tweede slaat hij tegen de vlakte en werpt een derde neer. Dan keert hij zich om en vecht aan de zijde van zijn broer tegen veertien Sesoignes, die hen fel aanvallen.
- 636 Dan komt Ryown aanrijden en werpt zich in de strijd en slaat Bors van zijn paard. Dan wil hij Bans hoofd klieven, maar deze houdt zijn schild op en slaat Ryown tegen de grond, terwijl Bors overeind komt, door de *jeawntes* wordt aangevallen en weer neergaat.

- 637 Als Ban dat ziet, bidt hij God zijn broer te helpen, doodt koning Morgoras en verwondt een ander. Dan komt koning Mahiadrappé, achtervolgd door de drie makkers (Nasciens, Madragayns en Hervy de Ryvel) en Arthewr, die meteen Ryown aanvallen en Boors ontzetten, die overeind komt en zijn broer Ban helpt, twee man doodt en op een paard klimt.
- 638 Hij rijdt achter Ryown aan en slaat hem op de helm, die in tweeën vliegt. Ryown doorboort Boors schild en tussen hen begint een sterke *melle*. Arthur en zijn drie makkers en Ban vechten hard en doden menig man, o.a. Mahiadrappé, Banfumes, Gloriens en koning Mandonas, allen familie van Ryowne, die woest met getrokken zwaard op Arthewr afkomt en hard toeslaat, Arthewrs schild splijt, zodat zijn zwaard valt, waarop Arthewr hem zwaar toetakelt.
- 639 Daarop grijpt Ryown *the chylde* bij de schouders, waarop Arthewr zijn zwaard wegwerpt, opdat de reus het niet pakt, en zich vasthoudt aan de nek van het paard. Ban ziet deze worsteling, rijdt er op af en geeft Rioun zo'n klap met Corrosenne¹⁴, dat die zwaar gewond er vandoor gaat zo snel hij kan, wraak zwerend en zijn geloof vervloekend.
- 640 En hij rijdt dag en nacht door tot hij in zijn land is. Als Ban Arthewr gered heeft, vraagt hij of hij gewond is en waar zijn zwaard is. Hij zegt het weggegooid te hebben, maar een ander wonderding te hebben gewonnen, dat hem *lever* is dan de beste stad in zijn rijk. Arthur raapt Kalybrond op, steekt het in de schede en gaat naar zijn schild, waar het zwaard van Ryown nog insteekt, en laat het aan Ban zien.
- 641 Het geeft een grote helderheid af, zodat ze het prijzen en God bidden om een gelegenheid om het te beproeven. En ze komen bij een stad, waar zo'n avontuur hen overkomt.
*[But now of hem mosten we blyne.
 And of Kyng Leodegan We Musten Begynne.]*
 Als ze de heidenen zien vluchten, gaan Leodegan en Cleodalis achter hen aan tot het donker wordt en vele heidenen worden gedood.
- 642 Maar in het donker raken ze gescheiden van hun *meyne* en achtervolgen (*chaseden*) vijf heidense koningen, Zydras, Atalas, Lawmacor, Cawlus en Dorylas, die het woud invluchten, waar ze een 150 van hun mannen vinden, roepen naar hen en keren om naar het tweetal, dat positie neemt bij twee *chesteynes tres* [kastanjebomen], waar Leodegans paard onder hem gedood wordt. Cleodalis helpt hem overeind, waarvoor Leodegan hem zou willen belonen.
- 643 Ze verdedigen zich zo goed mogelijk, maar nu verlaten we hen met menig *dynt* [deuk] en keren terug naar Asmadok en Gwyomars, die twaalf *jeawntes* achtervolgen, die bij vijftig van hun makkers komen, omkeren en met het tweetal vechten in een sterke *melle*. Dan komt Ydyers het tweetal te hulp. Maar nu gaan we naar Antrown, Arthewrs *Norre* [pleegvader], Gyrflès, Sir Kay en negen anderen, die de heidenen achtervolgen en velen doden.
- 644 De twaalf komen bij koning Alypantyn met 200 Sesoignes en een grote *bataylle* vangt aan, die duurt tot voorbij middernacht. De ridders van de Ronde Tafel, in drie groepen (12, 20, 200; en 3 bij Arthewr), keren terug naar het slagveld, vinden geen van hun makkers en denken, dat ze allemaal dood zijn. Ze blijven daar tot de volgende morgen. Nu verlaten wij hen allen en keren terug naar Merlijn.
- 645 Wanneer de Saksen vluchten, achtervolgt Merlijn een groep van 10.000 man onder leiding van koning Galows van het land van *pastures*. Ze komen op een *lawnde*, waar Merlijn een *enchawntement* maakt en een water laat ontstaan, zo diep, *wawy* en *boystows* [onstuimig], dat niemand erin durft te gaan. Als ze omkeren, rijst zo'n *storbylone* [wervelwind] tegen hen op, dat ze de hele nacht ter plekke blijven. Grenzend

¹⁴ In de *Prose Romance*, 346: *Corsheuse*; Lacy, 296b vertaalt 'Wrathful'.

- aan Tarmelyde ligt het land van een medestander van Ryowne, koning Amews, die tegen Vter streed, die niet zijn man wilde worden en het rijke kasteel Charroye op hem veroverde, dat hij later gaf aan Boors van Gannes, die het gaf aan zijn broer Gwynebant de *clerk*.
- 646 Als deze Amews hoort, dat Ryown in Leodegans gebied (*Regyown*) is binnengevallen, terwijl de Sesoignes in Breteygne zijn, besluit hij zijn kasteel te gaan veroveren, verzamelt 7000 man en rukt op en komt op dezelfde *lawnde*, waar Galawz is met de 10.000.
- 647 De legers botsen en beiden menen van doen te hebben met de mannen van Leodegan en vechten de hele dag. Nu keren we terug naar Arthewr en zijn makkers.
- 648 Als Arthewr het zwaard van Ryown uit zijn schild heeft getrokken, hoort hij een wonderlijk grote herrie als van een strijd uit het woud en gaat met Boors erop af. Bij het licht van de maan zien ze drie van hun makkers, Ydyers, Asmadoc & Guyomars vechten tegen 50 Sesoignes en snellen hen te hulp. Nu kan Arthewr zijn zwaard Marmyadoysse beproeven en doodt er tien.
- 649 Als de drie ridders hun hulp zien, komen ze naar hen en gezamenlijk laten ze van de vijftig heidenen slechts vijf ontkomen in het woud. Ban vraagt of Arthewr zijn zwaard goed beproefd heeft. Deze ontkent, hij wil het op een groter aantal beproeven. De baronnen lachen onder hun helm en prijzen hem. Maar dan horen ze een andere strijd en zien een honderdtal Sesoignes met twaalf man vechten, waarvan vier te voet.
- 650 Ze herkennen Antrown, Goyvayns, Galez, Blyoberz en Lyez *the hardy*. Arthewr stort zich in de strijd en klieft de eerste met Marmaydoysse van boven tot onder, slaat de tweede het hoofd af, evenals de derde en de vierde. Hij prijst Marmyadoysse en acht het beter dan Kalibrond. Ook zijn gezellen doden ieder een man en de vijh zijn weldra in het zadel geholpen. Van al de heidenen weten er maar veertien te ontkomen.
- 651 Allen danken God voor hun overwinning. Als ze wegrijden, komen ze Merlijn tegen, die Arthewr toeroept op te schieten om Leodegan en Cleodalys te redden. ‘Volg mij!’ Ze volgen hem, die de draak met de uitgebraakte vlammen draagt, die hun weg verlicht.
- 652 Ze komen bij de kastanjes, waar Leodegan en Cleodalis dreigen het onderspit te delven. Leodegan ligt op de grond en wordt door de heidenen bijna gedood, maar Cleodalis staat over hem heen en verdedigt hem en helpt hem overeind.
- 653 Leodegan heeft medelijden met zijn steward en vraagt hem, zijn einde nabij ziend, om vergeving voor zijn overtredingen tegen hem en hij valt huilend op zijn knieën, de handen opgeheven, en Cleodalys trekt hem op en krijgt een klap van een reus, die hem tegen de grond zendt. Daarop vecht Leodegan weer, maar valt weldra neer, waarop Cleodalys overeind komt en ondanks zijn verwondingen vecht.
- 654 Zo verdedigen ze elkaar om beurten. Tenslotte geeft Leodegan het op, maar Cleodalys zegt, dat God hen beiden zal helpen; en dan komt Merlijn aanrijden, gevolgd door Arthewr en zijn gezelschap, en roept hen toe hun *prowesse* te *proven*. En ze rijden de *pres* in en breken de *scheltrom*, iedereen omver werpend, tot ze bij Leodegan en Cleodalys komen, die nog steeds uit alle macht vechten.
- 655 De heidense koningen (Zydra, Akalas en Collocallus) zien dat slechts weinig man hen aanvallen en roepen hun ridders toe, dat ze zich moeten schamen, want ze zijn met 120 tegen 22. ‘Neemt dus wraak op hen voor onze gedode vrienden!’ De heidenen vechten grimmiger, maar de Christenen verdedigen zich geweldig, vooral Arthewr, Boors, Ban en Nasciens. Ondertussen gaat Merlijn het woud in en komt terug met twaalf ridders van de Ronde Tafel.
- 656 Dan gaat hij weer het woud in en komt vlak voor dageraad bij andere ridders, die hij aanspoort hun best te doen. Ze haasten zich hun vrienden te hulp te komen en Merlijn

- rijdt met zijn banier in de lucht naar de drie koningen en roept hen toe: ‘Er zijn er slechts vier, die deze *meyne* aan de gang houden. Volg me en ik zal tonen waar ze zijn!’
- 657 Hij spoort zijn paard en rijdt de *pres* in, terwijl zijn draak vlammen uitbraakt, zodat ze bij het licht elkaar kunnen zien, en hij wijst Arthewr op die vier en zegt hem nu zijn zwaard te beproeven. Arthewr gaat er op af, gevolgd door Nasciens, en klieft het hoofd van Collocallus, dan onthoofdt hij Ydyer. Ban doodt Acalas, Boors Dorylas, waarop hun makkers op de heidenen inhakken, zodat iedereen, die ze tegenkomen, neergaat.
- 658 Als de heidenen hun leiders kwijt zijn en de grote slachting zien, slaan ze op de vlucht. De Christenen willen hen achtervolgen, maar Merlijn weerhoudt hen. In plaats daarvan rijden ze terug naar het kamp van de Ronde Tafelridders en allen zijn verheugd elkaar terug te zien. Ondertussen is het dag geworden en ze hebben een korte slaap en dan een goed maal. Rijke buit wordt verdeeld door Arthewr naar Merlijns raad.
- 659 Daarna laat hij in het leger omroepen, of er jonge *bacheloris* zijn, die met hem mee willen gaan, en velen komen, vanwege zijn grote *worthynesse*. Hij kiest 20.000 man uit om het rijk niet zonder verdediging te laten en laat hen verzekeren naar hem te komen, als hij om hen zendt. Dan gaan allen uiteen. Arthur, Boors & Leodegan rijden samen weg met het genootschap van de Ronde Tafel en de 20.000.
- 660 Na een korte tijd gaat Boors naar kasteel Charroye met 500 man en wordt vreugdevol ontvangen. Maar nu keren we terug naar Amewz en Galawz, die met elkaar strijden de hele dag en Galawz zou zijn verslagen als hij niet hulp had gekregen van de *meyne* van koning Ydras, 5000 door het woud vluchtenden,
- 661 die de overgebleven 5000 van Galawz versterken tegen de overgebleven 3500 van Amewz, die echter de anderen, waarvan nog maar 7000 over zijn, op de vlucht jagen, zij het met grote verliezen. Zijn mannen brengen een slapeloze nacht door, wenend om hun verloren vrienden, en begraven ’s morgens hun doden op grote hopen in diepe kuilen. Nieuws komt dat Boors in Charroye is (om zich te *disporten*) met slechts 500 jonge ridders.
- 662 Zelf zijn ze met 700 en Amewz meent een goede kans te maken om zich te wreken. Maar we keren nu terug naar Arthewr, die ondertussen naar Toraisse, de rijke stad in Tarmelyde, is gegaan, waar hij vreugdevol wordt ontvangen. Op de derde dag komt Leodegan naar Arthewr en vraagt hem Gonnore te trouwen (en te gaan naar *bedde*), maar Merlijn zegt, dat eerst iets anders moet worden gedaan: Arthewr moet naar Baynok gaan morgenvroeg en op Boors wachten te Bredygan. Gonnore vraagt Arthewr snel terug te komen, want ze zal niet weer blij zijn voor ze hem zal zien.
- 663 Dan nemen Merlijn en Arthewr afscheid en vertrekken snel met de 20Ml soldaten en het gezelschap van de Ronde Tafel. Ban stuurt een bode naar Boors om hen te treffen te Bredygan. Deze draagt zijn kasteel over aan Gwynebant en gaat met zijn *meyne* op weg en komt in het *Forest perylouse*, dat sindsdien *Forest with-owten Retour* heet (en waarom het zo heet, zal ik zo uitleggen, *er that j go*).

Hoofdstuk 21

- Als Bors en Gwynebant bij het woud komen, hebben ze maar veertig man bij zich en beleven een wonderlijk avontuur. Op een door bosjes omsloten weide zien ze dansen van dames en ridders, schoner dan ze ooit zagen.
- 664 Terzijde zien ze een zeer schone edelvrouw en een mooie oude ridder van vijftig. Boors stijgt meteen voor haar af evenals Gwynebant en de dame staat voor hen op en *hire wymple avalede* [ze liet haar sluier¹⁵ zakken]. Boors groet en ze gaan zitten kijken naar het dansen en *carolyng*. Gwynebant kan aan niets anders denken dan de dame en zij

¹⁵ Verdam, 801a: *wimpel*, 1) doek, sluier. Skeat, 563b: a covering for the neck (hence a veil).

- vraagt: ‘*Lordynges*, wat denkt ge van deze *Melodye*? Ik zou die mijn hele leven kunnen horen!’ Als Gwynebant haar hoort, zegt hij, dat ze dit alles zal hebben en meer; want, zeg ik, hij was de grootste *clerk* in enig land, perfect in heel de kunst der *Negremauncye*;
- 665 en wel constant, naar haar eigen wens, als ze hem beminnen zal; de vreugde zal dan duren tot een ridder komt, die nooit in liefde vals zal zijn en ook de beste ridder der Christenheid. En hij vraagt of ze ooit met een man getrouwd is. Nee, ze is nog zuiver als bij haar geboorte en de vrouwe van het land Soutaynne. Daarop zegt Gwynebant zijn *covenant* te zullen vervullen en zij belooft hetzelfde (ten goede of ten kwade).
- 666 De oude ridder belooft (*dyhte*: vows) een stoel (*chayere*) voor die ridder *trewē of love* en Boors belooft een gouden kroon. Gwynebant en de dame zweren (*made Sewraunce*). Dan vraagt ze hem, hoe ze van deze *carolyng* verzekerd kan zijn als hij eerder mocht overlijden, waarop hij zijn betovering gooit om die *pley* te laten bestaan tot die waardige ridder komt. Dan gaan ze aan het *dyner* en later aan het *Sowper*, waarna ze gaan slapen.
- 667 Na dit alles vraagt de dame Gwynebant haar een ander spel te leren, dat eeuwig voortduurt, en hij maakt een schaakspel (*cheker*) met vlakken (*chekkys*) van goud om ivoor en de pionnen (*pawnes*) & *rookys* [torens, etc.] van puur goud & ivoor, *j-wrowht ful coryowsly* [merkwaardig gemaakt], en werpt een betovering, dat iedere speler in een hoek zal worden gedreven tot de ridder, nooit vals in de liefde, komt. Nog meer spelen leert hij de dame, die ze doet vele dagen na zijn dood. Dan begeleidt Gwynebant Bors met zijn gezelschap, waarna de broers afscheid nemen en Bors doorrijdt naar Bredygan, waar Arthewr en Ban op hem wachten.
- 668 Als Merlijn hem ziet, lacht hij luid en Arthewr neemt hen apart en Merlijn vertelt, dat het is om Gwynebant en vertelt wat er gebeurd is, waarop allen die het horen lachen. Boors vraagt naar de ridder *of love neuere vntrewe*. Merlijn zegt, dat hij nog niet verwekt is en dat ze te zijner tijd er meer over zullen horen. Maar keren we terug naar wat Boors overkwam, toen hij wegreed van Charroye met menig waardig man en het kasteel overliet aan zijn *cosyn* Fragyen. Koning Ameuz ligt op de loer voor hem met 700 man.
- 669 Boors ziet het kamp, zendt een spion uit en wordt geïnformeerd, wie het is. Hij trekt op langs de rivier door het woud. ’s Morgens zadelen beide partijen zich en rijden op elkaar af. Boors nodigt Amauz uit voor een overleg. Ameuz komt, vraagt wat hij wil en wil zijn kasteel terug.
- 670 Boors antwoordt, dat niet hij het kasteel van hem nam maar Vterpendragon lang geleden, omdat hij tegen hem rebelleerde, en het toen aan hem gaf. ‘Maar als ge met me meegaat om Arthewrs man te worden, zal ik het kasteel meteen aan u overdragen.’ Ameuz weigert en stelt een duel voor. Als Bors wint, zal Ameus Arthurs man worden, anders zal hij het kasteel krijgen en mogen Bors en zijn mannen vertrekken.
- 671 Bors stemt toe, beiden bewapenen zich en nemen plaats op een veld. Vlphynes, Bretel, Kay, Girfleez, Antron en anderen protesteren. ‘*3e, pes!*’ zegt Boors en wil niet naar hem luisteren. Ze moeten het toelaten.
- 672 Ook bij de andere partij proberen ze Ameuz het gevecht te ontraden, maar deze is vastbesloten het te wagen. Een van zijn mannen verklaart nooit *homage* te zullen doen aan Arthewr. Als Boors hen ziet aarzelen, stuurt hij Vlphyn en Antron om tegen Ameuz te zeggen dat als hij, Boors, mocht winnen, Ameuz’ mannen vrij zijn te gaan. Deze prijst Bors’ hoffelijkheid en gaat naar hem toe. De strijd begint.
- 673 De speren barsten, *hawberkes* en schilden zijn doorboord en Ameuz gaat tegen de grond; ook Boors is *astoned*, maar herstelt zich snel en trekt zijn zwaard. Als hij Ameuz als dood op de grond ziet liggen, blijft hij staan, stijgt af en geeft zijn paard aan de

- zoman* Galescounde, loopt naar Ameuz, port (*poked*) hem met zijn zwaard en zegt: ‘*awak*, koning Ameuz, ge ligt hier de dag te verslapen!’
- 674 Tenslotte komt deze bij van het geroep en hij dankt Boors voor zijn hoffelijkheid. Dan staat hij op, trekt zijn zwaard, beschaamd zo lang gelegen te hebben, en rent op Boors af en slaat hem tot in de *bokelis* van zijn opgeheven schild, maar deze slaat hem op de helm, die in tweeën vliegt, zodat Ameuz zich snel terzijde trekt, zich dekkend met zijn schild, want nu heeft hij slechts zijn *coyfe* van ijzer op zijn hoofd.
- 675 Als Boors dit ziet, roept hij hem toe zich over te geven, maar deze wil niet om een helm toegeven en zegt hem op te passen, ‘want ik *defye* je!’ En hij slaat naar Boors’ hoofd, die zich dekt met zijn schild, waarvan een *cantel* afvliegt. Dan maakt Boors een schijnbeweging en slaat hem door de *panne*, zodat hij dood op de grond valt. Zodra zijn *meyne* hem dood ziet, nemen zij hun *cours* en gaan weg, 400 ridders, terwijl 300 naar Boors gaan en Arthewr *homage* willen doen. Dan roept Boors zijn gezelschap bijeen en zegt er een *hospital* te willen maken voor het heil van koning Amawz en om de Heer te danken voor zijn zege, waarop een *clerk* vraagt erin te mogen dienen.
- 676 Na de begrafenis van Amewz en het leggen van de fundering vervolgt Boors zijn reis naar Bredygan, waar Arthewr, Ban en Merlijn op hem wachten. Hij presenteert de 300 ridders aan Arthewr, die de ridders verwelkomt, waarop ze hem *homage* doen.
- 677 Hij vraagt naar hun heer en ze barsten in huilen uit en vertellen hem van het gevecht voor het kasteel van Charroye. Arthewr en Ban prijzen Boors voor zijn moed, waarop allen hem prijzen evenals zijn broer. Arthewr zendt om werklui en heeft er tenslotte zo’n 500 bijeen, die onder leiding van Merlijn het woud ingaan om de schat, die Merlijn weet, op te graven. Haastig worden *chariettes & kartes* volgeladen en naar Logres gezonden, waar Gaweyn en zijn makkers zijn.
- 678 Dan laat Merlijn op een andere plaats graven, waar ze een *gwyrboylle*¹⁶ *vessel* vinden met twaalf heldere zwaarden, die ook naar Logres worden gebracht, thans Londoun geheten, en in de *tresorye* opgeborgen. Als de jonge bachelers horen, dat Arthewr naar de stad komt, gaan ze vol vreugde hem tegemoet en als ze naderen, neemt Merlijn de drie koningen apart en laat hen in de schaduw afstijgen. Dan komen de jongelui aanrijden, vragen naar de koning, worden naar hem verwezen, rijden naar hem met voorop Gaweyn, die als eerste afstijgt.
- 679 De ridders van de Ronde Tafel staan op, als ze de jongelui hand in hand zien komen, met hun grote schoonheid vanwege hun adel, en verwelkomen hen en Gaweyn dankt hen en vraagt naar Arthewr de koning, waarop Nasciens hem uitdijdt. Gaweyn bedankt hem en loopt [niet: rides] naar hem toe. De drie koningen staan op, waarop Gaweyn op zijn knieën valt en allen de koning groeten. Gaweyn zegt: ‘Heer, ik, mijn broers en mijn *cosyns* en alle anderen hier zijn naar u gekomen als naar onze *lyge*-heer en koning om geridderd te worden.
- 680 Wij hebben u allen gediend in de verdediging van uw land en daarvoor hard gezwoegd.’ Arthewr beveelt hen allen op te staan en vraagt hen wie ze zijn. Gaweyn wil eerst weten of Arthewr hen bij zich wil houden. De koningen Ban en Boors zijn ingenomen met hem en Arthewr is akkoord hen te ridderen en zegt dat ze welkom zijn en bij hem mogen blijven.
- 681 Gaweyn en zijn gezellen knielen weer, maar de koning neemt hem bij de hand, laat hem opstaan en vraagt hem nogmaals zijn naam en die van zijn *meyne* te onthullen. Gaweyn stelt zich voor als de zoon van Loth, koning van Lyonais & *dorquenie* [van Orkney], wijst op zijn broers Agravayns, Gwerrers en Gaheriez, dan op Galachyms, de zonen van Vryens, beiden Yweyns genaamd, de twee zonen van koning Belenientz, de twee neven van koning Strangore, genaamd Kex destrax en Qehedyns,

¹⁶ Moet zijn *qwyr*- = cuir-; Lacy, 305b: leather.

- 682 en de vier Yweyns (met de Witte Hand, lesclayns, van Kardewel, van Lyownel) en tenslotte Sagremores, de zoon van de keizer van Constantin-noble, allen gekomen om hem te dienen en door hem tot ridder gemaakt te worden. Arthewr kust al zijn *cosins* het rijtje af (*be rowe*) en maakt grote vreugde om Sagremores. Dan roept hij Gaweyn en benoemt hem tot *constable* van zijn huis en zijn land en tot *comandour* van al zijn mensen.
- 683 Gaweyn knielt en bedankt hem. Dan rijden ze naar Logres, waar Arthurs zuster, de vrouw van Loth en Gaweyns moeder, hen tegemoet komt met haar zuster Morgayn (die grote *clergyse* kon) en de koning is zeer verheugd hen te zien en ze kussen elkaar als broer en zus. Dan rijden ze naar het *Maister palays*, dat met zijden kleden behangen is en met groene kruiden bestrooid. In de stad wordt grote vreugde gemaakt, die dag en nacht doorgaat. Arthewr beveelt Gaweyn en zijn makkers die nacht te waken in de *hed chirche* (het is de *qwynzyme of pentecost*) en ze worden bijgestaan door Boors en Ban en de 41 ridders van de Ronde Tafel.
- 684 Vóór de hoogmis neemt Arthewr zijn zwaard Calybrond, dat hij van Peryn¹⁷ nam op raad van Merlijn, en gordt ermee Gaweyn en zet hem zijn rechterspoor aan, Ban de linker-, waarop Arthewr hem tot ridder slaat en vervolgens zijn drie broers en ieder van hen een van de zwaarden geeft, die met de schat waren gevonden en die Merlijn hen omgordt. Ook de anderen worden geridderd en door Merlijn omgord met een *Sword of honowr*. Sagremores wordt door Arthewr omgord met het zwaard van zijn *ayels* koning Adryan en de rechterspoor aangezet, terwijl Boors de linker- aanzet.
- 685 Dodynax krijgt van Boors het zwaard van koning Ameuz. Dan riddersen (*dowbede*) de nieuwe ridders hun gezellen en als deze *ryalte* gedaan is, gaan ze naar de *mynstre*, waar de aartsbisschop van Borbrice (thans Dover) de mis zingt, waarna ze naar het paleis gaan om te eten. Daarna willen allen naar de *Qwyntyn*, maar Merlijn verbiedt het vanwege de oorlog met de Sesoignes. Arthewr geeft veel schatten aan de jonge ridders, zodat hij 60Ml man bijeen heeft. Op de derde dag adviseert Merlijn op te breken, want Poynces, Antoynes & Froylles zijn het rijk van Baynok binnengevallen met de *meyne* van koning Gawle en van Claudas van Desert.
- 686 Arthewr zegt gereed te zijn om te gaan en Merlijn zegt hem de volgende morgen 70.000 man gereed te hebben en 20Ml achter te laten om het land te verdedigen. Arthewr geeft het bevel aan Gaweyn en deze voert het uit en komt terug en bericht dat alles in gereedheid is. Merlijn zegt Arthewr Gaweyn te vragen, wie hem te hulp leidde naar zijn moeder. Gaweyn is verbaasd, dat hij dit weet, en zegt het niet te weten.
- 687 Dan komt Merlijn met de brief van zijn *cosyn* Yweyn. Dan herinnert hij zich de woorden van Dodynax en zegt, dat hem gezegd was, dat het Merlijn was, de beste *devyn* van dit land, door wiens hulp Sagremour werd gered evenals zijn moeder en Yweyn. En hij zou hem graag leren kennen. ‘En dat zal je,’ zegt Merlijn, ‘de volgende keer als hij naar het hof komt.’ Arthewr lacht en zegt hem te gaan zitten, dan zal hij alles vertellen. Gaweyn gaat zitten en Arthewr zegt: ‘Zie deze waardige man, die je naar het kasteel Aroundel deed gaan, toen je met de Sesoignes vocht op de dag dat Kex Destrax en Dedinax the sauage naar je kwamen; bedank hem nu voor de goede diensten, die hij je bewees.’ Gaweyn roept uit: ‘Ik ben hem mijn lijf en goederen verplicht (*be the rood!*):¹⁸ hij weet, dat ik hem bemin.’
- 688 Merlijn weet het en zegt, dat ze elkaar nog beter zullen leren kennen, maar hij waarschuwt hem, hem nooit aan iemand te onthullen als hij komt in een andere gedaante, en vraagt hem Ban en Boors te eren. Dan gaan Gaweyn en zijn broers

¹⁷ Dit moet zijn: uit de ‘steen’ (Frans: *perron* [zie DAF 460b: bloc de pierre]), zie Lacy 1993, 307a, waar ook het advies van Merlijn is verbonden met het trekken door Arthur uit de steen, i.p.v. met het geven aan Gaweyn.

¹⁸ De *rood* is het kruis (Skeat, 405b); zie ook Verdam 497b: *roede*: 2) ...; kruispaal.

afscheid nemen van hun moeder en gaan met hun *cosins* naar het leger, zoals ingedeeld door Gaweyn, die vóór zonsopgang alles laat *trossen* en met het leger vertrekt, tot ze het uur van *Teeres* [drie] te Douer komen, terwijl Arthewr, Ban, Boors en Merlijn te Logres blijven met de ridders uit Tarmelyde en de ridders van de Ronde Tafel.

- 689 Gaweyn verzamelt een grote vloot (*naue*) en als Merlijn weet dat alles klaar is zegt hij Arthewr naar Rochelle te gaan en daar te blijven tot zijn komst. Ze nemen afscheid van elkaar en Merlijn gaat naaar Northumberland, waar Blaysse hem met vreugde ontvangt en alles op schrift zet. Maar als Merlijn spreekt van zijn *paramour*, vreest Blase, dat ze hem zal bedriegen als hij haar zoveel van zijn *konnenge* zal leren. [*Now leven we here of this karpyng and let vs retorne to Arthewre the kyng.*]

Hoofdstuk 22

- 690 [*Now recordith the processe this tyde ...*]

Arthewr verlaat Londoun, als de bladeren groenen en vogels vrolijk zingen en de bloemen ontspruiten en de kruiden opschieten en rivieren opwellen, tezamen met Boors en Ban. Ze gaan in Douer aan boord en varen naar Rochel, waar ze op Merlijn wachten, die de volgende dag komt zoals voorzegd. Ze blijven er een tijd en al de *paces* worden goed bewaakt, opdat geen *tydynges* hun vijanden zullen bereiken. We keren nu terug naar Leownces van Paerne, die van Merlijn heeft gehoord van de komst van Poynces Antoyns met 20Ml Romeinen evenals Sir Froylles, een hertog van Almayne, met ook 20Ml, net als koning Claudas van Desert.

- 691 Hij heeft 10Ml man verzameld evenals Pharyens op advies van Merlijn en alle *vytaylles* bijeen laten brengen. De vijanden brandschatten het land, maar kunnen weinig *vytaylle* vinden of mensen. Claudas denkt dat door verraad de mensen tegen hem gewaarschuwd zijn. Het ziet er niet best uit. De *forreours* komen met lege handen terug en overlegd wordt wat te doen en ze besluiten gezamenlijk kasteel Trebes te belegeren,
- 692 dat op een hoogte staat, met aan beide zijden een sterke *mareys* en het is slechts te betreden via een *narwhe cause* van een halve mijl. Ze legeren zich rond de stad, aan vier kanten 20.000 man plaatsend, maar het kasteel is sterk en niet in te nemen, tenzij door uithongering. Koningin Eleyne en haar zus (de andere koningin) maken veel *doel* en vrezen voor hun mannen, dat hen iets is overkomen; maar Gracyens troost hen evenals de jonge Baynyns, Boors' zoon, een dappere *sqwyer*.

- 693 Als Leonces (*he of the castel*) van de belegering hoort, zendt hij om de steward en zegt hem, dat ze heimelijk zullen gaan naar het Woud van Bryoyse naar een *launde* met in het midden een bron, waar ze stil moeten wachten. De steward gaat op weg en Leonces stuurt Gannes en Faryen naar hetzelfde woud en gaat dan, na de stad veilig te hebben achtergelaten, met 10.000 man zo heimelijk mogelijk naar dat woud naar de door Merlijn bepaalde plek en wacht er tot de maandag vóór St. Jan.

- 694 Als Merlijn weet, dat alles gereed is, gaat hij naar Arthewr en vraagt hem zijn leger te laten uitrukken (*disposen*) en deze laat het over aan Merlijn, die Gaweyn roept en hem zegt 10.000 man uit te zoeken, waaronder de nieuwe ridders en Vlphyn als banierdrager. Gaweyn gaat met zijn *meyne* op weg, waarna Merlijn Ban zegt de tweede vleugel te leiden met 10Ml man om zijn rijk tegen zijn vijand te verdedigen en op Clawdas te zijn gewroken.

- 695 Ban zegt geheel gereed te zijn om dat te volbrengen, waarna Merlijn Boors de derde vleugel geeft en hem zegt de *knythod* in hem niet te beschamen. En deze belooft zich als een *trew* ridder te gedragen. Merlijn geeft Arthewr de vierde vleugel, waaronder de ridders van de Ronde Tafel, waarop deze zich laat bewapenen door Nasciens, Adragain

- en Hervy. Dan neemt Merlijn de draak[banier] en geeft die aan Kay en zegt hem altijd op te gaan tegen de grootste banier.
- 696 Kay belooft het. De baronnen vragen Merlijn hen te adviseren en hij zegt hen, dat ze die nacht moeten vertrekken, zodat ze de volgende avond te Trebes zullen zijn. Ze moeten oppassen, want de vijand is met tweemaal zoveel man. Het leger zal geleid worden door Blyobleers, want hij weet de weg en Merlijn zal hem instrueren.
- 697 Zodra het dag wordt, moet hij, Arthewr, de troepen opstellen en als de hoorn klinkt, het kamp omsingeld hebben; en als hij vuur in de lucht ziet, zal hij, Merlijn, met 20.000 man te hulp komen. En hij zegt de koning nu meteen op weg te gaan en wenst hem vaarwel. Zelf gaat hij naar Baynok en is *at noon* bij Leownces en zegt hem, Fariens en Gracyens, dat ze meteen moeten oprukken om zich bij het leger van koning Arthewr te voegen en biedt aan te gidsen, hetgeen [... dankbaar wordt aangenomen. Ze verdeelden hun mannen in vier groepen van 5000 man, maar hier stopt het verhaal over Merlijn en Leonces en keert terug naar koning Arthur.
- Hier zegt het verhaal, dat ...
- 698 Nadat Merlijn koning Arthur heeft verlaten, laat deze zijn mannen opstijgen en de ene groep na de andere vertrekt en Bliobeers rijdt voorop met Gaweins groep, want hij kent het land beter dan wie ook. Het weer is mild en stil en het land is heerlijk, want er zijn veel bossen en weiden, waar de vogels zo mooi zingen, dat ze de tijd vergeten. Plotseling komen ze op een fraaie heide, gevuld met bloeiende struiken, gelegen aan de rivier de Loire. Het gras is zo hoog, dat de paarden er tot de buiken in staan. Hier houden de mannen van koning Arthur de hele dag rust, eten en drinken naar behoefte, en slapen er, want het is een heerlijke plek. Als het uur van de vespers (van die dinsdag) voorbij is, trekken allen hun wapenuitrusting aan, bestijgen hun paarden voor de laatste zeven mijl tot het leger van koning Claudas. Ze rijden vlak achter elkaar met Blioberis voorop, met hun speren in aanslag en schilden voor de borst.
- 699 ...] Ban volgt met de tweede vleugel op een halve mijl. Daarachter komt Boors en als laatste Arthewr met Kay, die de banier draagt, op weer een halve mijl.
- 700 De vier vleugels rijden de hele nacht door in het donker en komen bij dageraad uit het bos op de vlakke en rijden langs de Loyre, waar ze stilhouden en wachten op het sein. Ze zien de grote massa gewapende mannen van de tegenpartij en horen het gehinnik van de paarden. Dan worden ze ontdekt door de spionnen van de andere partij, die alarm slaan in het leger, waarop allen te wapen rennen en uit hun tenten komen.
- 701 Poynces Antoynes roept zijn mannen bijeen, evenals Froylles, de hertog van Almaygne, die zijn mannen *vppon* de rivier de Aroasse stelt, en Rendox, de steward van koning Gawle, en Clawdas van Desert, die naar de *cause* gaat en de tenten in de steek laat. Dan komt Merlijn aan en blaast op zijn hoorn en werpt een betovering, waardoor de hele lucht rood lijkt als brandend van vuur.
- 702 Meteen valt Arthewrs *meyne* aan; Gaweyn dringt het kamp van Froylles binnen, Ban dat van Claudas, Boors dat van Poynces Antoyne en Arthewr dat van koning Gaule, en vele tenten en paviljoenen gaan neer en menig man wordt gedood, zodat een vreselijk gehuil opstijgt van de gewonden en verminkten, die uit schrik voor de dood de tenten uitrennen. Als de zon opkomt, is te zien welke schade is aangericht. Meer dan 10.000 man liggen er dood.
- 703 De leiders zijn zeer kwaad en keren terug naar hun tenten. Gaweyn ziet Froylles komen en rijdt op hem af. Sagramors is de eerste, die hem aanvalt, maar Froylles is sterk en machtig en beiden gaan tegen de grond met hun paard. Ze trekken hun zwaarden en een lang gevecht ontspint zich. Gaweyn snelt meteen te hulp, gevolgd door Vlphyn met Gaweyns banier. Ook de hertogs mannen schieten toe en de twee worden weer in het zadel geholpen.

- 704 Een heftige strijd heeft plaats en geweldige daden worden verricht door de nieuwe ridders en de veertig makkers in Gaweyns gezelschap, maar tot de middag blijft de strijd onbeslist. Gaweyn gedraagt zich heel goed en doodt een hoop mannen en paarden. Ook Yweyn, de zoon van Vryen, en zijn broer, verder Galachyms, Gaharyez, Agravayns, Gweherers en Sagramors.
- 705 Elders vecht Ban met Clawdas en krijgt een klap op de helm, zodat hij voorover klapt, maar hij herstelt zich snel en slaat naar Clawdas, die uitwijkt, waardoor hij valt en bij het opstaan driemaal op de helm wordt geslagen, bezwijmt, maar snel bijkomt en weer op Ban afgaat. Hij bloedt zwaar en zijn mannen komen hem te hulp. Beiden worden in het zadel geholpen en de strijd wordt in alle hevigheid voortgezet. *Bannes meyne* staat onder zware druk, maar hij houdt hen staande.
- 706 Elders vecht Boors tegen Poynces Antoynes met grote kracht en Poynces verliest heel wat mannen en gaat terug naar zijn tenten, waar Boors, als hij hem ziet komen, zijn speer naar hem werpt, die door Poynces wordt afgeweerd. Dan hakken ze op elkaar in met grote slagen, tot Poynces' zwaard breekt en Boors hem zo lelijk treft, dat zijn arm met schild en al eraf vliegt. Hij vlucht, gevolgd door Boors, die hem slaat, zodat hij op de grond valt en iedereen denkt dat hij dood is. Zijn mannen komen aangesneld, maar de mannen van Boors rijden op hen in en menig man wordt gedood.
- 707 Een hevige *stowr* begint, die menig uur duurt, en Boors staat met 10Ml tegenover de 20Ml van Poynces, die gered wordt, gezadeld en weer uitrijdt met het zwaard in de hand op Boors af, die druk aan het vechten is, en slaat hard toe, zodat deze voorover valt op de zadelboog, maar zijn paard spoort, omdraait en aanvalt en Poynces op de helm slaat, zodat uit mond en neus het bloed spat en Poynces *astoned* op de grond valt, waarop Boors menig keer over hem heen rijdt en dan wil afstijgen om zijn hoofd af te slaan,
- 708 maar de Romeinen komen tussenbeide en weten hem weer in het zadel te helpen, maar hij is geheel *forbrosed* en *sore* van zijn *defowleng*. Boors' mannen echter zijn zeer in de verdrukking – het is ondertussen in de middag – want Poynces heeft een grotere *meyne*. Elders vecht Arthewr tegen *kyng Gawles meyne* en doodt meer dan 7Ml. Radox maakt grote *sorwe* bij het zien van zoveel *damage* en gaat op Arthewur af met 14Ml en menig man gaat tegen de grond en verliest zijn leven. De ridders van de Ronde Tafel verrichten wonderen en ook Arthewr munt uit en breekt (*barst*) de *reniges* aan alle kanten.
- 709 Ze drijven de mannen van Radox het veld uit en ze vluchten naar de *meyne* van Poynces, die Boors zo in het nauw drijft. Grote stofwolken stijgen op, zodat men elkaar nauwelijks ziet, maar Kay achtervolgt hen met de draak in de hand, die grote vuurvlammen uitbraakt en iedereen angst aanjaagt, menend dat de Dag der Doem is gekomen. Maar deze draak is van grote betekenis, n.l. Arthewur en zijn macht; de vlam uit de keel betekent grote *martyr* van mensen, die Arthewur zal doen; zijn staart betekent verraad door zijn zoon Mordret, die hij onwetend verwekte bij zijn zuster, de vrouw van Loth,
- 710 als hij over de zee gaat om met de keizer te vechten om de landen van Gannez en Baynoc te heroveren, vanwege de *wrathe* van Lancelot, die tussen hen beiden hing vanwege zijn vrouw, *dame* Gonnore, die met hem omging, zoals later verteld zal worden. Nu laten we af van deze zaak en spreken meer over kasteel Trebes. Het verhaal vertelt nu van de Slag te Trebes, van Arthewur en zijn *meyne* en van Radox' mannen, die het veld zijn ontvlucht naar de *meyne* van Poynces Antoynes. Deze wendt hen aan tegen de troepen van Boors, die het veld beginnen te ruimen. Maar dan komt Kay en Boors is zeer *comforted*. Een heftige strijd barst los. Elders vernietigen Gaweyn en zijn gezelschap de *meyne* van hertog Froylle, waarop het restant vlucht naar het leger van koning Claudas, die tegen Ban vecht, die zwaar in de verdrukking zit.

- 711 Menig man wordt gedood of gewond. Gaweyn verricht wonderen en komt – reeds voorbij de middag – tegenover Claudas, die met 100 ridders tegen Ban met 21 ridders vecht. Zodra Gaweyn de *reng* betreedt, verjaagt hij iedereen en gaat Ban te hulp en slaat naar Claudas' hoofd, maar die weert af met zijn schild, dat gekliefd wordt. Gaweyn treft het paard, dat neerstort, en rijdt over de niet-herkende Claudas en slaat de schouder af van Justeres, de ridder van Claudas, en het hoofd van Entorylos. In totaal doodt hij er twintig, die proberen Claudas te helpen.
- 712 Ban dankt God voor de gezonden hulp, bekijkt de wonderen van dat *child* en zegt, dat hij hem zeer welkom is; Arthowur mag God danken met zo'n steward; en hij vraagt hem voortaan in zijn gezelschap te mogen zijn. Gaweyn is zeer ingenomen, dankt hem, maar gaat nu eerst zijn makkers zoeken, maar belooft terug te komen. Ban zegt graag met hem te zijn meegegaan, maar zich op zijn vijand te moeten wreken.
- 713 Gaweyn vraagt wie dat is. Ban wijst op Claudas (*his armes Sable, a whit lyoun with thre flowrdelys of Gould in vyrown*), die ondertussen weer te paard is gezet, en zegt zijn naam. Gaweyn stelt voor samen op hem af te gaan. Deze rijdt hen hard tegemoet en een sterke *melle* begint met Ban met 20 tegen Claudas met 100 *worthy Bodyes*, maar Gaweyn jaagt hen het veld uit, waarop Claudas zich terugtrekt in de dikste *pres*, bang gedood te worden.
- 714 Gaweyn en Ban volgen hem, waarop Claudas er vandoor gaat, maar ze hadden hem gekregen als hij niet door een toeval ontkomen was. Gaweyn kijkt n.l. opzij en ziet zijn broer Agravaynz op de grond liggen en Gweheres te voet ernaast met Galachym, die tegenover hertog Froylles van Almayne staan met 2000 man. Ze krijgen hulp van Sagramors, Gaharyez, de twee Yweyns en anderen en de 40 ridders uit Tarmelyde. Zij voorkomen dat de drie ridders worden meegevoerd, die moegestreden zijn.
- 715 Gaweyn komt hen te hulp, gevolgd door Ban. Ze verbrijzelen de *scheltrom* en slaan iedereen neer tot ze komen bij zijn broers, die meteen te paard stijgen en doorgaan met vechten. Galachym ligt echter stil tussen de poten van zijn paard, waarop Gaweyn hem te hulp schiet en een man of zeven, acht doodt en Froylles van zijn paard slaat.
- 716 Hij brengt het paard naar Galachym en laat hem opstijgen, waarop deze zich weer in de strijd werpt om zijn schande te wreken. Hij valt meteen aan op Froylles en slaat hem met zijn zwaard tegen de grond en rijdt een keer of zeven, acht over hem heen, terwijl zijn mannen machteloos toekijken. Gaweyn wijst Ban op Galachym en deze prijst hem.
- 717 Dan komen meer strijdenden, want de mensen van Poynce, Claudas en van de koning van Gawle worden allen teruggedreven naar het leger van hertog Froillez. Als alle vier de slagvelden ineenvloeien, rijst een dichte stofwolk op. Arthewur volgt nog steeds de mannen van Claudas. Maar we keren nu naar de twee koninginnen in het kasteel van Trebes.
- 718 Volgens het verhaal verricht Arthewur die dag veel *bale* [onheil] evenals de ridders van de Ronde Tafel, Boors, Gaweyn en Ban, zodat het veld bedekt is met bloed en doden; de herrie is op vier mijl te horen en in kasteel Trebes kijkt men vanaf de wallen toe, zo ook de twee koninginnen. Ze zien de mensenmassa en de vuurblazende draak, zijn verbaasd erover, slaan een kruis en sturen een bode erheen, die een ridder van het rijk Logres tegenkomt, Sir Bretel genaamd, en vraagt wie de belegeraars aanvallen.
- 719 En deze vertelt hem van de koningen Boors en Ban en Arthewur van Groot-Brittannië en zijn draakbanier. De bode keert verheugd (zingend) terug en de koninginnen komen hem tegemoet en hij vertelt hen het goede nieuws, waarop ze naar de wallen gaan om de slag te bekijken (de heftigste die ze ooit zagen). Tenslotte wordt er door beide partijen gerust (*be assent*).
- 720 Dan komen vier banieren uit het Woud [van Brioque]. De kasteelbewoners herkennen die als van de steward van Baynoc, Graciens van Trebes, Pharyens en Leownces van

- Paerne, en zijn zeer verheugd. Dan ziet Ban hen en zegt tegen Gaweyn wie er aankomen. Deze is zeer verheugd en zegt: ‘Laten we onze vrienden bijeenzoeken om hen te hinderen als ze vluchten. De weinigen, die zullen ontkomen, zullen geen lust hebben om terug te komen!’
- 721 Ze trekken terug uit de strijd, de ridders der Ronde Tafel, Arthewur, Boors, de ridders uit Tarmelyde en de zestien nieuwe ridders, in totaal zo’n 300 man. De steward [van Baynoc] komt het slagveld op, waarbij speren breken, en roept: ‘*Avaunt the baner of kyng Ban* en koning Boors!’ Dan komt Gracyens en werpt zich zo fel in de *pres*, dat hij de vijand doet wijken, waarop een hevig gevecht losbarst, waarin menig man gedood wordt.
- 722 Meer dan 20Ml liggen er dood op het veld, allemaal de schuld van Claudas, die naderhand tot een kwaad einde komt, nadat Launcelot het rijk Logres zal hebben betreden, als de oudste van zijn *barntem* [nazaten], na de dood van koning Ban en van Arthowur. Want Launcelot zal hem beroven van zijn hoofd in het Woud van Darmentes, wanneer hij, vermomd als *palmer* [pelgrim], uit Rome is weggeglipt; want zijn doel is het vermoorden van koning Boors [Jr.] en zijn broer Leonel. Maar hij wordt gewaarschuwd voor het verraad van Nymyane, de *lady of lake*. Maar dit verhaal horen we te zijner tijd en nu keren we terug naar de Slag van Trebes.
- 723 In het voortdurend gevecht is de uitslag lang onzeker; beide partijen lijken even sterk. Maar tenslotte worden Artheures mannen teruggedreven naar de paviljoenen en de vijand meent al de ridders van Logres en klein Bretaygne verslagen te hebben en die vragen zich af, waar al hun macht heen is, maar zijn vastbesloten vol te houden. Ze verdedigen zich fantastisch.
- 724 Dan komt Pharyens met 5000 man. Claudas herkent de banier, verzamelt zijn mannen, wijst hen op zijn dodelijkste vijand en gaat met 10Ml op Pharyens af, die als hij hem ziet komen hem tegemoet rijdt. Menig speer barst, menig man gaat tegen de grond aan beide zijden, maar weldra is Pharyens in die *pres* in het nauw (*at grete mischef*), want hij is in de minderheid, maar zijn mannen zijn vers en die van Claudas moe.
- 725 Ondanks dat velen van Claudas het leven verliezen, moet Pharyens naar het Woud terugtrekken. Als Claudas dat ziet, gaat hij door met aanvallen en Pharyens roept vaak: ‘Gaweyn!’ [moet zijn: ‘Gaunes!'] en steekt Boors’ banier in de lucht. Maar het helpt weinig. Dan komt Leownces hem te hulp en Claudas gaat met zijn *meyne* kwaad op hem af, maar meteen worden een duizendtal van zijn mannen gedood, waaruit de mannen van Pharyens moed putten en hernieuwd aanvallen. Het gevecht is keihard van beide zijden en de partijen zijn tegen elkaar opgewassen (*peregal*).
- 726 Elders zijn de ridders van Logres er zwaar aan toe en missen hun leiders, maar houden het uit. Merlijn merkt het en gaat naar de baronnen (Ban, Boors, Gaweyn en anderen) en vraagt wat hun bedoeling is; of ze denken op een toernooi te zijn! ‘Want ge hebt veel mensen verloren, sinds ge de slag verlaten hebt en de overgeblevenen zijn in sterke *distresse*. Doet dus uw best de vijand te verslaan en laat zien dat de ridders van Logres geen *rybaud*, *harlot* of *knave* zijn.
- 727 En jij, Arthowr, is dit de beloning, die je geeft aan Boors en Ban, die zich vaak voor jou in de waagschaal hebben gesteld om je te helpen? Wanneer anderen je in de steek lieten, namen zij *thauventure* [vert.: risk] op zich.’ En hij verwijt hem zijn lafheid en herinnert hem aan Gonnore, aan wie hij zijn gedrag zal vertellen. Arthowr fronst van schaamte zijn voorhoofd onder zijn helm, kijkt naar de grond, zwijgt, zucht diep, zucht nog eens, omdat Merlijn boos op hem is. Deze zegt tegen Gaweyn:
- 728 ‘Waar is nu je *worthinesse*? Je ziet anderen vechten en verbergt jezelf!’ Dan maakt hij Boors en Ban dezelfde verwijten, dat ze anderen laten vechten voor hun rechten. Ban

- antwoordt, dat ze het deden *for the beste*. Maar Merlijn wil er niets van horen. Gaweyn zegt, dat hij on hoffelijk is en on gelijk heeft.
- 729 Hij vraagt zijn vrienden hem te volgen. Merlijn lacht. Hij neemt de banier uit de hand van Kay, zegt, dat die nooit verborgen hoort te zijn, maar in het verste front, en roept de anderen toe hem te volgen. Ban prijst tegenover Boors Merlijns *prowesse*, lichaamskracht en -grootte (hij is bruin, slank, hariger dan wie ook, &c.).
- 730 Merlijn rijdt de *pres* in en werpt iedereen om, dan komt Kay op een zwarte *morel cowerser* en doet het zo fantastisch, dat hij de *renge* breekt, zodat allen terugwijken naar Antoynes Poynces leger, waar al de meeste zijn, o.a. Randex' mannen, die hard vechten tegen Arthours mannen, die in de mening zijn, dat hun *cheveteyns* gedood zijn. Maar ze krijgen hulp van 700 *sqwyeris*, die uit de stad komen onder aanvoering van de twintigjarige zoon van Ban, die wonderen verricht. Dan komt Merlijn met zijn gezelschap en draak in de hand, die vlammen uitbraakt en de lucht rood maakt, wat allen op het veld zien, menend dat het een teken is van Gods toorn.
- 731 Maar ze vechten voort en menig man gaat tegen de grond. Arthewr wrocht fantastisch, want hij gooit zijn *Scheld* weg en zwaait met twee handen zijn zwaard, dat zo'n *bownte* heeft, zodat iedereen zijn klappen (*Dyntes*) vreest en niemand zijn slagen durft af te wachten en hij doodt en verwondt er meer dan anderen eigenhandig. Elders wrochten Boors en Ban wonderen en bewerken hun vijanden grote *dolowr*, want *in here time* was er niemand beter in het hanteren van schild of speer.
[*Now further this processe rehersest now here ...*]
Arthewr en de twee koningen gedragen zich zo goed in die *melle*, dat als het gezelschap van de Ronde Tafel hen zien, zij hun voorbeeld volgen, evenals de anderen, zodat er velen gedood worden.
- 732 Ook Sagremores, Galachym, Yweyn, Gaweyn en zijn broers gedragen zich geweldig. Gaweyn rijdt door het leger op zoek naar Randox, de steward van koning Gawle, ontdekt hem, gaat op hem af en slaat zijn helm af, hakt door zijn paards rug en snijdt een grote hap vlees eruit, zodat man en paard neergaan.
- 733 Dan ziet hij Dodynalx, Kay en Quehedynes *the zonge*, die door Poynces Antonye ontzadeld zijn, rijdt hen te hulp en helpt hen allen aan paarden. En ze gaan meteen vechten en volgen Gaweyn, maar zijn hem weldra kwijt. De *stowr* is zeer hard en menig speer wordt gebroken. De ridders van de Ronde Tafel kunnen Arthowr niet vinden, die ver is doorgedrongen en tegenover Froyllez en Poynces met 700 ridders komt, die hevig strijd met hem leveren, maar zijn slagen niet kunnen weerstaan.
- 734 Dan vallen Poynces en Froylles hem aan. Gaweyn komt in de buurt, ziet zijn oom tegen twintig ridders vechten en als Froylle hem met een speer van achter treft, wordt Gaweyn zo kwaad, dat hij die *pres* inrijdt, een ridder van zijn zwaard berooft en op Froylles van Almaigne afstormt, die er snel vandoor gaat in de grootste *pres*. Maar Gaweyn volgt hem, weet hem te treffen door de schouder, zodat hij in zwijm op de grond valt en zijn *meyne* denkt, dat hij dood is. Gaweyn keert terug naar zijn oom, die met Poyncez vecht en met Randox. Ondertussen wordt Froyllez weer in het zadel gezet.
- 735 Gaweyn doet een aanval en bevrijdt zijn oom. Dan komt hij tegenover Poyncez en slaat hem door de schouder, zodat hij neergaat, en ontzadelt dan Randox met een klap tegen de helm. Hun mannen vluchten naar het leger van koning Claudas, die tegen Leowncez en Pharyens vecht. Arthewr roept Gaweyn toe hen nu ze vluchten na te jagen. Deze zegt dat ze daar goed aan doen. 'Maar laten we hen snel volgen en verslaan voor ze weg zijn!' Boors en Ban komen langsgereden achter een stel vluchtenden aan en zijn verheugd hen te zien. Bij hen komen Nasciens, Agravayns en Hervy en het is voorbij *noon*, als ze aan de achtervolging (*chas*) beginnen. Kay vindt op het veld het weggegoorpen schild van Arthewr en vreest dat hij dood is.

- 736 Hij gaat naar hem op zoek en volgt de *chas* en komt bij de *bataylles* van koning Clawdas, waar hij Arthour, Boors, Ban, Gaweyn, Nasciens, Hervy en Agravayn ontdekt, naar Arthowur gaat en hem zijn schild omhangt. Dan komt Merlijn met de draak in de hand en roept: ‘Val nu hen aan; want ze zullen nu allemaal verslagen worden!’ Daarop rijdt Gaweyn de *pres* in, ontmoet Claudas en doorboort schild, *hauberk* en linkerflank, zodat hij *tope ouer taylle* tegen de grond gaat en vele malen door Gaweyn wordt overreden en bezwijmt. Gaweyn rijdt verder en allen wijken voor hem weg en Arthewr, Boors en Ban prijzen zijn *prowesse*.
- 737 Dan wordt Clawdas weer in het zadel geholpen buiten de *pres*.

[Einde van het manuscript.]

Paginatitels van Lovelich's Merlin

Merlin, by Louelich the Skinner (Ms 80, Corpus Christi College, Cambridge; ± 1450; ed. Ernst A. Kock, London 1904; 1913.

Hoofdstuk 1:

2. Overleg van de duivels. 3. Het duivelsplot. 4. De duivelsagent. 5. Verleiding van een rijkard. 6. Dood van de vrouw en de zoon van de rijkard. 7 Dood van de rijkard en zijn dochter. 8. De overgebleven dochters geadviseerd door een heremiet. 9. De jongere zuster bezocht door een slechte vrouw. 10. Eerste verleiding van de jongere zuster. 11. Haar tweede verleiding. 12. Val van de jongere zuster. 13. De oudere opnieuw geadviseerd door de heremiet. 14. Heilig leven van de oudere zuster. 15. Ze krijgt bezoek van de jongere. 16. De oudere zuster krijgt een woedeaanval. 17. Ze wordt overmand door de duivel. 18. Ze gaat naar de heremiet. 19. Hij gelooft haar in het begin niet. 20-1. Penetentie verleend voor haar ongehoorzaamheid en onnatuurlijke gemeenschap. 22-3. Ze wordt bekritiseerd door haar vriendinnen en gaat naar de heremiet. 24-5. Ze wordt gegrepen en in een toren gestopt. 26-7. Merlijn wordt geboren en gedoopt. 28-9. Merlijn spreekt tegen zijn moeder en tegen de twee vrouwen. 30. De dag van het proces wordt vastgesteld. 31. Merlijn blijft onbewogen. 32. Onderzoek voor de rechters. 33. Merlijn komt tussenbeide. 34. Bewijs van de heremiet en de vrouwen. 35. Merlijn beschuldigt de moeder van de rechter. 36. Zij komt in de rechtzaal. 37. Merlijn stelt, dat haar minnaar nog steeds leeft. 38. Merlijn geeft meer details. 39. Merlijn dwingt haar tot een bekentenis. 40. Merlijns verslag van zijn geboorte. 41. Merlijns moeder wordt vrijgelaten. 42. Zelfmoord van de priester. 43. Gesprek van Blasy en Merlijn. 44. Blasy's boek. 45. Merlijn voorspelt hun scheiding.

Hoofdstuk 2:

46. Costantin, koning van Brittannië. Zijn dood. 47. Nederlaag van de jongere koning Costantin. 48. Samenzwering tegen de koning. 49. Moord op de koning. 50. Fortager bestijgt de troon. 51. De moordenaars en hun clan. 52. Burgeroorlog. Fortagers huwelijk. 53. Fortager bouwt een toren, die telkens instort. 54. Astrologen geraadpleegd. 55. Zij kunnen niet zeggen, waarom de toren instort. 56. Boden vertrekken om Merlijn te zoeken. 57. Vier van hen vinden hem op een wei. 58. Merlijn toont grote medewerking. 59. Hij weet al alles over de toren. 60. Hij vertelt over het zenden van de boden. 61. Hij troost Blasy. 62-3. Merlijn stuurt Blasy naar Northumberland en neemt afscheid van hem. 64. Merlijn neemt afscheid van zijn moeder. 65. De man met de nieuwe schoenen. 66. De dode zoon van de priester. 67. Aankomst in het land van Fortager. 68-9. Het rapport van de boden aan Fortager. 70. Merlijn ontmoet de koning. 71. Merlijn ontmoet de astrologen. 72. Merlijn legt uit waarom de toren instortte. 73. De grond onder de toren wordt verwijderd. 74. Het water wordt weggeleid. 75. De twee stenen komen tevoorschijn. 76. Het gevecht van de twee draken. 77. De dood van de draken. 78. Merlijn berispt en verlost de astrologen. 79. Hij legt de betekenis van de draken uit. 80-1. Merlijn berispt Fortager en voorspelt de komst van de prinsen.

Hoofdstuk 3:

82. Aankomst van Pendragon en Uter. 83. Pendragon wordt tot koning gemaakt. Dood van Fortager. 84. Fortagers verwanten. Speurtocht naar Merlijn. 85. Merlijn verschijnt als herder. 86. Terugkeer van de boden. 87. Pendragon gaat naar Northumberland. 88. Merlijn verschijnt als een koeherder. 89. En als een keurige heer. 90. En nogmaals in vergelijkbare gedaante. 91. Hij werpt zijn vermomming af. 92. Merlijns verslag van Augwis' dood. 93. Pendragon keert terug naar huis. 94. Gesprek van de broers. 95. Merlijn verschijnt als een koerier. 96. En in de gedaante van een krijger. 97. Volledige identificatie. Merlijn belooft te blijven. 98. Merlijn door

het volk op prijs gesteld. 99. Merlijn geraadpleegd t.a.v. Augwis' verwanten. 100. Onderhandelingen met Augwis' verwanten. 101. Augwis' verwanten verlaten het land. 102. Merlijn voorspelt de dood van een jaloerse baron. 103. Tweede voorspelling van de barons dood. 104. Derde voorspelling. 105. De dood van de baron. 106. Merlijns reputatie volledig gevestigd. 107. Merlijn voorspelt de terugkeer van Augwis' verwanten. 108. Merlijn bemoedigt de prinsen. 109. De prinsen roepen hun troepen op. 110. Voorbereidingen voor de strijd. 111. Slag van Salisbury. 112. Dood van Pendragon. Uter wordt koning. 113. Uter eert zijn broers nagedachtenis. 114. Merlijn geeft rekenschap voor zijn mentale krachten. 115. Christus' tafel. 116. Jozefs tafel. 117. De konings tafel.

Hoofdstuk 4:

118. De ridders van de Ronde Tafel. 119. De koning informeert naar de lege zetel. 120. De hovelingen wensen de lege zetel te vullen. 121. Merlijn voorkomt het niet. 122. De indringer valt dood neer. 123. Feesten bepaald te Cardwell. 124. De koning wordt verliefd op Ygwern. 125. Meer feestelijkheden te Cardwell. 126. De verliefde koning spreekt tot zijn raad. 127. Ulfijn geeft zijn advies. 128. Ulfijn gaat verlokkend naar Ygwern. 129. Zij blijft standvastig. 130. De koning zendt een gouden beker aan Ygwern. 131. Ulfijn en de koning bezoeken Ygwern. 132. Ygwern klaagt tegen haar man. 133. De hertog verlaat woedend het hof. 134. De hertog weigert terug te keren. 136. Oorlogsvoorbereidingen. 137. Ulfijn adviseert de koning te zenden om Merlijn. 138-9. Merlijn verschijnt aan Ulfijn als een oude man, die zijn bemiddeling aanbiedt. 140. Merlijn verschijnt als een blinde lamme. 141. Ulfijn spreekt met de lamme. 142. Merlijn verschijnt in zijn ware gedaante. 143. De koning smeekt Merlijn om hulp. 144. Merlijn laat de koning en Ulfijn zweren. 145. Merlijns plan om de koning te helpen. 146. De koning, Ulfijn en Merlijn zijn van gedaante veranderd. 147. Ze komen in Ygwerns kasteel. 148. De koning slaapt met Ygwern. 149. Vertrek. Merlijn stelt zijn beloning vast. 150. De dood van de hertog.

Hoofdstuk 5:

151. Ulfijn stelt een bijeenkomst te Tyndagel voor. 152-3. Merlijn spreekt over Ulfijns plan en over het verwachte kind. 154. Merlijns advies t.a.v. Ygwern. 155. De koning zendt boden naar Tyndagel. 156. Onderhandelingen te Tyndagel. 157. Bijeenkomst te Cardwell. 158-9. De koning benoemt baronnen om de vrede te regelen en zegt Ulfijn hen raad te geven. 160. Allen moeten zich schikken naar het besluit van de baronnen. 161. Ulfijns vredesvoorwaarden. 162. Het sluiten van de vrede. 163. Huwelijk van koning Uter en Ygwern. 164. Het verwachte kind. 165. Merlijn wenst te boeten voor zijn schuld. 166. Merlijn wil pleegouders voor het kind. 167. De koning spreekt met een goede man (Antron). 168. De man vertelt het zijn vrouw. 169. Merlijn voorspelt de bevalling van de koningin. 170. De koning spreekt met de koningin. 171. Het kind wordt geboren en aan Merlijn overhandigd. 172. Merlijn brengt het kind naar Antron. 173. Het kind wordt Arthur genoemd. Uters latere jaren. 174. Nederlaag van de troepen van de koning. Merlijn komt. 175. Hij voorspelt de overwinning en de dood van de koning. 176. Merlijns afscheidsspeech aan koning Uter. 177. Uter informeert naar Arthur. 178. Uters laatste overwinning en aalmoezen. 179. Uters laatste ziekte. Merlijns komst. 180. Merlijn bij Uters sterfbed. 181. Begrafenis van de koning. Een opvolger moet gekozen worden.

Hoofdstuk 6:

182. Merlijn adviseert het volk te bidden om een koning. 183. Baronnen en prelaten verzamelen zich in Londen. 184. Kerstplechtigheden te Londen. 185. Gebeden tot God om een wonder. 186. Het wonder van het zwaard. 187. Dankbetuigingen. Twisten. 188. De aartsbisschop vermaant het volk. 189. Het zwaard wordt beproefd. 190. Het vervolg van de pogingen. Het toernooi. 191. Arthur trekt bij toeval het zwaard uit de steen. 192. Kay's valse pretentie. Antron

gelooft hem niet. 193. Antron komt achter de waarheid. 194. Arthur wordt verteld van zijn afkomst. 195. Antrons beloning. 196. Arthur trekt het zwaard voor het volk. 197. De baronnen erkennen hem niet. 198-9. De baronnen willen wachten tot Maria Lichtmis, dan tot Pasen. 200. De verkiezing van Arthurs officieren. 201. Arthurs kroning uitgesteld tot Pinksterzondag. 202. De baronnen testen Arthur. 203. Arthurs vrijgevigheid. 204. Voorbereidingen voor de kroning. 205. Verzoening. 206. Arthurs kroning.

Hoofdstuk 7:

Arthurs hof. 207. Bezoek van de zes koningen. De opstand van de baronnen. 208. Merlijn komt naar de rebellerende baronnen. 209. Merlijn stelt een ontmoeting voor. 210. De ontmoeting van Arthur en de baronnen. 211. De aartsbisschop en Merlijn spreken. 212-3. Merlijn vertelt van Arthurs geboorte en opvoeding. 214. De baronnen verwerpen hem nog steeds. 215. Oorlogsvoorbereidingen. Merlijns waarschuwing. 216. Merlijn spreekt met Arthur. 217. Hij vertelt hem van koning Leodegan. 218-9. Merlijn adviseert Arthur en belooft hem te helpen. 220. De baronnen buiten de wallen. 221. Koning Arthurs uitval (*sally*). 222. Arthur vecht met Newtris en Loth. 223. Arthurs zwaard Escalabort. 224. De gezamenlijke aanval van de koningen op Arthur. 225. Arthur wordt ontzet. Het gewone volk voegt zich bij hem. 226. De koningen worden op de vlucht gejaagd.

Hoofdstuk 8:

227. Arthur te Wales en Londen. 228. Merlijn vertelt Arthur zijn verhaal. 229. Arthur zal gesteund worden door verwanten; 230. En door Ban en Boors in Klein Brittannië; 231. En door Merlijn, die nu naar het Woud gaat. 232. Arthurs belofte aan Merlijn. Feestelijkheden. 233. Ulfijn en Bretel gaan naar Klein Brittannië. 234-5. Vorige oorlog tussen koning Ban en koning Claudas. 236. De boden komen naar het kasteel van Trebes. 237. Treffen met de zeven ridders. 238. De eerste aanval. 239. De tweede aanval. 240. De derde aanval. 241. De boden komen in de stad Bainoik. 242-3. De boden worden door de koningen ontvangen en vragen hen om naar Arthur te gaan. 244. De boden blijven drie dagen. 254. Koning Ban en koning Boors gaan naar Groot-Brittannië.

Hoofdstuk 9:

246. Voorbereidingen voor het ontvangen van de koningen. 247. Hun intocht te Londen. 248. Feestelijkheden. 249. Het grote toernooi begint. 250-5. Het grote toernooi te Londen. 256. Het grote toernooi wordt beëindigd. 257. Onderonsje in de kamer van de koning. 258. Merlijn voor de koningen en Guinebant. 259. Hij vraagt Ban en Boors Arthur *homage* te doen.

Hoofdstuk 10:

260. Merlijn zweert t.a.v. Arthurs koninklijke geboorte. 261. Ban en Boors worden Arthurs vazallen. 262-3. Merlijn adviseert de drie koningen om Leodegan te assisteren. 264. Maar eerst moeten Arthurs hinderslaars verslagen worden. 265. Troepen te verzamelen in Groot en Klein Brittannië. 266-7. Merlijn gaat naar Klein Brittannië, waar een hulpleger wordt geronseld. 268. Arthur treft thuis voorbereidingen. 269. De hinderende koningen besluiten tot een invasie. 270. Zij vallen Arthurs land binnen. 271. Zij verbranden en verwoesten, maar vinden geen buit. 272-3. Herkomst van de namen van Groot-Brittannië en Cornwall. Smeekbede van de schrijver. 274. Merlijn komt met de hulptroepen te Bredigam. 275. Merlijn gaat naar Londen om de drie koningen te halen. 276. Merlijn voorspelt een gemakkelijke overwinning. 277. De drie koningen gaan op weg. Ontbijt in het woud. 278. De verborgen schat. Aankomst te Bredigam. 279. Indeling van Arthurs troepen. 280. Indeling van de troepen van Ban en Boors. 281. Inval van de Ierse koningen. 282. Heimelijk mars op de vijand af. 283. Eerste contact. Alarm in het

vijandelijke kamp. 284-303. De Slag van Bredigam. 304-5. Het einde van de Slag van Bredigam. 306. Merlijn gaat naar Blasy.

Hoofdstuk 11:

307. Arthur verdeelt de buit. 308-9. Merlijn keert terug naar de koningen in de gedaante van een oude vogelaar. 310. Merlijn wordt herkend door Ulfijn; 311. En door Bretel. 312. Ulfijn vertelt Arthur, dat het Merlijn is. 313. Merlijn neemt zijn eigen gedaante weer aan. 314. Arthur en Lysanore.

Hoofdstuk 12:

315. Terugtocht van de verslagen koningen. 316. Bijeenkomst van elf koningen. 317-8. Koning Brangors spreekt. 319. Koning Tradelivant spreekt. 320. Koning Loth spreekt. 321. De Koning van een 100 Ridders spreekt. 322. De koningen besluiten de grenslanden te bewaken. 323. Koning Ydiers' start. Koning Newtris' campagne. 324. Koning Newtris' zoon Galachim. 325-6. Galachim en zijn moeder. 327. Koning Loths campagne. 328. Koning Loths zoon. Zijn vrouws zoon Mordret. 329-31. Koning Loths vrouw en Arthur. 332-4. Gawein en zijn moeder. 335. Gawein en zijn broers. 336-7. De campagne van koning Clariouns, de Koning van een 100 Ridders en Tradelivant. 338. Carville de tovenares. Brangors campagne. 339. Brangors jonge verwant Sagremour. 340. Koning Karados' campagne. 341. Koning Augwiseas' campagne. 342. Hertog Escams campagne. 343. Koning Uriens' campagne.

Hoofdstuk 13:

344. Galachim zendt bericht aan Gawein. 345. De samenkomst van de jonge *squires*. 346. Ze besluiten samen naar koning Arthur te gaan. 347. Ze gaan op weg naar Londen. 348. Ze komen een roofbende tegen. 349. De *squires* en de boeren. 350. Nederlaag van 3000 heidenen. 351. Treffen met 7000 heidenen. 352. Gaheries velt Guinebant. 353. Gaheries is omsingeld. 354. Gawein komt hem te hulp. 355. Hij wordt gered. 356. De boeren brengen de buit naar Londen. 357. De Londenaren zenden hulp naar de *squires*. 358. Treffen van Guinehans met Gawein. 359. Gawein van het paard en weer erop. 360. Guinehans' dood. 361. Gaweins terugtocht. Aankomst van de Londenaren. 362. Vervolg van de strijd. 363. Einde van de strijd. Terugkeer naar Londen. 364. Buit verdeeld.

Hoofdstuk 14:

Arthur in Tarmelide. 365. Arthur voor de in problemen zittende koning Leodegan. 366. Arthur biedt zijn dienst aan. 367. Leodegan accepteert die. 368. Arthur neemt in de stad zijn intrek. 369. Leodegan ronselt een leger. De inval van de heidenen. 370-1. Drie stel ridders maken zich gereed om te vechten. 372. Merlijn gaat door de gesloten stadspoorten. 373. Merlijn met 42 gezellen vallen de heidenen aan. 374. Cleodalis doet met 4000 ridders mee aan de strijd. 375. De 250 ridders van de Ronde Tafel vechten hard. 376. Koning Leodegan wordt gevangen genomen. 377. Merlijn rijdt te hulp. 378. Redding van koning Leodegan. 379. Merlijn rijdt de 250 ridders te hulp. 380-1. Wapenfeiten van Arthur en zijn gevolg. 382. Vlucht van een deel van de heidense troepen. 383. Vervolg van de strijd tegen de rest. 384. De namen van de 42 makkers. 385-8. Koning Leodegan en zijn steward. 389. Vervolg van de slag bij Toraise. 390-3. De slag nabij Toraise. 394-404. De slag te Toraise. 405. Einde van de slag. Rion zweert wraak. 406. Rion bij de belegering. Vreugde te Toraise. 407. Verdeling van de buit. 408-9. De soldaten worden uitgenodigd in het paleis en worden bediend door de dames. 410. Leodegan zit in gedachten bij de maaltijd. 411. Hervy vraagt hem om opgewekt te zijn. 412-3. Gonnore en Arthur aan de maaltijd. 414. Ban spreekt met Leodegan over Gonnore. 415. Gonnore slechts door Eleine overtroffen. 416-7. Merlijn vertelt er wat er gebeurd is in Groot-Brittannië in de tussentijd. 418. Rust en vertier.

Hoofdstuk 15:

419. Koning Tradelivant valt de heidenen aan, 420. Zit in het nauw, 421. En wordt ontzet. 422. De heidenen worden verslagen. 423. Het garnizoen van Arundel verzamelt buit. 424-5. Conferentie van koning Tradelivant en de Koning van een 100 Ridders. 426. De twee koningen keren terug naar hun steden. 427. Koning Augwiseas van Schotland, 428. Trekt op tegen de heidenen, 429. En wordt verslagen. 430. De twee Iweins. 431. Uriens' uitval (*sally*). 432. Uriens' terugtrekken; 433. Zijn treffen met plundersaars (*marauders*); 434. Hun nederlaag. 435. Iwein hoort van zijn *cousins* in Londen, 436. En wenst zich bij hen te voegen; 437. Hij en zijn halfbroer gaan op weg naar Londen. 438-9. Als koning Newtris van de heidenen hoort, onderneemt hij een expeditie. 440. Hij valt het vijandelijke kamp aan. 441. De overwinning van Sir Dorylas. 442. Dorylas en Fausabres. 443. Newtris en Maglans. 444. Newtris en Pygnores. 445. Dorylas jaagt Fausabres op de vlucht. 446. Newtres' terugtrekken. 447. Zijn veilige thuiskomst. Koning Brangore. 448. Koning Belinans en Dodynél. 449. De plundering van de heidenen. 450. Brangore trekt op tegen de plundersaars. 451. Slag op de brug van Ayson. 452-3. Carados haast zich naar Ayson en doet mee met de slag. 454. Belinans brengt versterkingen. 455. Aftocht van de heidenen. 456. De Christenen gaan naar huis. 457. Dodynél stuurt een boodschap naar Ken. 458. Dodynél en Ken komen bijeen. 459. Ze gaan op weg naar Londen. Clarions voorbereidingen. 460. Beraadslagingen van de heidense koningen. 461. Brangue en zijn neef. 462. Maglans en zijn neef. 463. Mynardus en zijn neef. 464. De stad Vandebers. 465. De belegering van Vandebers. 466. *Parliament* van de Saksen. 467. Koning Clarion en hertog Escam. 468-9. De Slag van de Roche. 470. Einde van de slag.

Hoofdstuk 16:

471-2. Merlijn en de koningen te Toraise. 473. Merlijn vertrekt naar Northumberland. 474. Saksen vallen Arthurs land binnen. 475. Aankomst van prins Sagremour. 476-7. Hij verzamelt informatie en rijdt richting Camaalot. 478-81. Merlijn, in vermomming, voor de wallen van Camaalot. 482. Gaweins uitval. 483. Slag met de Saksen. 484-7. Sagremours en Gaweins strijd met de Saksen. 488-9. Aftocht naar Camaalot. 490-1. De Saksen komen achter hen aan. 492. Hevige schermutselingen. 493. Nadering van Camaalot. 494-5. Merlijn, in vermomming, ontmoet Agrevain. 496. Allen veilig te Camaalot. 497. Episode met het paard. 498. Feestvreugde te Camaalot. 499. De Saksen vallen Northumberland binnen.

Hoofdstuk 17:

500. Daden van de Saksen. 501. Escam wenst te vechten. 502. Clarion aarzelt. Zijn mannen staan erop. 503. De koning geeft toe. Vertrek. 504. Hinderlaag in het Woud van Brekham. 505. Nederlaag van de Saksen. 506. Aftocht van de Christenen. 507. Tweede nederlaag van de Saksen. 508. Koning Oriens marcheert naar Cambenig. 509. Hertog Escams uitval.

Hoofdstuk 18:

510. De twee Iweins gaan naar Arundel. 511. Gawein gaat naar Bredigam. Koning Ydiers' aanval. 512. Slag bij de brug. 513. Merlijn gaat in vermomming naar Bredigam. 514. Merlijn geeft aan Gawein een brief. 515-6. Deze leest de brief en roept zijn mannen te wapen. 517. Zijn troepenindeling. 518-21. Slag bij de brug. 522. Agrevains komst. 523. Zijn daden. 524. Gwerrers' komst. 525-6. De strijd duurt voort. 527. De vier *cousins* ontmoeten elkaar. 528. Gaheries' komst. 529. Meer buit komt naar de brug. 530. Sagremours komst. 531. Galachims komst. 532. Gaweins komst. 533. Einde van de strijd. 534. De *squires* gaan naar Bredigam. 535. De Saksen gaan naar Vandebers. 536. De *squires* te Bredigam. 537. Gawein vraagt naar de brief. 538. Ontzettingsexpeditie naar Arundel. 539. De twee groepen *squires* buiten Arundel. 540. De *squires* vechten tegen de Saksen. 541. Ze vertellen elkaar wie ze zijn. 542. Gaweins

aankomst. 543. Gawein komt in de buurt van de *squires*. 544. De Saksen vluchten. Een oude man te paard. 545. Gawein en zijn broers gaan naar Arundel. 546. Koning Loths tegenspoed en vlucht. 547. Een oude ridder voor de poort van Arundel. 548. De ridder vraagt Gawein hem te volgen. 549. Gawein en zijn gezellen doen dat. 550. De *squire* met het kind. 551. Gaweins moeder mishandeld door een Saks. 552-3. Gawein doodt de Saks en verjaagt zijn bende. 554. Gawein en zijn moeder. 555. Terugkeer naar Arundel. Vertrek naar Londen. 556. Gawein doet navraag naar de oude ridder. 557. Dodenalx vertelt hem van Merlijn.

Hoofdstuk 19:

558. Merlijn gaat naar Blasy. 559-60. Merlijns profetie. 561. Merlijn gaat naar Bainoik. 562-3. Merlijn voorspelt Claudas' invasie en beveelt voorzorgsmaatregelen aan. 564. Merlijn vertrekt naar Tarmelide. 565. Onderweg wenst hij Dionas' dochter te bezoeken. 566. Geschiedenis van Dionas. 567. Aankomst bij een bron nabij Dionas' villa. 568-74. Merlijn en Nimiane. 575. Merlijn vervolgt zijn reis naar Tarmelide.

Hoofdstuk 20:

576. Bijeenkomst van de baronnen te Leicester. 577. Einde van de bijeenkomst. 578. Merlijns terugkeer te Toraise. 579-82. Merlijn en de koningen. 583. Merlijn en de koningen gaan naar koning Leodegan. 584-5. Merlijns advies aan Leodegan betreffende de vijanden. 586. Leodegans emotie. 587. Merlijn als koppelaar. 588-9. Koning Arthurs verloving met Leodegans dochter. 590. Verlovingsfeest. 591. Indeling van het leger. 592. Afscheidsbanket. 593. Gonnore bewapent Arthur. 594. Afscheidsscène. 595. Het leger rukt op tegen Rion. 596. Verrassing van Rions leger. 597. Vernietiging in het kamp. 598. Begin van de reguliere strijd. 599. Arthur en Jonap. 600-1. Excursus: Nasciens en zijn nageslacht. 602-13. Vervolg van de strijd met koning Rion en zijn leger. 614. Terugtrekken richting Arblaise. 615. Hulp uit de stad. 616-21. Vervolg van de strijd met koning Rion en zijn leger. 622. Vlucht van Rion. 623. Vernietiging in het leger. 624-32. Arthur en Rion. 633. Arthur en Qwahanyns. 634-7. Daden van Arthur, Ban en Boors. 638. Arthur en Rion. 639. Vlucht van Rion. 640. Arthur raapt zijn wapens op. 641. Achtervolging van de heidenen. 642. Het gevaar van Leodegan en Cleodalis. 643. Schermutselingen met de vluchtenden. 644. Terugkeer van enige achtervolgers. 645. Merlijns betovering. 646. Ameus en Uter Pendragon. 647. Treffen tussen Ameus en de vluchtenden. 648-9. Arthurs daden met het zwaard van Rion. 650. Arthur ontzet Antron. 651. Hij snelt Leodegan en Cleodalis te hulp. 652-3. De wanhopige strijd van Leodegan en Cleodalis. 654. Komst van de versterkingen. 655. Merlijn gaat meer hulp halen. 656. Vervolg van de strijd. 657. Einde van de strijd. 658. Terug naar het kamp. 659. Verdeling van de buit. 660. Boors in Charroy. 661. Strijd van Ameus en Galaws. 662. Arthur te Toraise. 663. Boors wordt naar Bredigam geroepen.

Hoofdstuk 21:

664. Boors en Gwinebant in het woud. 665. Gwinebant en de dame. 666-7. Gwinebants betoveringen. 668. Boors' aankomst te Bredigam. 669-71. Boors en Ameus. 672-4. Boors en Ameus in duel. 675. Boors' overwinning en votieoffer. 676. Boors in Bredigam. 677. Schatten opgegraven. 678-82. Arthur en zijn neven. 683. Aankomst te Londen. 684. Ridderceremonie. 685. Feest. 686. Oorlogsvoorbereidingen. 687. Gawein leert Merlijn kennen. 688. Vertrek naar Dover. 689. Merlijn bezoekt Blasy.

Hoofdstuk 22:

690. Arthur en Merlijn ontmoeten elkaar te Rochelle. 691. Leonces land wordt binnengevallen. 692. Het kasteel van Trebes wordt belegerd. 693. Verzameling in het Woud van Brioque. 694-5. Merlijn deelt Arthurs leger in. 696. Merlijns advies. 697. Merlijn gaat naar Leonces. 698-9.

Het oprukken van Arthurs leger. 700. Arthurs leger voor Trebes. 701. De belegeraars worden verrast. 702. Vernietiging in het kamp. 703. Gawein en Froiles. 704. Vervolg van de strijd. 705. Ban en Claudas. 706-7. Boors en Poinces. 708-9. Arthur en Randox de steward. 710. Boors en Poinces. 711. Gawein en Claudas. 712-3. Gawein, Ban en Claudas. 714-5. Gawein en Ban gaan op Froiles af en redden Agravain en zijn makkers. 716. Galachim en Froiles. 717. De vier vijandelijke legers verenigen zich. 718-9. De bewoners van Trebes bekijken de strijd. 720. Aankomst van de troepen van Leonces. 721. Arthur en zijn gezelschap verlaten de strijd. 722-5. Vervolg van de strijd. 726-7. Merlijn berispt Arthur en zijn makkers. 728. Arthur berispt Gawein, Boors en Ban. 729. Allen gaan weer naar de strijd. 730-7. Vervolg van de strijd.